

TAAMAK
SULISARPUGUT
DANNERIP
SIUNNERSUISARFIANI
QIMARNGUIANILU
PERIUTSIT
SULERIAATSILLU

SAAKKO
ARBEG

ASASARPUT UUMINNGA ATUARTOQ

Arnanut meeqqanullu nakuusertarnerit nunarsuarmi ajornartorsiutaapput, inuullu tunngaviusumik piginnaatitaaffiinut unioqqutitsinerni ajornerpaajullutik. Qanigisaminit qaninnerpaanit innarlerneqartoq misigisimasaminik taakkuninngalu qaangiiniarnissaminut pitsasumik ikiuisinnaasunik pisariaqartit-sisarpooq. Kalaallit qimarnguiini sulisut piumassutsimillu aallaaveqartumik sulisut ullut tamaasa arnat meeqqallu ikiortissarsiortut ikiornissaat maligassaalluartumik takutitsillutik soorsuutigisarpaat. Inuupput sulerusussuseqarluinnartut, tamatiguunerusoq kisimiillutik imaluunniit ikittunnguullutik ataatsimoorlutik sunniuteqarusullutik sulisartut.

2014-imi suliniut Kattunneq – Kalaallit Nunaanni Qimarnguiit pilersinneqarpoq, tassani nunatsinni qimarnguiit pingaartunik suliaqarneranni nukittorsarnissaat pingaarnerpaatut siunertarineqarluni. Suliniummi suleqatigiipput Mary Fonden aamma Danner. Kattunneq – Kalaallit Nunaanni Qimarnguiit qimarnguinni sulisut sulinermi piginnaasakkut pitsannguinissaannut, qallunaat kalaallillu suleqatigiin-neranni kiisalu suleqatigiinnut nunat akunnerminni iluaqtissaasumik misilittakkaminik parlaasseqati-giittarnissaat neqeroorutigaat .

Atuagaq una periutsinut tunngatitaq Dannerimit 2011-mi saqqummersinneqarpoq. Atuakkami Dannerip qimarnguiani arnat meeqqallu nakuusernermit eqqugaasimasut ajornartorsiornerni inuunermullu nakuusernertaqanngitsumut ingerlanissaannut ikiuisarnermi periuserisartagaat aatsaat siullerpamik allaaserineqarput. Atuakkap kalaallisuunngortinneranu Kattunneq – Kalaallit Nunaanni Qimarnguiit ilaavoq, qimarnguinnilu sungiusarnerni atugassiaalluni, kiisalu siumut isigisumik isumassarsiorfigaluguupperarneqarsinnaalluni. Kalaallisuunngortinnerani atit allanngortinnejarsimapput aamma inatsisinut aallaavigineqartunut sapinngisamik naleqqussarneqarsimallutik.

Mary Fondenip aamma Dannerip suliniutip suleqatigiissutigineqarneranu kalaallit qimarnguij, Maelkebøttecenteri, Ilaqtariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik kiisalu Oak Foundation Denmark annertuumik qutsavigerusuppi.

Oak Foundationimut periaatsit pillugit atuakkap kalaallisuunngortinnejarsinnaanu periarfissaqartitsisimamat annertuumik qujassutissaqarpugut. Taamatuttaaq atuakkap Kalaallit Nunaanni atorneqarsinnaalernissaanu naleqqussarneqarneranu, soorlu inatsisinut pisortanullu tunngatillugu innersuussutinut ikiutaasoq, Stina Mølgaard qujassuteqarfigissavarput.

Inussiarnersumik inuullaqaqqsilluta

Helle Østergaard, Mary Fonden-imi direktori aamma
Susanne Philipson, Danner-imi direktori

ATUAGAQ QANOQ ALLANNEQARSIMAVA?

Atuagaq marlunnik immikkoortortaqarpoq soqutigisaq imaluunniit atorfissaqartitaq apeqqutaillugu maanaannakkut atuarneqarsinnaalluni.

Immikkoortumi siullermi qimarginuiit tunngav- usumik sinaakkutaat qanorlu arnat meeqlal- lu nakuusernermit eqquaasut pullavigalugit suliarineqartarnersut nassuaatigineqarput.

Kapitali 1-mi periusaasartuni sulinermilu teoriit suut atorneqartarneri nassuaatigineqarput.

Kapitali 2-mi arnanut meeqlanullu ataataasup nakuusertarnerata qanoq kinguneqartarnera nassuaatigineqarpoq.

Kapitali 3-mi qimarginuinni oqartussaaffiit akimorlugit suleqatigiinnerat saqqummiunne- qarpoq.

Immikkoortup aappaani arnanik meeqlanillu nakuusernermik eqquaasunik suliaqarnitsinni periaaserisartakkagut nassuaatigineqarput,

qimarginuimmut inissinnginnerini, inisimanerini inisimareernerullu kingunerani pineqarlutik.

Kapitali 4-mi nakuusernermik eqquaasimasut qimarginuinni najugaqanngitsut, ilaquaannit inunnillu isumaginninnermik suliaqartunit ikiorneqartarnerinut tunngasut allaaserine- qarput.

Kapitali 5-imiit 8-mut arnanut meeqlanullu qimarginuinni najugaqartunut neqeroorutit, kiisalu najugaqarunnaarnerup kingorna isumaginissaannut neqeroorfigineqartarnerannut tunngasut allaaserineqarput.

Kapitali 9-mi sulinitssinni periutsit nutaat takkuttussat paassisutissiissutigineqarput.

IMMIKKOORTOOQ 1 SULINITSINNI AALLAAVIGISAGUT

01 TEORIIT: SULINITSINNI TOQQAMMAMIGUT

- 13 Teoriit atorneqartut
14 Nakuusernarnermut teoriit
19 Ajornartorsiornermut nalaassimmasaniillu kingunerlutitsisunut teoriit
23 Tarnip ineriarorneranut teoriit
25 Tamakkiisumik isiginninneq, ataqqatigiissaakkamik sulineq peqataatisinerlu
29 Aaliangersimasumik saqqummiussineq periaaserlu

02 NAKUUSERNERUP ILAQUTAARIIT TAMARMIUSUT EQQORTARPAT

- 35 Nakuusernerup arnamut kingunerlutitsisarnera
36 Nakuusernerup meeqqamat kingunerlutitsisarnera
37 Nakuusernerup anaanaassuseq sunneraangagu
40 Taavami ataataasoq nakuusertarloq?

03 OQARTUSSAFFIIT AKIMORLUGIT SULINERUP QULAKKEERNERA

- 47 Assigiinngitsutigut ikuuisarpugut
51 Ataatsimiinneq: Ataatsimoorussamik sulinermik naapiffik
56 Suliffimmi imminut sulegatinillu mianersuussineq
59 Sulinermi privatimillu attaveqarfijisartakkanit akiutitsineq
61 Allaaserinninnerit pingaaruteqartarpal
64 Paassisutissat qanoq aqtuttarpagut?
68 Atuakkap immikkoortuata aappaanut aallaqqaasiineq

04 SIUNNERSORTINNEQ

- 74 Arnat suna ilisarnaatigisarpaat?
75 Siunnersueriaatsigut assigiinngitsut
75 Oqarasuaatikkut aamma inuttut nammineq saaffiginninnikkut siunnersortinneq
81 Internettikkut siunnersuineq
83 Arnat meeqqallu qimarguimmiissanersut misissoraangatsigit

05 PATAJAALLISAANEQ

- 88 Arnat suna ilisarnaatigisarpaat?
88 Arnanik oqaloqatiginnittariaatsigut
90 Oqaloqatiginninneq patajaallisitsisoq
94 Oqaloqatigeerujornej unnuamilu oqaloqatigiinneq
96 Meeqqat suna ilisarnaatigisarpaat?
96 Meeqqanik oqaloqatiginnittariaatsigut
97 Oqaloqatigiinnerit siullit

06 NAJUGAQARNEQ

- 106 Arnat suna ilisarnaatigisarpaat?
106 Arnanik oqaloqatiginnittariaatsigut
107 Ikorfartuilluni suliarinnilluni oqaloqateqarneq
110 Iliuusissatut pilersaarusrusiorfiusumik oqaloqatigiinneq
112 Arnat eqimattatut
114 Psykologimit suliarineqarneq
117 Meeqqat suna ilisarnaatigisarpaat?
119 Meeqqanik oqaloqatiginnittariaatsigut
119 Ikorfartuilluni suliarinnilluni oqaloqateqarneq
124 Oqaloqatiginninneq paassisutissiisoq
125 Meeqqat eqimattatut
131 Psykologimit suliarineqarneq
134 Anaanap meeqqallu imminnut atanerat ukkatissavarput
136 Anaananik meeraannillu oqaloqatigeriaatsigut
136 Anaanap meeqqallu oqaloqatigiinnerat

IMMIKKOORTUT APPAAT KILLIFFIIT TALLIMAT

- 139 Naartusumik naalungiarsuutilimmillu
kisimeeqatigalugit oqaloqatiginninneq
141 Oqaloqatigiinnitsinni suut atortarpagut?
144 Anaanat naalungiarsuutillit eqimattatut

- 07 QIMARNGUVIMMIKKUNNAARNEQ**
148 Arnat suna ilisarnaatigisarpaat?
148 Arnanik oqaloqatiginnittariaatsigut
149 Inunniq isumaginninnermut tunngasunik
oqaloqatiginninneq
151 Sammisat allat pillugit oqaloqatigiinneq
153 Arnaq nakuusertartumut uteqqikkaluarpat
154 Inuulluaqqusigaangatta
157 Meeqqat suna ilisarnaatigisarpaat?
157 Meeqqanik oqaloqatiginnittariaatsigut
158 Inuunermi atukkat nutaat
oqaloqatigiissutigalugit
159 Meeraq inuulluaqqugaangatsigut

- 08 NAJUGAQAREERNERUP KINGORNA**
162 Arnat suna ilisarnaatigisarpaat?
163 Arnanik oqaloqatiginnittariaatsigut
164 Angerlarsimaffimmut pulaarneq
165 Inuit ataasiakkaarlugit oqaloqatiginninnerit
169 Najugaqarsimasunik eqimattanngorlugit
oqaloqatiginninnerit
172 Imminnut ikiortussatut eqimattat
173 Dannerip atuarfia
174 Meeqqat suna ilisarnaatigisarpaat?
174 Meeqqanut najugaqareernerisa
kingorna neqeroorutigut
175 Meeqqanik oqaloqateqarneq – anaanaasoq
ilagalugu ilaginagulu
176 Aasaanerani angalaarneq juullimilu
nuannaqatigiinneq
176 Kingumut qaviarluni – meeqqanut
najugaqarsimasunut eqimattaq

**09 SULINERMI PERIUTSIT NUTAAT
ATULERNEQARTUSSAT**

LITTERATURLISTI

**IMMIKKOORTOQ 1
SULINITSINNI
AALLAAVIGISAGUT**

01 TEORIIT: SULINITSINN TOQQAMMAVIGUT

Immikkoortumi uani teoriit assigiinngitsut ulluinnarni sulinitssini atortakkagut saqqummiutsavagut: Nakuusertarnermut teoriit, ajornartorsiornermut nalaassimasanillu kingunerlutitsisunut teoriit, tarnip ineriarorneranut teoriit, qanigisaqarnermut teoriit kiisalu tamakkiisumik isiginnineq, ataqtigiiqssakkamik sulineq peqataatitsinerlu. Naggataagullu aalajangersimasumik saqqumiussineq isumassarsiuitsisoq periaaserlu nassuiassavagut. Immikkoortuni tulliuttuni teoriit ulluinnarni qanoq atortarnerigut itisilissavarput.

TEORIIT ATORNEQARTARTUT

Inunniq isumaginninnermi, tarnip pissusaanik suliaqarnermi perorsaanerullu iluani teoriit atorneqartut annertupput, taakkulu ukiut 30-t ingerlanerini nakuuserfigitissimasunik suliaqarnermi misilittagaasimasut aallaavigalugit atugasatut aalajangiunneqarsimapput. Teoriit tamarmik immikkut nakuusernerup nakuuserfigitittullu atugaannik paasinnitsitsisarput periusissanillu tunisisarlutik, taamaalilluni nakuuserfigitittup misigisarisimasaminik imminut suliarinerani ikorfartuutit atorlutik kiisalu inuunermi anguniagaqarnissamut kissaateqarnissamullu piler-sitsisinnallutik. Uani Danner-imis sulisut teoriit pillugit oqaluttuarput:

"[Nakuusertarnermut teoriip](#) arnap meeqqallunniit nakuusserfigitittup qisuaariaatai takutittarpai. Nakuusernermut teori sulinitssini atoraangatsigu inuup eqquaasup kisimiinnginnerra qisuaariaataalu nalinginnaasut takutinniarpagut paasitillugulu nakuusertoq akisussaajaannartoq. Taanna atorlugu imminut pisuutinnerat kanngusunnerallu, amerlasoorpassuit misigisartagaat, millisinneqarsin-naavoq."

INUNNIK ISUMAGINNINNERMIK SULIAQARTOQ, DANNER

"[Ajornartorsiornermut nalaassimasanillu kingunerlutitsisunut teoriit](#), inummut inuunermini imaannaanngitsunik naapitaqartumut imaluunniit inuit allat inuunerminni taamaattumik naapi-

taqarnerannik takunnittunut paasinninnissamut sinaakkutassatut neqeroorutaasarpot. Kinguner-lutsitsinerit tassaapput timikkut misigisat, uan-gaanermik kiisalu avatangiisimik annasaqartut, tassanilu misigisap qanoq suliarinissaanut teoriit naleqquttumik innersuussisarput inuk sakkortuumik misigisaqarnerminit aniguisinnaalissammattimikkut tarnikkullu patajaassutsip pigileqqinnissaanut ikiorttarparput."

TARNIMIK IMMIKKUT ILISIMASALIK, DANNER

"[Tarnip ineriertorneranut teoriit](#) meeqqap paasil- luarnissaanut, taassumalu ineriertornissamini aqqusaagassatut pisariaqartitaanut assigiinngitsunut qitiuvoq. Tamannalu anaanaasumut meeraa pillugu siunnersuinissatsinni pingaaruteqarpoq."

PERORSAASOQ, DANNER

"[Qanigisaqarnermut teoriit](#), meeqqat ineriertus-sagunik nukittuunngorlutillu qanigisaqarnissanik toqqisisimaffiusinnaasunik pisariaqartitsisarnerat pillugu ilisimasaqarnissatsinnik aallaavigneqarpoq. Anaanaq nakuuserfigitippat meeqqap ineriertornera navianartorsiortitaasarpot, anaanaasorlu meeqqaminik pitsaanerpaamik isumassueqqiler-nissaanik ikiorttarparput. Anaanat meeqqallu suliaritillugit qanigisaqarnermut teoriit avaqqunne-qarsinnaanngilaq."

TARNIP PISSUSAANIK IMMIKKUT ILISIMASALIK, DANNER

"Naammattumik ataqqinnittumillu ikuissagaanni tamakkiisumik isiginninneq, ataqatigiisumik aaqqissuussamik akuutitsisumillu eqqarsarlatalu

[sulinissarput](#) pingaaruteqarpoq. Taamaaliunngik-kutta inummut qitiullutillu pingaarutillit annaassagatsigit taamatullu ikiunngitsoorlugu."

INUNNIK ISUMAGINNINNERMIC SULIAQARTOQ, DANNER

[Aalajangersimasumik saqqummiussilluni](#)

oqaloqtiginninneq arnanik meeqqanillu misis-suineruvoq inuunerannilu oqaluttuassanik sal-liutitanik ujaasinermi ikiuutitut atorneqartarluni. Oqaluttuat inuunerminni naleqartitaannut iluamillu inuunissamut sapinngisamik pitsaanerpaatut iliuuserisartagaannut tunngasuupput.

NAKUUSERTARNERMUT TEORIIT

Nakuusertarnermut teoriit teoriinut assigiinngitsunut katiteruffuvoq, tassani nakuuserneq suunersoq kiisalu aappariinnermi nakuuserneq qanoq pinngortarnersoq nassuaatigineqartarmat. Teoriit suliffiit aallaavigalugit misilitakkat tunngavigalugit ineriertortinnejqarsimapput. Suliat tassaagajupput nakuusernermit eqqugaasut, sociologiimi (inuit qanoq pissusilersornerannit) misissukkat, taak-kununngalu atatillugu aappariinnermi nakuuser-tartarerani periusaasartut ilisarnaataasinjaasut.

Nakuuserneq pillugu teoriit tarnip ajornartorsi-tup pissusilersutai aallaavigalugit ilinniartitsiner-mi atorneqartarput, taamaalillutik arnaq meerarlu nakuuserneq pillugu ilisimasanik tunineqartarma-ta pissutsinillu atugaannik paasitinneqarlutik. Taamaasilluni nakuusernermik eqqugaasup nam-mineq sanngiitsuunnginnini sianiitsuunnginninilu, kisiannili inuup allap pissaaneranit aqunneqarluni

uppernarsartarpaa. Nakuuserfigitissimasorlu qimarguimmut nuussinnaanersoq misissuiffigigaangatsigu nakuusernerup ilusaa paasisaqarfijissallugu pisariaqartittarparput. Taamallugu arnaq na-kuusernermit eqqugaasimanersoq erseqqissarneqartarpoq. Nakuusernermut teoriit eqqugaasup pigasuartumik navianartorsiortnlilu kingunerlutiitserujussuaneranik nalilorsorlugulu pisup qanoq ilungersunartigneranik allaaserinninnissamut atorluarneqarsinnaavoq. Tassuunalu arnap nakuuserfigitissimasup pissutsit ulorianarsinnaasut atorlugit, tassanngaaniillu aniguinissaminut qanoq iliuuseqar-tariaqarluni ilisimaarilertarpai.

Timikkut-, tarnikkut-, kinguaassiutitigut-, atortutigut kiisalu aningaasarsiornikkut nakuusernerit allaase-rineqarsimasut aallaavigalugit sulisarpugut.

NAKUUSERNERIT ILUSAAT

Timikkut nakuusernerit soorlu imaattut:

Issuttuutinnej, unatartinnej, isimmittarinnej imaluunniit isattartinnej. Qimeriaraluarneqarneq imaluunniit savimmik kaperiaraluarneqarneq allalluunniit atorlugit nakuuserfigitinnej. Timip pisariaqartitaanik pinaveersaartitaaneq soorlu sinitsaaliortitaalluni neritsaaliorneqarluni.

Tarnikkut nakuusernerit soorlu imaattut:

Illaruatigineqarneq, nikanarsagaaneq, isornartorsiorneqarneq immikkoortitaanerlu. Nakuuserfigineqarnissamik, naalliusinnejqarnissamik, imminornissamik meeqqallu aallarunneqarnissa-anik siorasaarneqarneq. Taamak pisoqartillugu nammineq naliliisinnaaneq iliuuseqarsinnaanerlu apeqquserneqartarput.

Kinguaassiutitigut nakuusernerit soorlu imaattut:

Kajungerinngikkaluarlugu atoqatigiinssamik imaluunniit atoqatigiinnermi pissusiusunik assigiinngitsunik pinngitsaalineqarneq.

Atortunik aserorterineq soorlu imatut:

Pigisanik aserorteriffitinnej imaluunniit arsaagaaneq.

Aningaasarsiornikkut nakuuserneq soorlu imatut:

Nammineq aningaasaatigisanit atuisinnaatitaannginneq, aningaaserivimmi nammineq imaluunniit ataatsimoorussamik kontorisamik atuisinnaatitaannginneq, nakuuserumit aningaasanik qinnuloortitaaneq kiisalu attartukkanik allanillu akiligassanngortunik atsiortitaaneq.

Nakuuserneq nalinginnaaleraangat

Socioloeq ilisimatoorlu Eva Lundgren malillugu nakuuserfigittup tarnikkut aseroriartornerata nakuuserneq nalinginnaalersimasoq takutittarpaa (Lundgreen 2004). Nakuuserneq appariinnermut ilaaginnartungorsimasarpoq ulluinnarnilu nalinginnartut isigisaalerluni. Suup nalinginnaaneranut killissarititaasoq arriitsumik allanngoriartortarpoq. Piffissap sivisujaap ingerlanerani suna pissusissa-misoornersoq sunalu pissusissamisunnginnersoq nakuuserfigittup immikkoortissinnaajunnaartarpai.

Lundgrenip appariinnermi nakuusertarneq paa-siniarlugu nakuusertup nakuuserneq atortoralugu nakuuserfigisaminut pissaaneqarniarneq aqtsin-iarnerlu tunngavigisarai nalilersorsimavaa. Nas-suiarpaalu nakuusertartup nakuuserfigisaminut pissaaneqarnissami attatiinnarnissaanut iliuutsit pingasut atortara:

- Nakuusertoq nakuuserfigisaminut eqqarsaatersuutigineqarsimasumik nakuusertarpoq
- Nakuuserfigitittoq ilaquutanut ikinngutaasunulu qanillinaaveersaartinneqartarpoq
- Nakuusertup appariinnermi kissalaartuuneq nakuusertarnerlu paarlakaajaallugit atugarisarpai

Nakuuserfigittartoq nakuuserfigitinnissani pinaveersaartinniarlugu annakkusunnerlu aal-laavigalugu iliuutsinik pilersitsisarpoq. Nakuusernerup peqqutai eqqartorusunneqarneq ajorput, ajutoornertulli, nakuusertup stresserneratut

imaluunniit sangiannertut nassuaatigineqartarlu-tik. Nakuuserfigittartup qanoq pineqarnissaminut killisarititai ersernerlulerlartarput, nakuuserfigitin-nerminilu imminut pisuutilertarluni. Nakuuser-figittup tarnimigut ajalusoorstinneqariartortilluni suut pissusissamisoornerannut paasinnittaasia nungujartarpoq, nakuuserfigitittoq nakuuser-tumik misigissutsikkut pinngitsuuisinnaajunnaar-tarluni. Nakuuserfigitittoq nakuusertup imminut isiginninneratulli imminut isigilertarpoq, imminullu naleqanngitsutut isigilertarlunittaaq. Pissutsinut nalinnginnaasunut uterniarneq piartuaartarpoq, nakuuserfigitissimasoq pissutsit allaanerusin-naanerannik upperinnikkiaartuaarluni arriitsumik imminut tatigiartulertarluni.

Pissutsinut nalinginnaasunut uteriartorneq nakuuserfigineqarsimanerup ilagivaa, tassani nakuusernerup qanoq pinngoriartortarneranik qa-norlu nakuuserfigittumut sunniuteqartarneranik nassuaatigineqartarmat. Nakuuserneq sakkor-tusiartarpoq arriitsumillu akulikilliartortarluni, nakuuserfigitittullu nakuusernerup allanngoriartornera malillugu iliuuserisartakkani allannortik-kiartortarpai. Inuk avatangiisiminut mattukkalut-tuinnartarpoq, imminullu tatiginera nungutarluni. Nakuuserfigitittoq nakuusernerup qiterisaanut inissikkiartorneqartarpoq taamaalillunilu aappa-riinnermit qimagunnissaq perarfissakillisarluni.

Nakuuserneq pissaaneqarnermut

aqtsinermullu tunngassuteqarpoq

Pissaaneqarneq tassaavoq naak piumasaqarfigisap

tamanna akiuulluni piumanngikkaluaraa qanigisa-nut piumasaqaateqarneq. Pissaaneqarniarnermi nakuuserneq atorneqartillugu qanigisariinneq equngalertarpoq, nakuusertullu nakuuserfigisani annertunerujartortumik aqtarialertarpaa.

Tarnip pissusaanik immikkut ilisimasallit Marius Råkil aamma Per Isdal, Norgemi angutinut nakuusertartunut katsoorsaanermik neqeroorummik "Alternativ til vold"-imik (Nakuuserneq pinnagu allanik qinigassaqarneq) aallarniisut, nakuusernermi sumi inissisimanerup ilisarnaatai pillugit allaaserisaqarsimapput (Råkil 2002). Imaa-ssimavoq nakuusernermi aapparisarlu naligijunnaartoqartartoq, nakuuserfigititorlu piumassuserisamik imaluunniit piumassuse-rinngisamik pissaaneqartup ataanut inissittartoq, nakuusertup nakuusersnikkut pissaaneqarnera malunniuttarluni. Aamma tamanna naak nakuusertoq najuutinngikkaluartorluunniit malunniuttarpoq. Råkil-ip Isdal-illu nassuiarpaat nakuusertup nakuusersimanini ataasiartumik pisimaneranik nassuiartaraa, nakuuserfigitittullu piffissat nakuuserfigitinnerit akornanni ingerlasut tarnimigut assut ilungersuaffigilertarai, tassami nakuusertup pissusilersuutai maluginiarlugit ataavartumik eqqumaniartariaqartarami ersistaalu. Nakuuserfigittartup qaqugu tullissaanik pisoqar-nissaa nalilersorniarsarispaa kamattoortsit-neveersaarniarluni imminut killilersulertarluni.

"Nakuuserneq inummut allamut qanorluun- niit iliuusaavoq – iliuuseq ajoqusertsisoq, anniartitsisoq, ersistitsisoq imaluunniit innarliisoq, inuup piumassuserinngisaanik iliortitsisoq imaluunniit iliuuseqarnissaralu-anik unititsisoq."

(NOORSKISUUMIIT TORRTIINNARLUGU NUTSIGAQ,
PER ISDAL, 2002)

Råkil-ip aamma Isdal-ip erseqqissarpaat nau-kuuserneq tassaasoq nammineq pissaaneerunneq aallaavigalugu misiligummik ajornartorsiummik qaangeeriarneq. Pissaaneerunnermik misignerup arlaannik aaliangersimasumik misigissutsikkut misigisaqarsimaneq aallaavigisinhaavaa. Tassani misigineqarsimmasinnaavoq naammaginanginneaq, kanngusunneq imaluunniit eqqunngitsuliorfigine-qarsimaneq. Nakuusernerlu atorlugu nakuusertup nukittunini pisullu pitsassuarmik qaangersinnaallu-git misigeqqilersinnaasarpa. Råkil aamma Isdal naapertorlugit nakuusertartup tamatigungajak pissaaneqarnini paasisimaneq ajorpaa, kisiannili nakuuserfigisani naligisutut imaluunniit ataaniit-tutut misigisimasarluni (Råkil 2002).

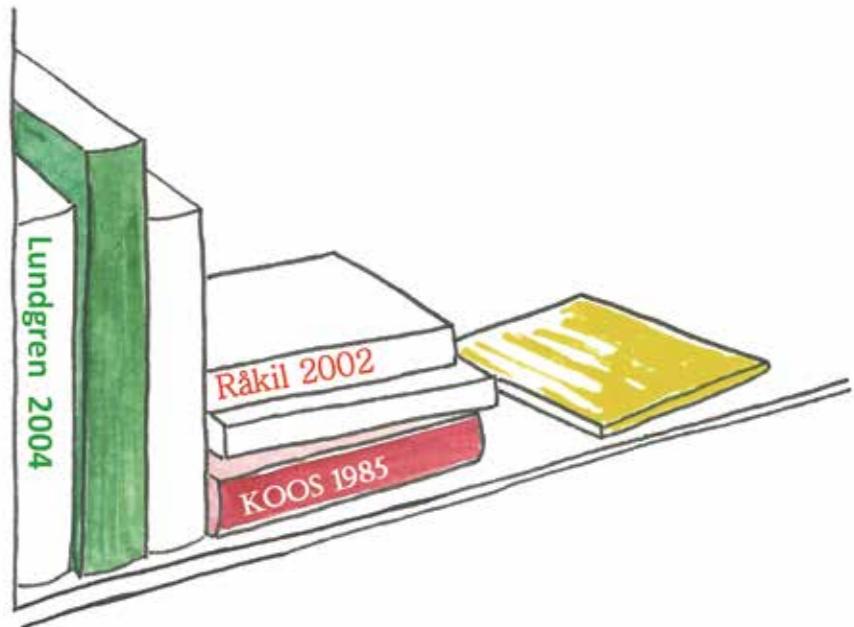
Nakuuserneq aamma nalorninaatsuliorfittut isigineqassaaq. Tamarmik, tassalu nakuusertoq nakuuserfigititorlu, inuupput immikkut pisari-aqartitallit, assigiinngitsunik peqqutillit iliuutsitillu atorlugit anguniagallit. Pissaaneqarneq pis-saaneerunnerlu nakuusertumi imatut immikkut

sammisatut isigineqaannassanngillat, kisiannili aamma nakuusertup nakuuserfigitittullu akornanni atassuteqaqatigiinneranni qanoq inissisimanermik takutitsisuuullutik. Nakuusertorli nakuusernermut akisussaasuujuuaannarpoq.

Nakuuserneq pillugu teoriip nakuuserfigitittoq ikorsinnaavaa

Misilittakagut aallaavigalugit ilaqtariinni nakuusernerup qanoq ittuuneranik misigisineqarnera-nillu, kingunerisartagaalu pillugit ilisimasaqarfigissallugit pingaartuusoq nalunngilarput, tamannami nakuuserfigitissimasup uagutsinnik oqaloqatiginnkaangami toqqississutigisarpaa. Nakuuserfigitis-simasoq naapikkaangatsigu pisimasumut qisuarialatai nalinginnaasutut isigisarpagut, inuullu malugisar-paa misilittagaqarfigigipput assuarineqarnanilu. Tamatuma kingunerisarpaa kanngusunnera imminullu pisuutinnaera annikillisarmat.

Nakuuserfigitissimasumut meeraanullu atassuteqarnitsinni nakuusernerup qanoq ittuuneranik kingunerisartaaganillu ilisimasaqarnerput pingaaruteqaannanngilaq. Inuttut sulinermilu attaveqarneq aamma pingaaruteqarpoq, tassami arnani meeraanilu nakuusernermik misigisaqarsimasuni qisuarialait qanoq ittuuneri paasissutississutigisinnaagatsigit.

Pingaartuuvoq eqqumaffigissallugu nakuuserneq pillugu teoriit inuit ataasiakkaat nakuuserfigitis-simaneerannik oqaluttuassartaannik tarnerup pissusaa aallavigaluu paasissutissiinerunngimmat. Taamaattumik teoriip nakuuserfigitissimasup sumi inissinnissaanut sakkuusoq nalunngissallugu pingaartuuvoq, taamaalliluni inuk eqqugaasutut inissillugu. Soorlu timikkut, tarnikkut kinguaas-siutigullu nakuuserfigitissimasutut allaaserine-qaraanni nakuuserfigitissimasoq imminut equngasumik isigilissaq (Koss, 1985), tamannalu inuup qanoq pisoqarsimaneranik nassuaasiinissaanullu killiliisuusinnaavoq. Nakuuserneq pillugu teo-riip nakuusertoq innarliisutut inississinnaavaa, tamaanneranilu nakuuserfigitissimasumi kipi-saneq, kajungerneq asanninnerlu oqaluttuarissal-lugit ajornakusuulersinnaavoq. Taakkulu misigis-sutit tamatigut nakuusertumut attaveqarnermik pissuteqartarput.

AJORNARTORSIORNERMUT NALAASSIMASANIILLU KINGUNERLUTITSISUNUT TEORIIT

Ajornartorsiornermut nalaassimasanillu kinguner-lutitsisunut teoriit arnap meeqlallu mannakut qanoq atugaqarnerannik paasitissinnaavaatigut ulluinnarnilu tarnikkut ajornartorsiutaasa qanoq iliuuseqarfigisinnaanerinut paasitilluta. Aamma ajornartorsiornermut nalaassimasanillu kinguner-lutitsisunut teoriit siusinnerusukkut kinguner-lutigisimasat peqqutigalugit pisariaqartiaat pillugit paasinninnissatsinnut ikorsinnaavaatigut. Tamanna kingunerluutit suussusersinerinut sun-

niuteqarsinnaavoq taamaallillatalu pisariaqartitat aallaavigalugit pitsaanerpaaamik iliuuseqarsin-naalluta.

Kingunerluutit suut ertsutigisarpaat?

Inuk nakuuserfigitissimaguni annertuumik navian-artsiorsinnaavoq, nakuuserfigitissimanermummi ertsutit ertsutinut PTSD-mi (posttraumatisk stresssyndrom) takuneqartartunut attuumassute-qarsinnaapput. Misissuinerit takutippaat arnat apparisaminnit nakuuserfigitissimasut 84%-ii angullugit PTSD-mi tunngasut iluanni ertsuteqar-tartut (Levendosky 2000). Ilutigalugulu navianaatit ilagivaat nakuuserfigitissimasut PTSD-mi ertsiu-taasartut inuttut pissusiminnut ilaatiuersinnaasar-matigit, taamaasillillu inuttut pissutsimikkut ataavartumik allannguuteqarfigalugit.

Professorip psykiaterillu Judith Harmanip PTSD imaannaangitsuuusutut allaaserivaa, ertsitillu inun-ni ataasiaannaratik kingunerlutiitisisuni naam-mattoorneqartartut, soorlu nakuuserfigitissima-suni. Arnani nakuuserfigitinnermik atugaqartuni akuttunngitsumik isumatsassimaneq takuneqar-sinnaasarpoq, allaat arnat nakuuserfigitittartut 64%-ii angullugit isumatsassimaneq atugaqar-tarlutik (Kernic 2003).

Hermannip PTSD-mi ertsititut ilisarnaatit pingasut pingaernerit imatut inissippai:

- Hyperarousal
- Misigeqinninnertut misigisimaneq
- Naaptsinaveersaarniarnerit

Hyperaousali tassaavoq annertusisamik tarnikkut timimik piareersimatitsineq, tassa inuk ataavartumik upalungaarsimalerluni (arousal annertoq). Naak pissutsit avataaniit isigalugit toqqissismanartutut isumannaatsutullu isikkoqaraluartut timi ajortoqarnissaanik sillimmartitaaginnavissosq, tamatumalu kingunerisaanik inuk puffajasisinnaallunlu sinissaarussinnaalluni.

Misigeqqinnertut misigisimanermi inuup kingunerlutitigut atornikuusani misigeqqillugillusooq it-tarpoq, naak ajortumik misigisaqartitaasimanini qanganngoreeraluartut massakkorpiaq pisutut misigisimallugit. Imaassinjaavoq eqqumanermini misigeqqeriataartutut imaluunniit sinnattupiluttut misigisimagai. Kingunerluutit sianissutsimi takkuteriataartarput. Kingunerluutinik misigeqqinnertullusooq nalaataqarnermi misigissutsikkut qamuunalu assitut isigisat allaaneq ajorput nippullutik qerisuusillutik takkuttartut, tamannalu allannguiteqanngitsumik uteqattaartarpoq inummik kingunerlutitsisumik pitsanguisitsissanatik.

Naapitsinaveersaarniarnerit sianissutsimik allannguinerupput, tassa inuup paasinnittaatsimigut, kinaassutsimigut, eqqaamannittaatsimigut, maluginiutimigut piumassutsimigullu(dissociative) maluginiutai allangortaramik. Naapitsinaveersaarniarnerillu misigissutsikkut nukillaarnertut assersunneqarsin-naapput. Pisimasut uaneerarsuarmiitinneqartarput, taamaattorli ilaatigut ilisimajunnaarsitaasimasutut maluginiutillu aalajangersimasut annaasimanerattut imaluunniit piviusuunngitsutut misigisimanerattut misinnarsinnaallutik. Kiisalu sunniutaasa ilagisinnaavaat eqqaamasanik annaasaqarnerit, tassa eqqaamasat ilaat asserneqarsimasutullusooq misinnartarlutik.

Inuup misigisat ajortut annernartut misigeqqinnissaannut imaluunniit taakku misigeqqinnaveersaaru-lgit naapitsinaveersaartutut misigineq paarlakaajaallugit atortarpai. Misigissutsit taakku assigiinngitsut atornerisa akuttussusaat allanngortarpoq, tassani ajortumik misigisaqarnermiit misigeqqinnertut misigisimaneq ulluni sapaatillu akunnerini siullerni annermik misigineqartarlutik, tulliullunilu ersiutit parnaartutullusooq ittarlutik imaluunniit qaammatit pingasut arfinillillu akornanni qaangiukkaangata misigissutsikkut nukillaerneq annermik misigineqartarluni (Hermann 1992). Professor Ask Elklitip, Center for Psykotraumatologi, Syddansk Universitetimeersup oqaatigaa, misigisaqapilunnerup kingorna pisariaqaraluartumik katsorsartissimannngikkaanni navianartuuusoq, qaammatillu pingasuniit arfinillinnut qaangiunerini ersiutit ataavartumik pigineqalersinnaasartut.

Hermann malillugu peqqissiartorneq alloriarnernut pingasunut immikkoortiterneqarsinnaavoq: Alloriarnermi siullermi isumannaallisaaneq pingarnertut suliassaavoq, tulliani eqqaasaqaqqinnej aliasun-

nerlu, kiisalu alloriarnerit pingajuanni ulluinnarnut utersaaqqinnissaq qitiutinnejassaaq. Alloriarfinnik assigiinngitsunik nassuaateqarnitsinni aamma arnanut meeqlanullu nakuusernermik eqqlugaasunut neqeroorutitsinni Hermannip katsorsaanissamik eqqarsaatersuutai alloriarfinnut pingasuuusunut attuumassutillit allaavigisimavagut.

Nakuuserfigitissimasunik suliaqarnitsinni misilittagaqarfigaarpuit ikiueriaatsit assigiinngitsorujus-suit pisariaqartissinnaagaat. Taamaammat pisariaqarsimavoq ajornartorsiornermut nalaassimasanillu kingunerlutsitsunut teoriit teoriimik allamik ilasariaqarlugit, taassumalu teoriip aallutarivai arnat meeqallu kingunerlutsitsineri assigiinngitsumik sakkortussusillit, uagullu ikuinigut taakkununnga naleqqus-sarneqartarput. Uanilu soorlu psykologeq Jens Hardy Sørensen-ip inuit kingunerlutsitsunik nukissaqas-susaat aallaavigalugu immikoortiterinera isumassarsiorfigisimavarput.

Nukissat imaluunniit isumalluutit isigalugit

Ineriertuutaasumik ikuissagutta kingunerlutsitsisup nukissaqarfii/isumalluutai allaaserissallugit pingaaartuuvoq. Nukissaqarfii pillugit soorlu inuup inuit allat qanoq iliuuseriniagaannik misigissusaannillu missingersuisinnaanera nalilersorneqartapoq (Sørensen 2009).

Inuup inuit allat qanoq iliuuseriniagaannik misigissusaannillu missingersuisinnaaneranut, mentalisering-sevnen, isumaliuutaa tassaavoq inuup inuit allat iliuuseriniagaannik, kissaataannik aammalu qanoq pisuteqarnerannik eqqarsaatersortarnerat. Psykologimi professorip Peter Fonagy nassuiarpaa inuup inuit allat qanoq iliuuseriniagaannik misigissusaannillu missingersuisinnaanera meeqqap ineriertorneranut pingaauteqartoq kiisalu tassani inuit tarnikkut inersimasunullu allanut atassuteqartarnerinut paasinnitariaatsimut annertuumik isumaqarneranut ilanguneqartartoq (Fonagy 2004).

Arnat naapittarpagut assigiingitsumik assut kingunerlutsitsut, tassani ilaasa imminnut suliarinissamik katsorsarneqarnissamik neqeroorutit iluaqtigisaraat, ilaasali timi aallaaviginerullugu katsorsarneq aalluttaraat. Inuit ataasiakkaat nukissaqassusaat isigissagaanni ajornannginnerusumik nakuuserfigitisimsumut ikueriaaseq sorleq naleqqunnerunersoq nalilerneqarsinnaavoq. Ingerlaavartumillu isigine-qartassaaq piffissami kingunerluut nukissaqarneranut naleqqiullugu sumi inissismansoq. Sulintsinni unamminartuuvoq kingunerlutsinerup nalaani inuup nukissakinneruneranik misinnartarnera, naak piviusunit allaanerugaluartoq. Taamaammat tamatiguunerusoq pissutsit atorneqartut tamakkiisumik nalilertinnagit arnap qanoq innera paasiniartarparput, suliassaq siulleq tassaasarluni arnap atugarisaanik patajaallisaanissaq.

TARNIP INERIARTORNERANUT TEORIIT

Tarnip ineriertorneranik sammisaqarneq meeqqanik qimarguinnut pisunut paasinnittarnitsinnut tuniliaqutaavoq, kisianni arnanik suliaqartarnitsinni teoriitut tuniliaquttatut aamma tunuliaquttatut atorneqartarluni.

Tarnit ineriertorneranik teoriimi meeqqap avatangiisiminut atassuteqartumik sianissutsikkut qanoq ineriertortarnera nassuaatigineqartapoq, tassunalu ilisimalertarparput meeqqap piffissami tassani ineriertornermini sumi inissismansoq. Ilisimaligarpullu atorlugu anaanaasoq meeraata pisariaqartita aallavigalugu siunnersortarparput. Tarnip ineriertornerani sammisaqarneq aamma meeqqamut ukiumi-nut nalequatinngitsumik pissuseqartumut atortarparput. Tarnip ineriertorneranik teori atorlugu meeqqap sumik pisariaqartitsinera qanorlu ikiortariaqarnera paasisarpagut (Mortensen 2001).

Taamaattoq tarnip ineriertorneranik sammisaqarneq aallaavigiinnarlugu meeqqat paasineqarsinnaann-gillat. Kingunerlutsitsinermik ersistit peqquaallutik meeqqat immikkut tamarmik ataasiaakkaarlutik equngasumik takuneqarsinnaapput. Taamaammat meeqqap ajornartorsiutaanut nalilersuinermi piffissami tassanerpiaq pissutsit qanoq ittut atorneqarnersut isiginiarneqassapput.

Allanut atassuteqarneq qitiusumik pingaauteqarpoq

Anaanaasup nakuuserfigitikkaangami timikkut tarnikkullu meeqqaminik illersuisinnaanera sakkukillisapoq. Taamaanneralu meeqqap ineriertorneranut sunniuteqarsinnaavoq, sulintsinnilu meeqqap ineriertornissaa qulakkeerniarlugu ananaasup meeqqallu imminnut atassuteqarnissaasa nukitorsarnissaa aalluttarparput.

Susan Hartip, tarnip pissusaanik immikkut ilisimasallip, meeqqallu ineriertorneranik misigissutsikkullu qaratsami pisartunik immikkut ilisimasallip, allaaserivaa qanoq meeqqap qarasaa, isumassuisuni qanigisani sunniivigeqatigiinermi misilitakkani aallaavigalugit, ineriertortarnersoq. Hart-ip teoriivi aallavigalugit paassisavarput qanoq pitsaanaerpaamik meeqqat unammilligaat paassisallugit. Imaappoq, nalingin-naasumik ineriertornerani kiisalu ukiuinut naleqqutinngitsumik ineriertorpata.

Inuk sakkortuumik misigisaqaruni qarasaani tunngaviusumik qisuarriaatit aalatinnejartarpot, soorlu imminut illersorluni akersunnissaq, qimaaneq aamma toqungasuusaarneq eqqarsaatigalugit. Arnap meeqqallu nakuuserfigitissimagaangamik qanoq misigisaqarsimallutik oqaluttuarigaangamikku imminut illersorneq ilisarisarpaat. Arnat meeqqallu qimarguinnut ornigukkaangamik sakkortuunik misigisaqr-

tarsimapput. Sinaakkutit aaqqissuulluakkat isumassorneqarneq kiisalu sinik pisariaqartittarpaat, – tassa qaratssami aallartinneqarsimasut toqqisisinnissaat pisariaqartinneqartarpuit (Hart 2006).

Misigissutsikkut puuarallassimanerup nalilersornissa aaqqinnissaalu ukkatarisarpaput

Misigissutsikkut puuarallassimanerup nalilersornissa aaqqinnissaalu periusaavoq anaananik meeraanillu suliaqarnitsinni atortagarput, kisianni aamma nalinginnaasumik arnanik suliaqaraangatta. Misigissutsiminnik nalilersuineranni aaqqiiniarnerannilu ikiortussaavagut, ilaatigullu tamanna assut sakkortusinnaasapoq, aamma arnanut.

Inuit akornanni inooqatigiinnermi pingarnerpaat ilagivaat misigissutsinut tunngasunik ogaloqatigiisuteqarsinnaaneq. Naalungiarsummut inoorlaamut angajoqqaap naalungiarsuup pissusaanik issuaraangamiuk meeqqanilu ataatsimoornertik takutittarpa. Meeraq 6-it missaanik qaammateqaleraangat angajoqqaap iliutsimigut misigissutsikkut imarisaa ukkatarilertarpa. Tamanna imatut isumaqarpoq, angajoqqaq meeraru iluminni qanoq silarsuaqarnerminnik imminnut paassisutseeqatigittartut. Tarnip pissusaanik immikkut ilisimasallip professorip Daniel Sternip tamanna puuarallassimanerup naliliinermik taavaa (Stern 1995, Mothander 2002). Meeqqap naliliisinnaanera inuit allat misigissusaannik paasinnissinnaanerata ineriertorneranut pingaruteqarpoq, meeqqallu tunngaviusumik paasineqarluni misigisarpa. Anaanaasup nakuuserfigitinnermini naliliisinnaanera innarlerneqartarpot, taamaammallu anaanaasup meeqqaminik atassuteqarneranik ikiussallutigu pingaruteqarpoq.

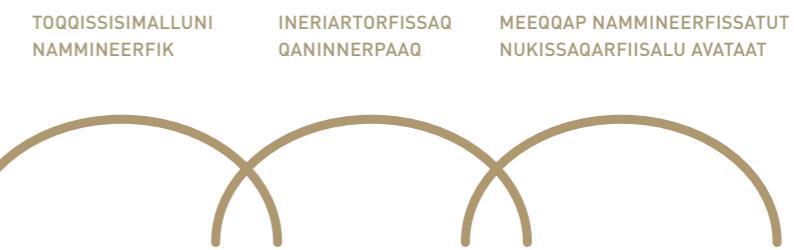
Meeraaqap misigissutsit pillugit naliliisarnini tunngaviusumik pisariaqartippaa, tamannalu isumassusuni peqatigalugit pisarpoq. Meeqqap alliartortilluni naliliisarneri isumassuisut aqqtigalugit misilittakat atorlugit pisarput. Taamaalilluni meeraq arriitsumik nammineq misigissutsini iliuuserisartagassamik naleqqussakkanillu pinngortitsisarpoq. Meeqqap alliartornermini stressernartumik arlaannik misigisqarsimaguni imaluunniit ajoquserluni kingunerlutitsisimaguni sukkannerusumik sakkortunerusumillu stressemut quisuariartarpooq (Bateman og Fonagy 2004). Meeraru nakuusernermik eqquaasimasoq misigissutsimink aqutsinissaminut ikornejarnissamik annermik pisariaqartitsisarpoq (nalimmassaalluni).

Meeqqap ineriertorfigisaani qaninnerpaami tapersorsorparput

Arnat meeqqallu suliaqarfigaangatsigit ikuinerput ilaqtariit pissutsit piffissami atugaat unammillaallu aallaavigalugit pisarpoq. Ulluinnarni eqqartortarpaput ilaqtariit alloriafissaat tulleg suussanersoq, atuagarsorsimanerlu aallaavigalugu tarnikkut immikkut ilisimasallip russiusup Lev Vygotskyp teoriia tassaasoq ineriertorfik qaninnerpaaq. Vygotsky malillugu tarnip nalinginnaasumik ineriertornera avataaniit aqunneqar-

poq, piffissalli ingerlanerani inuk nammineerluni aaqqiisinnalluni. Nammineerluni aaqqiineq ineriertorfimmi qaninnerpaami pisarpoq. Meeqqap isumassuisuni ikiortigalugit qanoq iliuuserisinnaasani siunissami nammineerutigisinnavaai. Vygotskyp meeqqap iliuuseqarfingisinnasaai immikkortortanut pingasunut agguataarsimavai:

- Immikkoortortami siullermi meeraq toqqisisimalluni nammineerfigisinnavaa
- Immikkoortortami tullermi meeqqap ineriertorfissa qaninnerpaaq
- Immikoortallu pingajuanni meeqqap nammineerfissatut nukissaqarfiisalu avataaniippoq

Inuup meeqqamik isumassuisusup meeqqap toqqisisimanartillugit nammineerfigisinnasaai ataq-qissavai, ineriertorfissaanilu qaninnerpaami periarfissaanik tapersorsorlugu misileraanissaanut inis-saqartissavaa (Hart 2006). Periutsimi tessani piffissami tassanerpiaq suut arnap imaluunniit meeqqap nammineq ingerlassinnaaneraat sukkullu ikornejarnissaminnik pisariaqartitsinnerat immikkut eqqumaffigissavarput. Periutsimi eqqarsartaaseq taamaallat meeqqamat atorneqarneq ajorpoq, arnamulli aamma atorneqarsinnaalluni.

TAMAKKIISUMIK ISIGINNINNEQ, ATAQATIGIISAKKAMIK SULINEQ PEQATAATITSINERLU
Sulinitsinni tunuliaqutarisarpagut inunnik isumaginninnikkut atuagarsornermi teoriit ukuninnga imaqrut, tassa tamakkiisumik isiginninneq, peqataatitsineq ataqatigiisakkamillu sulineq.

Tamakkiisumik isigaluta sulisarpugut

Nakuuserfigitissimasunik sulinitsinni siamasissumik aallussisarpugut. Inuk sumiginnassavarput taa-mallaat inuiaqatigiit atugaat aallaavigalugit imaluunniit inuup atugai kisiisa aallaavigalugit isumagigut-sigu. Inunnik isumaginninneq aallaavigalugu sulinerup pitsaassusaa, uani aamma eqqarsaatigineqarpoq

pinaveersaartitsineq, tamakkiisumik isigisumik suliniuteqarnermi aaliangerneqartarpooq (Guldager allallu 2002).

Inuup inuuniarnikkut ajornartorsiutai suliaritillugit tamakkiisumik isigisumik suligutta, taava tassani isigniartariaqarput inuaqatigiinni pisut inuullu nukissaqarfii, taakkumatami inummik sunniisarlutillu inuit akornanni inooqataalersitsisartut. Inuit immikkut tamarmik ajornartorsiutinut qisuarciartarput, aniguiniarnermilu assigiinngitsunik iliuuseqartarlutillu naleqqussartarput. Inuit immikkut tamarmik timik-kut, tarnikkut inooqataanermilu akersuussinnaanerat inuaqatigiinni pisunut ajornartorsiutit inummut qanoq kinguneqarnissaanut attuumassuteqarlutik pingaaruteqartarput. Inuaqatigiinnut attuumassutillit soorlu makkuusinnaapput, suliffeqarneq, ilinniartitaaneq, aningaasarsiorneq, ineqarneq, peqqissuseq, inuaqatigiinni inissisimaneq, suaassuseq, piorsarsimassuseq aamma ukioqqortussuseq. Inuaqatigiinni lu ineriertorneq, soorlu inatsisitigut, aamma inummut sunniuteqartarpooq taamaammallu tamakkiisumik isiginninnermi taakkua ilanggutariaqarlutik.

Inuaqatigiinni pissutsit inuup ineriertorneanut inersimasuuneranullu atatillugu aallaavittut paasin-ninniarnitsinnullu atortarpagut – akuersornartumik inuuneqarnersoq imaluunniit pigissaarnikkut sumi inissisimanersoq kisiisa isigniarneq ajorpagut, inulli nukissaqarnersoq inunnillu allanik attaveqalersin-naanersoq isigniartarpapputtaaq.

Lektori Jens Guldager inunni isumaginnittutut suliallit paasinnittarnerat pillugu inuunermilu ajornartorsiuteqartunik suliaqarneq sammisarivai. Guldagerilu malillugu inunni isumaginninnerup iluani tamakkiisumik isigisumik sulissagaanni makku aalluttariaqarput:

- Tunuliaqutaasoq – inuit inuunermi ajornartorsiutaat, nukissaqarfii pisariaqartitaallu – imminnut ataneri paasillugit
- Ajornartorsiutit, nukissaqarfii pisariaqartitallu suliassami ikiuisutut, siunnersuisutut, inatsisilerituutut imaluunniit aallarnisaasutut, imminnut attuumatinissaat
- Taakkulu paasisat passutamut iliuuseqarnermi katsorsaanermilu ingerlatilernissaat, aamma inunni isumaginninnermi inuaqatigiinnilu (Guldager allallu 2002).

Taakku ukkatassat sulinitssinni tunngaviusagut – sulisut akornitsinni suleqatigullu avataaneersut, soorlu kommuunimi sulisut, peqataatininnerini.

Assigiinngitsunik suliallit kattutaarnerisa takutippaat arnat meeqqallu assigiinngitsutigut

isumaginerini inunni isumaginninnermik suliatsinni, perorsaanermi kiisalu tarnikkut immikkut suliaqarnitsinni, tamakkiisumik isiginninneq aallaavigigipput (immikkoortoq 3-mi oqartussaaffit akimorlugit suleqatigiinneq pillugu annertunerusumik paasiaqarsinnaavutit).

Ataqatigiissakkamik sulisarpugut

Inunnik isumaginninnermik suliaqarnitsinni pitsaanerpaaq anguniarlugu ataqatigiissaakkamik sulisariaqarpugut. SFI-mi professori seniorforskererlu Tine Egelund aamma inunnik isumaginnittoo Lis Hillgaard malillugit ataqatigiissakkamik sulineq imatut aggulunneqarsinnaavoq:

- Misissuineq/ajornartorsiummik qulaajaaneq. Uani innuttaasup nukissaqassusia/isumalluutai ajornartorsiutaalu assigiinngitsut pillugit katersuisoqartarpoq.
- Natilersuineq/pilersaarusiorneq. Ajornartorsiut iliuuseqarfingeqartarpoq. Iliuuseqarnerup suna siunertarisarpaa? Piffissaq qaninnerusoq ungasinnerusorlu eqqarsaatigalugu suut anguniagassaappat? Suut piareersarneqassappat, periaatsillu suut atorneqassappat?
- Malittarininnineq/nakkutiginninneq/natilersuineq. Ingerlaavartumik katersineq. Iliuuseqarneq nalilersonlugu (Egelund aamma Hillgaard 1993).

Ataqatigiissakkamik sulineq nalunaarsuiffinnik (journalinik) allannerinnaanngilaq imaluunniit allatigut allannikkut attaveqarneriinnaanngilaq. Pisariaqarpoq ajornartorsiut allaaserissagutsigu kingornalu suliassartaa atuagarsorneq aallaavigalugu naliliiffigissagutsigu, inuit ataasiakkaat inuuneranni pissutsit tamaasa paassisallugit.

Atuagarsorneq aallaavigalugu naliliinerput arnap meeqlalluunniit ajornartorsiutaanik ikiornissaanut pilersaarusiornitsinni atortarparput. Pingaartuuvoq ajornartorsiutip nassuaatigineqarnera atuagarsornerlu aallaavigalugu naliliinermi assigiinngitsunik ilisimasallit allaserisaat aallaavigiinnarlugit nalilerneqassasoq, uanili aamma inuk sulariniagaq peqataatinneqassaaq. Tassani inuup pissutsit atukkani qanoq paasinerai oqaluttuarineraalu tusaasariaqarput (Egelund aamma Halskov 1984).

Ataqatigiissaakkamik sulineq qulaani allaaserineqartoq sulinitssinni nalinginnaasumik atugarivarput. Qanoq sulisarnitsinnut assersuut piviusumik tunngavilik taaneqarsinnaavoq soorlu najugaqarnissami pilersaarut, tessani nakuuserfigitissimasoq peqatigalugu qimarguimmi najugaqarnera najugaqarnerullu kingorna pisussat sularineqartarput iluarseqqinnejqartarlutillu.

Nakuuserfigitissimasut qanoq peqataatittarpagut?

Nakuuserfigitissimasut pilersaarusiornitsinni sapningisamik annerpaamik, qanoq ikuiniarnersugut inuullu suut pisariaqartinnerai pillugit peqataatinissaat kissaatigisarparput. Taamaammatt peqataatitsineq arnanik meeqlanillu suliaqarnitsinni qitiutinnejqartarpoq.

Socialpsykologimi professori Per Schultz Jørgensen-i peqataatitsinermi assigiinngitsut pingasut atortar-

pai: Sunneeqataaneq, aaliangeeqataaneq kiisalu nammieq aaliangiisinhaaneq. Taakku assigiinngitsut pingasut imatut agguataarneqarput: Paasissutissiisoq, suleqat, sullitaq.

- Paasissutissiisartuugaanni ilisimasanik tunniussisartuulluni, qaammarsaassutigalugulu inuttut sumi inissisimaneq qanorlu tamanna sunniuteqartarnersoq. Pissutsit atukkat pillugit paasissutissiisartuuneq pingaaruteqartuuvvoq.
- Suleqataasup inissisimanera paasissutissiisartumit annertuneruovoq. Suliami tunniunneqartartut ilisimasaannaanngillat, kisiannili inuttut paasinninnejq piginnaassutsillu aallaavigalugit iliuusissanik siunnersuuteqartoqartarpoq. Suleqataasutut tusarnaarneqarlunilu isummanik anitsisinnaasariaqarpoq.
- Sullitatut inissisimaneq uani annertunersaavoq, tassanilu – ilisimasanik tunniussisinhaanerup saniatigut nammieq qanoq isumaqarneq oqaatigineqartarluni – namminerlu aaliangiisinhaalluni. Uani eqqarsaatigineqarpoq nammieq aalingiisinhaassuseqarneq, nammieq naalagaaneq inuunerullu ingerlarnagi nammieq pingaaruteqartunik aalingiisinhaassuseqarneq (Jørgensen 2000).

Qanoq annertutigisumik peqataatitsinissaq suliap qanoq issusaa inuillu ataasiakkaat nukissaqarfii aallaavigalugit aaliangerneqartarpoq. Soorlu arnamut tuaviornerpaamik ikiortarialimmut suleqataasutut sullitatullu ataatsikkut inissisimappata sakkortualaarsinnaasarloq. Nakuuserfigitissimasoq qanorluunniit peqataatinneqarluarpat ataavartumik oqaloqatiginnerup inuup pineqartup suliamut tunngasumik ilisimatinneqartartarnissaa peqataatinissaalu qulakkeerneqartarput.

AALIANGERSIMASUMIK SAQQUMMIUSSINEQ PERIAASERLU

Arnat meeqlallu nakuusernermik eqqugaasut naapinnerini aaliangersimasumik saqqummiussisarneq atugassaqqitsinneqarpoq, tessanimi allannguutissatut periarfissat aallunneqartarmata inuillu ataasiakkaat isummersinnaanerat pinngortarmat, soorlu inuup pitsaasumik inuulernissaminut neriuqealernera, siunertat, kissaatit naleqartitallu eqqarsaatigalugit. Inunni qimerloorneqarsinnaasut taamaattori amerlasoorpassuarnut nakuuserfigitinnerup nalaani atuussimanngitsut.

Qanoq ililluta kinaassutsimut oqaluttuat nutaat sallitittarigut

Katsorsaasartoq inunnillu isumaginninnermik suliaqartoq Michael White meeqlanut psykiatrimi aaliangersimasumik saqqummiussisarneq periaatsitut inerisarsimavaa, ullumikkullu saqqummiussisarneq ajornartorsiutinut assigiinngitsorpassuarnut siunnersuisarnerni atorneqartarpoq. Aaliangersimasumik saqqummiussisarnermi periuseq tamatta immikit imminent tunngasunik oqaluttuassarpassuaqr-

nitsinnit aallaaveqarpoq, oqaluttuallu ilaat allaniit kimeqarnerusarput. Inuunerput pillugu oqaluttuap inuunitsinnik imaqtitsisut ilagaat.

Aaliangersimasumik saqqumiussisarnermi teorii erseqqarissumik nakuusernermut aaliangersimasumik teoreeqanngilaq, soorlu nakuuserneq pillugu teoriitut. Isumaqaqartoqarsinnaavorli aaliangersimasumik saqqummiussisarnermut teoriip nakuusernerup kingunerluuteqartarneranik isumaqartoq, tassami nakuuserup nakuuserfigisami naleqartitaatigut inuttullu iliuuseqarsinnaaneratigut, imminullu qanoq misigisimaneragut nakkarsartarmagu. Nakuuserfigititkoq imminut tunngasunik oqalutturaangami nakuuserfigitissimanermit sunnersimaneqarluni imminut pitsaanngitsumik oqaluttuarisarpoq (Wehmeyer 2010). Inuuneq nakuuserfigitinnermik imalik arriitsumik innarleriartorneqartarpooq imminullu qanoq misigisimaneq annaaneqariartarlunittaaq (White 2008). Nakuuserfigittut qanoq iliuuseqarnisaminnik ajornakusoortitsigajuttarput isumaqartarlutillu pissutsit allanngortinnissaat ajornakusoortoq.

Aaliangersimasumik saqqummeeriaatsimik atinermi apeqquit unamminartut apeqqtigisinnaanisaani inuup allanngortitsisinnaanissa imminullu pitsaanerusumik assigiinngissitaarnerusumillu isigilernissaa siunertaasarput. Nakuuserfigitissimasup oqaloqatignerani oqaluttuat kinaassutsimut tunngasut aalluttpagut taamaalilluni inuup oqaluttuat ajornartorsiuteqarfioqisut "naalagaasimasullu" qaangerniassammagut. Taava nutaamik toqqammavissaanik sanasarpugut, tassanngaaniillu inuunini takusinnaalertarpaallaanerusumillu iliorsinnaanngortarluni. Oqaloqatigiinnerit taamaattut ikorfartuitut oqaloqatigiinnertut taasarpagut.

Oqaluttuani ippinnarsinnaasut ujartortpagut, taakkumi aqqutigalugit inuup piginnaasai, nukissaqarfii naleqartitaalu takutissinnaasarpagut. Kinaassuseq pillugu oqaluttuaq pitsaasoq inuup assersuutinik arlalinnik nassuaateqarneratigut pilersinneqartarpooq, taamaalillunilu oqaluttuaq kimeqarnerulertarluni. Nakuuserfigitissimasoq aqqutissanik nutaanik ajornartorsiutillu paasinissaannut takusaqartarpooq. Nakuuserfigitissimasoq imminut oqaluttuanut kajungernarnerusunut saannissaanut ikiortarpaput, taakkumi ajornartorsiutinut nakuusernermit aallaaveqartunut periarfissatut allatut atuussinnaammata. Soorlu qimarguimmut nuunnissamik nakuusernermiillu qimagunnissamik aaliangernermi nakuuserneq pillugu peqqissaataasumik oqaluttuarsinnaalernissaq ammaanneqartarpooq. Arnallu nakuuserneq aallaavigalugu kinaassuseqartitaanissani taamatut qimaamisarpaa. Ilutigalugulu nakuuserfigitissimasoq imminullu qanoq innerminik misigissusaarussimasoq ilorraap tungaanut aallarnissaminut sakkusaqalertarpooq (takuuk aamma nakuuserneq pillugu teorii kiisalu sakkortuumik misigisaqarsimamanermit kingunerlutitsinermut teorii).

Nammineq inuunerisamut pissaaneqarneq

Oqaloqatigiinnerit ikorfartutaasut inuup imminut akisussaaffiginissaata ineriertortinnissaanik annertuumik aallussippu. Akisussaasuuneq aaliangersimasumik saqqummeeriaatsip teoriiani pingaaruteqarpoq, inuullu inuunermini iliuuseqarsinnaaneranik pissaaneqarnissaanillu nukitorsassaanissamut tungnasoq imaralugu. White akisussaassuseq pillugu ima allappoq: "Nammineq inuunerisaq annerusumik akisussaassuseqarfigissagaanni, taava nammineq inuunerisami nalaagaanerusariaqarpoq, piorsarsimassuserlu aallaavigalugu ileqquusut nalinginnaasut malinnagit." (White 2006A). Nakuuserfigitissimasorpassuit imminut akisussaaffigineq annaasarpaat, taamaammallu oqaloqatigiinneri tamanna aallunneqartarpooq. Pissaanerup illuatungaa atorlugu aaliangersimasumik saqqummeeriaatsimi teoriip inuttut iluatsinngitsoorsimasutut misigisimanerat annikillistarpaa. Eqqarsarnertuup (filosoffeq) Michel Foucault-ip erseqqissarpaa, pissaaneq taamaallaat illuatungeqartilluni atuuttartoq, taamaammallu illuatungaa atuuttuaannartoq. Nakuuserfigitissimasunullu nakuusernerup sunniutai ajortut akiorlugit oqaloqatigiissutigigaanni ilisimasat piginnaassutsillu eqqartornissaat ajornakusoorsisarpoq (Holmgren 2008).

Whitep nassuiarpaattaaq ajornartorsiut pillugu oqaluttuartumi ilanngunneqanngitsut kisiisa tusaanaraanni tusarnaannginnertut iinnartoq, paasineqanngitsuussasorlu. Piviusorlu imaappoq, soorlu nakuuserfigitissimasoq naqisimaneqarluni misigisimaguni taava inuk naleqassutsimnik naliginnermillu misigisimanissaminik pingaartitsisimassasoq. Nakuuserfigitissimasullu meeqqaminik pinnguaqatiginnissaminik nukissaqannginnini aliasuutigippagu tamanna inuup meeqqami qanilaarfiginissaanik atassuteqarfinginissaanillu pingaartitsineranik takutitsissaaq.

Aaliangersimasumik saqqummiisarnermi periuseq inuit assigiinngissuteqarnerinut namminerlu isummersorsinnaanerinut akuerinnituovoq. Tamanna nakuuserfigitissimasumik naapitaqarnermi, nakuuserneq aallaavigalugu naqisimaneqarluni allanut mattussaalluni inuusimasumut immikkut pingaaruteqarpoq. Sapinngisarput naapertorlugu oqaatsit atukkagut inuup oqaloqatitta piginnaaneqarfii, ilisimasaqarfii, nakimaffiginngisai kiisalu pingartinneqarnissamik kissaatedgarnera aallaavigalugit qinertarpagut (White 2006B aamma 2008).

Uppernarsaaneq kinaassutsimik nukitorsaasarpoq

Avataaneersumik uppernarsaasoqaraanni imaluunniit allakkat aamma taalliat oqaloqatigiinnermi uppernarsaatit atoraanni ajornanngilaq. Uppernarsaatip kinaassutsimut oqaluttuaq pisuunngortillugulu kajungernarnerusunngortittarpaa, nakuuserfigitissimasullu oqaluttuaa tamatigut ajornartorsiutitalerujussuaq taarsissavaat (White 2006B, Russel aamma Carey 2007).

Avataaniit uppermarsaasoqartillugu uppermarsaasup (soorlu ilaquaq, ikinngutit, suleqat imaluunniit na-kuuserfigitissimasut allat) inuup oqaluttuarerusunnerusaa kinaassutsimillu oqaluttuaa tusarnaartarpaa, taassumalu kingorna uppermarsaasup suna inummi maluginiarsimanerlugu, oqaluttuallu qanoq attorsi-manera oqaluttuarissavaa. Whitep erseqqissarpaa uppermarsaasup qisuarialai immikkoortuni sisamani ukunani sammisanik naleqartitanillu aallussisuusut:

1. Oqaatigineqartunik immikkut taasineq (Suna ilinnut immikkut misinnarpa?)
  2. Assilissamik/tusakkanik nassuaaneq (Inuup inuuneranit kinaassusaanillu assilissat suut ilinnut erserpat?)
  3. Uppernarsaasutut inuunermi aqquaarsimasat aallaavigalugit oqaluttuartumut qisuarialneq (Inuuninni suut misigisimasatit aallaavigalugit ilinnut ilisarnarpat?)
  4. Nikeriarnernik akuersineq (Qanoq illit nikeriarpit/sumut nikertiartippaatit?)
- (White 2008, White Russel aamma Carey-mi 2007)

Uppernarsaanermi inuk uppermarsaavagineqartoq uppermarsaasup oqaluttuaanut atalersinneqartarpooq, uppermarsaasup oqaluttaani sammisat naleqartitallu ataatsimoorussatut saqqummiunneqartarlutik. Tassuuna avammut mattussaasimaneq inuttullu iluatsissimannngitsutut misigisimaneq piuneerutinnejartarpooq.

Ataqatigiissaakkamik saqqummiinerup inummik isiginninnera

Ataqatigiissaakkamik saqqummiineq atorlugu katsorsaanermi aqtsinngitsumik inissisimanissaq anguni-arneqartarpooq (immikkut ilisimasalittut inissinnaversaarneq), tassanilu nakuuserfigitissimasoq peqatigalugu periarfissat aqquqissallu assigiinngitsut misissorneqassapput. Kiisalu oqaloqatiginninnerni uagut qitiunaveer-saarluta inissittarpugut, tassanilu soorlu arnap naleqartitani inuunermilu kissaatigisani misissulerpagit pissu-sissamisuuginnartarpooq. Kisianni aamma nakuuserfigitissimasut aqquqissiuutitinnissaminnut kissateqartut sulinitssini naapittarpagut, soorlu isumannaallisaanermut patajaallisaanermullu tunngatillugu.

Tassanilu siunnersuisutut immikkut ilisimasalittut inissittarpugut nakuusernerlu pillugu teorii kiisalu sakkortuumik nalaataqarsimanermit kingunerlutitsinermut teorii saqqummiutarlutigit. Aammattaaq aaliangersimasumik saqqummiinermut tunngatillugu teoriip inunnik isumaginninnermi nammineq isum-mamik sanarfinissamut atuuttartoq saqqummiunneqartarpooq. Imminiuneq inunnut allanut attaveqar-nermut aamma aaliangersimasumik saqqummiisarnerit atorlugit sanarfineqartarpooq, taamaammallu tar-nip ilorpiaatut isigineqassanani, soorlu tamanna tarnip ineriertornerani taamaattartoq, qanigisaqarnermut – aamma ajornartorsiornermut nalaassimasanillu kingunerlutitsisunut teoriini taamaattoq.

Nakuuserfigitissimasup ajornartorsiutaasa paasiniarnerini sulinitssini kiisalu sullitatta tarnimi iluar-piaatigut qanoq issusaanik nalilersuineq aaliangersimasumik saqqummiinermi nalequnneq ajorput. Taamaattorli aaliangersimasumik saqummiinerit isumassarsiorfigalugit nakuuserfigitissimasumut suso-qarsimaneranik paasinninniarnermi nassuaanermilu sunniutai nassuaasuullillu nikingassuteqartumik takutitsisarmata eqqumaffigisarpagut. Taarsiulluguli misigissutsit imaluunniit iliuutsit allamiit pinngorfeqa-tut inummillu aqutsisut oqaluuserinissaat misilittarparput .

Uani aaliangersimasumik saqqummiinermi oqaatsit atorneqartut allamut tunngatinniarneqartarpooq. Immatut paasillugu ajornartorsiununa ajornartorsiutaasoq, inulli pineqartoq ajornartorsiutaanngitsoq. Ajornar-torsiut taaguuserneqaraangat oqaatsit illuarneqartarpooq – soorlu “uanga meeqqama atugarliornerinut pisuusunga” imaattunngortarpooq “imminut pisuutinnerup eqqortarpaanga” imaluunniit “nikallungavunga” imaattunngortarpooq “nikallunganerup eqqorpaanga”. Ajornartorsiut taaguuseraangatsigu nakuuserfigitis-simasoq oqiliallatsitsisarpooq. Ajornartorsiutimmi iliuuseqarfinginissaanut periarfissaqalertarpooq.

Immikkoortuni tulliuttuni nakuusernerup kingunerisartagai, arnanik meeqqanillu nakuusernermik eqqugaasimasunik sulinitssini periutsit aallussiffiusut kiisalu ataataasumik nakuusertartumik suliaqarnigut sammissavagut.

02

NAKUUSERNERUP ILAQUTAARIIT TAMAR- MIUSUT EQQORTARPAI

Uani immikkoortumi nakuusernerup pingaarnertut kingunerisartagai kiisalu arnanik meeqqanillu nakuusernermik eqqugaasunik aallussinitissi periuserisartakkagut saqqummiutissavagut. Nakuusernerup kingunerisartagai annertupput, uanilu atuakkami kingusinnerusukkut periusaasartut suli erseqqarinnerusumik nassuaatigineqarumaarput. Immikkoortullu naggataani qanoq ataataasoq nakuusertartoq eqqarsaatigisarneripput erseqqarissumik nassuaatigissavarput.

NAKUUSERNERUP ARNAMUT KINGUNERLUTITSISARNERA

Arnat nakuuserfigitissimasut naapittakkagut affaat sinnerlugit ukiut pingasut sinnerlugit nakuuserfigitissimasarput, tamatigullu nakuuseriaatsit assigiiinngitsut aqquaarsimasarpaat (DANNER – INTERN STATISTIK 2010). Nakuusernerit arnanut annertuumik kinguneqartarput. Soorlu immikkoortumi 1-mi nassuaatigineqartutut nakuuserfigitinermit kingunerluutitut qisuriaatsit amerlapput. Nakuuserfigitissimasut 84%-ii tikillugit PTSD-mik (post traumatisk stresssyndrom) (LEVENDOSKY 2000) kingunerluuteqartutut aaliangiunneqartarput. Ataavartumik upalungaarsimaneq atugaraat (høj arousal), sinnarliorneq, annilaanganeq kiisalu nakuuserfigitissimanermik misigisarsimasanut

uteqqiisutullusooq misigisimaneq (LEVENDOSKY AAMMA GRAHAM-BERMANN 2000). Kingunerluutit tamatigut tarnermut sunniuteqartarput taamaalil-luni arnaq imminut nalinginnaasumik isiginissaraluaminik annaasaqartarluni, pisuussuteqartutut kanngusunnermillu misigisarluni (HERMAN 1992).

Nakuuserfigitissimanerup kingunerisa ilagaat arnat ilaat ilaqtutanut ikinngutinullu attaveqarnermik annaasaqarsinnaasarmata, taamaammallukiserliornermik immikkoortutullu misigisimarsarutik. Nakuuserneraaq sulinermut sunniuteqarsinnaavoq. 2010-mi arnat qimarguimmiittut pingajoraarterutaat suliffeqarput. Misissuinerullutakutippaa arnat nakuuserfigitissimasut suliffeqanngitsut 24%-ii nakuuserfigitissimaneq peqqut-

tigalugu suliffeerussimanerminkit naliliisimasut. 83%-iisalu nalilersimagaat nakuuserfigitissimanermit suliffeqarneq iluannitsumik eqqugaasartoq (SCHACKE 2009).

Arnat ilaasa nakuuserneq qimakkaangamikku ilaqtaminni attaveqarfigisimasat tamaasa annaasarsi-mavaat, tamannalu ilaqtariit iluanni nakuusertartoqarneranik imaluunniit ilaquaasut arnap nakuuser-tumit avissaarneranit akueriumannginnermik peqquteqarsinnaavoq.

Nunatsinnili tamatigut imatut pisarpoq; arnap ilaqtai arnap aappaminik nakuusertartumik qimatsinera-ta kingorna arnamik illersuilertarput. Taannali tikillugu angutip arnap ilaqtai uukapaatittarpai isumaqa-lersillgit arnap aaqqiagiinnginnerit aallartissimasarai. Arnap nakuusertumit qimagunnerata kingorna angutip akorngusersuinini amerlanertigut toqqaannartumik saaffiginninnermigut, mobiilkut imaluunniit arnap ilaqtai aqqutigalugit ingerlateqqittarpai.

Arnanik suliaqarnitsinni nakuuserneq isumaginninnikkullu eqqarsaatigisariallit, soorlu aningaasaqarneq, suliffeqarneq immaqalu angojoqqaatut oqartussaaneq aalluttarpagut.

KIKKUT ARNAT NAKUUSERFIGISARPAAT?

Arnat qimarnguinniittut 66%-ii aapparisaminnit nakuuserfigitissimasarput, 34%-iilu allanit. Soorlu aappakuminnit, ilaqtaminnit/imaluunniit angutip ilaquaanit.

(BARLACH AAMMA STENAGER 2011)

NAKUUSERNERUP MEEQQAMUT KINGUNERLUTITSISARNERA

Meeqqanik nakuusernermik eqqugaasunik aallussinermi periutsit ineriertortinneqarnerat pissutis-saqarluaroq. Misissuinerit takutippaat meeqqat tallimaagaangata ataaseq angajoqqaamiit imaluunniit angajoqqaaniit nakuuserfigitissimasartoq (KORZEN ALLALLU 2010). Kisianni aamma meeqqat nakuuser-toqarneranik takunnittartut nakuusernermik eqqugaasarpot, soorlu angajoqqaat akornanni nakuuser-toqartillugu, taamaattoqartillugu kingunerluutai taamatulli sakkortutigisinnaapput. Nakuuserneq meeqqap atugarisaanik ineriertorneranillu sunniisaroq – tamatigut piffissami qaninnerusumi ungas-nerusumilu. Meerarpassuit nakuusernermik eqqorneqartartut tarnerup sunniutaanik pinngortinnejartu-nit (psykosomatisk) sinnarliornermik, naarlunnermik aammalu toqqisisimannnginnermik atugaqartarput.

Nikallunganermik, annilaanganermik PTSD-millu atugaqalernissamik navianartorsiotarput. Meeq-qat inuunerminni nakuusernermik atugaqartut inunnut allanut qanillinissaminnut ajornartorsiute-qartarput, tamaannerullu kingunerisinnaavaa inuunerup ingerlanerani allanut attaveqartar-nermut kingunerlutitsisinnaaneq. Ilaqutariinni nakuusertoqartarnera peroriartornermi atuga-riisimaqganni nammineq inersimasunngornermi pissutsinik taamaattunik ingerlatitseqqiisinnaaneq pisinnaavoq. Ilisimatusarnerillu takutippaat naar-tuup anaanaasumut nakuusertoqarnera ajoquse-rujussuaatigisinnaagaa (VAN DEN BERGH 2005).

Nakuuserneq ilungersunartunik malitseqartarmat meeqqat nakuusernermik eqqugaasut iliuuseqar-fugalugit ikiussavagut, taamaammat sulinitsinni meeqqat ikorfartorniarlugit immikkut ukkatari-srapagut.

NAKUUSERNERUP ANAANAASSUSEQ SUNNERAANGAGU

Qimarnguinni takusarparput nakuuserfigitinnermit qisuarialit qanoq anaanaasup angajoqqaajunera-nut sunniuteqarsinnaanerat, taamatullu piffissaq qaninnerusoq ungasinnerusorlu eqqarsaatiga-lugit meeqqap ineriertorneranik sunniisarnera. Anaanap meeqqallu akunnerminni attaveqarnerat nukitorsarniarlugu attaveqarnerat annerusumik periutsitsigut sammilersimavagut. Ilaqutariinni pissutsinut tunngatillugu ersiutinik ajornartorsiutillu paasinninnissaq ajornaatsuinnaanngilaq. Ilaqutariit paasissagutsigit piffissaq atorlugu ma-

linnaavigisariaqarlutigit misigisarparput pingaar-torujussuusoq, akuttunngitsumillu takusarparput pissutsit ajornartorsiortiusut qasukkaraangata anaanaasup meeqqaminik isumassuinini ukiup affaata iluani aalluteeqqilertaraa. Misigisarparput-taarli anaanaasup nakuusertartup qimannerata kingorna ilaqutariit iluanni ajornartorsiorti nutaat ukiuni tulliuttuni arlalinni misigisaqarfigisarai. Pif-fissanilu taakkunani ammarluni anaanatut atuuffia unamminartuusarpoq.

MEEQQAT NAKUUSERFIUSUMIUKKAANGAMIK

Meeqqat ilaqtariinni nakuuserfiusumi najugaqartut misigissutsikkut uiverfiusumik atugaqartarpuit. Qanoq pisoqarnera paasi- iarsarisarpaat, ilaqtariinnilu nakuuserto- qartarnera naleqqussarfisarlugu. Meeqqat oqaluttuartarpuit ataataasup isummamigut aalatitsisarnera tassanngaannarlu kamaler- tarnera qanoq ajornakusoortigisarsinnaas- artoq. Qaqugukkut nakuusertoqarsinnaanera kannguttaatsuliortoqarsinnaaneralu pillugit nalornineq qanorlu pisoqarsinnaaneranik ilisimasaqannginneq aallaavigalugit meeqqat ataavartumik annilaangasarput, stresserlutik upalungaarsimallutillu. Meeqqat nakuuserneq pillugu angerlarsimaffimm tamatigungajak oqaloqatisqaarneq ajorput, angerlarsimaf- fimmilu nakuuserneq pillugu imminnut pisuutiltillu kanngusuutigisarpaat. Nam- minneq kukkussutiminnik ujarilertarpuit pisullu tunngavissiulertarlugit. Angajoqqa- jusunut assigiinngitsunik misigissuseqar- tarput, anaanaasup ataataasullu akornanni misigissutsikkut nalorninartorsiortarlutik. Angajoqqaat akornanni nakuusertoqartarnera misigissutsikkut ajornartorsiorneriinnaanngi- laq, meeqqamulli imminut avatangiisimillu paasinninnissamik ajornartorsiortitsisarpor- taaq.

MEEQQANUT SULINIUT "INUUNIARNIKKUT

ATUKKAT KINGUAARIINNI

KINGORNUTTAKKAT PITSAANERIT".

Suleqatigiit oqartusaaffiit akimorlugit, tassa psykologit, perorsaasut inunnillu isumagin- ninnernik suliaqartut qimarnguinninnga- neersut meeqqamut anaanaanillu suliaqarluni aallussisarnerit inerisaqqinnejqarsimapput. Suleriaatsit periutsillu ukkatarineqarsi- mapput, tassuuna meeqqap anaanaasullu atugaannik nukittorsaaneq, anaanaasullu meeqqaminut attaveqartarnera inerisarlugulu pinngorteqqillugu.

Ukkassaqarfii:

- Tarneq aallaavigalugu anaanaasumik meeraanillu suliaqarneq pitsanggorsarlugu
- Anaanaasup nakuuserfigitissimasup anaanaassusaanik isumassuineranillu nukittorsaaneq
- Meeqqap sulisunik namminerisaminillu attaveqarfii siuarsarlugit nakuusernermillu ilisimasat meeqqallu pisariaqartitai ingerlateqqillugit
- Ilaqutariit tapersorsorneqarnerat siuarsarlugu kommuunimillu suleqateqarneq nukittorsarlugu il.il.

Anaanaasup meeqqaminik isumassuinerunissaanut paasinninnerunissaanullu tapersorsornerunissaanut meeqqap anaanaasullu inuunerinik allannguinissami ukkatassatut pitsaanerpaajuvooq.

TAAVAMI ATAATAASOQ NAKUUSERTARTOQ?

Aappariinnermi imaluunniit ilaqtariinni nakuusertarneq unitsinniassagaanni innarliutaasartullu milisinniassagaanni taava nakuusertartoq nakuuserfigititorlu ikiorneqassapput. Suliagut arnanut meeqqanullu nakuuserfigitissimasunut sammitinneqarput, kisianni periarfissaqartillugu ataataq nakuusertartoq peqataatittarparput, tassani soorunami meeqqamut paasinartusariaqarpoq periusitsinnilu nakuuseroq qanoq taakkartussanerlugu ilisimaarivarput. Sulinitssini misilitakkatta periusitsinnillu inerisaanitta ataataasup nakuusertartup pingaaratua ersarissisinnikuuat, ullumikkullumi tamakkiisumik eqqarsarnissarput akisussaaffittut isigaarput.

Sulinitssini misigisarparput meeraq nakuuserfusumiit qimagutitinniartillugu anaanaasoq meeraasorlu kisiisa sammigutsigit ataataasorlu akuutinnagu, tamanna killiliisartoq. Taamaammat nakuusertumik suliaqartut suleqatiginerunissaat ukkatiuersimavarput. Ataataasumik nakuusertartumik suliaqartarneq pillugu ataani takuneqarsinnaallunilu paassisutissiisoqarpoq .

Soornguna ataataq nakuusertartoq?

Ataatat pillugit ilisimatusarnerup takutippaa angutit arnatulli meeqqaminik soqtigisaqarlutillu eqqumaniarfigisaraat (MADSEN ALLALLU 2002). Ataataasup nakuusertartup eqqarsaataani susoqartarnersoq paasiniarlugu ilaqtigut qanoq peroriartorsimanera paasiniartariaqarpoq. Misissuinerit takutippaat soorlu ataatat nakuusertartut 60%-ii namminneq meeraallutik ilaqtariit iluanni nakuuserfigitinnermik misigisaqartarsimasut (ASKELAND ALLALLU 2010).

Ataataasut nakuusertarnerat isumassuisarnerisalu imminnut atasinnaanerat pillugit ilisimatusarsimanerit annikitsuinnaapput. Noorskeq psykologeq Marius Råkil, angutinik nakuusertartunik katsorsaasartoq, tikkuaavoq ataatat nakuusertartut meeraasalu akornanni attaveqaqatigiinneq ataataasup misigissutsikut killilimmik aqutsisinnaaneranit sunnersimaneqartartoq (RÅKIL 2006). Ataataq nassuaaniarnermini ajornartoorajuttarpoq, nakuusernerlu ataqtigiiingitsumik nassuaatigisarlugu.

Råkil-ip ataataasup nakuusertarnermini kamasaq aallaavigineq ajoraa tikkuarpa, iliuusissaaleqinerli aallaavigisaraa, taannalu ataataasup attaveqaateqarniartarneranut kingunerlutitsinermillu qisuarriaataasartutut nassuiarneqarsinnaavoq. Ataataq meeqqaminut attuumanera isummersuinaleru peroriat-

tornermini angajoqqaaminut attaveqarsimaneranik patsiseqarpoq.

Ataataasoq peroriartornermini toqqisisimanngitsumik attaveqartarsimanerminit isumassueriaatsimini nalornisoortarpoq ajalusoorinissaminullu qanittarluni. Misigissutsimini akunnattoortarpoq meeqqallu misigissusaanik naleqqussaasinnaanani. Ataataq misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinermi misigissutsikkullu equngasumik misigisaqartarnera (dissociering) pisuulluni inunnut allanut misikkarissusaa innarlerneqarsimasarpoq. Taamatuttaaq ataataq meeqqap qisuarciartarneranit attaveqartariaasianillu tatineqartarpoq, tamannalu inuunermini nakuuseroqartarsimaneraneersuovoq.

Ataataq akuttunngitsumik ukuninnga anammilligassaqartarpoq:

- Inunnik allanik sungiussisinnaannginneq paasinnissinnaannginnerlu kiisalu qanoq iliuuseqarnissamik ilisimasaqannginneq (allat pissusaannik paasinninngissuseqarneq imaluunniit paasinninnissamik
- Misigissutsiminik aqutsinissatigut amigaateqarneq
- Siusinnerusukkut misigisapiluit pissutigalugit kingunerlutitsineq massakkut inunnik allanik attaveqartarneranik sunniisimasarpoq
- Meeqqap ataataminut attaveqarnissaminut toqqisisimannginnerminik takutitsisarnera (Råkil 2006)

QIMARNGUINNI IMAASSIMAVOQ:

2010-mi arnat aapparisasa nakuuserneq pillugu taamaallaat 6%-ii katsorsartissimapput. 14%-iinnaallu katsorsarneqarnissamik neqeroorfingineqarsimallutik (BARLACH AAMMA STENAGER 2001)

Meeqqap ataataminut atassuteqarnera

Qimarnguinni meeqqat naammattoortarpagut ataatamik nakuusersimaneranik unnerluasut, oqaatigisarluguttaaq ataatartik uumigalugu. Meeqqaalli amerlanerpaartaasa oqaatigisarpaat ataatartik nakuusertarluartoq asallugu, aamma naak ertosifigisarluuarlugu. Meeqqat ilaat atataatik aallaavigalugu kinaassuseqartarput anaanartillu ilaqtariit iluani iluarinngisaminnik iliuuseqarnerarlugu pasillertarlugu. Meeqqat angummi oqaluttariaasianut assingusumik oqaluttarput, soorlu: "Illit qimagineerit pisuulluni – ilaqtariinnerput aserorpat."

Psykologeq Per Øystein Steinsvåg malillugu meeqqat ilaqtariinni nakuuserfiusuni peroriartorsimasut aaqqiagiinngittoqartillugu kina illersussanerlugu nalusarpaat. Ataataasoq nakuuseraluartoq illorsorunku imaassinggaavoq ataataasumit innarlerneqarnissartik ersigalugu taamak iliortut. Tamatiguunerusoq anaanaasoq toqqisisimanermik misigiffigisarpaat. Taamaammat ataataasumut tatiginninnermik takutitsigunik toqqisisimanernerutittarpaat (STEINSVÅG 2007).

Misigisarparput meeqqap qimarguimmiinnermi ataataminik isiginninnera assigiinngisitaarneruler-tartoq. Tassanilu malugineqassaaq piffissap ingerlanerani ajornartorsiorulunneq annikilliartortarmat, meeqqallu misigisimasat qaratsamini suliarisarmagit. Meeqqap nakuuserneq eqquunngitsuusoq qularunnaartarpaa, akisussaaffillu ataataminut tuttsitarlugu. Misigisarparpulli aamma ataataasup pisunik paasinninnera tassunga killissimasangitsoq, taamaammallu pissutsit ajornakusoornerulersittarlugit.

Meeqqat suli tessani ataataminut anaanaminnullu misigissutsit paatsiveqanngitsut atorlugit sumiinner-tik paasiniartarpaat, naak aamma qimarguimmut nooreeraluarlutik. Qimarguimmiinnermi imaluun-niit qimarguimmeereernermeri ataataasumut attaveqarneq nangeqqinneqartarpooq, tamannalu meeqqap siooragalugulu nuannaarutigisarpa. Misilitakkagut naapertorlugit meeraq aamma/imaluunniit ana-naasoq angerlarsimaffimmuit nooreernerup kingorna amerlasuutigut tarnikkut timikkulluunniit ataataa-sumit nakuuserumit nakuuserfigittarput. Ataataasoq meeqqap anaanaanik aqutsiniarluni amerlasuu-tigut meeraq aqqutigalugu paassisutissanik pissarsiortarpooq, ataataasullu meeqqami misigissusaanik aqutsinini ingerlatiinnartarpaa. Taamaammat ilaatigut meeqqap qanoq ataatani attaveqarfigisassaneraa paassisallugu annertuumik unamminarsinnaasarpooq.

2010-mi qimarguinni meeqqat pingasugaangata ataaseq ataatami ilaginerani ataataminit nakuuserfitissimasarpooq.

(BARLACH AAMMA STENAGER 2011)

Meeraq qimarguimmiinnermini ataataminik attaveqarsimaneranik assersuut:
Naja 14-inik ukiulik anaanani lu qimarguimmiinnerminni ataataminut pulaarpooq. Perorsaasumik oqaloqatiginninnermini ataatami anaanani pillugu apersuinera iluaagalugu oqaatigaa, soorlu aperimat: "Anaana allamik aappaataarami?". Naja angeraluaruni ataatami anaanani naapinniassaneraa

annilaangalertarpoq, ilutigalugulu ataatami anaanani kisiat aallummagu pakatsissutigaa anniaatigalu-gulu. Aperinerluunniit ajorpoq Naja atuarfimmi qanoq ingerlanersoq. Meeqqap ataatani nakuusernermit avissaartinniarsaraa, meeqqalli nakuusertarneq takusimasaa imaluunniit misigitiaaffigisimasaq pillugu paasitinneqanngikkuni oqaluttuarfigineqaranilu tamanna meeqqap ingerlateqqikumaaraa ilimagineqarsinnaavoq (ERIKSON ALLALLU 2008). Meeqqap iliuusaasa uppermarsarpaaq qanigisamini aaqqiagiinngis-sutit atukkani piffissami qaninnerusumi ungasinnersumilu ineriarternermigut kinguneqartitsiumaartoq.

Ataataq nakuusertartoq naapikkaangatsigu

Sulinitsinni ilisimaarilluarparput meeqqap anaanaminut ataatinnullu attaveqarnera imaannaananilu akunnattoorfiusartoq. Meeqqap isaaniit isigalugu meeqqap anaanaminut ataatinnullu attaveqarneri tamarmik naligiimmik pingaaruteqarput, eqqumaffigalugulu meeqqap angajoqqaani tamaasa eqqarsaa-tigisarai – piffissami pisumi siunissamilu.

Meeqqamik attaveqartartup aamma/imaluunniit psykologip meeqqap qimarguimmiinnerani oqaloqatigisarpa, tassanilu ataataasoq pillugu akunnattoorfiiit aaqqiagiingiffiillu eqqartorneqartarput. Ataataasumik nakuusertartumik naapitaqartarnermik misilitakkagut killeqarput, taamaattorli ataasiakkaanik ataatanik nakuusersimasunik meeqqaminnillu meeqqamik qimarguimmiinnerannni meeqqaminnit pulaartoqarsimasunik oqaloqateqartarpugut. Oqaloqatigiinnerit qimargnguiup avataani pisarput, tassanilu perorsaasoq ataaseq marlulluunniit ingerlattarpaat. Meeraq anaanarlut naapinnermi siunertarineqartut pillugit ilisimatinneqartarput. Innersuussutit ilallugit nakuusertartoq katsorsartinnissaanut neqeroorfigeneqartarpoq, Nakuuserneq akiorniarlugu Oqaloqatigiinneq aamma Nakuusernermut Taarsiullugu (Dialog mod vold og Alternativ til vold), saniatigullu meeraq pillugu paassisutissanik ataataasoq tunisarparput meeraata sumik pisariaqartitsineranik, qanoq atugaqarneranik isumassuilernissaanillu paasinninnias-sammat kajumilersillugulu (ØBO 2011). Anguniagassaq ataatasumut, anaanaasumut meeraasumullu iluaquatasartutut misigisarparput.

Qimarguittut ataataasoq oqaloqatigiinnissamik neqerooruteqarfingaangatsigu taamatut iliuuseqarneq ajornaatsuinnaanngitsoq naluneq ajorparput. Tunngaviusumik isumaqanngilagut arnanut qimarguittut toqqaannarlugu angummik/uermik nakuusertumik suliaqassasugut, kisianni ilaqtariinnut ukkassineq ataataasup meeqqallu attaveqaqatigiinnerannut sammitinneqarpat tamanna iluaquatasinnaavoq (takuuk immikoortoq 9).

Isumaqpugut ilaqtariiusunut tamakkiisumik isigisumik suliaqarneq makkuningga pisariaqartitsisoq:

- Ilaqtariinnik suliaqarlutik susassaqtut assiginnngitsut aqtsisoqarfiillu suliatik ataqatigiissassavaat, paasiniarlugu kikkut sunik aamma qanoq suleqatigiissanersut
- Ilaqtariinnik suliaqarnermi tamakkiisumik isiginissaq atorfissaqartinneqarpoq, taamaammat ilutigalugu ataataasumut nakuusertartumut saniatigut neqerooruteqartoqassaaq
- Meeqqamut suna ajunnginnerpaq nalilersorutsigu meeqqap ataataminut pulaarnissaanut tunngatillugu ataataasup nakuusertartup angajoqqaatut piginnaasai nalilersorneqassapput
- Meeqqap nakuuserfigitissimasup qanoq illersornissaata annertunerusumik ukkanneqarnissa pisariaqarpoq – uaniippullu soorlu:
  - Meeqqap angumminut pulaarneranut atatillugu inunniq isumaginninneq aallaavigalugu misissuinissat ukkanneqarnerat nukitorsarlugu, tassanimi meeqqap qanoq atugaqartarnera sammineqartarmat
  - Ataataasumut pulaarnerit aaqqissuunneqartarneri eqaannerusunngorlugit, tassanilu meeqqap pisariaqartitaasa malinneqartarnissaat eqqarsaatigineqarpoq, aamma tassaniippoq meeqqap angajoqqaavisa akornanni
  - Ataavartumik alaatsinaattulerluni ataataasumik pulaarneq/peqateqarneq
  - Ataatat nakuusertartut meeqqaminnik pulaartoqarniarunik katsorsartinnissartik neriorsuutigissassavaat
- Ullumikkut angajoqqaat akisussaaffii pillugit inatsit misissorneqassaaq nakuusernarneq annertuumik aaqqiagiinngiffittut nalilerneqartarnissaat qulakkeerniarlugu, tamaalilluni meeqqap pisariaqartitaaqulakkeerneqassammat
- Suliamut piginnaassusillit eqaassusermillu pigisaqtut qimarguinni atorfissaqartinneqarput, tamaalillutik sulisut ataataasumik nakuusertartumik meeqqaminnillu pulaartoqartumik oqaloqateqalersinnaaniassammata. Uani meeqqap saqqumitinneratigut ataataasup meeqqallu akunnerminni attaveqatigiinnerannik taperseruunissaq pingarnertut anguniarneqarpoq kiisalu meeqqamut nakuusernerup kinguneri qanoq isumaqarnersut paasititsissutiginiarlugu.

Immikkoortumi tullermi akisussaaffit akimorlugit tamakkiisumik isigaluni pitsaasumillu arnanut meeqqanullu nakuusernermik eqqumaasimasunut attassuteqarfingisatsinnut qanoq ikuusarnerput pillugu atuarsinnaavutit.

03

OQARTUSSAAFFIIT AKIMORLUGIT SULINERUP QULAKKEERNERA

Ilaqutariinni nakuusertarneq ajornartorsiutaavoq imaannaanngitsoq, iliuuseqarfingineranilu assiginnngitsutigut aalluttariaqartoq. Tamakkiisumik isiginnittumik naammaginartumillu ikuis-sagaanni qulakkiissagaannilu oqartusaaffiit akimorlugit sulisoqartariaqarpoq. Immikkoortumi uani qimarnguiup ilinniarsimaneq aallaavigalugu sulisuisa piumassutsimillu sulisut pingarnerusumillu suliaat saqqummiutissavagut. Tullullugulu qimarnguiup sapaatip akunneranoortumik ataatsimiittarnera sammissavarput, tassani arnanik meeqqanillu nakuusernermit eqquaasunik oqartusaaffiit akimorlugit tamakkiisumik isiginnilluni ikuinermik suleqatigiinnermi qulakkeerinninnissaq qitiulluinnartumik sammineqassalluni.

ASSIGIINNGITSUTIGUT IKIUISARPUGUT

Qimarguinni inunniq isumaginninnermik suliaqartunik, perorsaasunik, psykologinik kiisalu kajumissuseq aallaavigalugu sulisunik peqarpoq. Tamarmillu arnanik meeqqanillu suliaqarnermi oqartussaaffik akimorlugu suleqatigiinnermi tunniussaqartarput. Sapaatip akunniqaartumik ataatsimiinnermi sulineq ataqtigiissaarlugulu siunnerfilarneqartarpoq.

Inunniq isumaginninnermik suliaqartut sulerisarpat?

Inunniq isumaginninneq aallaavigalugu suliaqartut

siunnersuineq arnanullu qimarnguimmi nاجا-
gaqartunut najugaqarsimasunullu attaveqaatitut
atuuttarput. Attaveqaatitut sulisoq annerusumik
inunniq isumaginninneq aallaavigalugu ikuuttar-
poq, suliallu ingerlanera tamarmi katersuiffiulluni
ataqtigiissaarisuusarpoq, taamaalillunilu arnap
inuunerani tukaqisumi qimarnguimmiinnera toq-
qissisimanartutut toqqammavissatut atuuttarluni.
Pisat tassaasinnaapput arnaq meeraqarpat anga-
joqqaatut akisussaassusianut tunngasut, avin-
nermi, kommuunimut attaveqarnermi, inatsisile-
rinikkut, initaarnissamut qinnuteqarnermi kiisalu
qimarnguiit oqaaseqaasiornissaannut tunngasut.

Inunnik isumaginninneq aallaavigalugu suliaqartup arnap tapersorsorneqarnissaani kommuunimik al-lanillu oqartussanik suleqateqarnissaq qulakkiissavaa. Taakkulu saniatigut arnamut ineriertuutaasumik nakuusernerup kingupiluisalu oqaloqatiginisutiginissaat sularissavaa.

"Attaveqarfittut arnat ulluinnaasa aaqqiissuussaanerulernissaannik tamanillu ataatsimut isiginnilernisaannik tapersersortarpakka. Qallikkut uiverneq inissikkaanni ilukkut uiverneq suliaruminarneruler-tarpoq. Inuunermimi ingerlaqqinniaraanni tamanna siulliunneqartarpoq."

INUNNIK ISUMAGINNINNERMIK SULIAQARTOQ, DANNER

Inunnik isumaginninnermik suliaqartut perorsaasullu suleqatigiittut

Arnaq meeraqarpat, meeqqat inummik aaliangersimasumik attaveqaaserneqartarput, taannalu perorsaasutut ilinniarsimasuusarpoq immikkut meeqqamik ukkassisoq. Inunnik isumaginninnermik suliaqartoq anaanaasumut attaveqaataasoq perorsaasorlu suleqatigiittut ataatsimoortutut ingerlasarput, akut-tunngitsumillu peqatigiillutik oqaloqatiginnitarrput, pingaartumik qimarguimmut nooqqammernerini. Anaanaasoq meerarlu ataatsikkut oqaloqatigineqarsinnaasarpot, ilaannili aappaannaq oqaloqatigi-neqartarluni. Ataatsimoortillugit oqaloqatigineqartarerinut oqaluttuaqattaartinnaveersaarniarneri tunngaviusarpoq, ilisimasat assigiippata suliassanik ataqtigiissaarinissaq erngerluni pisinnaasarluni taamaalillunilu oqartussaaffiit akimorlugit suleqatigiinneq oqilsarneqartarluni. Inunnik isumaginninneq allaavigalugu suliaqartut/perorsaasullu ataasisutut arnamik meeraanillu suliaqarnermut suleqatigiittut ataatsimoorussamik siumut isigisumik iliuusissanik aaliangiussisarput, taamaalillutillu qimarguiup iluani suleqatinillu avataaneersunut soorlu aqtsisoqarfinnut kommuuninullu tamakkiisumik isigaluni sulianiarneq nukittorsartarlugu.

Perorsaasoq sulerisarpa?

Perorsaasoq meeqqamut qimarguimmi najugaqartumut najugaqarsimasumulluunniit attaveqaa-taasarpq. Perorsaasup meeqqap pisariaqartitaalul qulakkiissavaai. Meeraq paassisutisiivigisarlugu, oqaloqatigalugu kiisalu nakuusernermi misigisimasaminik suliarinninnissaanik ikius-savaa. Perorsaasullu meeqqap pisariaqartitaasa, anaanaanut, nammineq inuttut sulisunullu, soorlu sagsbeandlerianut, atuarfimmut aamma paaqqinnitarfinnur erseqqarissisinnissaat pingaernerpaatut suliassarivaattaaq. Perorsaasup anaanaq suliaqarfigigaangamiuk tunngaviusumik meeraq anaanaasullu

meeraasalu akunnerminni attaveqaqatigiinnissaat ukkatariuaannartarpaa, tassami nakuusernermit nalaataqarsimatilluni anaanaasup ajornartorsi-lunilu kingunerlutsinermerik atugaqartup, attave-qarniarnini ilungersunartissinnaasarpaa.

"Perorsaasutut meeraq pisariaqartitaalu ukkatariuaannarpakka. Meeqqap tusaaneqar-nissaa qulakeertarpaa. Arnamik inuunera pillugu qaloqateqarnermi oqaloqatigiissutigi-neqartup meeqqamut qanoq isumaqarneranik atugarisaanullu qanoq sunniuteqassaneranut tunngasut aallaavigiuannarpakka."

INUNNIK ISUMAGINNINNERMIK SULIAQARTOQ,
DANNER

Psykologeq sulerisarpa?

Inunnik isumaginnittooq perorsaasorlu kina qimarn-guimmi psykologimut ingerlatitseqqissanersoq aliangeeqataasarpot. Psykologimik oqaloqate-qarneq katsorsataasumik oqaloqateqarnermik malitseqassaaq, tamannalu anaanaq meerarlu qimarguimmiit qimagineeraluwartut ingerla-tiinnarneqarsinnaavoq. Attaveqaataasup arnaq meerarluunniit ineriertormigut ajornartorsiute-qartutut nalilerpagu imaluunniit anaanap mee-qqallu akornanni attaveqaqatigiinneq isumakuluutigineqarpat psykologimukartinneqarsinnaapput. Aamma arnaq katsorsartarialimmik ajornartorsiropat kisiat psykologimukartinneqarsinnaavoq.

Psykologeq aatsaat pinasuartumik iliuuseqarneq qasukkaraangat akuliutitinneqartarpoq. Aammali qimarguimmut nuunnerup nalaani arnaq im-minoriarnissamik pasitsaanneqarpat, tarnikkut annertuumik ajornartorsiuteqarpat imaluunniit kingunerlutsinermini qisuaariaatai attaveqaa-taasup suliniarneranut ajornakusoortitsilerpata psykologi akuliutitinneqarsinnaavoq. Psykologi-miinnej tamatigut attaveqaataasup sulinerata saniatigut ingerlanneqartarpoq. Ataatsimoorus-samik sulineq nalilersuinikkut sapaatip akunnikaartumillu ataatsimiinnerni ataqtigiissaarneqar-tarpoq (takuuk qup. 51-56).

"Psykologitut piffissami pisut aallaavigalugit arnanik meeqqanillu katsorsaanermik su-lliaqartarpunga, kisianili aamma siusinner-suukut misilittagaasimasut kingunerluutillu aallaavigisarpakka."

PSYKOLOG, DANNER

Kajumissuseq aallaavigalugu sulisoq sulerisarpa?

Kajumissuseq aallaavigalugu sulisut Danner-im pingaaruteqartuaannarnikuupput. Danner-i kajumissusertik aallavigalugu sulerusuttunit aallartinneqarpoq, 2005-lu tikillugu taakkunannga ingerlanneqarluni, ilinniarsimasullu ikittuararsuit akuutinneqartarsimallutik. Ullumikkut Danner-im kajumissusertik aallavigalugu sulisut inuit

200-juupput, taakkulu ilinniartuupput, suliffeqartuupput, suliffissaaleqisuupput, soraernerusutsisiallit utoqqalineriutillillu. Ullumikkut kajumissuseq aallaavigalugu sulisut amerlassusaat 1979-mi Danner-ip qimarguiani aallartimmatatulli amerlatigippit.

Affai qimarguinnut toqqaanartumik attaveqarput, sinnerilu suliaq pillugu oqallissaaralutillu paasitsiniasarput.

Qimarguinni ulluinnarni sulinermi kajumissuseq aallaavigalugu sulisut aaliangersimasumik sulisut ilinniarsimasunut tapertaallutilu oqimaataqtiinnermut iluaquataasarput, ataavartumillu suliniuteqarnernut kiisalu piffissamik, qanilaasusermik, piumassusermik, isumassuinermillutunisisarlutik.

Tapersersuinermk, toqqisisimanermik kiisalu suliassat nalinginnaasut sularinerini ikuuttarpit. Tamarmik immikkut assigiinngitsunik piginnaasqartaramik assigiinngitsunik neqerooruteqartarpit. Immikkut ittumik pisariaqartoqartillugu aliangersimasumik sulisunut, arnanut meeqlanullu iluaquataasarput.

Kajumissuseq naapertorlugu sulisut qimarguimnullu attuumassuteqartut Danners Åben Rådgivningimi sulisarput. Tassani arnanut ilaquaannullu telefonikkut iserlutilluunniit saaffiginnittunut siunnersuinissaminnt tapersersuinissaminnullu piareersimasarput. Arnat meeqlallu qimarguim-

miittut sorpassuarnik ikiortarpaat: aningaaseriviliaqatigalugit, napparsimaviliaqatigalugit imaluunniit allakkeriviliaqatigalugit il.il., soorluamma persuarsiunngitsumik oqaloqatigineqarajuttarlutik. Kajumissuseq naapertorlugu sulisut arnat/meeqqat pissutsit atugaat toqqaannartumik ilisimasaqaffiginnneri, soorlu qanoq inuit oqaluttuassartaqarneri, peqqutaalluni oqaloqatigis-sinnaanermik allarluinnaasumik ammaassisarput.

Qimarguimmi najugaqartunit tusarajuttarparput inoqarmat piffissamik imminnut atuerusuttunik assut pingaerateqartartoq. Tassani naqissuserneqartapoq arnat/meeqqat aqquaarsimasaat imaan-naanngitsuusut, inunnulu allanut isumaqartut.

Danner-ip internettikkut siunnersuisarfiani amma kajumissuseq aallaavigalugu sulisoqarpoq. Internettikkut nakuuserfigitissimasut ilaquaallu siunnersortarpaat. Taassumalu saniatigut Attaveqaqatigittartuni peqataasarput, tessani sammisassat misigisassallu qimarguimmi najugaqartunut immikkut aaqqissuunneqartartut pilersaarusrortarpaat. Soorlu nereqatiginnerit assassinerilluaaqqissuutarpaat. Ulluinnaat arnanut meeqlanullu qimarguinnittunut soqutiginarsarnissaat allangorarnissaallu siunertaasarpoq.

"Qimarguinni kajumissusera naapertorlugu sulinera aallaaveqarpoq arnanut meeqlanullu na-kuusernemik inuunerminni nalaataqarsimasunut misiginneqatigalugit tapersorsorusullugillutakutikkusukkakku. Sapaatit akunneri allortarlugit 7 tiimit sulininni imminut 100%-mik atorlungapiareersimalluinnarlunga sulisarpunga. Sunut tamanut ikuuttarpunga, inunnik ikuinermiit, annikit-suniit annertuunut siunnersuinernut, tassa suliassanut ulluinnarni isumagisassanut. Tunngaviusumik iluaquataalaarsinnaanera kissaatigiinnarpara."

KAJUMISSUSEQ NAAPERTORLUGU SULISOQ, DANNER

ATAATSIMIINNEQ: ATAATSIMOORUSSAMIK SULINERMIK NAAPIFFIK

Qimarguik sapaatip akunneranut ataasiarluni 3 tiimini ataatsimiititsisarpoq. Ataatsimiinnermi susasaqartut ilinniarsimasut assigiinngitsut katarsornissaat, ataatsimoorussamillu arnanut meeqlanullu qimarguimmi najugaqartunut iliuusissanik oqallissuteqarnissaq siunertaapput, soorlu amma ulluinnarni suliatta oqaloqatigisutiginissaat siunertaasoq. Ataatsimiinnerup assigiinngitsunik ilinniagallit tamarmik tusaaneqarnissaat ajornartorsiutillu assigiinngitsut saqqummiussornissaat qulakteertarpaa, soorlu tarneq, perorsaaneq, inunnik isumaginnineq kiisalu qimarguimmi aqutsisut isaannit takunninneq aallaavigalugit. Oqartussaaffiit akimorlugit sulinerup qimarguimmi arnanik meeqlanullu suliaqarnerput pitsangortittarpan tamakkiisumillu isigaluni sulinissaq qulakteertarlugu.

Ataatsimiinnerit ulluinnarni assigiinngitsutigut qitiusumik inissisimapput, tessami sapaatip akunnerata ingerlanerani kikkut tamarmik katarsornissaannut taanna periarfissatuarigatsigu, suleqatigullu immersueqataatissinnaallugit. Ilinniagaqarsimaneq aallaavigalugu oqaloqatiginnikkut pineqartumi sunarpiaq qitiunersoq, alloriarnissarlu tulleg sunaanersoq erseqqarissarneqartarpit. Akisussaaffiit akunnitsinni agguataarneqartarpit, suleqatiginnilu oqaloqatiginnerit immitsinnut paarilluarnissatsinnik qulakteerisarput taamaalilluta suliamik ingerlatsinissarput taakkununngalu atatillugu ajornartorsiutaasinaasut kisimiissutiginnginnissaat angusarlutigu.

Ataatsimiinneri suut sinaakkutaappat?

Ataatsimiinnerit tamarmik assigiimmik ilusilersugaapput. Siullermik ajornartorsiutip nassuaatigineqarnera (problemstillinngi) saqqummiunneqarlnilu oqaloqatigittarnissanut anguniagassat kissaatigineqartut oqaatigineqartarpit. Tulliuttarpit pineqartumi soqarneranik qulaajaanerit, malitsgalugulu oqaatigineqarsimasut eqqarsaatersorfingeqartarpit naggataagullu ataatsimoorussamik inerneqarfiusussamillu

iliusissat anguniarlugit sulissutigisarlutigit. Taava ataatsimiissimanerup uppernarsaasorsorera imaluunniit nalilersornera naggataarutigisarparput:

1. Ajornartorsiutip nassuarneqarnera (piviusut) + oqaloqatigiittarnissanut anguniagassatut kissaatit
2. Piviusut (fakta)
3. Eqqarsaatersuutiginninneq
4. Inernerri
5. Nalornisat (suna misisornerussavarput)
6. Naggiineq/uppernarsaasiineq

Ataatsimiinnermi siullermik sulisup arnanik meeqlanillu suliaqarnermini ajornartorsiutit pillugit nas-suaatit saqqummiuttarpai (piviusut). Sulisup sunik oqaloqatigiissuteqarnissamut kissaateqarnini tikkuartarpa, malitsigalugulu suleqatigiit eqqarsaatersuuteqarnermit suliallit eqqarsaatersuutiminnik ilisimasaminnillu saqqumiussisarput – tassaappullu suleqatit allat. Inuk attaveqaataasoq ataatsimiinnermi kingusinnerusukkut eqqarsaatersuuteqarsimasunut oqaaseqarnissaminut periafissaqarpoq.

Ataatsimiinnermi sulisoq ataaseq ingerlasumi ataqtigissaaralunilu akisussaasuussaaq. Taassuma suliaq ingerlataq aqussavaa, ajornartorsiutaasullu isumasiutaanut erseqqaritsitsinissamut akisussaa-suulluni. Tamatuma saniatigut suleqatigiit ajornartorsiummik nassuarneqarsimasumik ukkassinissaat, piffissaliussap malinnejarnissaa, piffissap ingerlanerani attaveqaatigiinnerup kinguneqartitsiviunissaa-nut apeqqu ilinniarsimasallu aallaavigineqarnissaannut qulakkeernissaq suliassarivaa.

Suleqataasut tamarmik immikkut aaliangersimasumik suliassaqarlutik inisisimamanerisa ataatsimiinner-milu alloriarfissat tamarmik nassuaasersuiffigisimamanerisa sulinitssini ukkassilluta sunniuteqarluarnis-sarput qulakkiissavaa, ilinniarsimanerlu aallaavigalugu ilisimasat siammerterlugit. Ataatsimi-inerupilusaani lektorip inunnillu isumaginninnermik siunnersortip Karin Kildedals KVIFA-modelia (Kollegial Vidensdeling i Faglig Arbejde) (KILDEDAL 2008) isummersuiffiusimavoq.

Piviusut saqqumiukkaangatsigit

Suna ataatsimiinnitsinni samminerlugu apeqquaatillugu piviusut sammisamut tunngasut, ilaqtariin-nillu, arnarmut meeqlanilluunniit oqaloqatiginninnissatsinnut naleqqussakkat saqummiunneqartar-put. Ilaqtariinni nutaani sutigut ulorianartorsiornersut paasiniassallugu pingaartuuvoq, meeqlanillu tunngatillugu ulluinnarni meeqlap ikinngutiminut qanoq attaveqarnera sammineqartarpoq. Piviusut

qitiutinnejartut qaqligassat ataatsimiinnermi malitassani erseqqissarneqarsimasarput ataa- tsimiinnermilu tunaartassatut atorneqartarlutik. Alloriarfimmi siullermi piviusut saqqummiulligit atorneqartillugit nassuaanitsinni itisiliisarnis- sarput, assersuutinillu paasuminartunik atuinis- sarput pingaartuuvoq. Taava alloriarnermi tullermi eqqarsaatersuutiginninnissatsinnut tunngavis- saqrlualerlatalu aaqqiissutissanik periusissaqa- lertarpugut. Alloriarfimmi siullermi ilimagisatsin- nik nalilersuutinillu taasaqassanngilagut, taakkumi aatsaat ilisimasaqrlualereerutta atorneqartus- saapput.

Piviusunut assersuut:

Nuka tallimanik ukioqarpooq. Arnaa naartunermi nalaani ataataanit timikkut tarnikkullu nakuuser- figitittarsimavoq. Anaanaasup naava nakuuserner- mit eqquaasarsimavoq, Nukalu sapaitit akun- nerik 8-nik sioqqutsilluni inunngorsimalluni. Oqaaseqarpiannilaq. Taamaallaat "naamik", "piumanngilanga", "aap" oqaatigisarpai. Puffaam- mertilluni niptuumik sivisuumillu nilliasarpooq, soorlu anaanaaminit oqarfingineqaruni pinnguar- tarfimmiit angerlassasoq unataaniartapoq isim- mittaallunilu. Anaanaata qunugaa, puffallunilu kamaleraangat tigummisinnaanagu. Nuka ullut tamaasa qimarguiup pinnguartarfianukartapoq, tassaniittarlunilu akunnerni pingasuni. Qimarn- guiuup pinnguartarfiani sulisut takugaangamigit nuannaartapoq, qungujulalluni illartarlunilu. Oqaluttuanik tusarnaarnissani qalipaanerlu nuan- narisorjussuuai. Nukallu Piitaq qulingiluanik qa-

ammatilik aamma pinnguartarfimmi paarineqar- tartoq nuannarivaa, taamaattorli ilaatigoorialuni sakkortuallaamik pissusilfersorfigisinhaasarlugu. Nipituuliortoqartillugu eqqisisimanngittoqartillu- gulu Nuka annilaangallunilu toqqisisimajunnaar- tarpoq. Ilaqtariit pillugit kommuunimut nalu- naarusiortoqarnikuuvooq. Kommuunimi ilaqtariit ilisimangilaat.

Eqqarsaatersuutigisaqaraangatta.

Piviusut saqqummiunneqartillugit ataatsimiin- nermi alloriarfik tulleq tiguneqartapoq, tassalu eqqarsaatersuutigisaqarneq. Eqqarsaatersuu- tiginninnitsinni ilinniarsimaneq aallaavigalugu iliuuseqartarpugut oqartussaaffillu akimorlugit ilaqtariinnut ikiunissarput qulakkeertarlugu. Eqqarsaatersuutiginninnermit assersuut immaqa isumaqatigittuaannarneq ajorput, isummalli assigiinngitsut puttarsitillugit ilaqtariit pillugit paassisutissat assigiinngiaartut takkussuuttar- put, ilaqtariinnullu periarfissat amerlisarlutik. Ataatsimiinnerup nalaani ilimagisanik, nalilersuu- tinik isummiussaagallartunillu saqqummiussuineq ilinniarsimaneq teoriillu aallaavigalugit ingerlan- neqassaaq, ileqqorissaarnissarlu taamatuttaaq aallaaviussalluni.

Aaliangersimasumik saqqummeeriaaseq imaluun- niit tarnip ineriartornera pillugu teorii ilaqtigut atortarpaput, kisianni aamma suliffimmi peror- saasutut, psykologitut imaluunniit inunnik isuma- ginninnermik suliaqartutut misilitakkagut aamma atortarlutigit. Eqqarsaatersuutigineqartut ilaqtigut

ajornakusoorsinnaasarput, taamaammallu ilaqtigut toqqaannartumik iluarsiissutissanut sangusoorsin- naasarluta. Tassanilu qitiulluinnartoq avaqqunneqarsinnaanngitsorlu qaanginnartoorsinnaasarparput. Ataatsimiinnitsinni suliaq eqqartortillugu inuttut misigissutsit ilinniarsimaneq aallaavigalugu oqallinner- mit avissaartinneqassapput. Ilaannilu suleqatigiiit akornanni ilaqtariit pillugit ilimagisat assigiinngitsuu- sinnaasarerat pisinnaasarpooq, ataatsimiinnerlu assigiinngissutit oqallisiginissaannut atorneqartapoq. Sulisut ilaat arnaq meerarlu ernumassuteqarfingaatsiarsinnaasarpaat, ilaallu isumaqartut ajungil- luinnartumik ingerlasut. Taamak pisoqartillugu piviusut nassuaatigineqarsimasut suuneri isigissallugit qitiulluinnartapoq, ajornartorsiummillu eqqarsaatersuutiginninnermi atuagarsorsimaneq aallaavigi- neqassaaq. Uani ataatsimiinnermi oqallinnermit kinguneqartitsinissaq ilinniarsimanerlu aallaavigalugu iliuuseqarnissaq aqutsisup eqqumaffigissavaa.

Eqqarsaatersuutiginninnermit assersuut:

Nuka oqaatsimigut misigissutsikkullu ukiuminut naleqqutinngitsumik ineriartorsimavoq. Siusinaartumik inunngorsimavoq, tamannalu tarnikkut ineriartorneranut sunniuteqarsiminasinnavoq. Ernummatigi- neqarportaaq naartuunermini nakuusertoqarsimanera akornuserfigisimaga. Arnaata panini saper- saatigaa qunugalugulu, taamaanneralu Nukap nammineq annilaanganeranut qajannartuuneranullu annertusaataavoq. Taamaanneranilu Nukap ataatanilu ilagippagu tamanna qanoq sunniuteqassanersoq apeqquserneqarpooq.

Aaqqiissutissamik nassaassagaangatta

Ataatsimiinnitsinni ilinniarsimaneq aallaavigalugu saqqummiussorneqartut assigiinngitsuusarneri ataats- simoorussamik aaqqiissutissamik nassaarniarnitsinni unamminarsinnaasarpooq. Ilutigaluguli arnanik meeqqanillu suliaqarnitsinni tamakkiisumik isigaluta sulisarnitsinnut qulakkeerutaasarpooq. Aaqqiissutis- samik nassaassagaangatta arnap meeqqallu ineriartorfigisinnaasaat qaninnerpaat aallaviguaannarp- agut, taamaallillatalu sapinngisaq naapertorlugu alloriarnerup tulliup piareersimaffiginerusaa aaliangiun- neqartapoq.

Aaqqiiniarnermi alloriarfittut assersuut:

Nuka qimarguiimmi psykologimit tarnikkut paasiniaaffigineqassaaq, tassani massakkorpiaq Nuka arnaalu qanoq ikiorneqassanersut paasiniarneqassammata. Paaserusupparputtaaq Nuka naartuulluni nakuuserfigitinnermit aallaaveqartumik ajornartorsiuteqarsorineqarmat sukumiinerusumik misissuiffigi- neqassanersoq. Nukap ajornartorsiutai pillugit kommuuni ilisimatinneqassaaq attaveqaqatigiittartullu naapinnissaannut qaaqqusisoqassalluni. Perorsaasup Nukap arnaa paniata puffattarneranut atatillugu

ikiussavaa, uanilu videomik immiussissut sulinermi atortutut atorneqarsinnaavoq. Nukap arnaata panimnik puffassimaartumik samminninnermini iluatsittartut ukkatissavagut.

Qanoq naammassisarpugut

Ataatsimiinnermit naammassisat assigiingitsorpassuarnik iluseqarsinnaapput. Eqimattatut ataatsimoortumik nalilinissaq ilaatigut pissusissamisoorsinnaavoq, ilaatigulli aaliangersimasumik saqqumiussinermut tunngatillugu apersuinertai (narrativ interview) imaluuniit taallat upternarsaatitut atorneqartarlutik. Ataatsimiinneq immikkut ajornakusoorsimappat naggataagut suleqatijit sumik pisooqarsimaneranik siunissamilu suup eqqumaffigisariaqarnerannik oqallinnissaat pisariaqartarpooq. Naggasiineq sunaluunniit atorneqaraluarpat suliaq pillugu ineriertornissaq sulisutullu naleqartitanik ilisimaarilernissaq siunertaasarpooq.

ATAATSIMIINNERUP NALAANI UPPERNARSAAGAANGATTA

Uppernarsaanermik suliami naleqartitat attatiinnarnissaannut erseqqarissarnissaanullu iluaqutaasarput. Ataatsimiinnermi sammisat ukkannissaannut akuerineqarnissaannut tamatigungajak iluaqutaasarpooq, qimarguimmilu suliani unamminartuni piginnaasaqarfinnilu ataatsimoorussinissamik misigisaqarnermik pinngortitsarluni.

Uppernarsaanermut assersuut:

Eqqarsaatersuutiginnituni suleqataasoq ataatsimiinnermi naggasiutigalugu apersorneqarpoq. Oqaluttuaporlu ataatsimiinnermi suleqatimi tamakkiisumik qanoq eqqarsarsinnaassuseqarnerat malugisimallugu. Tamanna maluginiarsimaguniuk imaassinnaanerpa nakuusertunik sutigut tamatigut ikuiniarnermini piginnaasani naammanngitsutut misigisimasinnaagai. Sulisumut tamakkiisumik isignerup qanoq isumaqarneranik erseqqarinnerulersimavoq. Qimarguiup nukissaqarfiginngisai kommuunip ingerlateq-qissagai pingaartuuvoq. "Kina – sulerissava – qaqugukkut"-mik eqqarsarneq ersersinneqarpoq, taas-suminngalu ukkassinissani suliffiminut nassassavaa.

SULIFFIMMI IMMINUT SULEQATINILLU MIANERSUUSSINEQ

Ulluinnarni arnat meeqqallu nakuusernermit eqqugaasimasut attaveqarfigisarpagut misigisimasaannillu oqimaatsuni ikiortussaallutigit. Sulinikkut inuttullu unamminarsinnaasarpooq. Pitsaasumik ikuutissagutta

imminut paarilluarnissarput pingaaruteqarpoq, taamaasillatalu arnamik meeqqamillu attaveqarnerput akisussaassuseqartumik ingerlallugu. Taamaaliunngikkutta suliatta pitsaassusaanut kingunerlorujussuarsinnaavoq, sullitatsinnut immitsinnullu tulluni. Taamaammat oqalliffigisinnaasatsinnik, supervisoneqarfigisinnaasatsinnik kiisalu sungiusarfijisinnasatsinnik peqarpugut, taakkumi ikiussavaatigutsulinitssini misigissutsitsinnik pitsalluinnartumik aqutsisinnaanissatsinnut (ØVREEIDE 1995).

Arnanut meeqqanullu attaveqarneq

Sulisutut oqaluttuanik imaannaanngitsunik tusagaqartilluta aamma nammineq kingunerlutitsisinnaisatsinnut navianartorsiutigisinnaavarput. Arnamut meeqqamullu imaannaanngitsunik misigisaqrismallutik kingunerlutitsisunut ikiorniakkatsinnullu Misigissutsitigut sorpassuartigut qisuaratigineqarsinnaapput. Arnap/meeqqap ikiorfeqanngitsutut, kamattut, aliasuttut ertsillu paasilluarlugit imminut assersuukkaanni taava arnaq/meerarlu ajornartorsiutaannit sunit tamanit annaanniarigut paasitissavagut. Kisianni nakuuserfigitissimasoq imminut ikiorsinnaanngitsutut isigagaluttuinnartillugu nammineersinnaassusiilarluttuinnassavarput. Aamma tassani inuup nukissaqarfii qanorlu iliuuseqarnisaminut periarfissai takusinnaajunnaassavagut. Tamaannerata inuup ikiorniakkap pissutsit qanoq inneriaallaavigalugit misigissutsikkut qanillinaveersaarnissaa naqissusiinnarpaa (HERMANN 1995).

Ajornartorsiherit misigisaqapilussimanermillu kingunerlutitsinerit inuup imminut tatigineranik, attaveqartarneranik inunnillu allanik tatiginninneranik innarliisarpooq. Taamaammat ineriertuutaasumik oqaloqatigiinnerit katsorsaanermik siuntallit iluaqutaasartut unamminarsinnaasarpooq. Taassumalu saniatigut arnat meeqqallu kimigiisertumik attaveqarniartarerat, ingasaassisumik naleqqusarniartarerat imaluunniit nipangersimaannartarerat unamminarsinnaasarpooq. Naapertuitinngitsumik qisuarartis-sinnaavaatigut – soorlu qinngarinnilluta, nalornilluta imaluunniit qanoq iliuuseqarsinnaannginnermik misigisimalluta. Taamaattorli qanorluunniit unammilligassaqaraluarutta inummik attaveqarluta oqaloqatiginninnissamik aallartitsinissaq ataavartumillu ingerlatitsinissaq suliassatsitut pingarnerpaavoq. Paasinngissinnaassuserput qisuararsinnaassuserpullu oqaloqatigiinnerit qanoq ineriertorsinnaanerint, oqaloqatigisallu takuneqarlunilu tusarnaerneqarnermi misiginissaanut pingaaruteqarluinnarpooq. Qimarguimmi suligaanni nammineq misigissutsit qisuarartarerillu aquassinnaaneri pisariaqarluinnarpooq. Misigisutsikkut qisuarartarneq piginnaasatut nukiullunilu unamminartuuvoq aqulluarsinnaasariaqgarput.

Misigissutsinik aqutsilluarsinnaaneq qanoq qulakkiissavarput?

Misigissutsinik aqutsilluarsinnaaneq sulinermi ineriertortitsisinnasianermut apeqqutaatitsisarpooq, tas-

saniipportaaq ernumassutinik avitseqatigiissinnaanermik periarfissaqarneq, misilitakkat allallu peqatigalugit misigisaqarneq. Qimarguimmi oqalliffissatut periarfissat arlaqarput:

OQALOQATEQALINNGINNERMI	OQALOQATEQARNERMI	OQALOQATEQAREERNERMI
<ul style="list-style-type: none"> Oqaloqateqarnissaq suleqallu piareersarneqarsinnavaavoq Qimarguimmi ullaakkut ataatsimiinnermi pinasartumik suleqammik siunersueqatigisaqartoqarsinnavaavoq Suliaq sapaatip ataatsimiinnermi akunneranoortumi saqqummiunneqarsinnavaavoq Avataaneersumiit supervisioneqartitaalluni 	<ul style="list-style-type: none"> Suleqat (pileraarutaareersumik imaluunniit pisari-aqarfiani) oqaloqatigiinnermi akuliutitinneqarsinnavaoq 	<ul style="list-style-type: none"> Suleqallu suliarisimasaq pillugu oqaloqateqartqarsinnaavoq Qimarguiup ittuanik pinasuartumik siunner-sueqatigisaqartoqarsinnavaavoq Suliaq sapaatip ataatsimiinnermi akunneranoortumi saqqummiunneqarsinnavaavoq Avataaneersumiit supervisioneqartitaalluni

Qimarguiup oqallitarfii ukuupput: avataaniit supervisioneqartitsineq, sapaatip akunnikaartumik ataatsimiittarnerit kiisalu ullaakkut ataatsimiinnerit suliassanik ataqatigiisaarinernik ingerlatitseqqiinernillu aallussiffiusut. Kisianni aamma pinasuartumik oqalliseqateqarnissamut periarfissaqartapoq.

Ulluinnarni suleqatinik persuarsiortumik imaluunniit persuarsiornernungitsumik oqalliseqateqarsinnanissaq anguniartuaannartarpalput. Aamma periarfissami allami suleqatigiit marluk immikkut ajornakusoortunik oqaloqateqartussat ikorfartorlugit oqalliseqatigisinnavaagut taamaallutalu pissutsinit ilungersunartunit misigissutsikkut attortinnissamik millisaalluta. Kisianni ulluni ulapaarfiusuni pinasartumik suliassat ulluinnarsiutaillugit oqalliseqateqarnissamut piffissamik nassaaruminnaaffiusinnasarpoq. Nakuuserneq ilungersunartuuvoq, inuillu ajornartorsiortut misigiuartarpagut. Taamaammat ilaatigut ajornartorsiuteqartut ikiupallanniarlugit uagut sulisutut pisariaqartitagut kingulliunniit

ajornannginerusutut isigisarpagut. Taamaaliorneq sulisutut aqtsisutullu immikkut alaatsinaatassatut isigisariaqarpoq, tassami qanorluunniit ulapitsigaluarutta oqalliffigisartakkagut annertuumik pingarttuartariaqarpagut.

SULINERMI PRIVATIMILLU ATTAVEQARFIGISARTAKKANIT AKUUTITSINEQ

Arnat meeqlallu nakuusernermit eqqorneqarsimasut pitsasumik ikiorniaraanni – qimarguimmi najugaqarerannerannilu – nammieq inuttut attaveqarfigisartakkat (ilaquattat ikinngutillu) sulinermullu atatillugu attaveqarfigisartakkat (soorlu kommuuni atuarfillu) akuutinnissaat pingaartuuvoq. Taamaammat aallaqqaataaniilli attaveqarfigisartakkat taakku marluk akuutilertarpagut.

Nammieq inuttut attaveqarfigisartakkat sumi inissismappat?

Qimarguimmi najugaqarnermi kiserliortutut misigisimaneq nammieq inuttut attaveqarfigisartakkat attaveqarfigineratigut annikillisarneqarsinnaavoq. Ilaquattat ikinngutillu ikuinerat ilaqtariinnut nakuusernermit eqqugaasunut oqilsaassisinnaappata annertuumik misinnarsinnaavoq. Taamaammat qaqugukkut attaveqarfiit ilaaluunniit oqaloqatiginissaannut aggersassallugit nalilersortuartarpalput (nakuuserfigitissimasumit akuerineqareeraangatta).

Nakuuserfigitissimasorpassuit ilaquattaminik ikinngutiminnillu attaveqarnertik annaasimasarpaat, uagullu attaveqarfigisartakkanik oqaloqateqaqqilersinnaanissamik tapersorsorneqalernissamullu ikuunissarpalput neqeroorutigisartarpalput. Nakuusernerup imai (psykoedukation) pillugit nakuuserfigitittillu inuuneranut tunngasunik paasissutissiineq inunnut qaniganut pingaarnernut annerusumik pingaruteqarput. Tamatigut nammieerluni ilaquutanut ikinngutinullu sunik atugaqarsimaneq pillugu nsuisaassinissaq ajornakusoorsinnaasaqaaq, misigissutsillu oqaluttuamut attuumassuteqartut taamatulli ajornakusoortitsisinnaatigippit.

Meeqqani qimarguimmiinnermi titartakkat imaluunniit oqaluttualiat meeqqap ikinngutiginerpaasaanik, aanaavanik imaluunniit meeqqap inuunerani pingaaruillit allat oqaloqatiginissaanut pisariaqalerneranik tikkuussisinnaapput. Taamaammat titartakkat allanut takutinnissaat pingaaruoteqarsinnaasorujussuuvoq.

Ilaquutanut ikinngutinullu attaveqarneq aamma ajornartorsiuteqarsinnaasorujussuuvoq, suliassattalu ila-givaat nakuuserfigitissimasut kikkut attaveqarfigisarneraat qanitarineraallu paasiniassallugit. Nakuuserfigitissimasup qimarguimmiinnermini ilaqtariinni nammieq peroriartorfigisimasamini pisartut qanoq ittuuneri eqqarsaatigissallugit ukkatarissavai. Arnat ilaasa ilaqtariinni timikkut/tarnikkut nakuuserertoqarfiit imaluunniit

qanigisani allatut ajortoqarfiiit peroriartorfigisimasarpaat, tamatumalu siunissami eqqarsaatersuutigisariaqar-nissaaa pisariaqartarpooq. Arnap ilaquaani nakuuseroqartarpat taava arnaq tamanna pillugu qanoq eqqarsarnissaminut ikiorneqassaaq.

Sulinermi attaveqarfigisartakkat sumi inissisimappat?

Arnaq meerarluunniit qimarguimmut nuuppat sulinitsinni attaveqarfigisartakkagut (kommuuni, paaq-qinnittarfik, peqqissaasoq, ilinniartitsisoq il.il.) tamakkiisumik isigisumik nakuuserfigitissimasup ikiornisaq qulakkeerniarlugu attaveqarfigisarpagut. Kommuunimi attaveqarfigisartakkagut qimarguimmut nuuttoqarnerani ullut 14-nit siullit iluini ataatsimeeqateqarnissarput anguniartarpaput. Ataatsimiin-nerup siunertarisarpaa ilaqtariit massakkut siunissamilu pisariaqartitaannik kommuunimut erseq-qarissanissaq, ilaqtariinnullu ikiuinissami kikkut sunillu suliaqassanersut ataqatigiissaarlugit. Inunnik isumaginninnermik suliaqartoq suliami aqtsisiusarpoq, najugaqarnerisalu nalaani kingornalu suliaq malittarisarpaa. Qimarguiup misilittagaqafigaa sammisamik suliaqartorpassuit nakuusertarnerup ingerlaasianik qanorlu arnanut meeqqanullu sunniuteqartarnerannik ilisimasaqanngitsut, taamaammal-lu suliamik ilinniarsimanertik aallaavigalugu sammisaqartut nakuusernerup ilisarnaataanik kinguneri-sartagaanillu paasititsiniaaneq ukkatarisarparput. Tamannalu arnat meeqqallu nakuusernermit qimagu-tinniarnerannut pitsasumik sunniuteqartarpooq.

NAKUUSERNEQ UKKALLUGU

Danner-i oqalugiartarnikkut, workshoppitigut allaaserisallu suliaqartunut sammititat aqqtigalugit meeqqat atuarfiini ilinniartitsissutitigut nakuuserneq pillugu ilisimasanik paassisutissiisarpugut. Aamma quppersagaqqanik "Kender du et voldsramt barn?" ("Meeqqamik nakuuserfigitissimasumik nalunngisaqpiit?") aamma "Kender du en voldsramt?" (Nakuuserfigitissimasumik nalunngisaqpiit?) sanatitsinikuuvugut. Tassuuna arnat meeqqallu nakuusernermit eqqagaasarnerisa sammine-qarnissaat kingunerluutaasartullu saqqummiunneqarnissaat kissaatigaagut. Nakuuserfigitissimasut, ilaquaasut suliaqartartullu sumi qanorlu siunnersorneqarsinnaanerisa paassisutissiisutigineqarnisaat kissaatigaarput.

PAASISAQARNERORUSUKKUIT: DANNER.DK, VIDENOMKÆRESTEVOLD.DK

ALLAASERINNINNERIT PINGAARUTEQARTARPUT

Piffissami sivisunerusumi qimarguiup arnat meeqqallu qimarguinniittut pillugit nalunaarutigisartagaat qanoq isumaqarnersut sammisimavagut. Pingaartumik nalaagaaffiup aqtsisoqarfiata sulineranut ar-nanullu angerlartitaanissamut navianartorsiortunut tunngatillugu allagaqaatitta pingaaruteqarsinnaaneri eqqumaniарfigisarpagut, taakkua aaliangiisoqarnissaani atorneqarsinnaasarmata, soorlu angajoqqaat oqartussaataanerannut kiisalu meeqqaminnit pulaartoqarsinnaanerannut tunngatillugit.

Allaaserisat nakuuserfigitissimasut atugaannik erseqqissaasarpot

Qimarguiup nalunaarutaani nakuuserneq anaanaasup meeraasullu aqquaarsimasaat nassuaatigi-neqartoq annertuumik pingaaruteqartinneqarpoq. Taanna naalagaaffiup oqartussaataitaasa kikkut anga-jooqqaatut oqartussaanermik tigumminnissaannut, meeqqamillu pulaartoqarsinnaanermut tunngasutigut aaliangiinissamut tunngaviliusuusarpoq. Kommuunimulli kalerruineq kommuunimut attaveqarnermik pilersitsisarpoq, taamaalillutik ilaqtariit ikiorneqarnissamillu pisariaqartitaatigut eqqumaffigilerneqar-tarlutik. Kalerruissinerup ilaqtariit – aamma meeqqat – takuneqarlutillu tusaaneqarnissaat qulakiis-savaat.

Qimarguiup nalunaarusiornerani imaluunniit kalerruutaata suliarineqarnerani arnap meeqqalluunniit atugaat pillugit nassuaaniarneq eqqumaffigisarpaput, ilutigalugulu inuup aaliangersimasumik inissi-mannerata nassuaatitut atornaveersaarnissa unamminarsinnaammat. Uagutsinnut avataani suleqater-put erseqqissumik nassuaateqarfigissallugu pingaartuuvoq, taamaalilluni suleqatigisatta iluameersumik suliassani aallartissinnaaniassammag. Ilutigaluguttaaq eqqaamassavarput inuk pineqartoq allaaserin-ninnitsigut aaliangersimasumik kinaassusilissannginnatsigu, sulinitsinnilu allaaserinninnitta qanoq sun-niuteqarsinnaanera ataavartumik nalilersortuassagatsigu. Allakkiat inummut inuuneranullu tunngasut oqaluttuaanik atatitsiinnarsinnaallutillu allanguisinnaapput.

QAQUGUKKUT QIMARNGUIK NALUNAARUSIORTARPA?

Qimarnguik nájugaqarsinnaanermik pisussaassummik qinnuteqaateqatoqartillugu imaluunniit meeqqaminik pulaartoqarsinnaanermut tunngatillugu pisariaqartitsisoqaraangat angajoqqaatut kina akisussaassusermik tigumminnissanersoq nalaagaaffimmí aqutsisoqarfímmut nalunaarusiortarpoq (assigiissakkamik nalunaarusiaq atorneqartuaannartoq LOKK-imit sanaaq).

QAQUGUKKUT KALERRIUSSISARPUGUT?

Arnap meerallip qimarnguimmut inissinnerani naatsukullammik kalerriissummik allagaqaasiortarpugut, tassani qimarnguimmut nuunnerat, nakuusersimanerlu meeqqap misigisimasaa atugaalu pillugit ilisimatissutigisaratsigu. Arlaannik arnamut meeqqamullu tunngatillugit pingaarutilimmik allanguuteqartoqartillugu – ajunngitsut ajortullu – aamma kalerriutigisarpagut. Ilanngulluguttaaq ilaqtariit qimarnguimmiit nuussimappata kalerriutigineqartarpoq.

KALERRIUSSINERIT NALUNAARUSIORNERILLU SUNIK IMAQARPAT?

Kalerriussinermi meeraq/ilaqtariit pillugit ernumassutit takusimasallu allaaserineqartarput. Kaleriinermi allakkiaq oqartussaaffiit akimorlugit, tassa inunnik isumaginninnermik siunnersortit, psykologit perorsaasullu soleqatigillutik suliarisarpaat.

Qimarnguiup naalagaaffimmí aqutsisoqarfímmut nalunaarusiaani nakuuserneq anaanaasup/ meeraasup aqquaarsimasaa nassuaatigineqartarpoq ilutigalugulu anaanaasup meeqqallu akornanni ataqatigiinnerup qanoq innera sunillu pisariaqartitsinerat allaaserineqartarlutik.

KALERRIUSINNISAMUT PISUSSAATITAANEQ

SULISUNUT SUKANNERSUMIK

PIUMASAAVOQ

Meeraq nakuusernermit imaluunniit allatut innarlerneqarsimappat kommuunimut kaler-riussinissamik pisuussatitaapput. Kalaallit Nunaanni inatsisartut peqqussusiaat nr. 1, 15. april 2003-meersoq malillugu meeqqat iniusuttuaqqallu ikiornissaat, tassanilu § 5 stk. 2-mi kalerrussinissamik sukannersumik piumasaqaataavoq. Danmarkimi Barnets Reform atuuppoq, tassani sukannersumik kalerrussisinnanermitik piumasaqaat 1.1.2011, jf. § 153, stk. 2 aamma 3-mi allaqqavoq.

Qanoq ililluta inuup oqariartuutaa piginnaasalu pissarsiarisarpagut

Qimarguiup nalunaarusiaa imaluunniit kaler-riissutaa suliarigaangatsigu allaaserinninnerup nalaani inuup pineqartup akuutinnissaa pingaartuovoq, taamaasilluni inuup nammineerluni oqariartuutaa inissaqarniassammat. Inuup allaaserinninnermi peqataatinnera aaliangersi- masumik saqqummiussinermut naapertuuppoq, tassalu inuk kinaluunniit nammineq inuunerminik paasisimasaqarnerpaajusoq qanorlu iliuuseqarfingisinnajunerpaajusoq.

Soorlu inuup nammineerluni ajornartorsiutiminut isiginninneranit namminerlu oqaatsiminik atuilluni oqaluttuarneratigut inuup nammineq oqariartuu-

tigisaata atornissaa qulakkeertarpalput. Alla-linnginnermi, naak ilamininanngui allannermi ilanngunneqartaraluartut, inuk pineqartoq pillugu oqaluttuap arlalinniit nassuiarneqarneri ilaasparut.

Ataatsimut oqaatiginninnissaq annikillisinniarlugu allaaserinninneq pisunit aaliangersimasunit ataasiakkaanit aallaaveqartinneqartarpooq, taakkulu inuup siunertaanut, ilisimasaanut, suliniutiginiagaa-nut piginnaassusaanullu uppernarsaasuussapput.

Allaaserisami atuagarsorneq aallaavigalugu sulisup nalilersuutaata inuup nammineq nas-suaataanit avissaartissallugu pingaartuuvoq, taamaalillutik kiap suna pillugu oqaatigisimaneraa avataani suleqataasut paatsuunnginniassammata. Allakkialiornitsinni inuup ajornartorsiummit avis-saartinnissaa pingaartittarpalput(oqaloriaaseq avataaniittutullusoq takutitsisussaq). Ajornartorsiutip inummut qanoq sunniuteqarneranut qanorlutiguneqarnerata nassuaatiginissaa siunertaasapoq, imaanngitsoq ajornartorsiutip inuk assigiinnaraa. Taamaalilluni nassuaat neriusse-mik allannguinissamillu periarfissaqartumik imaqlertarpooq.

PAASISSUTISSAT QANOQ AQUTTARPAGUT?

Sulinitinni arnat meeqqallu pillugit paasissutissat pissarsiarisartakkatta ileqqorissaartumik aqun-nissaat pingaartorujussuovoq. Filosoffeq Knud Ejler Løgstrup allappoq: "Inuup ataatsip inuup allap inuunera assammini tigumminngippagu, inuunerani susassaqanngilaq" (LØGSTRUP 1991).

Arnat meeqqallu ajornartorsiutut pineqarput, taamaammallu uagutsinnik annertuumik pisuusaaf-filiippit. Paasissutissat pissarsiarineqartut ataaqqillugit, inuillu ataasiakkaat innarligassaanninnerat ataaqqillugu aqussavagut, inuttullu sulisutut atuuffippit pissaaneqarnerpullu tunngavigalugit sullillugit. Arnaq meerarlu qimarguimmut nuukkaangata nalunaarsuilertarpugut. Nalunaarusiattalu takunissai arnap piumasarisinnaavai, soorlu aamma susassaqtut allat taamatut pisinnaafflersinnaagai. Arnamik oqaloqateqartarnerput nalunaarsuiffigisarpalput, tassani ataatsimiinnermi suut eqqartorneqarsimana-ri quleqtsiuttarlugit, suullu aaliangiunneqarsimanersut. Sulisunik allanik attaveqarsimagutta aamma taakku allanneqartarput. Sulisut attaveqarfigisartakkagut attaveqarfigisimagutsigit nalunaarsuiffimmi allanneqartarpooq. Arnarlu tamatigut ilisimatinneqartarluni. Arnallu nammineq attaveqarfigisartagai at-taveqarfigissagutsigit arnaq aatsaat akuersippat tamanna pisarpoq. Kalerrissummit sanagutta arnaq nalunaarfiguaannarpalput, nassiunneqannginneranilu peqatigalugu misissortarlutigu.

Ataatsimut isigalugu meeqqanik oqaloqateqarnermi ileqqorissaarnissamik maledruagassat akunnat-toorfiusarput. Meeqqat ilaqtariinni nakuusernermit nalaataqarsimasut sularinerani suli annerusumik illersorniarnerisa artorsaataasinnaanerat pingaaruteqarsinnaavoq. Oqaloqatignerani paasissutissanik allanut ingerlateqqittarialinnik puttuttoqarsinnaavoq (soorlu meeraq oqaluttuarpat innarlerneqarsimal-luni paarinerlugaalluniluunniit), taamaammallu sapinngisamik annerpaamik meeqqap paasissutissat saqqummiussuutaasa qanoq atorneqarsinnaanerink oqaluttunneqartarpooq. Tatigeqatigiinneq allanut naleqqiullugu nipangiussisussaatitaanermut tunngaviusoq tassani qaangerneqassanngilaq (ØVREEIDE 2004).

IMMIKKOORTUT
AAPPAAT
KILLIFFIIT TALLIMAT

ATUAKKAP IMMIKKOORTUATA AAPPAANUT AALLAQQAASIINEQ

Immikkoortut siuliini qimarguiup pingarnertut sinaakkutissaritai qanorlu arnat meeqqallu na-kuuseernermit eqqagaasimasut aalluttarnerigut allaaseraargut. Immikkoortut sinnerini qimargu-immiinnermi qimarguimmeereernernilu periutsit suut neqeroorutinut sorlernut atanersut itisilerlugit sammissavagut.

Immikkoortut sisamaanni nakuuserfigitissimasut qimarguimmilu najugaqanngitsunut kiisalu ilaquaasunut suliaqartunullu sunik neqeroorute-arnersugut sammissavarput.

Immikkoortuni 5-imiit 8-mut arnanut meeqqanul- lu najugaqartunut najugaqareernerullu kingorna sumik neqerooruteqarnerluta sammissavagut. Immikkoortuni taakkunani sumi killiffeqarneq, killiffiit arnat meeqqallu tamatigut qimarguim-miinnerminni qimagunnerullu kingorna atortagaat aallavigineqassapput, tassa: patajaallisitsineq,

najugaqarneq, qimagineeq kiisalu najugaqarun-naarnerup kingorna isumaginissaat.

Periutsit atorneqartut killiffinni assigiinngitsunik pisariaqartitsiviusuni, ineriarorfiusuni periarfis-satigullu unammilligassatigut allanngorartarput. Killiffiilli uninngaannarfioneq ajormata allanngorarlutilli ingerlaarfiusarmata naqissusissallugu pingartuuvoq, tassa arnat meeqqallu iserfigisar-lugillu aniffigisartagaat, tassanilu inuuneranni sumik allamik pisoqarnersoq apeqquatasarpoq. Killiffiit sivisussusaat inummiit inummut allanngorartapoq.

Killiffinnik eqqarsariartaaseq professori psykia- terlu Judith Kerman-imiit (HERMAN 1995) isumassarsiorfiusimavoq, taassumami katsor-sarneqarnermi qaangiiartornerup killiffigisartagai pingasut ima allassimavai:

1. Isumannaatsoq aamma patajaallisitsineq
2. Suliarinninneq (eqqaasaqartarneq aliasunnerlu)
3. Inuunermik sanarfeeqqinnej pilersitseqqinnerlu

Nakuusernermit misigisimasat tamatigut ukiut arlerlugit suliarineqartarput. Qimarguimmiinnerullu sivisussusaanut arnat meeqqallu sunik pisaraqartitsinerat kommuunillu tapiissutaasa killeqnerat apeqquatasarput, kisianni 2010-mi agguaqatigiissillugu arnat/meeqqat ulluni 76-ni Danner-ip Qimarn-guiniissimapput. Tamannalu isumaqarpoq inuunermik sanarfeeqqinnej pilersitseqqinnerlu nakuuserfigitissimasut qimaarnguimmiit nuunnerisa kingorna pisartoq.

Killiffinnik eqqarsartarneq naleqqussarsimavarput taamaalluni atortorisatigut sinaakkutinut kiisalu arnanik meeqqanillu sulintsinni pissutsinut naleqquttunngorlugu (soorlu qimarguimmiit nuunnermi, kiisalu najugaqarunnaarnerup kingorna isumaginninnermi). Taamaammat killiffinnik tallimanik atuuts-itsisarpugut: najuqarnani katsorsartinnej, patajaallisitsineq, najugaqarneq, qimarguimmiit nuunneq najugaqarunnaarnerullu kingorna isumaginninneq. Immikkoortuni 4-miit 8-mut killiffiit immikkoortuni allaaserinninnermi sinaakkusiisuupput:

KILLIFFIUP TAAGUTAA	KILLIFFIMMI UKKATARINEQARTARTUT
Najugaqarnani siunnersortinnej	Pinasuartumik ikiuineq, arnap nakuuserfigitisimanagermi iliuuseqarfinginissaanut nukitorsarlugu, arnaq misissorlugu (aamma immaqalu meeqqat) qimarguimmi najugaqartinneqassanersoq/-sut
Patajaallisaaneq	Ersiutit pinasuartumik iliuuseqarfingisariaqartut isumannaallisillugillu patajaallisillugit
Najugaqarneq	Nakuuserfigitissimanermit misigisat suliaralugit
Qimarguvimmiumiikkunnaarrnej	Qimarguimmiit nuunnissaa qimarguimmeere-simanerullu kingorna inuunermi unammi-nartuusinnaasunut iliuusissanut pilersaarusiornej
Najugaqareernerup kingorna	Nuunnerup kingorna inuunermi aqquaagassat suuneri: soorlu aapparisaaq nakuusertartoq qanormi, najugaqarfissaq, suliffik, nakuuserfigitisimanagermi misigisimasat suliarinerisa ingerlateq-qinneri avataanilu attaveqarfingisartak-katakuutilernissaat

04 NAJUGAQARNANI SIUNNERSORTINNEQ

Arnat nakuuserfigitissimasut (aamma tamakkuningga suliaqartartut ilaquaasullu) qimarguimmi najugaqanngikkaluartut oqarasuaatikkut, inuttut nammineq saaffiginninnikkut, internettikkut kiisalu nittartakkatigut siunnersuunitsigut siunnersorneqarnissaannik neqeroorfigisarpagut. Ikiueriaatsit taakku assigiinngitsut siamasissumik arnanut nakuuserfigitissimasunut (aamma tamakkuningga suliaqartartut ilaquaasullu) attaveqarsinnaanerput qulakkiissavaat.

Ukuninnga ukkassisarpugut:

- Arnat (immaqalu meeqqat) pinasuartumik ikiornissaat
- Arnap nakuusernerup iliuuseqarfiginissaanut nukissanitsillugu
- Arnat (immaqalu meeqqat) qimarguimmiisanersut misissorlugit

Najugaqanngitsunut siunnersuisarnigut tassaap-
put oqarasuaatikkut, inunnut ataasiakkaanut,
internetikkut nittartakkakkullu siunnersuinerit.
Naggataagullu arnat (immaqalu meeqqat)
qimarguimmiissanersut misissortarigut
allaaserivarput.

Immikkoortuni tulliuttuni siullermik arnat qimarguimmi najugaqanngikkaluarlutik ikiortariallit suna ilisarnaatigisarneraat allaaserissavarput. Tulliullugu arnanik qimarguinni najugaqanngitsunut kiisalu tamakkuningga suliaqartartunut ilaquaasunullu suliaqarnitsinni periuserisartakkagut suleriaaserpullu sammissavagut.

Najugaqarani siunnersortinnerup nalaani –
soorlu aamma killifitsigut malitani taamaattartoq – meeqqat isigniartarpagut. Kisianni siunner-
suunitsinnut neqeroorutitsinni annerusumik arnaq sammisaratigu immikkoortumi uani sammineqassaaq.

ARNAT

ARNAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Arnat ikiukkagut tamarmik aappaminnit, ilaqtuttaminnit imaluunniit qanigisaminnit allamit nakuuserfigitissimasarput. Nakuuserneq piffissami sivikitsumi sivisunerusumiluunnit ingerlanneqartarsimavoq.

Pisoq aaliangersimasoq aallaavigalugu arnat siunnersoqqullutik ikioqqullutillu saaffigisarpaatigut. Imaassinjaavoq nakuuserneq sakkortunerulersimammat, akulikinnerulerluni, imaluunniit imaassinjaavoq nakuusertup arnaq kisiat pinnagu meeqqalli aamma attortalersimagai il.il.

Arnarpasuit nakuuserfigitittartuullutik namminneq misigineq ajorpaat, ikornejarnissamillu pisariaqartitsinerminnik nalornisarput. Tamatumunnga nakuusernerup ulluinnarsiutaalerluni nalinginnaalersimanera pissutaasopoq taamaanneranilu eqqartorumanngisatut suunngitsutullu isigineqalersarluni. Taamaalior tarpoq annakkusunnerup aqqani. Amerlasutigut ilaquaasut, sulisitsisoq imaluunniit ikinngut imaluunniit peqqissaasoq, nakorsiartarfik imaluunniit nakorsaq arnap nakuuserfigitissimasoq peqatigalugu ernumasuteqarnertik peqqutigalugu uagutsinnut saaffiginnittarput.

Arnat ikiukkagut piffissap taamaalinerani stressip, posttraumatisk stress, ilisarnaataanik peqalersimasarput taamaammallu annilaangallutik, eqqissiveqaratik ataqtigiiingitsumik oqalulersimasarput. Imminnut tatiginatik sumillu (meeqqatillu) nalaataqarsimanertik pillugu oqaluttuarnissaminnut kanngusulutik. Arnat ilaat nakuuserfigitissimanermit timikkut ajoquusersimasarput.

Arnat najugaqanngikkaluarlutik katsorsartik-
kusuttut qanoq nakuuserfigineqarsimanerat
killilimmik ilisimasaqarfigisarpagut. 2011-mi-
nunap qimarguiiniittarsimasut nakuuserne-
mik imaattunik nalaataqartarsimapput:

- Tarnikkut nakuuserfigitittut: 95 %
- Timikkut nakuuserfigitittut: 76%
- Kinguaassiutigut nakuuserfigitittut: 21%
- Atortutigut nakuuserfigitittut: 38%
- Aningaasaqarnikkut nakuuserfigitittut: 41%
- Allatut: 8%

(BARLACH AMMA STENAGER 2002)

SIUNNERSUERIAATSIGUT ASSIGIINNGITSUT

SIUNNERSUERIAATSIT	SULISOQ
Oqarasuaatikkut siunnersuineq	Inunniq isumaginninnermik suliaqartoq (immaqalu nammineq piumassutsimik sulisut)
Nammineq ornigunnikkut siunnersuineq	Inunniq isumaginninnermik suliaqartoq (immaqalu nammineq piumassutsimik sulisut)
Internet atorlugu siunnersuineq	Nammineq piumassutsimik sulisut (inunniq isumaginninnermik suliaqartumit superviseerertillutik)

OQARASUAATIKKUT AAMMA INUTTUT NAMMINEQ SAAFFIGINNINNIKKUT SIUNNERSORTINNEQ

SIUNERTAA:

- Arnap (immaqalu meeqqap) pissutsit atugaat ikornejarnissamullu pisariaqartitai qulaajarlugit
- Nakuuserfigiteqqinnissaannut navianartorsiornersut paasiniarlugu
- Arnap nukissaqarfii iliuuseqarfifigisinnaasaalu nukitorsarlugit
- Nakuuserfigitissimanerup kingorna (qimarguiinnilu najugaqarneq pillugu) avatangiisinit nalinginnaasumik oqaluttuarinarneqartartut isummallu pigiliutiinnarneqarsimasut arnamiiit peersinnissaat

SINAAKKUTIT:

- Inunniq isumaginninnermik sulialimmit oqaloqatiginninneq (immaqalu kajumissuseq aallaavigalugu sulisumit) ingerlanneqartarpoq
- Ataasiartumik imaluunniit piffissap sivisunerusup ingerlanerani saaffiginninnerit

PERIUTSIT:

- Arnap nakuuserneq pillugu oqaluttuarnissaanik ikiortarpaput
- Arnap nakuuserneq, nakuusernerullu qanoq ingerlasarnera kingunerisartagaalu pillugit oqaluttuarfigisarpaput
- Arnaq isumagisassanik, soorlu ineqarniarneq, aningaasaqarneq eqqartuussisulerinerullu tungaasigut ilil. ikiortarpaput
- Arnap nukissaqarfii iliuuseqarfifigisinnaasaalu ukkatarisarpagut

2012 Danner-i najugaqanngikkaluarlutik siunnersortikkusuttunit 2.726-nit saaffigineqarsimavoq.
(DANNER-IP IIMMINIK 2012-MI KISITSISAATAI)

Ikiueqqaarnermik ingerlatsisarpugut

Oqarasuaatikkut inuttullu nammineq saaffiginnittunut siunnersuisarnigut assigiissutilerujussuupput. Ataatsimut isigalugu taakkununnga anguniakkagut, periutsillu atortakkagut assigiippuit. Oqaloqatigiinnerni ataasiartumik imaluunniit arlaleriarluni oqaloqatigiinnerit ingerlattarpagut.

Najugaqanngikkaluarluni siunnersortinnerit immikkoorutigaat tessani nalusratsigu arnaq takoqqisanerlugu imaluunniit saaffiginneqqissanersoq. Ikiornissaanut immaqa ataasiaannarluta periarfissaqarpugut. Taamaammat arnap sukkanerpaamik uagutsinnik tatiginnilernissaa ikiorneqarnissamillu perarfissaqarnerminik upperinninnissaa pingaartorujussuovoq.

Arnaq siullerpaamik saaffiginnikaangat inunnik isumaginninnermik sulallip (immaqa kajumissuseq aallaavigalugu sulisup) sapinngisamik pitsaanerpaamik ikiorsinnaajumallugu atugaanik ikiorneqarnissamillu qanoq pisariaqartitsineranik paasiniaavigisarpaa, (tamakkiisumik isigaluni iliuuseqarnissamut teori takuuk, qup. 25-29).

Nakuusernermi tamakkiisumik qanoq pisoqarsimanera, qanorlu sivisutigisumik tamanna atuussimanseroq paasiniarlugu, pineqartumilu suna pingaarnersaanersoq paasipallanniarlutigu, akuminartunik toqqaannartunillu, apeqquteqartarpagut. Ukua tamakkiisumik paasinissaat pingaartuuvoq: Arnaq inuunerminik navianartorsiorpa? Politiit attaveqarfigissavagut? Meeraqarpa? Meeqqat arlaatigut nakuuserfigineqarsimappat?

Arnaq meeraqarnersoq aperiuaannarpagut. Tamanna pingaaruteqartorujussuovoq, taamappammi immikkut iliuuseqartussaagatta (inunnik isumaginninnermik oqartussat, atuarfiit, paaqqinnitarfiit il.il) ilisimatittussaagatsigit, iliuuseqarnissarlu meeqqat suli annerusumik nakuusernermit atugaqaqqunagit sukkanerpaamik ingerlanneqassaaq. Ingerlaannaq atii najugaqarfiilu piniarsarisarpagut taamallillutik inunnik isumaginninnermik oqartussat akuliussinnaaniassammata, arnarlu qimarguimmukassasoq ilungersorluta piumaffigisarpagut.

Meeqcat ilaatigut anaanartik oqaloqatiginnittooq ilagisarpaat, anaanaasullu oqaloqatiginninnerani meeraq sulisunit imaluunniit kajumissuseq aallaavigalugu sulisunit paaritinniarsarisarpaput. Paritinnissaanut periarfissaqanngippat inimi oqaloqatigiiffimmiiittarparput. Meeqcat annerit oqaloqatigiinnermi immaqa ilaatinneqarsinnaapput, tamatumanili uagut anaanaasullu naliliinissaat apeqquataasarpooq. Siullermilli anaanaasoq qitiutittarparput, taamaalineranimi anaanaasoq aqqutigalugu ataatsikkut tamaasa ikiortussaagatsigit. Oqaloqatigiinnerup nalaani meeqqamut pinnguassaqtarpooq taamaalluni meeraq oqaloqatigiinnermut ilaasariaqarani.

Oqaloqatigiinnerni siullerni pivusut nakuusernerullu nassuaatigineqarnera ukkatarisarpaput. Oqaluunneq itinerusumik ingerlagaluarpat, soorlu arnap pissutsit atugai sooq taamaannersut, siunissamilu qanoq pisosqassanersoq (tassanimi nakuuserfigitinnermit misigisat suliarinissaat taamalu nassuaatiginagu ukkatarineqassammatt) taava arnap oqaaseqarnissani nakeriunnaarsinnaavaa, nalinginnaasumimmi taamaalinerani misigisaminut eqqarsaatersuutiginnissaminut aammalu sooq inuunermi taamatut isikkoqalersimaneranik oqaloqatiginnissuteqarnissaminut piareersimaneq ajorpoq.

Oqaloqatigiinneq qanoq ingerlanersoq apeqquataillugu, arnallu arlaleriarlugu oqaloqatigineratigut, periutsit allat ikuunnissamik siunnersuinissamillu taamaallaat siunertaqanngitsut atorsinnaasarpagut. Kisianni aamma arnap pissutsinik allatut isiginnissaanik nakuusernermillu atiummajunnaarnissaanik anguniagaqartumik oqaloqatigisinnaavarput.

Arnaq nakuuserfigitittarnermi iliuuseqarfinginissaanut ikiortarparput

Arnaq oqaloqatigigaangatsigu arnap nukissaqarfii iliuuseqarfissatullu periarfissai nukittorsartarpagut. Taamatullu arnap nakuusernermut atatillugu pikkoriffigisaatigut assinganik pisarlugu, soorlu imminent immagalu meeqqani paarinialrugit iliuuseqarfingisamaatigut tapersorsorlugu. Taakku ilisimaarilernerungunigut tamatiguunerusoq nakuuserneq iliuuseqarfifgalugulu nakuuserumit qimagnissani ajornannginnerutissavaa. Soorlu ima oqartarpugut:

"Nakuuserfigitinniit ullaat marluk qaangiummata ikinngutit pulaarakku imminent paavutit". "Naak atugarioraluarlutit meeqqatit paaqqinnittarfiliaassinaasimavatit." Arnarpasuit nakuuserneq kisimik atugaralugu qisuarartarnertillu nalinginnaanngitsuusoq isumaqartaramik. Arnanik allanik suliffsinni suliarisartakkatsinnit misilitakkagut atorlugit arnat nakuusernermit misigisaat ataatsimut atuuttutut isigisarpagut. Oqaluttuarfigisarparput arnarpasuit misigisaanut assingusumik misigisaqarsimasut oqaloqatigisarsimagut, aammalu nakuusernermut qisuriaatai nalinginnaasusut. Soorlu oqartarpugut:

"Arnat allat ilittulli atugaqartut misilittagaqarfigaakka.....", "Meeqcat nakuuserfigitissimasut tamatigut imatut qisuarartarput....." il.il.

Taamaalluni arnaq paasinninnissaminut sinaakkutissaaminik pisarpooq, tassani misigisimasani takusinnaassagamigit (psykoedukation). Arnap misilittagai ataatsimut atuuttutut isigalugit nakuusernermullu ilisimasat tunniullugit kiisalu ikiorneqarnissaanut ukkassitillugu pisarpugut. Arnap nammineq qinigai (soorlu naak ajortumik pisimalgularaani angummut suli misigissuseqarnera) inissaqartippagut, misillugulu imminent pisuutinneranit kanngusunneranillu qaangiisiniartarparput. Soorlu nakuuserneq sutigut tamatigut akuerineqarsinnaangitsoq nakuusernillu iliuutsini nammineq akisussaaffigiuannarai oqarfigisaripput.

Ilaatigut arnap nakuusernerup suungitsutut isiginninneraniit pivusumik isiginninnissamut sangutinnissaa pisariaqartarpooq. Soorlu oqaluttuarisarparput ukiut tamaasa arnarpasuit nakuuserfigitinnerminnit toqquteqartartut. Tamanalu arnap tupassutigerujussuartarpaa kingunerasanillu pissutsit allatut isigilertarlugit, taamatullu nammineq (meeqqallu) navianartorsiorlutik paasilertarlugu nakuusernerlu iliuuseqarfifilersinnaasarlugu.

Oqaloqatigiinnitsinni sammisagut allanngorarsinnaasartut (pivusut nakuusernermullu nammineq takunnissinnaanermut (psykoudukativ)

teoriiminngaaneersoq) paarlakaajaallugit sammisarpagut, taamaallillatalu oqaloqatigiinnerup aaliangersimasumuinnaq ingerlannginnissaa pinaveersaartarlutigu. Oqaloqatigiinneq ataasiinnarmut tunngatippallaarutsigu arnarlu itsileriffigerusunnagu, taava pissutsinik taamaattunik atugaqalersimanerminut paaserusuinani nipangiinnarsinnaavoq.

Amerlasuutigut oqaloqatigiinnerni siullerni arnaq initaarniarnissaanik, sullivanut/ilinniarneranut tunngatillugu, eqqartuussisutigoortitsinissaanut kiisalu aningaaserinikkut ikorusullugu siunner-sussallugu misilittagaqarfigarput. Isumagisassat taamaattut eqqarsaatiginissaat amerlasoorpas-suartigut ajornakusoorsinnaasarpagut, tamakkulu arnaq sinnerlugu aaqqissuukkutsigit nakuusernermit qimagnissaminut suliniarnissaminut nukisaqalertarpooq.

Arnaq takkuteqqissinnaaneranik/sianeqqinnissinaneranik neqeroorfiquaannarpagut, misililugulu oqaloqatigiinneq naammassinaveersaartarpagut arnap attaveqarfifisartakkaminik (ikinngut, ilaquaq, sanileq, suleqat, nakorsaq, peqqissaasoq, ilinniartitsisoq il.il) oqaloqateqarnissaa immaqalu nakuuserfigitittarneranut qanoq iliuuseqartitsisinaasumik ikiorneqarnissaa qulakkeeqqaartartutigut.

Suliallit ilaquaasullu aamma ikiortarpagut
Sammisamik suliallit ilaquaasullu uagutsin-nut sianernissaminut imaluunniit suliffsinnut

aqqusaaarlutik ilisarisaminnik nakuuserfigitissimasumik ikiuinissaminnt ikiortillutillu siunnersorneqarnissaminnik periarfissaqarput. Tassuuna toqqaannanngikkaluamik arnat (meeqqallu) nakuuserfiusumiitut ikiortarpagut. Sammisamik suliaqartut uagutsinnut attaveqartut meeqqamik atugarliortitaasumik paasisaqarunik imaluunniit ilisimasaqarunik nalunaaruteqartussaatanaermut sukannersumik piumasaasumut ilisimatittuaannarpagut. Allallu meeqqamik atugarliortitaasumik ilisimasaqarunik nalunaaruteqartussaatanaerminnik oqarfingineqartarpagut. Taassumalu saniatigut tamaanneranut qanoq isiginninnissaannut qanorlu ikiuinissaannut erseqqarissumik ilisimatinneqarlutillu siunnersorneqartarpagut.

Oqarasuaatikkut saaffiginninnerup inuttut nammineq ornigulluni saaffiginninnermit suna aallassutigivaa?

Oqaatigeriikkatsitut taakku marluk assigiissutilerujussuupput, kisianni aamma assigiinngissuteqarput. Oqarasuaatikkut saaffiginninnerup aallanerussutigaa sulisup arnallu imminnut attaveqatigiinnerat (imaluunniit sulisup/ilaquaasup) killeqarnerullunilu amigarnerusinnaasarmat. Inummi oqarasuaatikkut oqaloqatigisaq kiinaatigut takuneqarsinnaanngilaq. Susoqarsimaneranik ,arnap kinaaneranik nakuuser-tullu sumiinneranik takunnittoqarsinnaanngimmattukumiinerusumik paasinninnissaq killeqartarpog (isualummik oqarasuaatikkut oqaloqatigiinnermi siullermi). Soorlumi aamma arnap sianernermi nalaani attaveqaat tassanngaannaq kiperiataarsinnaaga. Taanna pissutigalugu oqarasuaatikkut oqaloqatigequaarnerani arnap sulifitsinnut aqqusaarsinnaaneranik (sumiiffiup periarfissaqartippagu) piumaffigalugu misilittaannarpagut. Sumiiffik pissutigalugu arnap ornigunnissani ajornakusoortippagu qimarnguim-mik qaninnerpaamik ilisimatitarparput sumiinneranik), taamaalilluni arnamik qanmut ikiuiniarnerpugut uagutsinnut ajornannginnerussammatt.

Inuttaa ornigulluni toqqaannarlagu oqaloqateqarnermi siunnersuisut nalinginnaasumik marluusarput (inunnik isumaginninnermik sulialik aamma kajumissutimik aallaveqarluni sulisumik). Kina sumik suliaqassanersoq allanngorartarpog – soorlu ataaseq arnamik ukkassissaaq appaatalu arnap meerai ukkatarissavai, imaluunniit ataaseq apersuisoq appaalu tusarnaarlunilu ilaatigut arnamut aperisarluni.

INTERNETTIKKUT SIUNNERSUINEQ

SIUNERTAA:

- Arnap (immaqalu meeqqap) pissutsit atugaat ikiorneqarnissamullu pisariaqartitai qulaajarlugit
- Arnap qanoq annertutigisumik nakuuserfigitittarsimanera nutaamillu nakuuserfigitissinnaanera paasiniarlugit
- Arnap nukissaqarfii iliuseqarfingisin-naasaalu nukittorsarlugit
- Nakuuserfigitissimanerup kingorna (qimarnguinnilu najugaqarneq pillugu) avatangiisinit nalinginnaasumik oqalut-tuariniarneqartartut isummallu pigiliuti-inarneqarsimasut arnamit peersinnissaat

SINAAKKUTIT:

- Akissutit kajumissuseq aallaavigalugu sulisunit ingerlanneqartarpagut inunnik isumaginninnermik suliaqartunit ikiorneqarlutik
- Ataasiartumik aamma arlaleriartumik saaffiginnitoqartarpog

PERIUTSIT:

- Arnaq nakuuserneq, nakuusernerullu qanoq ingerlasarnera kingunerisartagaalu pillugit oqalutuarfigisarparput
- Qanoq iliornissaanik siunnersortarpagut ikiorneqarnissamullu periarfissaanut innersuutarlugu
- Arnap nukissaqarfii iliuseqarfingisin-naasaalu ukkatarisarpagut

Kinaassutsimik isertuussineq ikiuinerlu pisussaassusiliinngitsoq

Internettikkut siunnersuisarnitsinni inuit na-kuuserfigitissimasut ilaquaallu uagutsinnut oqarasuaatikkut imaluunniit ornigullutik iki-orneqarnissaq kissaatigalugu saaffiginninngitsut attaveqarfigerusuttarpagut, kisianni kinaassut-siminnik isertuusserusuttut pisussaassusiliinngit-sumillu siunnersorneqarusuttut.

Mailit nakuuserfigitissimasuniit ilaquaani-illu pisartakkagut assigiinngitsorujussuupput – makkuninnga aperitittarpagut: "Meeqqat aningaa-satigut pisartaaganik pisinnaataitavunga?" aamma "Ukiut 20-t tarnikkut nakuuserfigitereerlunga qanoq ingerlariaqqissinnaavunga?". Inuit ilaannut internettikkut nakuuserfigitissimanertik pillugu oqalutuarfiat siulliusinnaavoq, ikiorneqarnissa-millu kissaateqarneq tassani alloriarneq siulliusin-naalluni.

Allatulli najuunnatik saaffiginnittunut akissutigut piviusumik aallaaveqarlutillu nassuaanerupput, apeqqutillu itisiliiviusinnaasutut apeqqutaasartut mianersuuttarpagut. Eqqarsaatersutiginninnissat imminut suliarinermi ingerlanneqartarpagut.

Internettikkut siunnersuinerup suna immik-kuullarissutigivaa?

Saaffiginnissutit akigaangatsigit oqarasuaatikkut inuttullu nammineq ornigulluni saaffiginnittunut

periuserisartakkagut amerlasuut atortarpagut. Internetikkulli immikkut atugassaqartitsisarpoq, tassami allanut sanilliullugu tamaatulli oqaloqatiginninnermik ingerlatsisinnaannginnatta, soorunalumi inuup qanoq nipeqarnera tusaasinaanatigu. Tamannalu isumaqarpoq inuup qanoq qisuarlartarnera apeqquttaillugu nakuuserfigitittoq/ilaqutaasoq siunnersuunitsinni naleqqussarfingisinnaanngikkippit Taamaamat oqaatsit paatsoorneqarsinnaasut atornaveersaarlugit mianersortorujussusarpugut. Akissutimmi aamma minnerpaamik inunnit marlunnit atuarneqaqqartinnagit/siunnersuuteqartoqartinnagu nassiuneqarneq ajorput.

Aallartiffittut akissutit erseqqarippallaannginnissaat aperittumullu annertuallaannginnissaat tunngavigalugu annerpaamik pingasunik apeqquteqartarpugut. Akisussaq atukkamigut tamaviaarnartorsioreersoq stressertinnaveersaarlutigu akisariaqavinnissaanut pisussaassusiliinaveersaartumik apesisarnissarput anguniartuaannarpapput.

Mailikkut saaffiginnissut sorpassuartigut unamminartuuvoq, tassami nakuuserfigitittumut pissutsit qanoq navianartigisinnaanerannik nalilersorumaattarpoq (paasisutissat pisartakkagut tamatigut killeqartaramik). Aammattaaq uagutsinnut, sualummik meeqqat akuutilligit, nalunaaruteqarsinnaaneq ajoratta akueriuminaassinaasarami, tassami tamatiguunerusoq mailikkut saaffiginnittut atiminnik sumilu najugaqnerminnik nalunaaruteqarneq ajorput. Ilutigalugulu nalusarparput akissutigut inummut qanoq sunniuteqarnersut, inullu akissutigut peqqutigalugit ajalusooraluarpat ikiorsinnaanatigu.

Nakuuserfigitittumik ilaquaanilluunniit attaveqarnerput mailikkut ingerlataq ajalusooriaannaasarmat allanit siunnersorneqarnissaannut innersuussiuuaannarpugut – soorlu nakorsamit, qimarguinnit, kommuunimit, peqqissaasumit il.il.

NITTARTAKKAP NIPANGIUSIMANNINNEQ KIPISSAVAA NERIUUTEQALERSITSILLUNILU

Siunnersuisarnitsitulli allatuulli nittartakkatsinni danner.dk-mi nakuuserneq pillugu neriuersitsernemik aaqqiissuteqarsinnaanermillu siunertaqartarpugut. Tunngaviusumik nakuuserneq pillugutitartakkanik ilusaannillu takutitsineq ajorpugut. Paasisat naapertorlugit kinaluunniit – nakuusertoq nakuuserfigititorluunniit – innarliisutut/eqqugaasutut isigineqarunneq ajorpoq.

Nakuusertup nakuuserfigitittullu assiinik peqarpat inuk sammineqarnerussaaq nakuuserneq tas-sungalu tunngasut imaluunniit ajornakusuussusia pinnagu. Assit tupannarluinnartut takutinneriniit neriuunneq aaqqiisoqarsinnaaneralu takutkutsigu allanguisoqarnissaanik periarfissat annerussapput.

ARNAT MEEQQALLU QIMARNGUIMMUKASSANERSUT MISISSUIFFIGAANGATSIGIT

Arnaq immaqalu meerai qimarguimmut nuussappata uagut ornilluta oqaloqatigeqqaassavaatigut. Taamatut pisoqannginnerani tamatigut oqarasuaatikkut attaveqatigiiffisareersimasarpagut, imaluunniit soorlu arnap sagsbeandlerianit imaluunniit nakorsiartarfimmit saaffigineqarsimasarpugut. Arnamik oqaloqatiginninnermi qanoq ililluni meeqqanilu nakuuserfigitissimanersut paasisarparput (timikkut, tarnikkut, kinguaassiutitigut, atortutigut aamma/imaluunniit aningaasaqarnikkut). Tassani arnaq paasiniaaffigisarparput qanorlu navianartorsiortiginera qulaajarlugu: Nakuuserfigiteqqinnissaminut navianartorsiopa? Nakuusertup qanilliniarsarissavai? Arnaq meeqqallu qimarguimmiikkunisumannaatsumiissappat? Arnaq pisariaqartitaatigut ikiorsinnaavarput? Tassunga atatillugu navianartorsiorsinnaanerat pillugu nalilersuisarpugut.

Qimarguimmut nuunnermi tassanngaaniillu qimarguimmut allamut nuulernerini arnaq/meeqqat navianartorsiorsinnaanerat pillugu nalilersuisarpugut.

Nalilersuinermi uku isumaliutersuutigineqassapput:

1. Arnap sumiiffia paasineqarpa?
2. Nakuusertoq arnamik ujarlerpaa/qanilliarsarivaa: Oqarasuaatikkut, qimarguimmut nammineq ornigulluni allatigullu?
3. Arnap navianartorsiornini qanoq isumaqarfivaa/annilaanngatigivaa?
4. Meeqqat qanoq navianartorsiortigippat?
5. Nakuusertoq siornatigut nakuusersimanini, aangajaarniutit peqquaallutik imaluunniit allanik peqquateqartumik pillagaanikuua?
6. Nakuusertartoq politiinit ilisarisimaneqarpa?
7. Arnap qimarguimmiinnera pillugu politiit ilisimatinneqarpat?
8. Nakuusertartup arnaq siusinnerusukkut kikkut tamarmik takusinnaasaannik nakuusertareernikuua?
9. Nakuusertartup arnaq/meeqqat toqunnissaannik siorasaarisimava?
10. Sakkunik peqarpa?
11. Nakuusertoq piffissap nalaani ukuningga ajornartorsiuteqarpa: aningaasarliornikkut, aanngajaarniutinik atornerluilluni, tarnikkut napparsimalluni imaluunniit imminornissaannik siooranartoqarpa?
12. Nakuusertartup najugaqarfianut, sumiiffianut qimarguik sumi inissisimava?

Ikiuisinnaanitta saniatigut allatigut ikiortariaqarpat allamut ingerlateqqinnissaanut innersuussisarpugut. Arnat qimarguinnut, katsorsaavinnut-imaluunniit siunnersuinernek neqeroorutinut allanut innersuutakkagut atornerluiermik tarnikkullu ajornartorsiuteqartuusarput.

Immikkoortuni tulliuttuni arnat meeqqallu qimarguinnut pisut ilisarnaatigisartagaat, ikiunerillu siunnersuinerillu suut najugaqarneranni ingerlattarnerigut nassuaatigissavagut.

Arnaq ajornartorsiortorujussuuppat paassisutissanik qanoq annertutigisunik pissarsiffigniarnissaa mi-anersuuteqqissaassavarput. Amerlasuitigut nakuusernernik assigiinngitsunik piffissami sivilsunerusumi atugaqarsimasarloq. Tamannalu nakuuserfigitissimanerminik kingunerisartagaanillu puiguiniarsarine-ranik isumaqarsinnaavoq. Arnap annakkusulluni nakuuserfigitinnini puigorniartarpai soqtiginngitsusaartarlugillu, kisianni tamanna peqquaalluni nakuuserfigiteqqinnissaanut qanoq navianartorsi-tiginera, kiisalu qimarguimmiinnera ilumut isumannaatsuunersoq (najugaqarnerani navianartorsiorn-naanera nalilersullattaartarpal) uagutsinnut paasiuminaassinnaasarloq. Arnap qimarguimmiinnera isumannaatsuunngitsoq nalilerutsigu (soorlu angut qimarguimmiit qanittumi najugaqarpat imaluunniit orniguttpat) arnaq qimarguimmut allamut innersuuttarparput.

05 PATAJAALLISAANEQ

Uani killiffimi arnanik meeqlanillu qimarguimmiinnerini patajaallisaaneq isumannaallisaanerlu annerusumik sammissavagut. Oqaloqatigiinnerit ajornartorsiortumik annertuumik ikuinissaq annilaanganeranik annikillisaanissaq, toqqissisimatitsinissaq kiisalu nakuusertoqaqqinnginnissaanik annikillisaanissaq siunertarivaat.

Makkua ukkatarisarpagut:

- arnap meeqlallu unammilligai ikiorneqarnis-samillu pisariaqartitai erseqqarissarlugit
- nakuusertoqarnerani susoqarsimaneranik tulleriaarineq saqqummiinnerlu
- arnap meeraatalu akornanni oqaluttuaq ataatsimoorussanngorlugu
- suliaq suliamullu tunngasumik avataani suliaqartut (soorlu kommuuni) suleqatigineri aallartillugit
- ajornartorsiortup qisuarialtaai pinartut aaqqillugit
- eqqissitsilluni, pisut aaqqissuullugit sinaakkutillu isumannaatsunngorlugit

nut nuunnerminni suna ilisarnaatigisarneraat, meeqlanik oqaloqateqartarnerput sulinitssinnut qanoq isumaqarnersoq qanorlu meeqqat qimarguimmi najugaqartut oqaloqatiginerisigut ikiortarnerlutigit allaaserivagut.

Immikkoortumi uani siullermik arnat qimarguim-mut nuuttut suna ilisarnaatigisarneraat allaaserivarput. Tulliullugu oqaloqatigiinnerit patajaal-lisitsisartut, oqaloqatigiinnerit persuarsiunngitsut aamma unnuami oqaloqatigiittarnerit kiisalu arnat ikiorniarlugit oqaloqatigiinnerit imaat siunertaallu sammissavagut. Tulliullugu meeqqat qimarguin-

ARNAT

ARNAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Arnaq qimarnguimmut nuunnermini tamatigut annertuumik ajornartorsiortuusarpoq. Timikkut nakuuserfigitissimanermit sunnerteqqasarpoq, arlalippassuartigullu ataavartumik upalungaarsimaneq atugarisaramiuk (høj aruosal), ilimasunneq, puffajaneq, annilaanganeq sinnariornerlu atugarisinnaasarpai. Eqqissivissaalatsineq annilaanganerujussuarlu anaanaasup meeqqallu akornanni pisartut sunneqqasinnaasarpaat.

Pissutsit taamaanneranni suut tamarmik paatsiveqanngitsut pineranni isumagisassat amerlaqaat: Aningaasaqarneq, kommuunimut attaveqarneq, politiit, nakorsaq, napparsimaneq peqqutigalugu sulisinnannginnej il.il. Uagullu ulluinnarni isumannaassuseq patajaallisaanerlu aallutarisarpagut taamaallutalu arnap timikkut tarnikkullu innarlerneqarsimanermit ersiutai annikillisartarlutigit, imminullu paasisinnaanera isumassuisinnaaneralu pilerserseqqinniartarlutigu.

Arnap tamatigut nakuusertoqarsimaneranut, inuuneranut sunniuteqarsimasumut tunngasumik oqaluttuarissani pisariaqtittarpaa, taamaattorli aallaqqaammut ataqtigisumik oqaluttuarinissaa ajornakusoottitarlugu. Amerlasuutigut imminut tatiginani susinnaanngitsutut qanolu iliuuseqarsinnaanngitsutut isiginini pissutigalugit taamaanneranit oqaluttuai sunnertissimasarput.

ARNANIK OQALOQATIGINNITTARIAATSIGUT

OQALOQATIGINNERIAASEQ	SULISOQ
Patajaalluni oqaloqatiginninneq	Inunnik isumaginninnermik suliaqartoq
Persuarsiungitsumik oqaloqatiginninneq aamma unnuami oqaloqatiginninneq	Ulluinnarni sulisut, unnuarsiortut, weekendimi vagtiusartut kiisalu kajumissuseq aallaavigalugu sulisut oqaloqatiginnittarput

OQALOQATIGINNINNEQ PATAJAALLISITSISOQ

SIUNERTAA:

- Arnap qanoq inneranik pissutsinillu qanoq ittunik atugaqarneranik, soorlu nakuuserfigiteqqinnissaminut qanoq navianartorsiortigineranik, qulaajaaneq
- Arnap inuunerani nakuuserfiusut allallu inuunerani ilaavallaarsimasut qulaajarlugit
- Arnap inuunera patajaallisarluq isumannaallisillugulu
- Arnamut nukissaqarfii iliuuseqarnissamullu periarfissai ilisimaaritilerlugit

SINAAKKUTIT:

- Inunnik isumaginninnermik suliaqartup oqaloqatiginninneq ingerlatissavaa
- Oqaloqatigiinnerit tamatigut ullut tamaasa pisarput

PERIUTSIT:

- Inunnik isumaginninneq tunngavigalugu aaliangersimasumik ikuuttarpugut
- Arnap timimini sianiutai aaqqinniarlugit timaa aalluttarpaput
- Nakuuserneq pillugu ilisimasatsinnik tunniussarpugut (arnap misigisimasai nalinginnaasunngortinniarlugit immikkullarinnginneri erseqqissaatigisarpagut)

Arnap pissutsit atugai nakuusertoqarnissaanullu navianartoqarsinnaanera sammisarpagut

Arnaq immaqalu meeqqat qimarguimmut nuunnerisa kingorna oqaloqatigiinneri siullerni arnap piffis-sami taamaalinerani qanoq innera, pissutsit qanoq innerat nakuuserfigiteqqinnissaanullu navianartoqarnersoq nalilersortarpagut (takuuk navianartoqarneranik nalilersuinermi modelleq qup).

Arnaq suleqatigalugu inuunerata ingerlарнга (anamnese) qulaajartarpaput, taannalu aallaavigalugu na-jugaqarnissaanut pilersaarusiortarpugut. Tassanilu ulluni sapaatillu akunnerini qaninneri sunik pisoqa-ssanersoq takuneqarsinnaavoq. Arnaq meeraqarpat pilersaarisornermi peqataasarp. Najugaqarnis-samut pilersaarut najugaqareernerullu kingorna isumaginninnissami anguniagassanik assigiinngitsunik ilaartortarpaput. Najugaqarnermi pilersaarutip susoqassanersoq ataatsimut takutippaat, tamak-kiisimillu isigisumik ataqtigii sumik sulinissaq qulakkiissallugu (takuuk qup. 25-29).

TIKILLUAQQUSST

Arnat qimarguimmut iserternerini mappimik tikilluaqqussummik pisarput. Tassani qimarguik pillugu pasissutissanik atuarsinnaapput, soorlu malittarisassat, neqeroorutit, angal-lassisutit, pisinniarfilerineq, aningaaserivik aamma nakorsamut tunngasunik.

Ima ulluinaat isumannaallisillugillu patajaallisittarpagut

Arnap immikkut pisariaqartita naapertorlugu ikiuniarnerput tulluussartarpaput, kisianni arnap qimarguimmut nooqqammernerani pingaarnertut isumannaatsumut pinera patajaallisaasoqarne-ralu maligitissallugit sulissutigisarpagut. Arnap inuuniarkkut atugai (ineqarnera, aningaasaqarnera, suliffia, ilinniarfia aammalu angajoqqaatut oqartussaasutut/meeqqami ilagisinnaaneranut eqqartuussisulerinikkut suliassartaanik, nuker-sorfigitissimanerup politiinut unnerluutiginera nakuusertumut eqqartuussisulersuussineq) patajaallisinneqartarp. Taamaattoqarneratigut arnaq nakuuserfigitinnermit misigisat suliarinis-saannut nukissaqalertapoq. Inunnik isumaginninnermik sulialik arnamut attaveqaataallunilu suliap ingerlaneranik aqutsisuullunilu aallartitsisarpoq. Arnammi qimarguimmiittut nammineq ulluin-narni isumagisassat aallunnissaannut ajornartor-siorpallaartarp.

Isumannaallisaanerup patajaallisaanerrullu ukkatarinerini makku aamma suliarisarpagut:

- Timi (tarnikkut timikkullu ertsuit)
- Imminut illersorsorsinnaaneq isumassuinerlu
- Attaveqqarfisartakkat patajaallutillu tapersersuisuunissaat

Arnap nukittuffii ukkattarpagut

Oqaloqatigiinnermi inuunermi nakuuserfigitit-tarnermit qimagukkusunnermik aaliangius-sinissamut naapinneqarneq toqqisisimanerlu tunngaviusarp. Uagullu arnap oqaloqatigiganga-misigut taamatut misigisarnissaa suliassaraarp. Arnaq pillugu oqaluttuap sapinngisamik tamak-kiisumik pinissaa pingaartittarpaput, tassani nakuusernermut tunngatillugu nukissaqarfii iliuuseqarnissamullu periarfissai aallaavigineqa-rtarput (mestringsstrategier aamma agenthed). Soorlu oqartarpugut: "Angerlarsimaffinni atuk-katit ingasappallaalissappata qimagussinnaani-assagavit kuffertit immerpat" imaluunniit "Naak angerlarsimaffinni oqimaatsorsioraluarlutit ilin-niarnerit naammassivat". Taamatut arnap nukit-tuffii qitiusunngortarput arnallu nakuusernermit eqqugaasutut misigisimasutut eqqarsaataanit illikartarlutik.

Sianiuit qanoq aaqqittarnerigut

Sianiuit patajaallisinniarneranni top-down (qulaan-niit-ammut) aamma bottom-up (ataaniit-qummut) ingerlariaatsit arnap timikkut tarnikkullu atugaa-nut atortarpagut taamaallillatalu upalungaarsi-manerujussua (høj arousal) qasukkartittarlugu.

TOP-DOWN AAMMA BOTTOM-UP SUUPPAT

Top-down: Eqqarsarnermi ingerlariaatsit, nakuusernermut ilisimasat (psykoedukation) aamma misigisanik eqqarsaatersuuteqartarneq sulinitsinni aalluttarpagut, tassanilu sianuitit patajaallisinneqartarput.

Bottom-up: Upalungaasimanermut (arousal) timimut tarnermullu iluaqtaasumik sunniuteqartarmat timi suliarisarparput, soorlu timip eqqissisarnissaanik ilinniartitsilluta.

Top-downimi sulinermi eqqarsaatersuutit ingerlariaasiat, misigissutsit pinnagit, suliarisarparput. Misilil-lugu arnap eqqaamasaminit sunnerneqarujussuartarnera pinngitsoortinniarsarisarparput, taamaammat arnap nammineq isumaa pinnagu piviusut aallunnerusarparput. Soorlu aperisartugut: "Susoqarami?" imaanngitsoq "qanormi tamanna ilinnut ippa?". Uani misigisaqapiloqarsimanermit kingunerlutitsinikkut ersiutit qanoq illersorsinnaaneripput kiisalu imminut meeqqaminullu isumassuisinnaaneranik tunngasut eqqartorpagut . Tamatigut nakuuserneq pillugu teorii ilanngukkanni paasinarsitsisarpoq. Nakuuser-tarnerup sunik imaqarneranik kingunerisartagaanillu ilisimasat tunnavigalugit arnaq misigisimasaminik takunnisinnaalertarpoq, taamaanneranilu arnaq nakuusernermut imminut akisussaasutut isigiu-naartarpoq. Nakuusernermi inuusimanermi inuunermini suut killiliisuulersimasut sunillu amigaateqar-simanini ilisimaarinerulerterpaa namminerlu nakuusertullu akunnerminni qanoq pisoqarnera allatut isigilertarlugu. Tassuuna arnaq aamma nutaamik qinigassaqarsinnaaneranut ikiorneqartarpoq inuuninilu nammineq akisussaaffigilertarlugu. Oqaloqatigiittarnertigut arnaq ingerlaqqinnissaminut arriitsumik toq-qammavissanikkiartortarpoq. Arnap misigisimasai teoriit toqqammaavigalugit qulaaniit isigigaangatsigit, nakuusertunillu suliaqartarnitsinnit misilitakkagut aallaavigalugit arnap quisuariaatai tikkuraangatsigit, arnami kanngusunneq, imminut pisuutinneq kiserliornerlu millisinnejartarput.

Bottom-up-imi sulinitsinni sianuitit misilillugu patajaallisinniartarpagut arnarlu timini aqqutigalugu imminut nassaareqqitsillugu. Inuk timikkut ajoquusersimasarpoq, timimilu innarligassaanginneranik misigisarnini tamatigut annaasimasarpaa. Taamatullu misigissutsip pigileqqinnissaanut ikiorttariaqar-nissani atorfissaqartittarpaa. Iluarsiartornissaalu tamatigut sivisusarpoq, uanilu killifimmi peqqissiar-tornermi arnap imminut timimigullu isumassornissaanik kajumissaarlugu stressernerata appartinnissaa anguniarlugu siullermik aalluttarparput. Soorlu arnaq kaammattortarparput kissartumik uffassasoq pisuttuarlunilu. Aamma timimi qasukkarnissaanut iliuuserisinnaasaanik takutittarparput. Stressernera

ima sakkortutigisinnaavoq allaat arnaq nerinissaanut sininnissaanullu ikiortariaqartarluni, aammalu er-siutit qasukkartinniarlugit nakorsaatitortariaqarsinnaavoq (timip qanoq isumaqarnera pillugu qup. 97-mi atuarneqarsinnaavoq). Arnap ulluinnaat aaqqissuunneqarnissaat pisariaqartissinnaavaa, taamaalillunilu ullormut suliassat suunerinik kiallu ikiussagaani il.il. nalussanngilaa. Sinaakkutit taamaattut atugas-saritaappata nalinginnaasumik ulloqarnissaq, eqqissisimanissaq toqqisisisimanissarlu atorneqarsinnaap-put, uivernermut annilaanganermullu qaangiiniarnissamut ikiutaassallutik. Arnat meeqqatik ilagalugut qimarguimmut inissinneqartut sinaakkutit immikkut ittut atorfissaqartissinnaavaat.

0QALOQATIGEERUJORNEQ UNNUAMILU 0QALOQATIGIINNEQ

SIUNERTAA:

- Pisussaassusiliinngitsumik oqaloqatigiinneq
- Ajornartorsiutit tassanngaannaq pilersimasut toqqissisaavigalugit

SINAAKKUTIT:

- Ulluinnarni sulisut, unnuami- weekendenilu vagtiusut kiisalu kajumissuseq aallaavigalugu sulisut oqaloqatiginnittarput
- Oqaloqatigiinnerit pisariaqartitaq naapertorlugu pisarput

PERIUTSIT:

- Tusarnaartarpugut arnallu oqaluttuai inissaqartillugit
- Arnap oqaloqatigiinnerup imaa aaliangertarpaa
- Pisariaqartitaq naapertorlugu siunnersuisarpugut

Matup saniani oqaloqatigiinnissamut piffissaqarneq – pisariaqarluinnaleraangallu ikuussinnaneq

Persuarsiunngitsumik oqaloqatigiinnerit arnap pissutsit atukkani pillugit pisussaassusiliinngitsumik oqalussinnaanissaanut, ajornartorsiummillu tassanngaannaq takkuttoqartillugu ikiortinnissamut peri-arfissiisarput. Sulisut kajumissusertillu aallaavigalu sulisut oqaloqatigiinnerit ingerlattarpaat. Kisianni aamma oqaloqatigiinnerit unnukkut, unnuami imaluunniit weekendini qimarguiup nipaallinerata nalaani pisinnaapput.

Sapaatip akunnerata weekendillu ingerlanerani arnap imminent piffissaqarfingermini, sinittussanngor-lunilu eqqarsaatai takkussuussinnaasarput ersilerlunilu. Annilaanganerup tikissavaa uummamminillu

tillertoirluni, timaa sakkortuumik eqqissisimajunnaassaaq uippallernermillu misigilerluni. Uanilu oqalo-qatigiinnerit qisuariaatinut qasukkartitsisinnaapput pissutsillu eqqissisimanartunngortillugit. Tamatigut iliuutsit sumininnguilluunniit iluaquatasarput, soorlu ataani allassimasoq:

Arnaq iniusuttoq unnuami sisamat eqqaani aqquaarpooq. Inimi pisulluni uteqattaarpooq kipisuitsumillu oqalulluni. Unnuarsiortup misilillugu ingissaraluarpa, eqqissillunilu anersaartortinniarlugu naterlu isigamminik malugeqqullugu. Iluatsinngitsoorpaa, kisianni arnap tippimik poortorneqarnissani inginnisan-ilu akuerivaa: Sunaaffa puigornissani annilaanganngatigigaa, taamaattumillu unnuarsiortoq allattunngorpoq arnallu eqqaamasariaqakkani pingarnerpaat allattortippai. Taassuma kingorna arnaq eqqissineruvoq, allattuvillu tigullugu iniminukarpoq sinikkiartorluni.

Arnaq matup eqqaani, igaffimmi, majuartarfinni il.il. naapillugu oqaloqatigigaangatsigu, oqaloqatigiinneq persuarsiunnginnerusarpoq. Oqaluuserisat makkuusinnaapput: arnap nakuuserfigitittarnerminik oqalut-tuua, nuannaarutai, aliasuutai aamma suliap ingelanera kiisalu ilaqtariissuseq il.il. Arnaq qimarguim-mi najugaqarsimaleraangat amerlasuutigut tatigeqatigiinneq pinngortarpoq.

Immikkoortumi uani meeqqat qimarguimmi najugaqartut qanoq ikiortarerigut sammissavarput.

MEEQQAT

MEEQQAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Meeqqap qimarguimmut najugaqaleqqaernermini atugai arnataa piffissami tassani tarnikkut atugaa-nit sunnersimaneqartarput. Anaanaq annilaangalluni toqqisisimanngippat meeraq aamma taamatut atugaqassaaq, soorlumi aamma taamaattoq ertsiutinut tunngatillugu, tassanilu anaanami qanoq issusia maleqqissaartarpaa.

Meeqqat qimarguimmut nuuttut immikkut tamarmik nakuusernermut qisuarialtarput: Ilaat annilaangallutik avammut qisuarialtarput, ilaalli imminnut ilummut saattarput nikallungallutillu. Meeraqportaaq takoqunikkut ajornartorsiuteqarlutik naleqqussarpallaarsimasunik, taakkulu puuminartutut pikkorissutut isigineqartarput. Taamatulli qisuariaatit PTSD-mik (posttraumatisk stresssyndrom) atugaqarnerat tunuanniippoq.

MEEQQANIK OQALOQATIGINNITTARIAATSIGUT

OQALOQATIGINNERIAASEQ	SULISOQ
Oqaloqatigiinnerit siullit	Perorsaasut

OQALOQATIGIINNERIT SIULLIT

SIUNERTAA:

- Meeraq attaveqarfijerlugu toqqisisimanartumillu atugaqartillugu
- Nakuuserneq pillugu oqallisigineqarneq ajortut nipangersimanerlu kipitillugu
- Meeqqap nukittuffiinik paasitillugu
- Anaanap meeqqallu ataqtigiinnerat tapersorsorlugu

SINAAKKUTIT:

- Perorsaasut oqaloqatigiinneq ingerlattarpaa
- Oqaloqatigiinnerit sapaatip akunneranut marloriarlutik pisarput

PERIUTSIT:

- Meeqqap ullui aaqqissuullugit qanoq pisoqarnissaanik qularnartuerullugu
- Piviusut qanoq inneri oqallisigisarpagut meeqqallu pissutsit atugai paasissutissutigisarlugit
- Anaanaasup meeraasullu akornanni pisut ataqtigiissittarpagut
- Meeqqap nakuusernermi misigisai tamanut atortutut oqaatigisarpagut
- Meeqqap oqaluttuai akueralugillu uppernarsartarpagut

Meeqqamik oqaloqateqarnerput pingaartittarparput

Qimarguimmi meeqqamik oqaloqateqarneq immikkut ukkatarivarput, nalunnginnatsigumi

meeqqap ineriaartorneranut atugaanullu assut pingaaruteqartoq, tassa meeraq nakuuserneq pillugu oqaluttuartillugu – suliaritillugulu.

Killifimmi tassani meeqqat oqaloqatigisarnerini isumassuinerterik ineriaartornissaanillu ikiuinisaq pingaartillugu siunertaavoq. Sapinngisarput naapertorlugu meeraq sooq qimarguimmiinner-soq sunillu pisoqassanersoq paasitinniartarpalput, meeqqallu oqaluttuassani oqaluttuariniassamangu ikiortarparput. Tamatigut anaanaasup meeraasullu ataatsikkut oqaloqatiginissaat sallitittarparput. Tarnikkut ineriaartuutaasumik isigissagaanni meeqqap nakuusertoqartarneranut takusartagaanut tunngatillugu eqqarsaatersuutanik anaanaasup – immaqalu isumassuisut allat – tuaanissaat pingaaruteqartuusoq isumaqarpugut. Taamaalil-luni anaanaasup paassisutissat taakkua meeqqami isumassornissaanut atornissaanut ikiorneqassaaq. Anaanaasoq kisimiitillugu oqaloqatigillataarneqartuaannassaaq.

Meerarpasuit nakuusertoqartarnera ukiorpas-suarni isertugaatitut atortarsimavaat, tamatigullu anaanaasup meeraasullu nakuusertoqartarnera oqallisigisarmanngilaat. Nakuusertoqartarnera nipangiusimaneqarsimappat aallarniutaasumik anaanaasup oqaloqatiginissaa pisariaqarsinnaavq. Tassani qanoq akulikitsigisumik inersim-sut malugisimanngisaannik takusaqartarlunilu tuaasaqartarsimansoq oqaloqatigiissutig-neqartapoq. Meeqqap aniguartorsiinaanerani anaanaasup qanoq ingerlanera apeqquaasarpooq,

meerarlu oqalutsilissagutsigu meeqqami misigisai pillugit oqaluttuarsinnaatittariaqarpaa. Oqallisiginnik-kusunnginneq kipitinneqarpat, meeqqallu pissutsit atukkani oqaluuserilerpagit taava misigisarsimasai anaanaasumut meeraasumullu atoruminarnerulerlutik ataqtigiinnerulissapput (anaanap-meeqqallu attaveqatigiinnerat pillugu sulisarnerput paasisaqarfigerusunnerurukku qup. 134-145 atuakkit).

Meeraq taamak naapittarpaput

FN-ip meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit aaliangersagaani tikkuarneqarpoq meeqqamut apeqqutit pillugit oqaaseqarsinnaatitaaneq meeqqap pisinnaatitaaffigaa. Ilutigalugu aaliangersakkami meeqqap ilaatin-neqarnissaa illersortariaqartoq uparuuarneqarpoq. Uagut meeraq piginnaasaqartutut immikkullarissutut avatiminilu pisunik paasinnissinnaassuseqartutut isigaarput. Tassanili oqaloqatigissappatigut meeqqap imminut misigisimasanillu pillugit oqaloqatigissappatigut pitsaasumik attaveqarnissaq pisariaqarpoq. Imaassinnavaoq suut ataqtigiinnerannik suli paasinninngitsoq, tamakkiisumillu isiginnissinnaanani nassuaasinnaanngitsoq. Meeqqap isaaniit paasinninnersa kisiat aallaavigigutsigu imaassinnavaoq meeraq kukkusumik ikiorippud. Oqimaaqatigiinnissaa nassaarisariaqarparput, tassani meeraq tusarnaarlugu uagullu tamakkiisumik ilisimasagut eqqarsaatitsinni ilaatillugit kiisalu meeqqap pissutsinut atugaanut atorlugit. Meeqqanuit aaliangiissutinut tunngasuni tusaaneqarnissamut akuutaanisaannullu piginnaatitaaffiat erseqqissarniarlugu plakaatiliorlatalu qppersagaaraliorsemavugut qimarguimmi erseqarissunngorlugit nivinggaassukanik: "Meeqqat qimarguinni piginnaatitaaffii":

MEEQQAT 2001-MI QALLUNAAT QIMARN-GUIINI NAJUGAQARSIMASUT QAAMMATIT KINGULLIT 12-T MAKKUNINNGA AQQUUSAAGAQARSIMAPPUT:

- 85% anaanamik nakuuserfigitinnera isiginaarluguluunnit tusaasimasarpaaat
- 67% meeqqamut toqqaannartumik tarnikkut nakuuserfigitissimapput
- 36% meeqqamut toqqaannartumik timikkut nakuuserfigitissimapput
- 3% atoqatigiinnikkut nakuuserfigitissimapput

(BARLACH AAMMA STENAGER 2012)

Meeqqat siullerpaamik oqaloqatigigaangatsigit

Meeqqap arnaa ilagalugu oqaloqatigiinnerit arallit atorlugit meeqqamut qimarguik oqaluttuarisarparput. Meeqqamik anaanaanillu oqaloqatiginnissat nukissaqarneri pisariaqartitaallu naapterlugin ingerlattarpagut. Meeqqap tikilluaqqunisa aallarniutaasumillu oqaloqatigiiiffissat isumaqtigiissutiginissaat siullertut siunertaasarpooq.

Perorsaasup, meeqqap attaveqarfigisartagaatut atuuttup, ullormi siullermi ajornannngippallu ilaqtariit inaanni tikilluaqqullugu aallaqqaa-siutigisarpa: A, tassa illit siniffiit? Inimi tullermi niviarsiaraq najugaqarpoq. Illassereerpiuk?" Ulluni tulliuttuni anaanaq meerarlu aallarniutaasumik

oqaloqatigiinnernut takkuttarput. Anaanaasup oqaloqatigiinnissat sioqqullugit meeqqaminut tunngasunik oqaluttuareersimasarpooq, tassanilu meeqqap ilaqtariinni nakuusersimanermit misigismasai, aamma meeqqap inuunera qulaajarne-qartarput (anamnese).

Meeqqat ilaat allanit ammanerusarput, aallarniutitullu oqaloqatigiinnerit assiginnigittaannarput. Meeqqat aallarniutaasumik oqaloqatigiinnermi tamarmik nammattakkamik (Mary Fondimit Lego Fondemiillu aningaasaliiffingeqarsimasunik) tunineqartarput. Nammattakkap imarisarpai ul-liunnarni atugassat soorlu kigutigissaatit pinngussallu. Nammattagaq oqaloqatigiinnermi aallaavittut atorneqarsinnaammat pingaaruqebarpoq, tassanimi meeraq oqalukkusunnerulersinneqarsinnaavoq.

Meeqqap qimarguimmut nuunnerani illumi takornariartinneqartarpoq, meeqqallu sulisut, arnat meeqqallu qimarguimmi najugaqartut allat ilasinissaannut periarfissaqartarpoq.

Oqaloqatigiinnermi qanoq eqqisisimanartitsisarpugut

Meeqqamut anaanaanullu pitsaasumik attaveqas-sagutta meeqqap misigisimasaminik paasinnittariaatsiminik isummaminillu avitseqatigisinnaalluta misigisimanissa pisariaqarpoq. Uani meeqqap misigissusai paasillugillu upternarsarnisaat pineqarluinnarpoq, tamannalu timitta pisusaatigut oqalunnitsigullu pisinnaavoq. Soorlu: "Takusinnavara qiasutit. Qulliitit qanornguna

ittut? Aliasunnerumuna qullilineri?" Meeqqap takusinnaagaangamiuk qisuariaatai tigusinnaagigut iliuuseqarfugalugillu toqqissimalersarpooq. Tamatigut meeqqap nammineq oqaasiit utertilligut sunniutikkaarujussuusarpooq Soorlu meeraq oqarpat: "Ataataga maqaasivara...", taava perorsaasoq oqarsinnaavoq: "Okay, aap – ataatat maqaasivat." Meeraq aaqqiissutissamik nassaarniartoqanngikkaluartoq tusaaneqarlunilu paasineqartarpoq.

Meeqqap oqaloqatiginissaata aallartinnginerani toqqissinerussammat inip oqaloqatigiiiffiusussap takunissaanut periarfissittarparput uagullu kiinarsilluta. Meeqqap arnaa peqataappat siullermik saaffigisarpal. Taamaaliorutta meeqqap nipigut timittalu pissusaanik ilisimannilernissaa pisarpoq, uagullu arnaanut attaveqarnerput meeqqamut toq-qissimanartunngortarpoq. Tulliullugu meeqqamut saaffiginnikaangatta meeraq takusimagipput takutittarparput. Tassani meeqqap ilisarnaatai ukkatarisarpagut. Ilisarnaatit meeqqap ukiuinut ineriartorneratalu killifianut attuumassuteqartarput. Soorlu: "Takusinnavara B67-p tujuulu-araa atorit: Arsarneq aamma illit nuannariviuk?" Tassani meeqqap imminut nammineq tunngavilersukkamik ilisaritinnissaanik periarfissikkutsigu, oqaloqatigiinneq meeqqamut naleqqutiltarpoq.

Paasissutissat inuunerullu aaliangersimasumik aaqqissuussaanera meeqqamutm ikuutaasoq
Meeqqap iliuusissatut periarfissai (agenthed) oqaloqatigiinnermi toqqammaviupput, taamaam-

mallu meeraq suut oqaluuserineqarnissaannut sunniuteqarsinnaanerminut ilisimatinneqartarpoq. Aammattaaq oqaloqatigiinnerup aaliangersimasumik aaqqissugaanissaa siumullu nalunannge-reernissaa sulissutigisarpal. Meeqqat piffis-sami sivisunerusumi ajornartorsiuteqarsimasut ukiuminnut naleqqiullugu ukiukinnerorpasittarput. Ajornartorsiuteqarnertik qaangerniarlugu nukinnik atuisariaqartarput, tamannalu periorartornerminni silaqassutsikkut misigissutsikkullu kinguarsaatigisarpaat imaluunniit misigissutsikkut utersaa-riaatigisarlugu. Tamanna oqaloqatigiinnitsinni ikorfartuinissatsinnik isumaqarpoq. Aaliangersimasumik aaqqissuussinerni meeraq eqqisisarpoq qanorlu pisoqarnissaanik takunnilersinnaasarluni. Meeraq qanoq sivisutigisumik oqaloqatigiisanersugut, suna oqaloqatigiissutigissanerippup qaqugulu oqaloqatigeeqqissanersugut oqaluttuut-tarparput. Soorlu: "Ullumikkut anaanallu qimarguimmut nuunnersi oqaloqatigiissutigissavarput. Sooq maanga nuunnersusi angerlarsimaffissinnilu qanoq pisoqarsimanersoq eqqartulaassavarput." Paasissutissiinertigut meeraq pissutsinik annerusumik paasinnilissaaq toqqissimanerulerlunilu (ØVREDEEIDE 2004).

Meeqqap qimarguimmut takkunnermini inuunera tamatigut paatsiveqaranilu toqqissimanarneq ajorpoq. Meeqqat ilaat ulluinnarninngaaniit angerlarsimaffiminniillu atisatik bamsertillu nuan-narinerpaasartik nassarnagit qimagutitaasarpal, allaallu politit biiliinik qimarguimmukaanneqartlutik.

Meeqhat sumiinnerminnik paatsiveqarfuiungitsumiillu ikiorneqarnissaminnik pisariaqartitsisarput. Inuunerminni susoqarneranik nassuaanneqarnissaminnut piumasaqarsinnaitaapput, taamaalillutik misigisaqartitaanerminni susoqarsimanersoq paasiniassammassuk. Soorlu oqarsinnaasugut: "Anaana massakkut maaniissasusi aaliangersimavoq, ataatalu massakkut takussanngilat. Anaanat qaqugu ataatat takoqqissinnaanerit oqaloqatigilaassavarput." Meeqqap apeqqutini akineqanngippata puullaaqilis-saaq, eqqissismajunaarluni annilaangalerlunilu.

Nalorninartoqartarnera kanngunarsaasoqartarneralu meeqqamut inuunermi atugassarititaasarsimap-put. Meeqqallu amerlasuut qimarguinnut nuuttut upalungaarsimanermik, stressimik tarnikkullu ilisarnaatinik atugaqarajuttut, qisuarialataitigut ersistut meeqqap pigisai paasissutissiissutigalugit, atiisigut taallugit oqaluttuarfigalugillu meeqqap inuunermini atugaani qisuarialatai nalinginnaasutut isigisarigut ilisimatittarpagut. Soorlu imatut: "Meerarpasuit maani qimarguimmiittut oqaloqatigisimavakka anaanartik ataartillu angerlarsimaffimminni nipituumik oqqallutillu nilliasut naamikkut anniaatigisimagaat." Taamatut meeqqap qisuarialatai sammigaanni patajaallisillugillu stressernerat annikillisinneqarsinnaavoq.

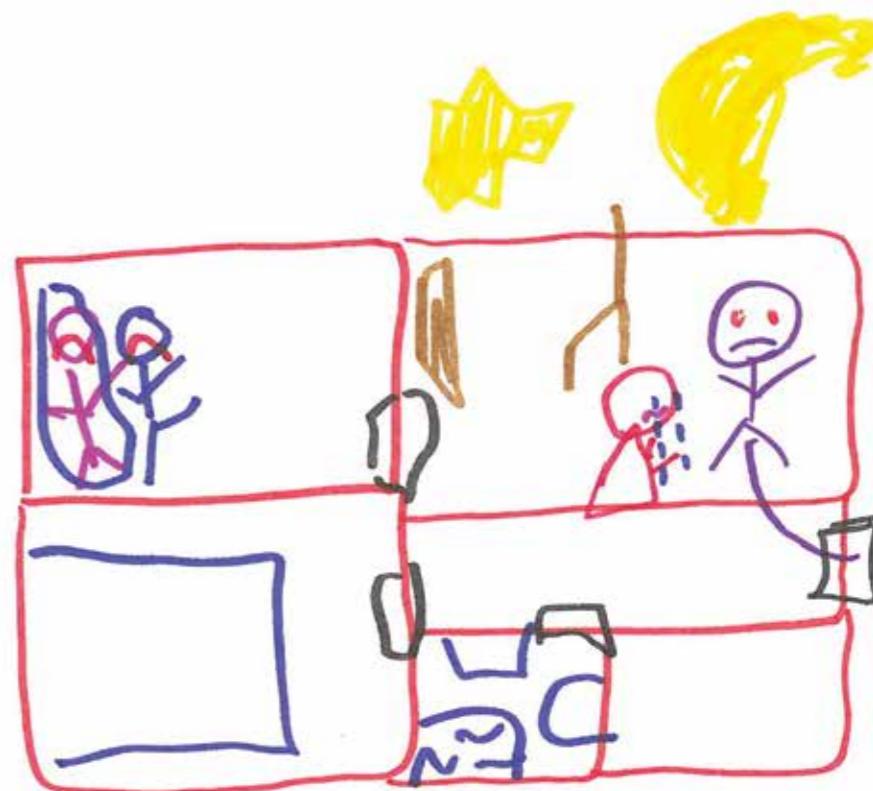
Meeqqap oqaluttuaa akuerlugulu uppernarsartarpalput

Qimarguimmut nuunneq meeqqap sivisuumik nipangiussisimaneranik isertuussisimaneranillu kipititsinertut amerlasuunut isumaqarpoq. Oqaloqatigiinnermi meeqqap inuunera piviusuusoq akuersarta-tpalput. Meeqqap misigisimasai takusimasaalu eqqortuousut uppernarsartarpagut, misigisarsimasaasalu oqaasertalersornissaannut ikiortarlutigut. Meeqqap sumiinna malittarisarparput, meeqqallu nammeneq oqaatsini atorlugit oqaluttuai uteqqikkaangatsigit tamatigut angusaqarluartarpagut. Aqqaluup tallimanik ukiullip qimarguik imatut oqaluttuarivaa: "Hotelimiippugut". Perorsaasullu akivaa: "Aap, immaqa hotelitut eqqarsarfittut taaneqarsinnaavoq."

Meeqqamut ikuinerput meeqqap oqaluttuaminit ataqtigiissumik sumiissusersinissaannut pinngortitsis-saaq. Meeraq qimarguimmut nuunnginnermini susoqarsimaneranik oqaluttuarnissaanut ikiorneqas-saaq taamaalillunilu pisimasunik tamakkiisumik isiginninnissaanut aqqutissiuunneqarluni. Tamannalu meeqqamut eqqissisitsillunilu paasuminarnerussaaq – aamma misigissutsikkut.

Meeqqap oqaluttuaminik titartaganngortitsinissaanut ikuisarnitsigut misilittagaqraruarpagut. Meeqqap init assigiinngitsut inuttalersorlugit susoqarsimanersorlu titartarnerisigut pisimasuusimasoq piviusoq pilereqseqqittarpaa. Tassani trappan modeli (JV. TRAPPAN-ARNELL & EKBOM 1999) isumassarsiorfigisi-

mavarput. Takuuk quppernermi tullermi assersuutitut titartarneqarsimasoq. Meeqqat 12-niit qummut ukiullit oqaloqatigigaangatsigit toqqissismatillutik inersimasut oqaloqatigiinnerini malinnaasinnaasarput. Meeraq tessani isumannaarsuutinik eqqarsarsinnaavoq logistikkimik ileqqorissaarnissamillu iliuuseris-takkat pisinnaaffigalugit, kisianni misigissutsikkut tatisimaneqarnermit sunnerteqqasarami ingerlariaasia allangorarsinnaavoq. Tamatiguunerusoq meeqqat anginerit annertunerusumik imminnut piumasaqar-figisarput. Meerarpasuit angerlarsimaffimminni nakuusertoqartarnera ukiorpaalunnit inuunerminni atugarisarsimavaat, tamannalu piviusunik paasinnittariaasiannut sunniuteqartarpoq. Amerlaasutigut qatanngutimminut minnerusunut annertuumik akisussaaffimmik tigusisarsimapput anaanaminnillu erngumassuteqarlutik. Oqaloqatigiinnerni imminut aallaavigalutik oqaluttuarnissaannut tapersersortar-pagut. Meeraq arnaat isumagissallutigu oqarfisarparput, tamannalu qiliallaatigisaraat misigiautar-parput. Inuuusuttuaqqat allat qimarguimmi najugaqarnermi misigisaat oqaluttuarineqartillugit tamatigut namminneq misigisaminnut oqaluttuarnissaannut periarfissiisarpoq.

Meeqqamik oqaloqateqarnerni siullerni piviusut ukkatarisarpagut, paasissutissanik tunniussilluta meeqqallu atugai piviusut akuersaarlugit uppernarsarlugillu. Nikoraffissortarpagut, tassanngaaniillu meeqqap misigisarsimasani sularilersinnaasarpai. Uagullu meeqqap unammilligassami tulleriaarlugit sularinissaanut ikiussallugu suliassaraarput.

Immikkoortumi tulliuttumi arnanut meeqqanullu qimarguimmiittunut ikuisarnerput sammissavarput. Tassungalu atatillugu anaanaasup meeqqallu akornanni attaveqatigiinnerup qanoq nukitorsarneqarsinanera nassuaatigissavarput .

06 NAJUGAQARNEQ

Qimarguimmi najugaqarnerup nalaani arnanut meeqqanullu oqaloqatiginneriaatsit neqeroorutillu arlallit pigivagut. Oqaloqatiginneriaatsit neqeroorutillu assigiinngitsut arnat meeqqallu tamakkii-sumik isiginnittumik ikiorneqarnissaat qulakkiissavaat, tassanimi pisariaqartitaat assigiinngitsut isumagineqartarmata.

Uku ukkatarisarpagut:

- arnaq meerarlu periarfissaqarfiiinut eqqaaseqqinnissaat iliuuseqarfingisinnaasaminnullu oqaluttualiorissaannut ikorlugit
- avataani suleqatit (kommuni aamma politiit) oqaloqatiginissaat suleqatiginissaallu qulakkeerlugit
- anaanap meeqqallu akornanni attaveqatigiinneq nukitorsarlugu
- arnanut meeqqanullu immikkut eqqugaasunut psykologimit ikiortillugit

koortup naggataani anaanaasumut meeqqamullu immikkut ikorsiissutigisartakkagut allaaserivagut, soorlu aamma eqimattanut neqerooruterput psykologimiillu sularitinnerit oqaluttuarigigut.

Siullermik arnat najugaqarneranni ikiukkatta ilisarnaataat nassuaatigissavagut. Tulliullugu arnat suliaqarfingaangatsigit periuserisartakkagut suleriaasigullu sammissavagut. Taava meeqqat ilisarnaatigisartagaat allaaserivagut malitsigalugulu meeqqanik sularinninnitsinni periuserisartakkagut suleriaasigullu eqqartussallutigit. Immik-

ARNAT

ARNAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Arnap najugaqarnerani pinartumik ajornartorsiuteqarneranit ersiutit patajaallisinneqartarput, taamaam-mallu misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsineq pillugu misigissutsikkut suliaqarneq arriitsumik aallartissinnaalertarpooq, eqqaamasanullu misigissutsit attuumasарput. Avatangiisiminut soqtiginninnini pigileqqittarpa, inunnnullu allanut oqaluttuarusunnera nalliuutarportaaq. Arnat qimarguimmiittut amer-lasuitutig piffissap ingerlanerani ikinngutigiilertarpoo. Taamaalsoqartarneralu misigisaqapilussimaner- mit kingunerlutsillutik misiginermiit qimagukkiartuaartitsinissamut ikiutaalluartut ilagisarpaat.

Stresserneq peerukkiartortillugu arnap timini aalluteqqilertarpa, imminullu maluginiarneq pigileqqit-tarlu. Nukissaqarfni nukissanilu nassaariartuaartarpai, naleqartitani, sinnattuni neriuuteqarfinilu sanarfeqqilertarlugit.

ARNANIK OQALOQATIGINNITTARIAATSIGUT

OQALOQATIGINNERIAASEQ	SULISOQ
Tapersersuisumik suliarinniffiusumillu oqaloqatigiinneq	Inunnik isumaginnittoq, perorsaasoq aamma/imaluunniit psykologeq
Iliusissatut pilersaarusiortumik oqaloqatigiinneq	Inunnik isumaginnittoq
Arnat eqimattatut	Perorsaasoq aamma psykologeq
Psykologimit sammineqarneq	Psykologeq

IKORFARTUILLUNI SULIARINNILLUNI OQALOQATEQARNEQ

SIUNERTAA:

- Arnak nakuuserfigitissimanerminik oqaluttuarsartani suliarissavaa imminullu pitsaanerusumik isiginissani, naleqartitani inuunermlu tunaartassani nassaareqqissavai

SINAAKKUTAA:

- Inunnik isumaginninnermik sulialik, perorsaasoq aamma/imaluunniit psykologeq oqaloqatiginnissaq
- Oqaloqatigiinnerit sapaatip akunneranut marloriarlutik pingasoriarlutilluunniit ingerlanneqartassapput

PERIUTSIT:

- Arnak nakuuserfigitissimanermit oqaluttuassaa oqaluttuassartavianit suliaritillugu ikiortarpapput
- Arnak nukissaqarfii iliuuseqarfissatullu periarfissai ukkattarpagut

Arnap oqaluttuassaq eqqaqqillugulu iluarinerusaminut atortarpa

Arnamik najugaqarnerani oqaloqatiginninnitsinni aliasummik eqqaasinnissaanut suliarinninnissaa-nullu inissaqartitsinissaa qulakteertarpapput. Oqaloqatigiinnerillu saniatigut arnaq inuunerminik qanoq ingerlanissaminut assigiinngissitaernerusumillu kissaateqarnissaminut ikiorneqartarpooq. Taamaammat ukkassineq arnap misigisaminut taamaallaat tunngatillugu nassuaaneriinnaajunnaassaaq, misigissut-siminulli tunngasutigut suliarinnilissalluni, tassa nakuuserfigitissimanermut piareersimaffigisaminullu tunngasutigut inuunerminik eqqarsaatiginnilissalluni.

Nakuuserfigitissimanerminit oqaluttuassartaa sammiveqaqqissaarneq ajorpoq, arnamullu ilaanna-korttuusarluni. Taamaammat tamatigut arnaq peqatigalugu piffissap ingerlasimanera titartartarpapput taamaallillatalu inuunerata qanoq ingerlasimanera ilusilersorlutigu, misigisaqapiluffiilu arnap oqalut-tuassartaanut akuliutitillugit. Oqaluttuassartaani kanngusunneq nikanarsaagaasimanerlu sammineqar-neq ajorput, kisiannili imminut meerarisamullu ilumoorussineq akisussaassuseqarnerlu sammineqar-tarlutik. Oqaluttuap iluarsaanneranut piffissaq taamatut atorneqartoq sivisusinnaasarpooq. Oqaluttuap iluarsaannerani arnaq ikiorniarlugu pisumi sumik takusaqarsimanersoq, tusaasaqarsimanersoq, qanoq misigisimanersoq qanorlu eqqarsaateqarnersoq aperisarparput, kiisalu misigissutsikkut nammataininik anitsinissaanut inissaqarttarlutigu. Arnak quisuariaatimi suunerinik takunninnissaanut nalinginnaasun-ngortitsinissaanullu ikiortarpapput, tassanimi nakuusernermut teorii misilitakkallu akuliutitinneqartarpooq.

Nakuuserfigitissimasorpassuit "imminut annasimasutut" misigisimallutik oqaluttuartarpuit (soorlu aamma tamanna nakuusernermut teoriimi, misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinermut teoriimi kiisalu aaliangersimasumik oqaluttuarnermut teoriimi taaneqartartoq). Inuup imminut qanoq misiginis-saminik annasaqaqsimasup iliuuseqarsinnaanini (agenthed) annasarpa. Arnaq inuunermini ajornartorsiuterpassualittut eqqarsaataanit qimagutitinnissaanut, taamatullu iliuuseqarfissatut periarfissaanut, naleqartitaanut nukissaqarfiinullu tikkussisumik ikiortariaqartarpalput. Arnaq isumaqartitaanik eqqartueqqullugu kajumissaartarpalput, taamaalillunilu inuunermi atasuinnaaneranik misigileqqilertarpoq kiisalu inuunermi naleqartitaanut naleqqutlersimaneranit misigileqqissinnaalersarluni. Kajumissaartarpalputtaaq nakuusertoqartalinnginnerani unammisassat suut unammisarsimanerai oqaluttuareqqullugit, taamaalillutalu naleqartitat isummertariaatsillu suut nakuusernerup ajoquusersimanerai takusinnaaler-tapagut.

Arnap oqaluttuaq oqaluttuarerusunnerusa assigiinngissitaarnerusorlu sanasimasa oqaluttuamut ajornartorsiuteqarfiusimaqisumut taartaanngilaq, tassaallunili oqaluttuaq imaqarneq arnap iliuuserisar-simasaanit naleqartitaaniillu aallaaveqartoq, taakkulu pingaartitarivai. Oqaluttuap arnap toqqammavia takutippaa, tassangaaniillu misigisimasat oqimaatsut oqaluttuarisinhaavai. Oqaluttuap oqaluttuareru-sunnerusap aqquaakkat imaannaangitsut katsorsaataasumik oqallisiginissaannut arnaq ikiortarpaa, tassuunalu arnap tarnikkut kingunerlutitsisutut kinaassusininninnissaanik annikillisaavigisarlugu.

Oqaluttuaq Nina-mut tunngasoq assersuutsialaavoq, tassanimi atuarneqarsinnaavoq oqaluttuareru-sutaq aallavigalugu qanoq ililluni arnaq inuunerminik pitsanerusumik isiginnilersoq:
Nina imminut pisuutinnermit naalliutsippoq, tassami pania Luiisa ukiuni arlaqalersuni ilaqtariinni oqqattunik nakuusertunillu takunnittarsimavoq. Oqaloqatigiinnernilu saqqummerpoq, naak pissutsit taamaakkaluartut, Ninap ukiut tamaasa Luiisap inuuissiornera nallitittarsimammagut tamanna iluatsit-tut ilagisimagaat. Ninap naleqartitai iliuuseqartarfiilu panini pillugu oqaluttuarneratigut saqqummerput, taamaalillunilu tamanna Nina-mut oqilisaataavoq, tassami tamatigut Luiisa nakuusernermit illorsins-naaneq ajorsimagamiuk.

Misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinerup kingorna suliarinninneq kingunerlutitsinermit inuullu inuuneranut kinguneqartitsisarneranik taamaallaat suliaqarneriinnassanngitsumik teoriip aalianger-simasumik oqaluttariaatsitut periuseq aallaavigaa (WHITE 2006, 2007, 2008). Ukkataq taamaallaat nalaassimasanut sakkortuunut tunngatinneqarpat, arnap aammaarluni sakkortuumik kingunerlutitsinis-saanut navianartoqarpoq. Taamaalillillu arnap inuunerata sinnerani ataqtigissut pingaarutillit qaan-

giinnarneqassapput. Arnap inuunermi kissaatai naleqartitaalu aallukkaanni inuunerminut qanoq iliuuseqarsinnaalluni sunniuteqarsinnaallunilu misigilissaq, tassuunalu inuunermini atukka-migut ingerlaqqissinnaalluni takussallugu.

Uppernarsaanerup kinaassuseq ineriartortittarpaa

Arnap kinaassusaanik imminullu qanoq misigin-eranik nukittorsaalluni sulinermi oqaloqatigiin-nerni Michael White-p uppernarsaariaasiisa ilaat atorsinnaavagut (takuuk qup. 31). Soorlu arnaq oqaloqatigiinntsinni suna maluginiarsimanerlutigu aammalu inuunerata kinaassusaatalu tungaasisugut assit suut takunerlutigit oqaluttuuttaripput.

Aamma nakuuserfigitissimasumik oqaloqateqar-nitsinni ilaqtutanik ikinngutinillu uppernarsaasunik ataasiakkaanik misilittagaqarpugut. Ilaqutaasunik/ ikinngutaasunik oqaloqatiginnerni aperisar-pugut: "Suna tusaasanni maluginiarsimaviuk?" aamma "Inuuninni suna peqquaalluni taannar-piaq maluginiarsimaviuk?". Oqaloqatigiinnermi kinaassusaanik nukittortitsinerup saniatigut arnap uppernarsaasullu akornanni attaveqatigiinnerit nukittortinneqarnerannik angusaqartoqarsinnaa-voq.

Timip tarneq katsorsartarpaa

Timip eqaarsaartinneratigut malugisinnaasat misigissutsillu pisinnaanerat annertusisarput, taakkumi imaassinaammat mattunneqarsi-masut, soorlumi massakkut pisimasunik kiisalu

timip isumannaatsuuffiusutut malugisinnaasai piosraneqeqqittartut (LEVINE 1998). Tassuuna arnap katsorsarneqarnerani timi assut pingaarute-qarpoq. Sulinitssini tamanna eqqumaffigivarput, ineriartortitassatullu aallunnissa pingaartutut isigalugu. Taamaammmat qimarnguimmi sulisut akornanni arnap timikkut tarnikkullu nukittor-sarnissa eqqarsaataaneereertarp. Pinartumik ajornartorsiertoqartillugu patajaallisaanitsinni timip upalungaarsimanera (højt arousal-niveau) sakkukillisinniartarpalput, najugaqarneranni arnap timiminik ilisimasaqassusia suliarisarlu-tigu. Arnaq sungiusaatissaanik ilinniartittarpalput taamaalilluta timimi qanoq inneranik killissaanillu paasisimasaqalersinniartarlutigu. Inuup nam-mineerluni aaliangiisinnanera pingaartittar-palput, sungiusatillu arnap oqaloqatigiinnerut ilaliullugit nammineerluni sungiusarsinnaanera ilagivaat . Arlallit soorlu cd-nik timimik eqqissisa-tinik attartortarp. Timimik ukkassinitssini kisimiilluni timimik suliarinninnissaq malitsigisarpaa, kisan-tili aamma eqimattanut neqeroorutaasarpooq soorlu psykologimik sammineqarnissaq aamma neqeroorutaasartoq.

ILIUUSISSATUT PILERSAARUSIORTUMIK OQALOQATIGIINNEQ

SIUNERTAA:

- Avataani suleqatinik (soorlu kommuuni amma politiit) arnamik ikiuisunik oqaloqateqarneq suleqateqarnerullu suli ingerlanissaanik qulakkeerinninneq

SINAACKUTAA:

- Oqaloqateqarneq inunnik isumaginninnermik suliallip ingerlattarpaa
- Oqaloqatigiinnerit pisariaqartitaq naapertorlugu pisarpoq

PERIUTSIT:

- Arnap avataaneersunik attaveqarneranik ikiortarpalput
- Najugaqarnermut pilersaarusiortarpalput
- Arnaq siunnersorlugu nakuusernerlu pillugu oqaloqatigisarpalput

Avataani suleqataasunut attaveqarnerup ingerlaannarnissaa qulakkeertarpalput

Arnap immaqalu meeqqap piffissami tessani siumullu tamakkiisumik isigisumik ikornejarnissaat, aqutsisoqarfinnillu takusarnejqarlutillu tusaaneqarnissaat suli pingaartuuvoq. Iliuusissatut pilersaarusiortluni oqaloqatigiinnerit tamanna qulakkiissavaat. Inunnillu isumaginninnermik suliallip oqaloqatigiinneq ingerlatissavaa, suliarlu illup iluani avammullu tunngatillugu aqussallugu. Arnap kommuunimik aamma politiinik il.il. attaveqarnissaminut ikornejassaaq, pisariaqarpallu inunnik isumaginninnermik suliallip avataanut attaveqarneq ingerlatissavaa. Soorlu suliallit nakuusernerup kingunerisartagaanik immikkut ilisimasaqanngippata nakuusertarnerup inummut sunniutigisartagaanut arnallu qanoq ikornejqartariaqarrneranut tunngasunik nassuaattariaqarsinnaapput.

Iliuusissatut pilersaarusrifsumik oqaloqatigiinnerit atorlugit soorlu najugaqarnissaq pilersaarusiorneqar-sinnaavoq. Anguniagassatut pilersaarutit, iliuserineqartussallu inissitsiterneri arnamut erseqqarissunngortitsisarput: Pilersaarummi alloriarfissaq tulleq suua? Kina sulerissava? Najugaqarnermut pilersaarutip arnap iliuseqarfingisnasaatut periarfissai erseqqarissartarpai. Taamaalillunilu aamma arnamik suliaqarnerput aaqqissuussaanerulertarpoq, soorlumi aamma tamanna arnamut sumi inissimaneranik takutitsisuusartoq.

Arnap kissaatai anguniagaalu aallaavigisarpagut, kisianni immikkut ilisimasalittut aamma inissittar-pugut [qimarguiup atuuffia] arnarlu ataqtigijiin-nerusumik inuulernissaanik ikiortarlutigu. Inunnik isumaginninnikut suliaqartarnitsinni kiisalu na-kuusertarneq pillugu misilitakkagut tunuliaqu-tigalugit arnaq siunnersortarpapput.

Iliuusissatut pilersaarusiortumik oqaloqatigiin-nerup nalaani arnap nakuuserfigitissimanerminit misigisimasaminik sularinninneranik ikiortar-paput. Soorlu arnap qanoq ikiortariaqneranik imaluunniit uiminut attaveqartarnera, najortarnera imaluunniit eqqartuussinissaq pillugu oqaloqa-loqatigalugit. Nakuuserneq tassungalu atatillugu pisoqarsimanera aallaavigalugu arnap qisuariaatai eqqartortarpagut, soorlumi aamma arnap inuune-rani unammilligassat periarfissallu sammisarigut. Tassa imaappoq siusinnerusukkut allaaserineqar-tuut, iliuusissatut pilersaarusiortumik oqaloqati-ginneq tamatigut ikiuinerusumik sularinnittumik oqaloqatigiinnerusartoq.

ARNAT EQIMATTATUT

SIUNERTAA:

- Arnat najugaqartut oqaloqatigiiffissaqartillugit, tassani misigisaqarfingisimasaminnik oqaluttuarfissaqartillugit, takuneqarneq tusaaneqarnerlu misigitillugu

SINAAKKUTAA:

- Psykologip perorsaasullu eqimattaq ingerlanneqartorlu aqullugu
- Eqimattaq sapaatip akunneranut ataasiarluni katillugillu arfineq marloriarluni naapittapoq

PERIUTSIT:

- Arnat tusarnaannikut oqaatigisimassaasalu qisuariufigisarnerisigut ikiortarpagut
- Ilisimasagut, soorlu misigisaqapilussimanermit kingunerlutsitsilluni qisuariaatit, nakuusernerlu pillugit teoriit kiisalu ineriantorreq pillugu psykologi atorlugit tunniussaqartarpugut

Arnat imminut ikiortillu nukittorsaqatigiittarput

Ataatsimooqatigiinnermi ilaagaanni, inuit immin-nut assingusumik misigisaqarsimasut akornaniil-luni, tamatuma iluaquataa nalissaqarneq ajorpoq. Tamanna pingaartumik ajornartorsiutiminnik kiserliuteqarsimasut akornanni iluaquatasarpaq. Taamaamat qimarguimmi arnat eqimattatut ingerlatsisinnanerat aallartissimavarput.

Eqimattami arnat amerlanerpaamik tallimaasar-put. Arnat pinartumik ajornartorsiuteqarnertik qaangersimassavaat, inuuneri patajaalliimisimal-lutik eqimattami aamma iluaquutasinnaammata. Meeraqarpata meeraat eqimattap naapinnerani paarsisussaqarsinnaanerat qulakkiissavarpus. Sa-paatip akunneranoortumik oqartussaaffit akimor-lugit ataatsimiinnitsinni arnat kikkut eqimattani ilaassanersut aaliangertarpagut. Eqimattap arnat misigisimasaminnik arnanillu allanik assingusunik misigisaqarsimasunik avitseqatigiinnissaat qulak-keeqataaffigissavaa, taamaalillutillu takuneqarlutik paasineqarlutillu misigisimassapput. Arnat tusar-naernerisigut eqqarsaatersuutaannillu oqaase-qarfinginnitsigut ikiortarpagut.

Taamatut arnat arnanik allanik sungiussillutillu paasininnissinnaanerulertarput, ilutigalugulu nam-minneq iliuuseqarfingisinnaasaminnik (mentali-sering) annerusumik paasinnitarlutik. Oqallin-nerni eqqartorneqartartut ilagaat kannusunneq imminullu pisuutitarneq, nakuuserfigitinnermit timip qisuariartai kiisalu nammineq allallu killis-sarittagaat. Sianiutit aqussinnaalerniarlugit timi atorlugu kiisalu namminneq timiminnut attaveq-a-lernissaat anguniarlugu sungiusaatnik sungiusar-toqartarpus, (timip qanoq innera pillugu paasisa-qarnerorusukkuit uani qup. 109 atuaruk).

Arnat eqimattatut oqaloqatigiinnerannit assersuut: Miiti: "Uikora assut kamaappara, uanga maaniit-tunga sumi tamaani angalaarsinnaavoq."

Psykologeq: "Oqarputit kamallutit?"

Miiti: "Aap, kamaqaanga, nammineq qanoq inner-soq maluginiassammagu qanorluunniit iliorsin-naava. Takuuk, aali naammagittaannarlunga atoriga, oqaasiilu sorpajuit upperalugit, persutta-reerlungami aliasunnerartaoq."

Perorsaasup eqimattaq aperaa: "Miitip atugai pillugit qanoq isumaqarpisi?"

Nuka: "Maanga peqqaarama aamma uanga kamaqaanga."

Perorsaasoq: "Miitip kamannini pillugu oqalut-tuerneru tusaagukku, massakkorpiaq pissutsit atugai qanoq isumaqarfingivigit?"

Nuka: "Kamaqaaq, uikuatalu qanoq iliorfigi-simaneraa tusaareerlugu tamanna pissusis-samisoopoq. Kisianni aamma siusinnerusukkut qimagussimannginni tatigisimagamiullu aliasuu-tigaa isumaqarpunga – kisianni tassa taamaat-toqartapoq".

Perorsaasoq: "Illit atukkannut naleqqiullugu ilisarnarparaa?"

Nuka: "Aap, soorngunami. Angutit taamaattut naakkiginninnissatsinnut qanoq iliornissatik pik-koriffigeqaat. Uanga aamma sivilsallaamik najor-para, meeqqamalu atugaat qanoq ajorsimatigisut malugisimanagu."

Psykologit perorsaasullu eqqartorneqarsimasunik eqimattap ataatsimeereerernerani eqqarsaater-suuteqarnissamut piffissaliisarput, arnallu sammineqartuni ataasiakkaarlutik oqaassisaminnik aniatitsisinnnaasarput.

PSYKOLOGIMIT SULIARINEQARNEQ

SIUNERTAA:

- Arnap pisariaqartitai qulaajarlugit
- Arnap ikiorneqarnissamut pisariaqartitaa napertorlugu katsorsaanikkut ikiornlugu

SINAACKUTAA:

- Psykologip suliaq ingerlattarpaa
- Arnaq psykologerlu sapaatip akunneranut ataasiarlutik oqaluttarput

PERIUTSIT:

- Katsorsartinnikkut arnap attaveqarfiinik, tarnikkut ingerlaarneranik misigisaqapilussimanermillu kingunerluutaanik paasinninneq pisarpoq

ARNAQ PSYKOLOGIMUKASSAPPAT

Oqartussaaffit akimorlugit sapaatip akunnikkaartumi ataatsimiinnitsinni arnani kina psykologimit ikiortariaqarnersoq aaliangertarpalput, tamanalu ilinniarsimaneq tunngavigalugu ilisimasaqarnikkut arnaq pillugu saqqummiinermit aallaaveqartapoq. Inuup attaveqarfiusup arnaq peqatigalugu qanoq ikiorneqarnissaanik erseq-qarissumik qulaajaanissaa, qaqugukkullu psykologimut ingerlatitseqqiinissamik pisariaqratisisoqarnissaanik naliliinssaa qitilluinnarput (pissuseq taamaattoq aamma meeqqanut atuuppoq).

Arnap immikkut pisariaqartitai qulaajartarpagut

Arnaq psykologimit suliarineqalissappat aallartinninnermi sutigut ikiortariaqarnersoq paaseq-qarneqassaaq. Imaassinggaavoq arnaq immikkut misigisaqapilussimanermiit sakkortuumik kingunerlutitsisoq, imaluunniit immikkut tarnikkut ajornartorsiuteqarnerminik ertiuteqartoq.

Katsorsaanerup aallartinngilaarneranik psykologi inummut attaveqaataasumik arnamillu ataatsimeeqateqarnissamut aggersarneqartapoq. Ataatsimiinnermilu paassisutissat pingaaruteqartut saqqummiussorneqartarput. Oqallisigisarpaattaaq siunissami psykologip, inuup attaveqataasartup arnallu akornanni oqaloqatigiittarneq ingerlanneqas-sanersoq. Arnaq meeraqarpal ilisimatinneqartar-

poq ilaqtariit sutigut ikiorneqarnissaannut paasinianeremi meeqqat akuutinneqarnissaat pisinnaasoq.

Paasinianerup aallartinnerani ajornartorsiutit suunerannik nalilersuisarpugut, taakkulu arnap ajornartorsiutiminik nukissaqarfimminullu tunngasunik nassuaanerani qaqlerneqartarput, tassanimi arnap inuunera saqqummiussunneqartapoq (anamnese). Arnap pisariaqartitai nalilersortarpagut. Oqaloqatigiinnerillu marlussuit ingerlareererneranni arnaq sulinermi ilinniagaqarsimaneq (faglig) aallaavigalugu nalilersukkatsinnik oqaluttuarfigisarparput. Arnap psykologimit katsorsartinnini ingerlatiinnassappagu immikkut sammisassamik arnaq peqatigalugu suliarinnittarpugut.

Arnap psykologimit ikiorneqarnissamut pisariaqartitaanik qulaajaanermik assersuut: Anna pitsaanerusumik atugaqalernissaminut tunngatillugu ikiorneqarnissaminut kissaataa malillugu psykologimit suliarineqarnissaminut misisorneqarpoq. Piffissap ilaani pukusummigut qermigullu anniartangaarami nerisami qanoq mamaqarneri malugisinhaaneq ajorpai, imaluunniit taliata aappaa misigissusaarttarpaoq. Anna periorartnermini siusissukkut nakuusertoqartarneranik toqtsisoqismaneranillu misigisaqapilussimanermiit kingunerlutitsarsimavoq. Katiaarsimavoq uialu nakuusernik-kaajulluni. Ullut tamaasa timikkut nakuuserfigitittarlunilu nakkarsagaasarsimavoq. Anna toquinnarusul-luni oqaluttuarpoq. Inuuinnarnissaminut pequtissaqartutut misigisimanngilaq. Annallu inuuneranut tunngatillu qulaajaanerit aallartiinnarlugit psykologip nalilerpa Anna psykiaterimut innersunneqassasoq nakorsaatit atorlugit nakorsarneqarsinnaammat, saniatigullu qimarguiimi psykologimit timaa aallullugu katsorsarneqarnissaanik neqeroorfingineqassasoq naliliiffigineqarpoq. Arnap kingunerlutitsinera sakkortuallaarmat, allallu oqaluttuaannit sakkortuseriaannarsinnaasututut ulorianartorsiormat eqimat-taniissinnaanissaanik neqeroorfingineqanngilaq.

Anna pillugu assersummi qanoq pisoqarnissaanik qulaajanermut atatillugu qimarguiup avataani ikiorneqarnissamik qimarguiullu psykologianit ikiorneqarnissaanik naliliisoqarpoq. Arnap psykiaterimut ikiorneqarnissaa nalileraangatsigu saaffissat qimarguiup avataaniittut misisortarpagut.

Arnaq katsorsaanikkut ikiorneqartapoq

Arnaq qimarguiimi psykologitsinniit katsorsarneqarnissamik neqeroorfingineqaraangami sapaatip akunnikkaartumik oqaloqatigiinnermk neqeroorfingineqartapoq. Psykologi katsorsaaneremi aalianger-simasumik oqaluttuariaaseqarneq, misigisaqapilussimanermi kingunerlutitsinermut, tarnikkut ineriar-tortarnermut kiisalu attaveqartarnikkut eqqarsartariaatsimut teoriit isumassarsiorfittut atortarlugit. Arnaq misigisaqapilussimanermi kingunerlutitsineranit inuuneranullu sunniuteqartumik aniguinissaanik

ikiorniarlugu patajaallisitsissaq ukkatarineqartarpooq. Taakku saniatigut katsorsaanerup arnaq misigarsimasaminut atatillugu allannguisumik paasinninnissaanut periarfissittarpaa. Katsorsaaneq arnap meeraaffianik inuunermilu siusinnerusukkut misilittagaqarfiinik ukkassisarpoq. Inuunermini aqusaarsimasami takunissaanut suliarinissaanullu ikiortariaqarfisamigut saqqummiussisarpoq. Arnat ilaatsimiginnagaanermik misigisaqartarsimapput.

Arnap psykologimit suliarineqarneranut assersuut:

Kiistap qimarguiup psykologianik oqaloqateqarnissani kissaatiga. Oqaloqateqarnissaminik pisariaqtitsinini attaveqarfisartakkaminut nalunaarutigisimavaa, tassa "eqqartorneqarneq ajortut niptuumik oqaatigisariaqartut" taamaalilluni aniatissinnangorlugit, tamannalu attaveqarfisiaata tapersorsismavaa. Psykologimukaqqaarami assut annilaangasimavoq. Imminut naammangitsutut isigineqarnissani annilaangatigisimavaa, soorlumi aamma meeranermini aqusaarsimasani pillugit oqaluttualeruni qisuarriaatigineqartussat annilaanngatigisimallugit. Kiistap psykologimik oqaloqateqartarnera ukiup affaa sinerlugu ingerlasimavoq. Oqaloqateqartarneratalu naggataani Kiistap meeraalluni angerlarsimaffimmini nakuusertoqartarsimanera imigassartortoqartarsimaneralu oqaluttuarisimavai, tassuunalu inuunermini aappaariinnermi nakuusertoqartarnerani qanoq issimanerluni takusinnaalersimavai. Stressernera malunnartumik annikilleriarsimavoq, namminerlu inissaminut nuessimalluni. Massakkullu ajornanngerusumik takunnissinnaallunilu kissaatini naleqartitanilu aallaavigalugit iliuuseqarsinnaalersimavoq.

Arnap aappariinnermi (meeraanerminillu) misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinerit misigisani nutaamik paasilerpai, taamaammallu nakuusernerup ingerlariaasianik namminerlu nakuusernermut tunngatillugu inissisimaffigisani paasilluarnerulerlugit. Taamatut paasinnilernera siunissami naukuusernertaqannitsumik inuunissaanik annertuumik qulakkeerinippoq, arnallu sanngiiffini nukissarfinilu iliuuseqarfisinnasaanilu takusinnaalerpai.

Tulliuttuni meeqqat qimarguinniittut qanoq suliarisarnerinut, kiisalu anaanat meeqqallu akornanni attaveqarnerup qanoq nukitorsarneqartarnerinut tunngasut atuarsinnaavatit.

MEEQQAT

MEEQQAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Najugaqarnerup nalaani amerlasuutigut anaanaasup meeraatalu akornanni ilaqtariinni susoqarsimane- ranut nakuusertoqartarsimaneranullu oqaluttuamik ataatsimoorussamik pinngortoqartarpooq. Meeraq qimarguimmi sinaakkutini nutaani toqqisisimancerulerlarpooq, tamatigullu annilaangannginnerullunilu stressinnginnerusarluni.

Qulaaniit isigalugu meeraq nalinginnaanerusumik ulluinnarni inuuneqartarpooq, tamatigullu atualeq- qittarluni imaluunniit paaqqinnittarfimmeeqqilertarluni (tamanna meeqqamut isumannaatsunera nalilerneqarsimappat). Meeqqap qanoq innera ineriarnerminilu qanoq misigisaqapilussimanera, taamatullu kingunerlutitsinerminit sunnertissimanera apeqqutaanngillat, tassami anaanaasup qanoq innera imminullu suliarinermini ingerlarnga meeqqamut annertuumik sunniuteqartarpooq. Meeqqat ilaatsajornartorsiernermiit qimaguttarlutilu atuleqqittarpaat, tassanilu anaanaasup qanoq ingerlanera meeqqallu misilitakkatigut suut aqusaarsimaneraat apeqqutaasarput. Meeqqap nakuusertoqarsimane- ranik misigisartakkani qangaammalli qaangereeraluarai misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinerit misigeqqissinnaasarpaai. Pisut annikkikaluartulluunniit pisarsimasunik eqqaateqqissinnaasarput, misigisarismasallu eqqumanerminni utertuusillugit misigeqqissinnaasarpaat, aammalu sinitstutik sinnat- tupilutigisinnasaarlugit.

Killifimmi tassani meeqqap anaanani akulikitsumik kamaffigisarpa. Ingammik meeqqat anginerusut misigissutsiminnik anitsisarput. Anaanaminnit qanoq iliuuseqarsinnaananilu illersuisinnaannitsumit sumiginnagaasimanertik pillugu oqaasertaliisarput. Anaanap meeraasullu akornanni attaveqatigiinneq unammillerfiuvoq iluaqutaallunili.

MEEQQANIK OQALOQATIGINNITTARIAATSIGUT

OQALOQATIGINNERIAASEQ	SULISOQ
Oqaloqatiginnineq tapersersuisoq suliarinnittorlu	Perorsaasut aamma/imaluunniit psykologi
Oqaloqatigiinneq paassisutissiinerusoq	Perorsaasoq (imaluunniit psykologi imaluunniit inunnik isumaginnittooq)
Meeqqat eqimattatut	Perorsaasoq aamma psykologi
Psykologimit suliarineqarneq	Psykologi

2010-mi Danner-ip Qimarguiani meeqqat 70-t najugaqarsimapput. 2011-mi qimarguinni tamani meeqqat najugaqartut 55%-ii 0 – 6-inik ukioqarput.

(BARLACH AAMMA STENAGER 2012)

OQALOQATIGIINNEQ IKIORSIISOQ SULIARINNITTORLU

SIUNERTAA:

- Meeqqap misilitakkaminut allatut isiginnilernissaanik tapersensorlugu
- Meeqqap piginnaasai naleqartitaalu paasillugit

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatigiinneq illumi perorsaasumit aamma/imaluunniit psykologimit ingerlanneqartarpuit
- Oqaloqatiginnineq sapaatip akunneranut ataasiarluni pisarpoq

PERIUTSIT:

- Meeqqap qisuariartarnerata oqaloqatigiinneq ilusilertarpaa
- Meeqqap nakuusertoqarnerata nalaani iliuuserisarsimasai akuerisarpagut
- Meeqqanut allanut nakuuserigitinnermik misilittagaqartunut sanilliussisarpugut

Meeqqap pissutsinik atukkaminut allatut isiginnilernissaanik nukittorsartarpaput

Ikiusumik suliarinnitumillu oqaloqatiginninnermi meeraq tusarnaartarpaput qisuardaaatalu takusasarlutigit, tassuunalu meeqqap misigissutsikkut misigisai allanngortillugillu sunnertarpagut. Misilittakaminut allatut isiginnissinnaaneranik ikuussallugu kissaatigisarparput, taamaalilluni nakuuserneq takusimasaa ineriaortneranut allanullu attaveqartarneranut akornutaassanngilaq (ØVREEIDE 2004).

Meeqqat ilaat toqqisisimallutillu alapernaatsuusaramik nammineerlutik oqaloqatigiinnermi misilittakatik oqaluttuarisarpaat, oqallisssallu allat namminneq saqqummiuttlugit. Tamatigullu uagut anaanasulluunniit pissutsinik imaluunniit meeqqap inuuneranit oqaluttuareqqiineranit aallaaveqartarpagut.

Sammineqartut tamatiguunerusoq nakuusernermut attuumassuteqartarpaput, kisianni tamakku meeqqap ulluinnaanut attumatillugit oqaluttuarineqartarpaput. Soorlu inuuissiornerup nalliusinnejarsinnaasarsimannginnera, ikinngutit maqaasisarneri, tatiginassutsimi akunnattoorneq kiisalu anaanaasumut ataatasumullu attaveqarnerup aamma akunnattuunganarnera il.il. aaliasuutaasarpaput. Naleqqutsillugu meeqqat allat misilittagarisarsimasaannik akuliutitikkaangatsigit tamanna meeqqap kiserlorneranik millisitsisinaavoq.

Meeraq apersornagu meeqqap pissutsit atukkani iliuuserisinaasanilu periarfissatut paassisagai siunersuutiginiartarpagut. Assersuutip tulliuttup Frederikkamut 11-nik ukiulimmut tunngasup meeqqap nakuusernermut tunngatillugu iliuutsiminik takunnissinnaaneranut paasinninnissaanullu qanoq ikiortnerippup takutippaa.

Perorsaasoq: "Tusarpara ataatavit nakuusertarnera anaanavit ikinngutaanut oqaluttuarisimagakku ka-maattorujussuugaatit?"

Frederikka: "Aap, ataataga oqarpoq ilaqtariittut najugaqatigiigunnaarnitsinnut uanga pisuusunga".

Perorsaasoq: "Aap taamak oqarpoq. Aamma oqarpoq anaanat nakuuserfigitinnerminut nammineq pisuusoq. Aamma marluulluta nakuusertoqaqquaanngitsoq nalunngilarput".

Frederikka: "Aap, arlaleriarujussuarluni annersartarnikuua".

Perorsaasoq: "Taamaammat taamaattoqarnera oqaluttuarigakku ajunngitsumik iliortputit. Tassani ilissiuneqaaqjinnginnissarsi aatsaat qularutigiunnaassavat . Illit imminent anaanallu paarismavutit.

Frederikka: "Nakuuseqqinnissaa annilaangagigakku – tullianimi suli ajornerusinnaagami."

Meeqqat tamatiguunngitsoq misilittakkatik aallavigalugit oqaluttuarnissaminnut oqaatsinik suunerinillinerisitsimasarpaput, taamaammat oqaluttuartinnissaannut ikiortariaqartarlutik. Misigisarsimasanut oqaluttuarissallugit ajornakusoorsinnaasunut meeqqanut allanut assersuussinermik misilittagaqluar-pugut, soorlu "Meerarpasuit oqaloqatiginikuakka ilittulli.....". Meeqqap paasigaangamiuk meeqqat allat imminent assingusumik misigisaqarsimasut kanngusunnerat, imminent pisuutinnerat kiisalu kiserlornerat millisarpoq.

Oqaloqatigiinnerup ingerlanerani paassisutissanik ingerlateeqqittariaqartunik saqqummertoqarpat (soorlu meeraq nakuuserfitittarsimalluni allatulluunniit innarlerneqartarluni oqaluttuarpat), taava meeqqamik tatigeqateqarneq paassisutissanik ingerlateeqqinissamat aporfüssanngitsoq eqqarsaatigiaannarparput.

NAKUUSERNEQ QANOQ OQALUUSERISARPAPPUT

Meeqqap oqaloqatignerani oqaaseq "nakuuserneq" atorneq ajorparput, meeqqammi misigisimasai oqaatsimut tassunga naleqqiuttaannarneq ajorput. Tassunga taarsiullugu iliuuserisimasat aaliangersimasut ukkatariasarpagut. Aamma aaliangersimasumik oqaloriaaseqartartugut. Soorlu oqartartugut: "Ataata kamalernermini qanorguna iliortartoq?" imatuunngitsoq "Ataata kamakkaangami susarpa"? Ataataasoq ajornartorsiummiit avissaartinneqartapoq, uani sammineqartarami ataataasup nakuusernermini iliuuser-sartagai, inuttaajunngitsoq. Taamaalilluni inuttaa nakuusertuinnaajunnaartapoq.

Oqaluttuaq nutaaq tapersersortarpaput

Meeraq imminent tunngasumik oqaluttuarerusaata tungaanut ikiortarpaput, oqaluttuarmi misiganut ajornartorsiorfiusunut taputartuutaassagami imaluunniit allatut periarfissiilluni. Oqaloqatigiin-nitsinni meeqqap oqaatigisaani piginnaasaqarneranut naleqartitaanillu imaqtarunik takuniagaqartarpugut, taakkulu meeqqap nakuusernermut qanoq qisuarifiginnittarnera pillugu paasinianeremi tamatigut nassaarineqarsinnaasarpaput.

Meeqqat ilaat inimi nakuuserfiusumiiginnarnissartik aaliangiuttpaat, taamaalillutillu qanoq pisoqarner-anut malinnaasarlutik. Ilaasali anaanami ataatalilu akornannut inissittarput, allalli sinnittarfimmintti

siniffiup ataanut toqqortarlutik. Iliuutsip suulluunniit meeqqap nakuusertoqartillugu qanoq pisoqarnerani naallunnartumik iliuuseqarsinnaannginnermik kiisalu iliuuseqarusunneq takutittarpaat. Periuseq taamaattoq meeqqamut tassungarpiaq naleqqunnerpaaq qinerneqarpoq, tamannalu akuersarneqartarpopoq. Tamannalu takutittarpallu soorlu oqarnitsigut: "Nukkat tasissiuteriarlugu nerriviup ataanut toqqorsimavusi – taamatut immissinnut paarisinnaagassi ajunngilluinnarpoq".

Sakkortuumik misigisaqartarsimanermut tunngatillugu oqaluttuarneq peqqissaataasumik oqaloqatigginnissuteqarnermik ammassisuusarpoq, meeqqallu kinaassusaata misigisaqpilus-simaneranik sunnerneqarnissaanut navianartorsiorsinnaanera tassuuna millisinneqartarpoq.

Oqaluttuartitsiniarnermi qanoq ikuutarpugut

Meeraq oqaloqatigitillugu periutsit assigiinngitsut taputartuunneqartarput, tassani soorlu titartaanerit pinnguarnerlu iluaqtissatut atortarpagut, taamaallunilu meeqqap misigisimasani oqimaatsut oqin-nerusumik oqaluttuarinnaalertarpai. Meeraq eqqisisimanerulertarpoq, oqaloqatigiinerummi nalaani soorlu inuusat imaluunniit marraliassat pinnguariitgalugit oqaluttarpoq. Periarfissaqalertarportaaq pisut assigiinngitsut itinerusumik oqallisiginissaanut. Inilu oqaloqatigginnittarfik pinnguaqarlunilu atuakkanik peqarpoq. Pinngussat atuakkallu sammisanut oqaloqatigiissutigineqartunut assersuunneqarsinnaasarpot, meerarlu aalanissaminik pisariaqartitsiguni imaluunniit takusaminit eqqaasinneqaruni oqalulersin-naasarpoq.

Meeqqat atuagaataat oqaluttualillu atorlugit meeqqat mikinerit oqaloqatigisarnerannit pitsasumik misilittagaqarpugut. Meeqqat mikinerit assilissat atornerullugit eqqarsartartuupput, meeqqallu atuagaat oqaluttualillu atornerisigut oqallisissat assigiinngitsut iserfigineqarsinnaapput, soorlu meeqqap misigisaanut aamma misigissutsinut assersuunneqarsinnaasut. Meeqqap misigisimasai annernarsinnaaqisut akuersarnerisigut ikiorneqartarpoq, annernartullu inuunerup ilaani misilitakkatut isigilernissaannut sangutinneqartarput.

Assersuisorluni oqaluttuarnerit sammineqartut paasinerunissaannut iluaquatasinnaapput, oqalut-tuammi ilaat oqaasertaleruminaassinnaasarmata. Assersuornikkut, assilissatigut imaluunniit titar-taanikkut meeqqap aqquaartarsimasai, naak imatut kiinalersunngikkaluarlugit, oqallisigisinnaavagut. Titartakkatut assersuut:

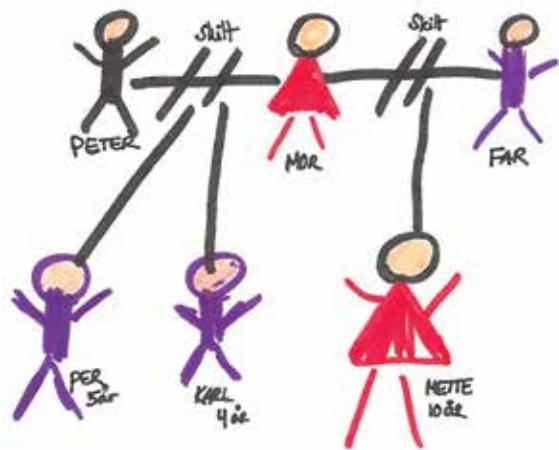

Nammineq oqaluttualiarisat meeqqap inuunerani aaqqiagiinngiffiusumi aamma unamminartoqartumit aallaaveqartarput. Oqaluttualillu meeqqap aqquaarsimasaanik immaqa ungasillilaarlugillusooq saq-qumiuttagaanik tunngaveqarlutik oqaluttuanngortarput. Oqaluttualiakkut meeraq nalileeqqinnissaminut ikiorneqartarpoq, soorlu pisuni sumi inissisimanissaminut tunngasutigut. Qimarguimmut nuunnermi nammineq oqaluttualiarisimasanit tigulaagaq aajuna:

Ilaannigoq prinseqarlunilu prinsesseqarpoq allamut nalusaminut anaanartillu nuuttariaqarsimasunik. Annilaangalaarlutillu aliasulaarsimapput, qujanartumilli anaanartik ilagisimavaat. Illussaarsuarmi tas-sani aamma allanik prinsenik prinsessenillu aamma taamatulli anaanatik ilagalugit najugaqartoqarpoq. Illussaarsuaq angeqaaq allaaneroqalunilu, kisianni aamma pissanganalaarluni. Soorlu prinses-sillu pinnguartarfegarput, tassanilu anaanat ilaginagit pinnguarsiinnaapput. Aallaqqaammut ulorianalaar-poq kisianni aamma nuannerluni.

Whiteboard-eqanngikkuni flipover-eqarpoq titaraffigineqarsinnaasunik, aammalu eqqarsaater-suutinik sulliviusinnaasunik imaluunniit attaveqarfisartakkat kikkuunerinik allattuiffiusinnaasunik. Ajunngivittarput, soorlu meeqqap attaveqarfagisartakkani oqallisigleraangagit assilianngorlugu git saqqummiussinnaasarpai. Aamma oqaatsit ataasiakkaat allatorneri meeqqanik anginerusunik oqaloqatiginninnermi iluaqutaasartorujussuusarput.

Attaveqarfisartakkat titartarneri imatut assersuusiorneqarsinnaapput:

OQALOQATIGIINNEQ PAASISSUTISSIISOQ

SIUNERTAA:

- Aaliangiussat allanguutillu meeqqamut saqqummiullugit

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatiginneq pisariaqartitsifikkut ingerlannejassaaq
- Oqaloqatiginneq meeqqat attaveqarfianit, psykologimit imaluunniit inunnik isumaginninnermik suliaqartumit ingerlannejassaaq

PERIUTSIT:

- Aaliangiussat allanguutillu sapinngisaq naapertorlugu erseqqareqqissaartumik meeqqallu paasinnittaasia aallaavigalugu (ukiui ineriarneratalu killiffia aallaavigalugit) saqqummiunneqassapput.

Allannguutit suliarinissaannut meeraq ikiortparput Najugaqarnerup nalaani allannguuterpassuarnik pisoqartapoq. Allannguutit aaliangiussat mee-qamut tunngasuusinnaapput, soorlu ataataasumut pulaarnissat, imaluunniit ulluinnarni avatangiisit nutaat, soorlu immaqa atuarfigisami atuaqqinnginnissaq. Meeqqap atugarissaarnissaa ineriarnerissaalu aallaavigalugit paasinninnisanut allannguutinillu atugaqarsinnaanissaanut ikiortparput.

Assersuut tulleq: Suffiap sisamanik ukiullip paasissutissiilluni oqaloqatiginneq oqaluttuaraa.

Suffia sisamanik ukiulik perorsaasumik oqaloqateqarpoq. Oqaloqateqarnermi Suffiap ataataanut tunngatillugu aaliangiisoqarsimanera pissutaavoq. Perorsaasup Suffia piffissami qaninnermi ataatanit takunngikkallassagaa ilisimatippaa. Suffia anaanamini issiavoq oqaaseqarpiaranilu. Perorsaasoq ner-rivimmi marraliassaateqarpoq, taannalu kaniinaaqqamik siutikkaarujussuanngorlugu ilusilorsorpaa. Suffiap sanaani tiguartiffiga kiallu pissaneraa aperaluni. Perorsaasoq aperivoq nammineq pissannginneraa, Suffialu nuannaajummerluni perorsaasumukarpoq. Pisup kingorna Suffiap anaanaata oqaluttuarisimavaa, ineqqaminnut uteramik Suffia perorsaasusaarluni niviarsiaraq oqaluuttuusaarsimagaa ataatanit takunngikkallassagaa.

Assersuutip takutippaa attaveqatigilluarneq oqaloqatigilluarnerlu qanoq ingerlannejarsinnaasut, tassa sammineqarsinnaasuni assigiinngitsuni mariassat, titartaanerit pinnguarnerillu oqaloqatiginnermi ilaattilugit, kiisalu meeqqap (aammami anaanap) oqaloqatigereernerup kingorna qanoq suliamik ingerlateeqqiinerannik takutitsilluni.

MEEQQAT EQIMATTATUT

SIUNERTAA:

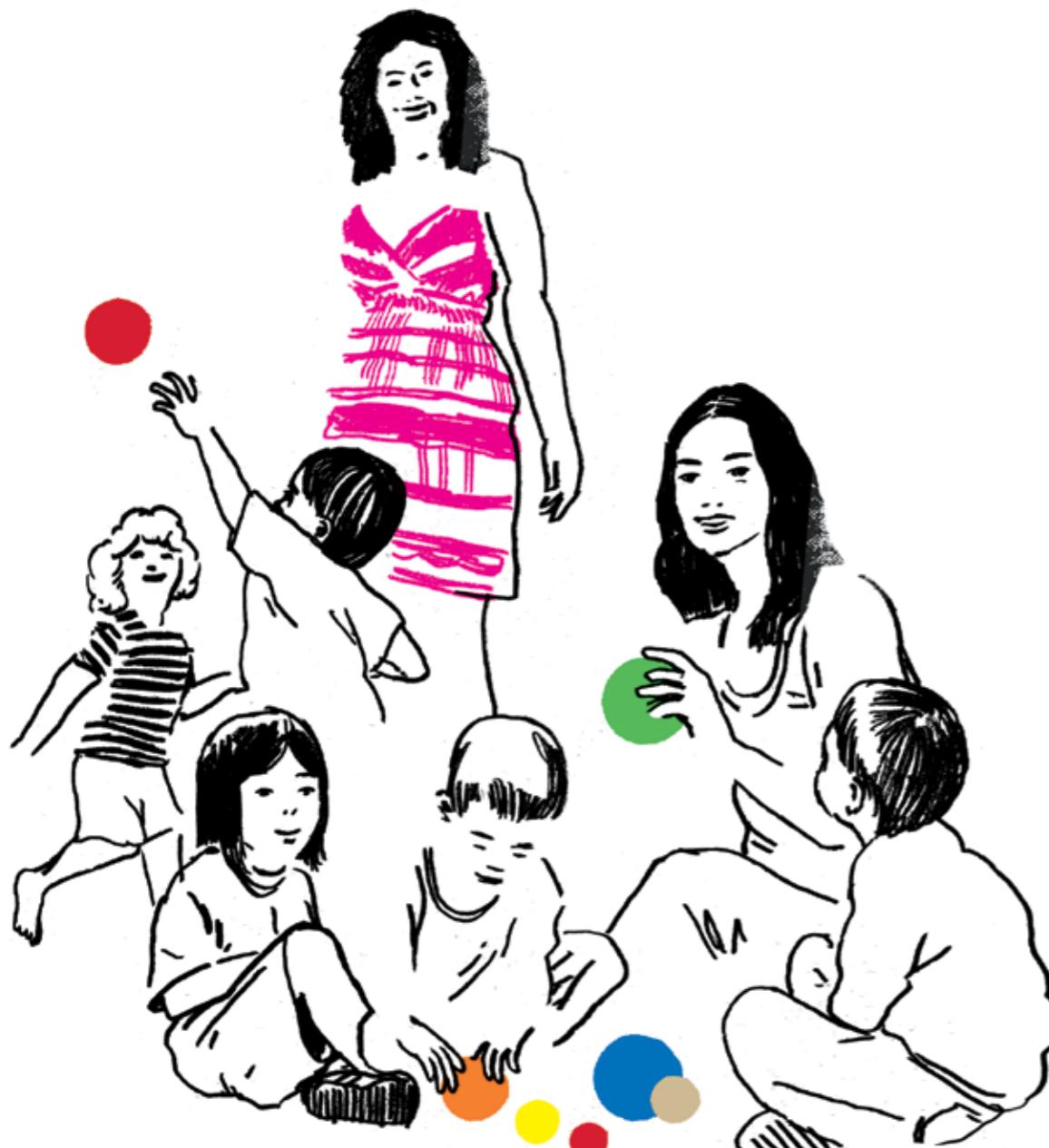
- Meeraq meeraqatinik ilaqlarsinnaaneranik perarfissillugu, tassuuna meeraqatinilu misilitakkaminnik oqaloqatigissuteqarsinnaaniassammata
- Meeqqap imminut isiginneriaasianik inerisaasumik sulisillugu taamaalliluni nukissaneqqinniassamat
- Meeqqap imminut avatangiisiminullu tatiginninnera siuarsarlugu

SINAAKKUTAA:

- Perorsaasoq psykologerlu eqimattat ingerlatsinerlu aqussavaat
- Eqimattaq sapaatip akunneranut ataasiarluni naapittassaaq

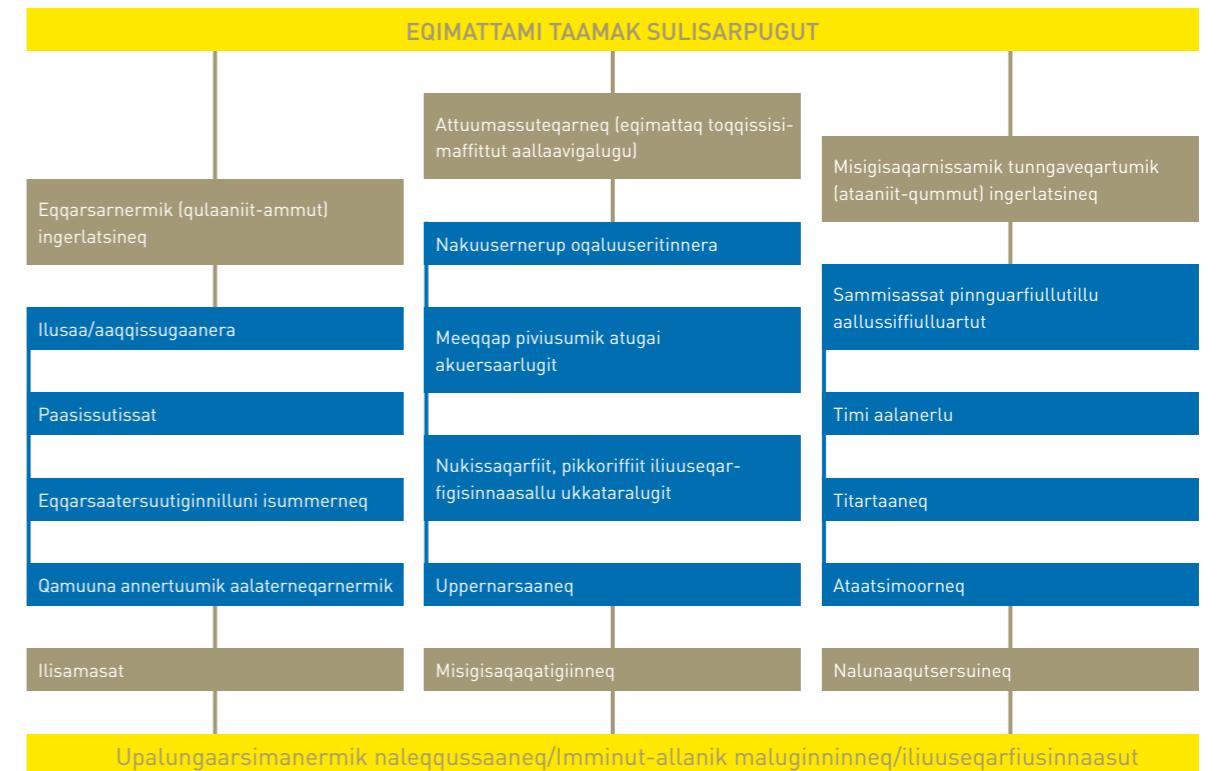
PERIUTSIT:

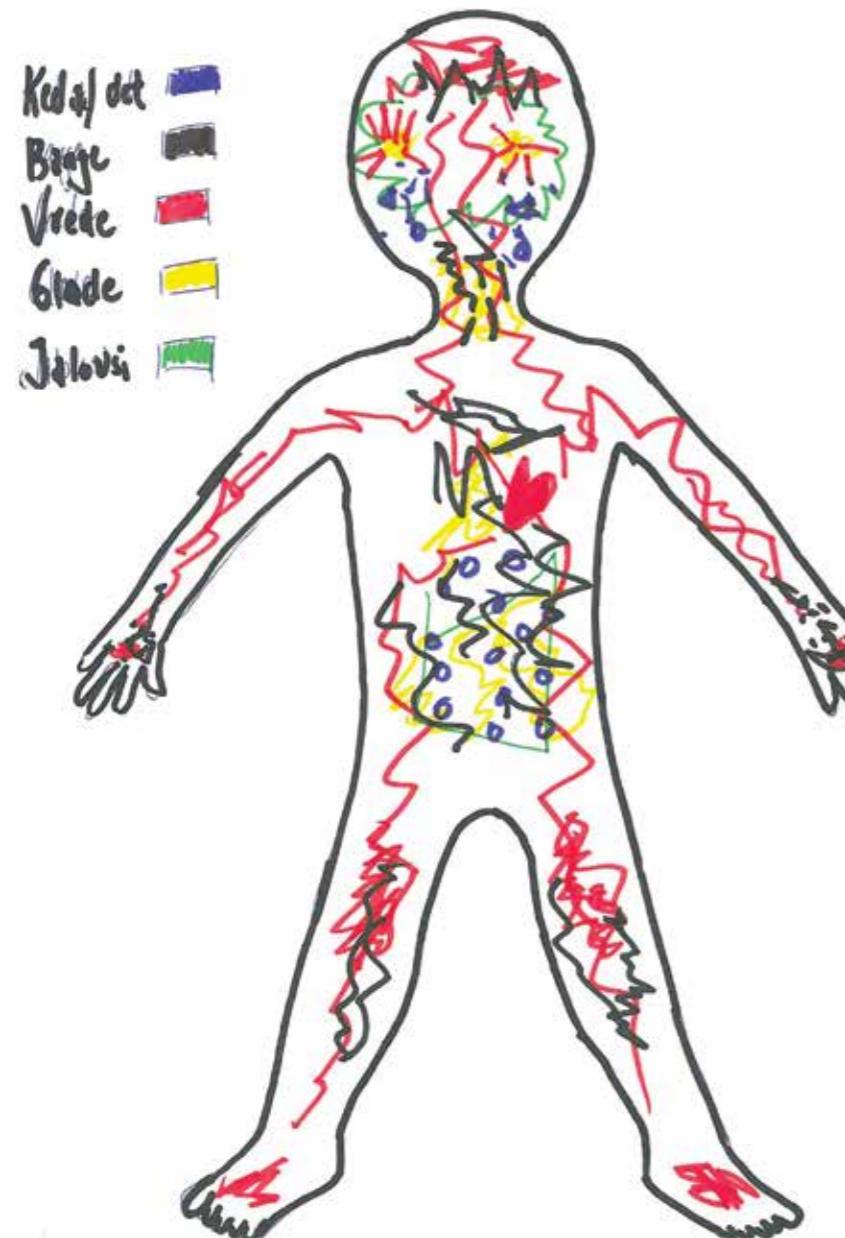
- Meeqqap piviusut atugai pikkoriffilu akuersaassavagut
- Paasissutissanik tunisisassaagut (psykoedukation) misigissutsillu sammillugit
- Timi atorlugu sammisassat pinnguatillu ilaattitarpagut

Meeqqat imminnut oqaluttuarfigisarput

Meeqqanik eqimattanngortitsisarnitsinni meeqqanut ataasiakkaanut meeqqanik allanik ilaqarsin-naanissaannut periarfissiisarpugut, tassanilu oqitsumik atugaqarnissaq, pinnguarnissaq kiisalu timip atornissaanut inissaqartussaavoq. Meeraqatit immisulli misigisaqarsimasut akornanniinneq meeqqanut isertugaateqarneq peqqutigalugu kiserliuteqarsimasunut pingaartuuvoq. Sammisassat misigisaqrifi-usinnaasut timillu aallunnerisa saniatigut eqimattaniinnermi imaritinneqartut periutsillu oqaloqatigi-innernut ikuutaasunut imminullu suliarinnittunut assingusorujussuupput. Meeqqat eqimattamiittut arfinil-lit qullu akornanni ukioqarput, eqimattamilu perorsaasup aamma/imaluunniit psykologip naliliinerisa kingorna inissaqartitaasarpuit. Eqimattami pissutsit aallavigalugit sammisassat naleqqussartarpagut. Ullut ilaanni piumasaq naapertorlugu pinnguwartoqarlunilu timimik atuiffiusinnaasut aallunneqartarpuit, ullulli allat meeqqap oqaluttuassartaa sammineqartarluni. Allat qisuarnerisigut meeraq imminut ilisarisarpoq, uagullu meeqqap eqimattamiittup akuersarneqarnissaa naapinneqarlunilu akisussaaffigaagut. Immikkoortuni tulliuttuni meeqqani eqqimattani sammineqartartut itisileriffigissavagut.

Meeraq sinaakkutinik paasissutissanillu atorfissaqartitsisarpoq

Meeqqap ulluinnarni inuunera sinaakkuserneqartillugu toqqissinerusarpoq sianiutaanut aamma sunniute-qartartumik. Taamaammat eqimattaniittaerneq aaliangersimasumik ingerlariaaseqarpoq. Anaanaasup atugai allanngorartillugit eqimattap ilusaa pingaaruteqarsinnaavoq. Soorlu ullormut oqaluuserisassat pinerit tamaasa assigijinneqartarpuit imaluunniit aallartinnermi sunik pisoqarnissaa erseqqarissumik nalunaarutigineqartarluni.

Meeqqap pissutsit atuuffigisinnaassappagit paasillugillu paasissutissinneqarnissani atorfissaqartittarpa. Soorlu timikkut sakkortuumik atugaqarsimanerup kingorna kingunerlutitsisarnera nakuusernerullu imarisartagai il.il (psykoedukation) paasissutissiissutigangaangatsigit, meeraq tusakkaminik allatut eqqarsaatersueteqarnissaminut kingornalu isummernissaminut ikiorneqartarpoq.

Misigissutsinik suliaqartarpugut

Meeraq ilaqtariinni nakuuserfiusartuni perioriartorsimasoq misigissutsimigut ilisimasaqalernissaminik atorfissaqartitsisarpoq. Meeqqap artorsartitaanermik nakuuserfigitinnermillu misigisarsimasai tamatigut timip tarnillu akornanni avissaartitsisuusarput. Avissaartitsinerup meeqqap misigissutsimigut ingerlatisinissaanik ikiortarpa taamaalillunilu atukkani atorluarsinnaanerulertarpai, taamaattorli avissaartitsineq aamma meeqqap misigissutsiminik naleqqussaasarneragut qisuarialtsimillu aqutsisinnaaneragut (affekter) ajornakusoornerulersitsisarpoq.

Misigissutsinik ukkassinerup nammineq qanoq misiginerup ineriertornissaanut kiisalu tarnikkut iliuuse-qarnissamik piarersimanissamut ikiutaanissaa siunertarisarppa, taamaalilluni meeqqap artorsartilluni misiginiutiminut attumatissinnaaniassammagit. Taamaasillutik meeqqap iliuuserisartagai anner-tusineqartarpuit misigissutsillu aninneqartartut inuit akornanni akuersarneqarnerusarlutik.

Misigissutsit timimiittarput, pissutsillu assigiinngitsut misigissutsikkut qisuarialtsartut assigiinngitsut pisartillugit timip qanoq qisuarialtarnera eqqumaffigineqalertarpoq, taamaalillunilu meeqqap misigissutsini annerusumik ilisimaarilertarpai. Meeqqap nuannaalissutigisartagaanut aaliasuutiglersagaanullu tunngasutigut eqqarsarnissaani ikiortarparput, timikkullu qanoq malunniuttarnerannut maluginiaaq-qullugu. Soorlu "Nuannaaraangama toqquaakkut malugisinnavaara, taava illartarpunga." Meeqqani eqimattat sammitillugit timi assilillugu titartartarparput, meeqqallu misigissutsit timiminnut titartartarpaat.

Meeqqap misigissutsinik ilisarinnissinnaanera, atuisinnaanera anitsisinjaassusalu tunngavigalugit sulisarpugut, meeqqallu allallu sorusunnerat, qanorlu kissaateqarnerat aallaavigalugit tunngaveqarnerusumik eqqarsaatiginninnissaat nukitorsarneqartapoq. Kinguaariillu kingornguttagaat kipitinneqassappat tamanna pisariariaqarpoq. Assersuutitut titartagaq timimi misigissutsit assigiinngitsut malugineqarsin-naanerinut tunngasoq takuneqarsinnaavoq (lup. 128).

Aalaneq pinnguarnerlu meeqqamik nukittorsaasarpot

Meeqqap stressernera appartinniarlugu timiminullu atassuteqarnera pilereqqinniarlugu, eqimattami timi atorlugu sammisaqarnermi pinnguaatit nuannaalersitsisartut oqiliallatitsisartullu atorneqartarput. Ataatsimuussutsimik misigisitsisarput timilu suliaqartilertarlugu. Sammineqartut timimut ilisimasaqarnerulersitsisarput, meerarlu timi aqqutigalugu imminut nassaareqqinnissaanut ikiorneqartapoq LEVINE 1998, BENTZEN 2004).

Meeraq misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsilluni stressertoq timip aalatinissaatigut maluginiutitugt minnerusumik annerusumilluunniit ajornartorsiuteqartarput, pallimangitsumik timikkut qisuaritarlutik misigisarlutillu, kiisalu amigartumik timimik ilisimasaqartarlutik. Tamatiguunerusoq, meeqqat allat assigalugit, meeraq misiginiutitugt timikkullu aallussaqarnermini soqtiginninnermik takutitsineq ajorpoq. Meeqqat ilaanni timimik sammisaqarnerit annilaanganermik piumanginnermillu pilersitsisarput, ilaasalu timimik sammisaqarnermi aalanissaq timillu attaveqarfiginissaa tunuarsimaarfingisarlugu. Meeqqat eqimattaatillugit meeqqap timiminik attaveqaleqqinnissaanut pimoorussisumik suliaqarsin-naaneq periarfissaqarpoq.

Inuunerup orpia

Periutsimi "Inuunerup orpia"-ni (NCUBE 2006) oqaluttuaariaaseq aaliangersimasumik eqqarsartariaaseqarnermut suliarinnittarnermullu tunngasoq meeqqamut isumannaatsumik tunngaviliussusuarpooq. Meeraq suleqatigalugu meeqqap inuuneranik taallugu orpimmik titartagaq aallaavigalugu oqaluttuamik nutaamik sanasoqartapoq. Orpik sorlaqarpoq (suminngaaneerpungal), issoq/toqqavik (piffissami pine-qartumi inuuneq), orpiup timitaa (immikkut piginnaasat), avalequtai (neriunneq sinnattullu), pilutai (inuit pingaaarutillit), inerititai (tunissutit; atortut takussutissartaalu) aamma sullerngit (siooranartut). Periuseq meeqqap piginnaasaanik immikkut ukkatarinnitarpoq kinaasusaatigullu tapersersortarlugu.

Eqimattaqqani (meeqqat marluk pingasulluunniit 7-niit qummut ukiullit) "Inuunerup orpia" suliarigaangatsigu meeqqat qanoq ikioqatigiissinnaanerat takullugu misigisaq immikuullaritarpoq. Meeraqatimik

allat nukittuffiinut maluginiaanissaat kaammattutigaaangatsigu oqaluttuaqqanik nuannivissunik oqaluttuartarput. Oqaaseeqatigijt imaattuusinnaapput: "Najat/nukkat paarillaqqaat" imaluunniit "Meeqqat allat aliasukkaangata saammarsallaqqikitit takuara ." Imaluunniit soorlu niviarsiaraq 9-nik ukiulik ilutiminut oqartoq: "Anaanat erinarsummik sinilluaqqusummik erinarsoqqugakku assut eqqarsaatigisimavara. Imminut paarillaqqaatit."

(PERORSAASOQ, DANNER)

PSYKOLOGIMIT SULIARINEQARNEQ

SIUNERTAA:

- Meeqqap pisariaqartitsinera qulaajarlugu
- Meeqqap ikiorneqarnissaminut pisariaqartitsinera naapertorlugu katsorsarlugu

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatiginnineq psykologimit ingerlanneqartapoq, anaanaasorlu pisariaqartitsineq naapertorlugu akuliutitinneqartassaaq
- Oqaloqatiinnerit sap. ak. ataasiarlutik pisarput

PERIUTSIT:

- Katsorsaanikkut paasiniaaneq meeqqallu atassuteqarfigisartagaanik aallussilluni sulineq, tarnikkut ilorlikkut inuuneq aamma misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinerit

MEERAQ PSYKOLOGIMUKASSAPPAT

Meeqqat sorliit psykologimukassanersut sapaatip akunnikkaartumik oqartussaaffit akimorlugit ataatsimiinnerni nalilersortarpagut, aamma ilinniarsimasat aallaavigalugit meeqqat pillugit suliat (aamma anaanaat) saqqummiunneqarneranni eqqartortarpagut. Inuup attaveqaataasartup anaanaq peqatigalugu sutigut ikiorneqarnissamik aalajangersaanissaat itiulluinnarpoq, soorlu psykologimut ingerlatitseq-qinissaq naleqqunnersoq erseqqarilluinnartumik qulaajarneqassalluni. Anaanaasoq angajoqqaajus-sutsimigut, meeqqap misigisaqapilussimanerminit qanoq kingunerlutitsisimatigineranut il.il., ennumassuteqarpat psykologip suliamut akuliunneqannginerani tamakku anaanarlu eqqartorneqarnissaat pingaaartuuvoq. Anaanaasumut sooq meeraq psykologimukassanersoq erseqqarilluinnassaaq, aamma suliassamut anaanaasoq akuersisuussaaq.

Meeqqap ikiorneqarnissamik pisariaqartitsinera qulaajartarpalput

Meeqqat ilaat immikkut ikiortariaqartut psykologimik pisariaqartitsisarput. Soorlu misigisaqapilussimanermit immikkut sakkortuumik kingunerlutsitsut, ineriarnerminni ajornartorsiuteqartut imaluunniit tarnikkut allanik unammilligassaqartut. Siullermik psykologimit paasiniaaffigineqaqqaartarpalput.

Meeraq psykologimit suliarineqalissappat, aallartinnginnermi anaanaq meeraalu ataatsimoortillugit sivikitsunnguanik 3-5-eriarlugit naapinneqartarpalput. Paasinarsaanermi meeqqap pisariaqartitai aamma ilaqtariiutut qanoq ikiorneqarnisaannik pisariaqartitsinerat qulaajarneqartarpalput.

Paasiniaasoqarneranilu meeqqap sooq psykologimit suliarineqarnissani pisariaqartinneraa anaanaasup iluamik paassisavaa, psykologimillu oqaloqateqaqqaarnermi peqataasariaqarluni. Aallarniutaasumik anaanaasumik oqaloqatiginninnermi meeqqap inuunera (anamnesi) pineqassaaq. Apersueriaaserlu Working Model of The Child Interview sinaakkutitut atorneqassaaq, tassanilu meeqqamut piviusunut tunngasut saniatigut anaanaasup meeqqaminut eqqarsaatai misigissusaalu paasineqartarpalput [ZEANAH ALLALLU 1993] (takuuk qup. 141-142).

Anaanaasoq peqatigalugu pasiniaanerni siumut isigaluni suna suliassaanersoq erseqqissarneqartarpalq, suliarinninnerllu siunertaa sivissusussissaalu isumaqatigiissutigineqartarpalput. Suliat ataasiakkaarlugit nalilersorneqartarpalput tassa meeraq kisimiitillugu ingerlanneqassanersoq imaluunniit anaanaasoq peqatigineqassanersoq (meeqqat pingasut ataallugit ukiullit anaanatik ilagiuannarpal).

Psykologimit paasiniaasoqartillugu anaanaasup meeqqallu ataatsimoortarnerat pigajuppoq, taamaalilunilu psykologimiinneq ilaqtariiinnut ataatsimoorussinermik misigisitsisarpoq, anaanaasullu meeqqaminik attaveqarnera naqissuserneqartarluni. Anaanaq peqatigalugu meeqqap oqaluttuassartaanik ingerlaannartitsinissaq pinngortinneqarsinnaavoq, ilutigalugulu nakuusertoqartarsimanerup meeqqamut qanoq isumaqarsimanera anaanaasup paasisarpaa.

Paasiniaanermi periutsit atortullu assigiiungitsut atortarpalput, soorlu pinnguertoqarnerani nakkutiginninnerit aamma PCERA [The Parent-Child Early Relational Assesment, takuuuk qup. 141-142]. Akuttungitsumik meeqqap attaveqarfingisartagaa anaanaasorlu qimarguimmeeqqaalernermi nakuuserneq pillugu oqaloqatigitarput. Meeqqamulli atugaq qanoq sunniuteqarsimansoq paasiniaanermi eqqaaneqarnissaa pingartuuvoq, aamma anaanaq peqatigalugu. Tassani nakuusertoqartarsimanera meeqqamut qanoq sunniuteqarsimansoq, kiisalu misigisaqapilussimanermit kingunerlutsineq suliassaanersoq paaserusunneqartarpalput.

Meeraq pingasut ataallugit ukioqarpal anaanaasup meeqqallu akornanni sunniivigeqatigiittarnerat paa-siniaanermi qitiutinnejassaaq. Sunniivigeqatigiittarneq meeqqamut tulluarnersoq ineriarneruutanersorlu, imaluunniit atassuteqaqatigiinnerat pitsaanani lu meeqqap ineriarneranut ajoqutaanersoq isiginiar-tarpalput.

Paasiniaaneq naammassippat anaanaq oqaloqatigiinnissamut aggersarneqartarpalq, tassanilu psykologip nassuaattarpaa. Nassuaassineremi ajornartorsiutai nukittuffiilu, ataatsimullu isigalugu ineriarnermini pingarnerpaatut pissuserisartagai meeqqap ukiuinut naleqqittuunersut nassuaatigineqartarpalput. Aammattaq meeqqap ajornartorsiutuanut suut patsisaarpiarnersut sutigullu ikiorneqarnissaminik pisariaqartitsinerot nassuaarneqartarpalput (MORTENSEN 2010).

Paasiniaanerup meeqqap (immaqalu arnataa) psykologimit katsorsartinnissaannik aalajangerneq inerenerisinaavaa. Amerlasuitigut Inunniq isumaginninnermik aqutsisoqarfimmut allagaqartarpalput, allakkamilu assigiiungitsut qulaani allaqqasut allaaserineqartarpalput. Tamaaliornermi Inunniq isumaginninnermik aqutsisoqarfip meeqqap ajornartorsiutuanut nassuaammik peqarnissaat psykologip qulakeertarpaa, taamaalillunilu meeraq – piffissami tessani siunissamilu – ikiorneqarnissaminut periarfisaginnerulertarpalq.

Meeqqamik suli annertunerusumik misissuineq

Ilaatigut paasiniaanerit naammassinerini kommuuni allalluunniit qimarguiup avataaniittut suliamik ingerlatsisinaasut meeqqap tarneranik sukumiisumik misissusoqarnissaanik innersuutiginnittarpalput. Ajornartorsiutit paasineqartut ima ajornakusoortigippata allaat meeraq sukumiinerusumik tarnikkut misissuoqqaartinnagu ikuineq eqqortoq nalileruminaatsinneqarluni taamak pisoqartarpalq.

Meeqqap qimarguiup avataani sukumiinerusumik misissornerissaa innersuussinermit assersuut: [Pingasunik ukiulik Jaaku illup iluani angalaarpoq. Attaveqarfingiminaappoq. Pinngussat pinnguarinngilai](#), atortutulli isigalugit. Illu pinnguaat aqqarpa, sukuuit natermut iliorarpai, illumullu pinngussamut iliorarlugit, kingornalu pinngussap tulliata aqqarneqarnissaa piumasaralugu, tamaaliornilu ingerlatiinnarlugu. Pinnguaq pinnguarineqanngilaq, inuit pinnguarnermi akuutiningilai – inersimasut meeqqalluunniit. Jaaku oqaaseqartuungilaq, paasineqanngikkaangamilu erseqqaarissumik puffattarpalq niptoerujussuarmillu sivisumik nillialertarluni. Psykologip paasiniaanerani paasinarsivoq Jaaku ukiuminut naleqqiullugu ineriarnermini allanut atassuteqartarnera, oqaatsitigut misigissutsikkullu, naleqquttingitsoq. Psykologip Jaakup eqqortumik ikiorneqarlunilu tapersorsorneqarnissaa tunngavigalugu

sukumiinerusumik misissorneqarnissaai innersuussutigaa. Anaanaq meeraalu qimarfuiup psykologianit aalluneqarnissaannik neqeroorfigineqarput, tassanilu anaanaasup Jaakumut angajoqqaatut inissimanerani ikiorneqarnissaai siunertarineqarpoq.

Oqaluttuap Jaakumut tunngasup meeqqamut ajornartorsiuteqartumut nalilersuinissap qimarnguillu avataani immikkut ilisimasalinnit misissuisitsinissap qanoq pingaarteqassusianik takutippaatigut.

Meeqqap ukiuinut naleqqiullugu qanoq ikiunerput naleqqussartarnerippu

Meeraq psykogitta ilaani katsorsarneqassappat assigiinngitsunik ukiuinut naleqqussakkaniq ikiorneqarnissamut tapersorsorneqarnissamullu neqeroorfigineqartarpooq.

Meeraq pingasut ataallugit ukiulik atassuteqartarnerminut tunngasunik suliarineqartarpooq, tassani anaanaasup meeqqallu akornanni atassuteqarnerat ilangullugu (anaanaq-meeraq-atassuteqarneq, takuuk qup. 134-145). Meeraq pingasut sinnerlugit ukioqarpat katsorsaaneq pinnguarneq aallaavigalugu ingerlanneqartarpooq, tassani misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinernik ajornartorsiutinillu suliarinninnerit psykologip meeqqap pinnguarneratigut tarrorsortillugu (imminut isigitillugu) ikuisumillu katsorsarlugu suliaqarfigisarpaa. Meeqqap pissutsinik atukkaminik paasinninnerunissaa ukkatarisarparput, aamma ilumini piviusuutitai pillugit. Meeqqamut misigissutsikkut sukattoorfiusut annikillisinneqarnissaat, misilitakkallu allatut piviusorsiortumik paasineqarnissaat anguniarlugu, taamatullu meeqqamut periusissat nukissaqarfiillu takusinnaalersikkumallutigut aallarteriarnissaq isumagisassaraarput.

Meeqqat anginerumaat anaanartik ilagalugu oqaloqateqarnissaannut neqeroorfigineqartarpoo, inuu-suttuaqqallu akuttunngitsumik kisimiillutik psykologimik oqaloqateqarsinnaanerannik taamatuttaaq neqeroorfigineqartarlutik. Meeqqap katsorsarneqarnerani anaanaasoq akuliutitinneqartarpooq, immaqa ilutigalugu psykologimit siunnersorneqarluni, imaluunniit anaanaq meerarlu ataatsikkut psykologimiit-neqartarlutik.

ANAANAP MEEQQALLU IMMINNUT ATANERAT UKKATISSAVARPUT

Meeqqap anaanaasullu attuumassuteqaleqqinnissaannik suliaqarnitsinni periuserisartakkagut sukat-eriffigisimavagut. Ilaqtariinni nakuusertoqartillugu meeraq tamatigut eqqugaasarpooq. Namminneq toqqaannartumik nakuuserfigitinnermik saniatigut, meeqqap anaanaminut nakuusertoqarnera takusarpaa kiisalu anaanami misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsilluni isumassuisinnaannginnea amerlasuutigut inuuffigisarlugu. Anaanap meeqqallu akornanni atassuteqaqatigiinneq nukittorsassallugu

pingaartuuvoq, taamaasillunimi meeraq pissutsit ajornakusoorneranni anaanaminit annerpaamik tapersorneqarniassammat toqqisisimallunilu.

NAKUSERNEQ ANAANAASSUTSIMUT QANOQ SUNNIUTEQARTARPA?

- Anaanaasup ajornartorsiornermi – misigisaqapilussimanermiillu kingunerlutitsinermigut meeqqaminik isumassuinera sunniuteqarsinnaavoq
- Anaanaasup ajornartorsiornermi – misigisaqapilussimanermiillu kingunerlutitsinermigut qisuarialai meeqqamut ersitsannartuuusinnaapput meeqqallu nammineq ajornartorsiornermi misigisaqapilussimanermiillu kingunerlutitsinermigut qisuarialaaanut sakkortusaataaginnarsinnaallutik
- Anaanaasup meeqqamik timikkut tarnikkullu paarsisinnaanera annikillisinneqartarpooq
- Anaanaasup meeqqallu akunnerminni atassuteqarnerat navianartorsiortinneqartarpooq

Immikkoortumi tulliuttumi angajoqqaat isumassuisinnaanerannik nukittorsaaneremi anaanaasumut meeqqamullu oqaloqatiginnittariaatsit assigiinngitsut eqikkarneqassapput.

Anaanaasup misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsilluni qisuarialai patajaallisittarpagut

Anaanaasup misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsilluni qisuarialai patajaallisinneqaraangata pisut pineranni piginnaasai annertusisarput meerarlu paasineqartarluni. Taamaammat misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsilluni qisuarialai aaqqinniartarpagut, tassami misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsilluni qisuarialai anaanaq aalassajanerutilerlulgulu naatsorsoruminaannerulersittarpaa. Taamaammat meeqqamut anaanaq qanoq qisuarissanersoq ilisimassallugu nalunartarpooq. Anaanatilaat puffaamernissamut killissaritaat qanittuararsuusarpooq, anaanallu tassanngaannartumik qaartoornertut qisuarialarnera meeqqamit ersitsaatigineqartarpooq. Anaanaasup naatsorsoruminaannerata anaanaminut atassuteqarnera qajannartungortittarpaa imaluunniit aaqqissunnerlutangortittarlugu (AINSWORTH 1978).

Arnaq/anaanaq patajaallisarlugu sulinitsinni pakatseqqanerminik anniaatiminillu atuisinnaanerani periusigut uani immikkoortumi siusinnerusukkut allaaserineqarput (s. 106-116).

ANAANANIK MEERAANNILLU OQALOQATIGERIAATSIGUT

OQALOQATIGINNERIAASEQ	SULISOQ
Anaanaq-meeraq-oqaloqatigiinneq	Perorsaasoq aamma/imaluunniit psykologeq
Naartusumik aamma anaanamik naalungiarsuutil- immik kisimiitillugit oqaloqatiginnineq	Perorsaasoq aamma/imaluunniit psykologeq
Anaanaq-naalungiarsuk-eqimattutut	Perorsaasoq aamma psykologeq

ANAANAP MEEQQALLU OQALOQATIGIINNERAT

SIUNERTAA:

- Meeqqap pisariaqtitaanut ineriertorneranullu anaanaasoq eqqumanerulersillugu
- Anaanaasup meeraasullu akornanni atassuteqarneq nukittorsarlugu

SINAACKUTAA:

- Oqaloqatigiinneq perorsaasumit aamma/imaluunniit psykologimit ingerlanneqartapoq
- Oqaloqatigiinnerit sapaatip akunneranut marloriartik pisarput

PERIUTSIT:

- Anaanap meeqqallu ataatsimoorussamik nakuuserneq pillugu oqaluttuaateqalernissaannik ikiorlugit
- Anaanaasoq nakuusertarnerup meeqqamut qanoq sunniuteqartarneranik ilisimasanik tunisarpalput

Anaanaq meeqqaminik takunnillunilu tusarnaarnissaanik ikiortarpalput

Anaanaq-meeraq-oqaloqatigiinnermi takusarpalput meeqqap oqaluttuai anaanaasumut tupaallalaataasartut, nakuusernillu ingerlariaasianik ilisimasat aqqutigalugit anaanaq meerarlu ataatsimoorussaqalernissaannik ikorneqartarput, tassanakuusernermi piviusut avitseqatigiissutigiiffiusarmata. Anaanap meeqqami atugaanik paasinninnissaanut ikiornissaa immaqa pingarnerpaatut isigisarpalput, tamannami anaanaasup meeqqaminik isumassuisarnermigut allangortitsinissaanut sunniuteqarluunarnerpaasarmat. Anaanaasup meeqqaminut misikkarinnerulerlernera nakuuserfiusumiit anillannissamut aqqutissiueqataasarpopoq.

Anaanap meeqqallu akornanni nipangersimasarneq ilaqtariinni nakuuserfiusuni pisartut ilaattut takugajupparput. Anaanaq meerarlu imminnut illersornissaminnik kissaatedqarput, taamaammallu nakuuserneq nipangiutiinnartarpaat. Anaanat ilaannut nipangiussineq pisunik miserratiginninnermit soqutiginnginninnermillu aallaveqartapoq. Nakuusernerummi meeraq qanoq sunnertarneraa takus-sallugu annernarpallaartapoq. Akuttunngitsumik anaanat meeqqami ilaqtariit iluanni pissutsit pillugit takusimasaannut eqqarsaatersuutaannullu tupaallaattarput Nipangiusimannineq kipitinneqaraangat nakuusernermullu atatillugu ataatsimoorussataallaavigalugit anaanaq meerarlu nutaamik toqqammavittaartarput. Naak ulluinnarni ilaqtariinni nakuusertarnerup meeqqamut sunniutaanut nassuerutiginnineq annernartaraluartoq, anaanaasumut meeqqap illersornissaa pitsaanaerpaamillu atugaqartinnissaa pingaaruinnartapoq (SOLOMON AAMMA GEORGE 2000).

Anaanaasup meeqqallu oqaloqatigneranni meeqqap oqaassisaaasa inissaqartinnissaat pingaartittarparput. Peqataasut sumi inisisimanertik nalunnginniassammassuk oqaloqatigiinneq aaliangersimasumik ilusilersortarparput.

Perorsaasup qanoq oqarsinnaaneranik assersuut:

Oqaluunntsinni anaanavit peqataanissaa piumasaraara. Taava anaanavit qanoq oqarnersugut tusaasin-naassavaa, arlaannillu oqaassisqaarnersoq aperisinnaavarput. Nalunngilara illit angerlarsimaffissinni misigisimasatit pillugit aarlerisoq. Immaqa tamanna pillugu oqaluttuartissinnaavarput?"

Assersummi tunngaviusumik meeraq perorsaasorlu oqaluuttussaasut, anaanarlu pisariaqarfiatigut ilaatinneqartassasoq naqissuserneqarpoq. Anaanaq initualaarpal imaluunniit oqaloqatigiinnermi tul-luunngitsumik attaeqatigitoqarpat oqaluunneq aqulertarpalput misillulgulu oqaloqatigiinnerup tamanut pissarviunissaa anguniartarlutigu.

Meeqqap ineriertornera ukkattarpalput

Ineriertorfimmi psykologi aallaavigalugu angajoqqaajussutsip meeqqap pissusilersuutanut qanoq sunniuteqartarneranut atukkanullu tunngatillugu anaanaasup takunninnissaanut ikiortarpalput. Anaanar-passuit nakuuserfigitinnermit pisimasut sakkortuut meeqqap misigisimasai taarserniarlugillusooq meeqqaminik ingasattumik ineriertornissaannullu akornutaasumik paarsilertarpalput.

Anaanaasumik pania pillugu oqaloqatiginninnermit assersuut.

"Paninnguaq arlaannik aqquaagaqassanngilaq. Annertullaamik misigisaqarnikuuvooq," Kiistat oqar-

pog. Kiistap Paninnguaq ataatsimik ukiulik arlaannillu sulaartoq nakkutigiinnavippaa, inimilu sumun-narfinngui tamaasa malillugu. Panini nakkutigerusuppa, Paninnguulli inuuneranut iluaqutaasussat puigorlugit. Kiistap annilaanganerata Paninnguaq killilersorpaa, tassami alapernaannini atorsinnaanngila, misilittagaqanngitsoornissaanillu kinguneqarpoq. Kiistarangerlarsimaffimminti nakuusertoqarnerani Paninnguaq iluamik paarisinnaasimanginnamiuk imminut pisuutinnioqimaatsorsiutigalugu oqalutturopoq engumassutigalugulu nakuusertoqartarsimaneranit Paninnguaq qanoq inuunermigut ineriartornermigullu sunniuteqartitsissanersoq. Kiistap Paninnguaq allanut tunniunnissaa toqqisisi-manarinngilaa, taamaammallu qimarnguiup oqilsaassisinnaanermik neqeroorutaa atussanagu.

Oqaloqatigiinnermi anaanaasup panimminik nakkutiginninniarnera akuersaartarpalput, kisiannili pani-atamisilitagaqarusunnermik kissaatai pisariaqartitaalu pillugit takunninnissaa annertusarniartarlutigu. Anaanaq meeqqap nalinginnaasumik ineriartornerani pisartunik (ineriartornikkut psykologi) ilisimasanik tunisarparput, anaanaasullu panimminut pissuserisartakkani allangorarnerulersittarpai.

Arnat nakuuserfigitissimasut ilaat meeqqaminnut perorsaaneq aqqutigalugu attaveqaqatigiileqqinnissaanut ikiorneqartarpagut. Meeqqaminnik aqutsisinnaajunnaarsimasutut misigisarput, meeqqaminnullu oqartussaanertigut ataaqqineqarnissartik pinngorteqqinnejassappat ikiorneqarnissartik pisariaqartit-tarpaat: Meeqqap nakuusernermit qisuarialai suli anaanaasumut unammillernariaannartarpalput, soorlu meeraq avammut sammisumik qisuarialartuuppat. Anaanaq meerarlu perorsaanermik innersuussutitigut ikiortarpagut, soorlu nerinermi imaluunniit ullaakkut atuariartunnginnermi isumagisassat nalaanni aaqqiagiinnginnerit suliarineqassappata.

ANAANAASUMUT MEEQQAMULLU QASUERSAARFIK

Qimarnguimmi meeqqanik paarsisartumik sulisoqarpoq. Anaanap pausernerani, pisinniarfilerinerani imaluunniit qimarnguimmi sulisumik oqaloqateqarnerani meeraq pinnguarsinnaavoq, meeraqatiminillu naapitaqarlni.

Anaanatut piginnaassutsit takusarpagut

Anaanaasup anaanatut nukissaqarfii ukkattarpagut, taamaaliornikkummi anaanamik meeraatalu inuuneranik takunnittarnerput imartunerusarpoq siunissamullu takorluukkat neriuutillu pinngooqittar-

lutik. Anaanap meeqqallu oqaluttuaat issariarnermilu naapinneri pisartut takuniarsarisarpagut. Oqaluttuat pitsaasut saqqummerajuttarput, soorlu anaanap meeqqani pillugu oqaluttuaraangat. Aamma anaanap meeqqallu peqatigiillutik sammisassaat eqqartortarpagut, soorlu ima aperisartugut: "Illit meeqqallu nuannisaqatigiissagussi taava sulerissavisi?" Ataatsimoorussamik pisimasut oqaloqatigiissutiginerisigut sunniivigeqatiginneq pimoorussiviuvooq ajunngitsorlu pilersinneqaqqittarpoq.

NAARTUSUMIK NAALUNGIARSUUTILIMILLU KISIMEEQATIGALUGIT OQALOQATIGINNINNEQ

SIUNERTAA:

- Anaanap meeraasullu akornanni attuumassuteqarneq siuarsarlugu

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatigiinneq perorsaasumik aamma/imaluunniit psykologimit ingerlanneqartarpoq
- Sapaatip akunneranut marloriarluni oqaloqatigiittoqartarpoq

PERIUTSIT:

- Anaanaasup meeqqaminut atanera tapersersortarpalput
- Anaanaasup misigisaqapilussimanermit kingunerlutitsinikuunerminik suliaqarneranik ikiortarpalput
- Anaanaq ulluinnarni aaliangersimasumik ilusilersuineranik ikiortarpalput

Naartusut anaananngorlaallu meeqqaminnut atassuteqarnerulersittarpagut

Anaanangortussat anaananngorlaallu nakuuserfigitissimasut meeqqaminnut attumassuteqalerumi-naatsitsisinnaapput. Nakuusertartumik meerartaaqateqartussangornerup arnaq nalornisunngortil-lugulu aliasulersittarpaa, soorlu aamma meeqqamut imminut pisuutillnilu siunissamik aarlerissute-qartartoq. Nalinginnaasumik meeqqamut atalernissaq pinngitoortinnejangippat kinguarsarneqassaaq. Oqaloqatigiinnikkullu tamanna aaqqinniarsarisarpalput.

Angajooqqaatut pissusilersorneq qamannga pisartoq

Naalungiarsummut (0-2-nik ukiullit) anaanamik oqaloqateqarnitsinni qamannga pisumik angajooqqaatut pissusilersornissap pilersinnissaa, angajooqqaallu meeqqaminnik naapitsinissaminnut qamannga piginna-asuseqartarnerat aallaavigalugu immikkut ukkatarisarpalput, naak immaqa piffissami tassaneqqissaaq angajooqqaat isumassuisinnaanerat annikillisimagaluartoq. Atassuteqartarnermik suliaqarnermi me-

eqqap inuttut pissusii iliuusaalu ukkattarpagut taamaalillatalu meeraq piviusorsiortumik isigisarlutigu. Anaanaq meeqqaminik oqaloqateqarnissamik immikkullu ilisarnaataanik oqaaseqarnissamik kaammattorneqaraangat anaanaq meerarlu ataatsimut uppernarsarneqartarpot, anaanaasorlu mee-q-qaminut misikkarinnerulerlarpot. Anaanap naalungiarsuumminik paasinninnissaanik attaveqalernissaanillu pimoorussisisumik suliarinnittarpugut. Meeraq arlaleriarluni anaanaminut attaveqarniartalaru-artoq anaanaata maluginngippagu anaanaasoq meeqqami kalerrisaarineranut eqqumaniaqqullugu qin-nuigisarparput, kaammattortarparpullu meeqqani attorlugu, oqaloqatigalugu qungujulaffigalugulu, tassa takusimallugu takutissagaa. Meeqqap attaveqarniarnera oqaasertarlerutsigu sorusunnera ersarissas-savarput. Soorlu: Perorsaasoq: "Aap, tassa taanna ranngeli perusutara. Tiguniarlugu assaga isaappara, kisianni angusinnaanngilara – immaqa illit uannut tunniussinnaagit? Aap..... anaana qujanaq!" Meeqqap immikkoorutimineerai immikkullu piginnaasai anaanamik nuannaartsillillu tullusimaartitsisarput meeqqamullu qaninnerusutut misigilersitsisarlutik.

Ulluinnaat aaliangersimasumik aaqqissukkat

Anaanaq naalungiarsuutinilu ulluinnarni aaliangersimasumik ilusilimmik inuuneqalersimanngippata tassuuna ikiortarpagut. Taamaalilluni anaanap meeqqallu annilaanganerat uiernermillu misigisimane-rat millisinneqartarpot. Anaanat ilaasa erseqqarissumik assersuutigalugu meeqqap marlunnik ukiullip akunneri qassini sininnissamik pisariaqartitsinersut paasinissaat atorfissaqartittarpaat, toqqissisi-marfissaqarniassammatalu ullut ingerlanissaasa aaqqissuunnissaannut ikiortariaqartarpagut. Arnat ilaat anaanatut pitsasumik malitassaminnik peqarneq ajorput, angajoqqaunissamullu qajannarneru-sarlutik. Arnap angajoqqaaminut tunngatillugu misigissutsit aaqqiagiinngissutillu katsorsaataasumik suliarisimanngippagit, taava anaanap meeqqallu akornanni oqaloqatigiinnerit ingerlateqqinnissaan-nut pisariaqartitsisinaapput, anaanarlu peroriartorsimaneranut tunngasutigut aallunneqarnissamut neqeroorfigineqassaaq.

Naluungiarsuk inunngorsimanngitsoq oqaloqatigiissutigisarparput

Anaanangortussap meerartaassaminut atassuteqalernissaa siunertaralugu ikirolugu sulisarpugut. Meeraq utaqqisaq, anaanangortussallu anaanangornissamik kissaatai sinnattuilu oqaloqatigiissutiga-lugit inunngortussaq piviusuunerulerlarpot, arnallu imminut tatiginera pilersinneaqqittarluni.

Naartusumik oqaloqateqarnermit assersuut:

Rosa qimarguimmut nuukkami naartuvoq. Arnaq pinngitsaolineqarnermini naartulersimavoq. Nar-tunermini timikkut artorsarpoq erninissanilu annilaangagalugu. Rosap naartuuni tigummiinnarusp-

paa. Rosap oqaloqatigisarnerani erninissaanut piareersarparput, soorlu meeqqami allat erniarinerinut tunngasunik oqaluttuartinneratigut. Taamanikkut ernigaangami nuannaarneq nammineq ilaqtariillu misigisimasaat pillugu. Rosa erninermini kissaatai eqqartorpagut, inernerivaalu qimarguimmi sulisut ilaat erninerani ikiortaassasoq. Aamma sutigut meerarlu ikiorneqassanersut eqqartorparput. Ernereer-pat naalungiarsuutaalu "angerlarpata" annikikkaluamik immikkut tikilluaqquneqassapput.

NAARTUUP NAKUSERNEQ AJOQUSISSUTIGISARPA

Anaanaq naartunermini nakuuserfigitippat imaassinnaavoq meeraq qajannassuseqarluni inunngortoq, taamaanninilu meeraanermini inuusuttuaraanerminilu attassinnaagaa. Timikkuinnaq ajoquserneqas-sanngilaq, ataavartumimmi stresserneq naartuup ineriartorneranut sunniuteqartarpot. Ilisimatusarne-rit takutippaat stresshormonit anaanap illiaani eranganut ingerlasartut, sapaatillu akunnerata 17-nissaani takuneqalereersinnaasartut. Naalungiarsuit arnaat sivisunerusumik aamikkut stresshormoneqarsimap-pata timikkut tarnikkullu qajannartuusinnaanermikkut navianartorsiortarpot – soorlu inunngornerminni oqippallaarlutik, poqiinnerullutik, sianiutitigut qajannarnerullutik, stressernerminnik aqtsiuminaatils-lutik akunnattumillu takoqquaartuusinnaallutik.

(VAN DEN BERGH 2005)

OQALOQATIGIINNITSINNI SUUT ATORTARPAGUT?

Anaanap meeqqaminut misikkarissusaa suliaritillugu periutsit assigiinngitsut atortarpagut. Atortoris-takkagut meeqqanut anginernut mikinernullu tunngatinneqartarpot:

- "PCERA" (Parent-Child Early Raltional Assesment) (CLARK AAMMA ANDERSON 2010)
- "Working Models of the Child interview" ZEANAH ALLALLU 1993)
- "Circle of Security" (COOPER ALLALLU 2005)

PCERA-mi periuserineqartartumi anaanaasup meeqqami takutinniagaani paasinnissinnaanerata pit-sanshangorsarnissaa siunertarineqartarpot. Meeqqap qanoq pingaaruteqarneranik anaanaasorlu pigin-naassutsimigut attuumassuteqarneragut misigisaanullu paasinnitsillugu. Anaanaq-meeraq-sunniute-qaqatigiinnermi soorlu nerineranni filmiliarineqartarpot, uuttuutillu assigiinngitsut, soorlu isit atorlugit attaveqaqatigiinnerit, marluusarnerat peqatigillutillu sulerisarnerat atorlugit uuttorneqartarpot. Tama-tuma kingorna sumi ajornartorsiuteqartoqarsinnaanera erseqqinnerusumik nassuaatigineqartarpot,

taakkulu siunissami ukkatarineqassasut
aalajangiunneqartarput.

PCERA-mik atuinermiit assersuut.

Karo naalungiarsuutaalu psykologimiittarput,
tassungalu atatillugu Karo paniatalu nerinermi
sunniivigeqatigiittarnerat videolarineqarpoq.
Videolornerni Karop anaanatut piginnaasaasa
uppernarsarnissaat siunertaavoq, aammali Karop
panimminik attaveqartarnera takutinniarlugu
paasitinniarlugulu. Tulliullugu video Karomut
takutinneqarmat psykologip videomi qinikkani
aaliangersimasut takutippai. Karop panimmilu
sunniivigeqatigiinnertik illarluni nuannaarutigivai.
Kingornalu psykologip Karomut panininilu sutigut
attaveqaqatigiinnerliornersut takutippaa. Psykologip
meeqqap attaveqarniarnera ersarissarniarlugu
meeraq "oqalutsippaa", Karo-llu meeqqap isaaniit
tamanna takuleriataarpaa.

Working Models of the Child Interview tassaavoq
aaliangersimasunik sammisaqarluni apersuiner-
mik najoqqutarineqartartoq, anaanallu (ataatallu)
qanoq eqqarsartarnersut meeqqamullu qanoq
misigissuseqarnerannik paasissutissiisartoq
(STERN 1995), najoqqutarlu soorlu psykologimiittarnerup aallartinnerani atorneqartapoq .

Anaanaasup meeqqallu atassuteqaqatigiinneran-
nut tunngatillugu soorlu aperisoqartapoq:

- Illit meeqqavillu akornanni suut
nuannaarutiginerpaavigit?
- Meeqqat pillugu nuannarinerpaasannik oqalut

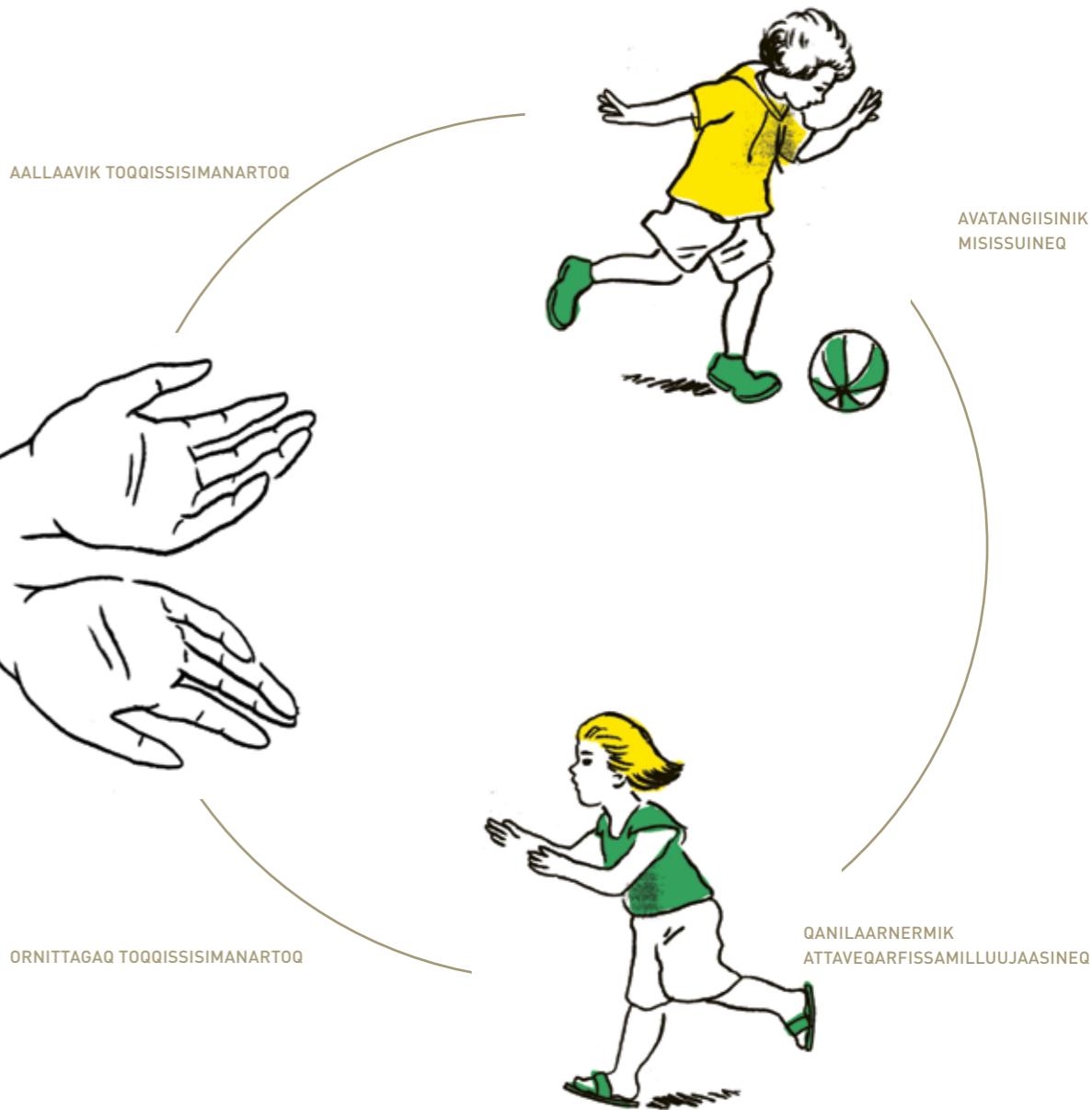
tuassaqarpiit – meeqqanni sunaana
nuannarinerpaagit?

- Meeqqap inuunerani unammillernartuni
allaanerusoqarsimanissaanik
kissaateqarsinnaagaluarpit?

Circle of Security angajoqqaat meeqqamik im-
minnullu qanoq nakkutarisinnaanerminnik ilin-
niarfiuvoq. Meeqqanullu qanorluunniit ukiulinnut
atorneqartarluni. Sungiusarnermi programmi
attaveqartarnermut teoriimit tunngaveqartoq
aallavigalugu toqqissisimanissamut nigaliliaavoq
(meeqqap pisariaqartitaanik ukkassilluni). Toqqis-
sisimaneq pillugu nigaliliaq anaanaasup (ataataas-
ullu) meeqqap pisariaqartitaanik takunninnissaan-
nut iliniartitsinermi atorneqartapoq, meeqqap
toqqissisimanissaanut ilaqtariit silarsuaata
uiverfiunnginnissaa qualakeertarlugu. Nigalil-
iaq meeqqap qitiusumik tarnikkut pisariaqartitai
tunngavigalugit angajoqqaat peqatigalugit ineriar-
tortinneqarsimasoq allaavigalugu sanaajuvoq:

- Qanilaarnermik attaveqarfissamillu ujaasineq
(attaveqarniermi iliuusaasartoq – "aallaavik
toqqissisimanartoq")
- Avatangiisink misissuineq (misissuinermi
iliuusaasartoq – "ornittagaq
toqqissisimanartoq")

Pisariaqartitat taakku marluk naammash-
sineqassappata angajoqqaani toqqammaviusut
misigissuseqarlutik, akuersortuullutik, suleqatig-
innissuseqarlutik, siumut naatsorsuutigin-
nereersinnaallutik pinissaat pisariaqarpoq. Oqalo-

qatigiinnermi toqqissisimaneq pillugu nigaliliap atorneqarfiani soorlu apeqquitit makku tunngaviusinnaapput: "Oqaruit meeqqat piumasarpassuaqartoq, taava taamak pissusilersornera qanoq isumaqarsoriviuk?" Meeraq nigaliliami sumiippa? Illit nammineq nigaliliap sukutsitaani inissisimavit? Pisumi tassani meeqqat sumik pisariaqartitsiva?"

Toqqissisimanerup nigaliata atorneratigut anaanaasup takunninnissaanut, eqqoriaanissaanut aamma eqqarsaetersornikkut isummernissaanut ikiortparparput, taamaillunilu meeqqami iliuusaanik pisariaqartitaanillu annerusumik paasinnittarpoq.

ANAANAT NAALUNGIARSUUTILLIT EQIMATTATUT

SIUNERTAA:

- Anaanaanermi nuannaarutit ernumassutilu oqaluttuaralugit
- Anaanap-meeqqap-attaveqatigiinnerannut ikiornissaanut nukissaqarfinnik nassaarnissaq

SINAAKKUTAA:

- Perorsaasup psykologillu arnat meeqqallu paarlakaajaallutik oqaaseqartarnissaannut akisussaaffik tigusarpaat
- Eqimattami sapaatip akunneranut ataasiarlutik naapittarput

PERIUTSIT:

- Meeqqap piginnaasai iliuuseqarfissatullu periarfissai eqqartortarpagut
- Meeqqap inuttut qanoq inneranik inuunerminilu oqaluttuassartaanik oqaasertalersuinermut ikuuttarpugut
- Milutsitsineq, sinimmik pisariaqartitsineq, meeqqap ingasattumik qiimmassarneqannnginnissaanut paarsisarnermullu paasissutissiisarpugut il.il.

Arnat anaanaassuseq pillugu oqalliseqatigiittarput

Anaanaq-naalungiarsuk-eqimattami arnat misigisimasatik pillugit imminnut oqaluttuarfigisarput, tasaniilu anaanaanermi nuannaarutit ernumassutilu sammineqartarput meeraallu naapitinnejarlutik.

Arnaq imminut mattusimaneranit ikiorneqartarpoq, ataatsimoqatigiinnerlu imminnllu isumassueqati-giinnejq pinngortarluni.

Anaanaq-naalungiarsuk-eqimattami (meeqqat 0 -2-nik ukiullit) qulaaniit isigalugu teoriia anaanaq nalungiarsullu kisimiitillugit katsorsaanermik tunngavigineqarpoq.

Eqimattami anaanaasup naalungiarsuullu atugaat ukkatarineqarput. Apeqput manna aallaavigineqartarpoq: "Ulluni 14-ni kingullerni meeqqanni suna immikkut maluginiarsimaviuk?"

Anaanap meeqqani pillugu oqaluttuarnissaanik kaammattuinikkut meeqqaminik takunnillunilu paasin-ninnissaanik ikiorneqartarpoq. Meeqqap immikkut ilisarnaatai anaanaasumut nuannaarnermik, qanis-susermik anaanatullu tullusimaarnermik pinngortitsisarput attaveqatigiinnerannullu pitsangorsaa-nermi iluaquatasarlutik.

Eqimattaq uani apeqqummi akuliutinnejartarpoq: "Taanna takugakku/tusarakku suna maluginiar-piuk ....?". Psykologip perorsaasullu sulineranni eqimattami anaanaassutsip suliarineqarnerani kikkut tamarmik peqataanissamik akisussaaffimmillu tigusinissamik kajumissaarneqartarput. Misilittagaqar-figaarput anaanat oqalunnissaminnut assut pisariaqartitsisartut, taamaattumillu naalungiarsuit aamma equmaffigineqarnissaat oqaloqatigiinnermullu ilanngunniarneqarnissaat eqqumaffigisarparput.

Pissusissamisoorfiatigut meeqqap psykomotorisk-ikkut attaveqartarnikkullu ineriarngerat paassisutis-siissutigisarparput, tassa aaliangersimasumik ilusilersukkamillu inuuneqarnissaat pillugit, aammalu mi-lutsitsineq, sinimmik pisariaqartitsineq, ingasattumik qiimmassarneqarnissaat il.il. pillugit siunnersuiffi-gisarlutigit. Immikkoortumi tullermi arnat meeqqallu qimarnguimmiit qimagunneranni unammillernartut ukkatissavarput, soorlu aamma najugaqareernerup kingorna sunik ikiuisarnigut nassuaatigissagigut.

07 QIMARNGUVIMMIK- KUNNAARRNEQ

Najugaqarunnaarnermi inunniq isumaginninnermik pissutsit aamma arnat meeqqallu qimarguimmait nuullutik qimagukkaangata misigissutsikkut unammillerfiusinnaasutut saqqummertartut immikkut sulissutigisarpagutput. Qimarguimmi najugaqarunnaarneq ilaannut isumaqartarpoq ajornartorsiutit aallartitseqqinnerannik ilaannut isumaqartarpoq.

Uku ukkatarisarpagut:

- arnap aningasaqaqnera qulakkeerlugu nuunneranilu isumagisassanik ikirolugu
- arnamut meeraanullu tamakkiisumik isigaluni ikiuinissaq qulakkeerlugu
- arnaq meeraru nuuppata isumannaatsuunissaa pilersillugu
- arnap nuunneranut atatillugu ernumassutaanik unammilligassaanillu oqaloqatigalugu

Aamma arnaq qimarguimmait qimagukkaangat qanoq inuullaqqusisarnerput iserfigissavarput. Immikkoortup naggataani taamaalinerani meeqqat suna ilisarnaatigisarneraat, sulinitssinnilu tassunga atatillugu periuserisartakkagut nassuaatigis-savagut.

Immikkoortumi uani arnap qimarguimmait nuunneranni suut ilisarnaataasarnersut siullermik allaaserissavagut. Tulliullugu najugaqareernermi inunniq isumaginninnerup iluani oqaloqatigiinnerit eqqartussavagut, tassungalu atatillugu piffissami taamaalinerani arnat ernumassutaannut tunngasut. Malitsigalugu arnap nakuusertartumut nooq-qinniarnerani qanoq iliortarnigut sammissavagut.

ARNAT

ARNAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Arnat qimarnguinnit nuunnissartik marloqiusamik isumaqarfisarpaat. Siullermik aatsaat iluamik aallaqqaataaniit inuunermik aallartitsinissartik, nutaamillu angerlarsimaffittaarnissartik qilanaarutigisarpaat. Aappaatigulli kisimiillutik inuusinnaanissartik, kiserliornissartik ulluinnarnilu nutaanik atugassaqarnertik nukissaqarfisasanerlugu annilaanngatigisarpaat. Tamatigullu nakuusertartup sumi inissisimanera aamma ernumassutigisarpaat. Taakku saniatigut isumagisassarpasaut, soorlu pappialarsornerit, initaarnermi il.il. annertuutut misinnarsinnaapput. Taamaammat arlallit qimarnguimmiit nuunnerminni aammarlutik ajornartorsioqqilersinnaasarpasaut. Inuit ilaannut aamma ataatsimooqatiginnermut, tassalu qimarnguimmi najugaqtigisimasaut, sulisunut piumassutsikkullu sulisunut inuullaqqusinis-saq ajornakusoorlunilu tessunngunarsinnaasarpasaut.

2010-mi Danner-imi najugaqtartartut agguaqatigiissillugit ullut 76-t najugaqarsimasarpasaut. Nuunnissamullu ulluliussami tamatigut kommuunip inissaqartitsinera apeqquataasarpasaut. Taman-nalu isumaqarpasaut tassa arnarpasaut nuuttussanngornerminni suli imminnut suliarinninnermiittartut, taamaammallu naak tunngaviusumik imminnut suliarinerup qeqqaniikkaluarlutik aallarteqqinnissamut piareersartariaqartarpasaut. Arnat ilaasa nuuttussanngornermik nassuiartarpaat, soorlugooq naak toqqavik cementiusoq suli paninngilluinnaraluartoq sanasariaqalerlutik.

ARNANIK OQALOQATIGINNITTARIAATSIGUT

OQALOQATIGINNERIAASEQ	SULISOQ
Inunnik isumaginninnermut tunngasunik oqaloqatiginninneq	Inunnik isumaginninnermik suliaqartut
Sammisassat allat pillugit oqaloqatiginninneq	Inunnik isumaginninnermik suliaqartut (immaqalu perorsaasoq aamma psykologi)

INUNNIK ISUMAGINNINNERMUT TUNNGASUNIK OQALOQATIGINNINNEQ

SIUNERTAA:

- Arnarp eqqisisimanissaanut inunnik isumaginninnermut tunngasut inissinneqarnissaat

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatigiinneq inunnik isumaginninnermik suliaqartup ingerlattarpaa
- Tamatigut oqaloqatiginnerit ullut tamaasa pisarput

PERIUTSIT:

- Arnaq ilaattillugu inunnik isumaginninnermik suliassat suut aaqqittariaqarnerannik paasitttarparput
- suliassat pisariaqartut aallartinnissaat malinnaviginissaallu akisussaaffigaagut

Uku ukkatarisarpagut:

- arnap aningaasaqarnera qulakkeerlugu nutseranilu ikiortlugu
- arnaq meerarlu tamakkiisumik isigisumik suli ikiorneqarnissaat qulakkeerlugu
- arnaq meerarlu nuunnerini isumanaallisaasoqarluni
- arnaq nuunnermi ernumassutai unamminartitaalu pillugit oqaloqatigalugu

Nutsernermi uiverneq aaqqittarparput

Kommunip arnap nuunnissaanik nalunaaruteqar-

tarnera assigiinngisitaartarpasaut. Ilaat ullualuinnaat ingerlanerannit nuuttariaqartarpasaut, allalli qaammatit marluk ingerlanerannit nuuttusaasarlutik. Pissutsit taamaattut nuunnissamik neqeroorutit pilersaarusi-ornissaannut ajornakusoortitsisarpasaut. Nuulernermi inunnik isumaginninnermit ikiorneqarnissamik pisa-riaqartitat nutaat pinngortarpasaut, taamaalineranilu suli naammassineqanngitsunik suliariannitoqar-sinnaasarpasaut. Imaassinjaagamimi aaliangigassanik amigaateqartoqartoq, soorlu angajoqqaatut akisus-saatitaanermet, avinnermut il.il. tunngasutigut. Su-liassat tamakkua qimarnguimmi najugaqareernerup kingorna isumagisassanut ilaasarpasaut.

Siusinnerusukkut allaaserineqareersutut arnat nuunnermi kingorna isumagisassarpasaut- nut tupaqqasarpasaut. Taamaammat arnarpasaut qimarnguimmiit nuunnerannit uiverfiusut aaqqis-suulluakkamik tamakkiisumillu isigisumik aaqqin-nissaat sulissutigisarpagut. Pisunut piareersaanik-kut aqutsisutut atuunnissarpasaut akisussaaffitsitut tigusarparput.

Nuunnermi najugaqareernerullu kingorna arnat ukunatigut ikiorsinnaasarpagut:

- aningaasanik taperneqarnissamut qinnuteqarneq (nuunnermi akiliutaasartoq, boligsikringi, aallartisarnissamut ikiut, ineqarnermet akiliutissamut siullermut, aningaasaateqarfinnut qinnuteqarneq)
- ilaqtariinnut siunnersuisartunut atassuteqarneq, immaqalu ineqarnermik siunnersuisartunut allanullu pisariaqartunut

- najugaqarfimmik (adressimik) allanngineq isertortumillu najugaqarfeqalerneq

Oqaloqatigiinnermi amerlasuutigut nuunnermi misigissutsikkut suliassat ukkatarisarpagut, taakkulu immikkoortumi tullermi sammissavagut.

AVATAANI ATTAVEQARFIIT QANOQ AKULIUTITISSAVAGUT

Najugaqareernerup kingorna kommuunimi ilaqtariinnut inersimasunullu sullisisartut attaveqaqatigiit-tartutut ataatsimeeqatiginissaat pingaruteqartut ilagivaat. Tassani arnap/meeqqap pisariaqartitaasa saqqumiunissaat, kommuunillu ilaqtariit tapersorsornissaannut tigusinissaat qulakkiissallugu siunertaasarpus. Ataatsimiinnermi ataqtigiissarinissaq assut pingartittarparput, tassanimi tamakkiisumik isigaluni sulinissaq qulakkeerneqartapoq.

SAMMISAT ALLAT PILLUGIT OQALOQATIGIINNEQ

SIUNERTAA:

- Nuunnermi inuunermilu atugassat nutaat pillugit annilaanngatit ernumassutillu annikillisinniarlugit
- Arnamut iliuusissatut perusissanik pilersitsineq
- Nuannaarutit, neriuutit sinnattullu oqaloqatigiissutiginissaat

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatigiinnerit inunnik isumaginninnermik suliaqartumit ingerlanneqartarput (immaqalu perorsaasumit psykologimiillu)
- Oqaloqatigiinnerit tamatigut ullut tamaasa pisarput

PERIUTSIT:

- Ernumassutit, nuannaarutit iliuusissatullu periarfissat (mestringsstrategier aamma agenthed) pinngitsoornata itisilerlugit ukkatarisarpagut
- Arnaq peqatigalugu iliuusissatut perusissanik pilersitsisarpugut
- Nukissaqarfiit, naleqartitat aamma nuannaarutit iliuusissatullu periarfissat (mestringsstrategier aamma agenthed) ukkatarisarpagut

Arnap iliuuseqarfissatut periarfissai

ukkataralugit

Nuunnermi unamminartut arlaliusinnaapput, taakkulu arnamik oqaloqatiginninnissami aaliangiisuuusarput. Oqaloqatigiinnerit soorlu makkuninnga imaqarsinnaapput:

- nuunnerup kingorna isumannaallisaaneq paarineqarnerlu (soorlu nakuusertumik attaveqarnissaq)
- kiserliornissaq imminullu mattunnissamut annilaanganeq
- iluatsinnissamut upperinninneq
- selineq/ilinniarneq aallartillugu
- ataataasup meeqqallu naapinnerat (tamatigut nuunnermini tamatuma qanoq pinissaa inissinneqarsimaneq ajorpoq)
- inuttut nammineq attaveqafigisartakkat
- inuunerup nakuusernertaqanngitsup ingerlatiinnarnissaa
- siunissamut neriuutit sinnattullu

Arnap ernumassutiminik suliarinninnissaanut ikiuinitssini unammillernarisaaanut iliuusissatut periusissaanik ukkassisarpugut. Arnap atukkami iliuuseqarfignerisigut unammilligassat tarnik- kut piareersimaffiginerusarpai taamaasillunilu stressernera appassarsinaalluni.

Oqaloqatigiinnermi aaliangersimasumik sammisaqnermi apeqputinut assersuutit:

Isumannaallisaaneq killiliisarnerlu:

Aappakunnik (aamma ilaquaasinnaavoq imaluun- niit allat nakuusersimasut) attaveqarninni suna perusuppiuk (perusunngiliuk)?

Pisoqaraluarpat sussavit....?

Qanoq isertigisinnaava? Matup silataaniitiinnarlu- gu, inimut isertillugu imaluunniit isinngilluinnas- sava?

Pisoqaraluarpat kimut sianersinnaavit?

Kiserliorneq imminullu mattusimaneq:

Sunngiffimmi sammisassanik qanoq periarfissa- qarpa? Arlaannik kajungerisaqarpit?

Nikallungalissagaluaruit kimut sianersinnaavit?

Piffissap ilaatigut meeqqannik paarsisussaqarpiit?

Selineq ilinniarnerlu:

Ittorisallu aallaqqammut mianersuutilaartaria- qartutit isumaqatigiissusiorsinnaavisi?

Ilinnialeqqinnissannut atatillugu sunik eqqarsaa- tersuuteqarpit?

Neriuunneq sinnattullu:

Nuunnissanni suna qilanaarinerpaaviuk?

Ilinnut meeqqannullu suna kissaatigiviuk? Aamma ukioq ataaseq qaangiuppat?

Iliuusissatut periusissat sapinngisamik erseq- qareqqissaassapput, arnarlu peqatigalugu isumannaallisaasoqassaaq unammilligassallu qaangerneqarsinnaaneri upperissavai.

ARNAQ NAKUUSERTARTUMUT UTEQQIKKALUARPAT

Arnat amerlanerpaartai qimarnguiup qimannerani immikkut initaartarpit. Kisianni ilaasa nakuusertartu- mut uternissartik aaliangiuttarpaat neriuullutik nakuusernertaqanngitsumik inuulersinnaanissartik. Naak taamatut aaliangiussinermut ernumasaraluarluta, taamaattoq – aammalu taamaattuaannarpoq – arnap qanoq inoorusunnerminik aaliangiussarivaa.

ARNAT QASSIT NAKUUSERTARTUMUT UTERTARPAT?

2011-mi arnat qimarnguinniit nuuttut 14 %-ii nakuusertartumut uterput.

(BARLACH AAMMA STENAGER 2012)

MEEQQAT IMMIKKUT EQQUMAFFIGISARPAGUT

Arnaq nakuusertartumut uterpat meeqqat sapinngisamik pitsaanerpaamik atugaqarnissaat tunngavigalugu immikkut alaatsinaanneqartarpit:

- Kommuuni arnaq meeqqallu angerlarsimaffimminut nuuttut ilisimatinneqartarpot
- Anaanaq-meeraq-oqaloqatigiinneq-mi qanoq pisoqaqarnissaa aalluttarparput
- Meeqqat anginerit (arnaa isumasioreerlugu) angerlarsimaffik tujorminarsissappat sumut saaffigin nissinnaanerannik oqaloqatigineqartarpot
- Sulianut tunngatillugu meeqqat attaveqarfegisartagaat attavigineqartarpot

Arnap nakuusertumut uterluni nuunnerani naggataarutaasumik tamatigut oqallisigineqartartut:

- Siunissamut neriuutit sinnattullu
- Isumannaallisaaneq
- Nammineq killisarititai – aappiinnerat ingerlaqqissappat suna allanngortariaqarpa?
- Qimarnguimmut nammineq ornigunnikkut, oqarasuaatikkut emailikkullu saaffiginneqqinnissamut periarfissaqartuaannarpoq
- Ikiorneqarnissamik periarfissaqartuaannarpoq – aamma nakuusertartumut

"Arnap isumannaallisaaneq pillugu qimarguimmullu nammineq ornigunnikkut, oqarasuaatikkut email-ikkullu saaffiginneqqinnissaanut, periarfissai oqaloqatigiissutigisarpagut. Kisianni aamma arlaannik nammineq piumasarinngisaanik pisoqarnissaanut eqqumaffiginninnissaa oqaloqatoqatigiissutigisarparput. Sunaana maanngaaniit pissarsiarisimaga? Uternerani arlaannik allanngortoqarsimavaa? Imaluun-niit pissutsit taamaaginnarp? Upalungaarsimanera taamaaginnarpa? Qaqugu naammalissava? Pissute-qarluni qimargunnikuvoq, pissutaasorli tammarsimanngilaq. Nakuusertartoq inooqatigiinnassaguniuk suna allanngortariaqarpa? (PERORSAASOQ, DANNER)

INUULLUAQQUSIGAANGATTA

Arnat Københavnip Kommuunianut eqqaanullu nuuttut mappemik "Farvel fra Danner"-imik tunineqartarput. Mappi arnat sumi ikiortinnissaminnut siunnersortinnissaminnullu saaffissaanut, qanittumilu sunik neqerooruteqarneranik paassisutissanik imaqarpoq. Mappip ikiorneqarnissamut periarfissat ersersissavai, taamaalillunilu arnap attaveqarfisartagai, sulisut aamma privativik, nukittorsarnissamut periarfissinneqassappat.

INUULLUAQQUSINERMI MAPPI

Inuullaqqusinermi mappi paassisutissanik makkuninngaa imaqarpoq:

- Pinasuartumik ikiortiffisat, ulloq unnuarlu pigaartut aamma nakorsiartarfiiit
- Siunnersortiffisatut periarfissat
- Kommuunip neqeroorutai soorlu Innuttaasunut sullissivik, suliffissarsiuussisarfiit aamma innuttaasunik siunnersuisarfiit
- Ulluinnnarni isumagisassatigut ikiuineq soorlu peqtaarniarfiliarneq, atuakkanik atorniartarfiliarneq, allakkerisarfiit
- Illoqarfimmi neqeroorutit allat, soorlu ilinniakkerinissamut ikiortinneq, pinnguartarfiiit aamma inersimasunut sammisassaqtitsiviit

Arnaq immaqalu meeqqat nuuttussanngoraangata qimagulluarnissaannut nutaamillu aallartinnissaan-nut kissaallugit annikikkaluamik nalliusisarparput. Arnaq qanoq misigisimanerlugu, qimarguimmi-in-nermini nukissaqarfiinut, naleqartitaanut, ingerlarnganullu tunngasunik oqaluttuarfigisarparput. Meer-aqarpat aamma taamak pineqartarput. Sapinngisarput naapertorlugu oqariartaaseq aaliangersimasoq

aallavigalugu arnami/meeqqami ilisarnaatit oqaluttuarisarpagut. Taakkulu oqaatiginngikkutsigit alla-ganngorlugit (allakkatut taallatulluuniit) tunniuttarpagut. Tamatiguunerusoq arnaq/meeraq allakkamik tunisarparput, taakkumi tiguneqarsinaammata immaqalu allanut takutinneqarsinnaallutik. Aalianger-simasumik oqaluttuariaatsimit teoriimit isumassarsiorsimanermit uppernarsaasunik allakkiortarpugut. Ataani assersuut arnamik qimarguimmiit nuuttumik uppernarsaanertut atuuttumik assersuutaavoq:

Asasарput Mona

Dannerimi najugaqarnerit sakkortuumik uanga misigvara. Assigiinngitsutigut sakkortuvoq. Soorngunami piffissaq taanna sakkortuvoq, inuuninnimi annertuumik qinigaqaravit, kisianni sakkortussusia, uangalu immikkut maluginarsimasara tassaavoq, meeqqannut marluusunut attaveqarnerit qanoq aallussiffigiti-gisimanerit takusinnaagakku. Qanilaarneq isumassuinerlu immaqa atoraanni pitsaunerupput – immaqa-luunniit asanninnerinnaavoq? Meeqqatit Dannerimut nuupput illit Dannerimut nuunninnit ullah marluk qaangiuttut. Qujanartumik uanga tikilluaquassi, ineqqassinnullu majuullusi, tassanilu utaqqiisaasumik angerlarsimaffissarsi qanorujussuaq nuannersunngortillugu toqqisisimanartungortissimanerit inger-laannaq malugivara. Ikkat nipitittakkanik meeqqanut naleqqussakkanik pinnersarsimavatit, Sofia-llu siniffeeraa ineqqap qeqqani nivingavoq taamaalillunilu ineeraq ilissinnit "pigueqarluni".

Nuannaalerpunga, meeqqatillu sinnerlugit nuannaarpunga.

Illit meeqqatillu eqqarsaatigigaangakkit assiliaq aaliangersimasoq eqqarsaatiguaannarpura. Assiliaq tassaavoq gymnasiarlunga opgavinniuppernermi siullermi sanasimasara collage-liaq nunarsuarmut assinguniartussaq. Taannalu isilerlugu, siutilerlugu, qanilerlugu, talilerlugu kiisalu niulersimavara. Nunarsuup anaanaaneranik assiliaatiga.

Asseq taanna takugaangakku isumaqartarpunga kulturininngaaniit assigiinngitsuniit aallaaveqartutit, kisianni aamma isigivakkit anaanaasutit assut inissaqartitsisoq, isumassuilluartoq asannitorujussuarlu. Ullut kingulliit ilaanni uanga illillu isersimaartarfimmi makkuluunntsinni Jonasi iterpoq. Nammineerluni nikallungalaarluni isersimaartarfiliarpoq. Oqaatsinik ikittunnguanik isumassuisunik oqarfigivat. Pakkup-pat timaatigullu attuuarusaalerlugu. Nujaaniit putuguanut tagiartorusaarpat. Toqqissipallatorujussuovoq uannullu nunarsuarmilu tamanut qiviarsinnaaqqilerluni.

Jonasi pakkusimagit takullugu, nujaaniit putugua tikillugu tagiartorusaarit uannut assiliaavoq erseqqa-rilluinnartoq. Uannut takusaq nuannerluinnartoq, isumaqarpungalu meeqqavit pitsaasumik, toqqissisi-masumik asaneqarlutik perioriartornissaat qulakkiissallugu ilinnut pingarnerpaasoq. Taanna takusara,

tassa Jonasi pakkusimagit, soorlumi assiliivimmik assilisatut pigiliuppara, eqqaasitsissutitullu isigalugu, tassa oqaatsit pingaartuuneri, kisianni timikkut isumassuineq asanninnerlu taamatulli minnerpaamik pingaaruteqartigisut. Taassuma pisup kingorna ullup tulliani ernerai Madsi tallimanik ukiulik aliasut-torujussuaq oqaluunnagu oqarfigiinnarpaa: "Qaagit uannut ingillutit." Nangaanngivilluni taamaaliorpoq, tassanngaannarlu malugilerpara uanga nammineq ingillunga nujaaniit putuguanut tagiartorusaarlugu, sivitsunngitsorlu natermut pissippoq pinnguaqqilerlunilu. Eqqarsaatnik nuannersunik illit Jonasilu nas-sippassi.

(ALLAGAQ NAALISAGAAVOQ)

Immikkoortumi tullermi meeqqat qimarguimmiit nuuttut qanoq ikiortarnerigut pillugit atuarsinnaavutit.

MEEQQAT

MEEQQAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Meeqqat qimarguimmiit nuunnisartik assigiinngitsorjussuarmik qisuararfisarpaat. Ilaat sivisuumik maani najugaqarsimallutik immaqa qimagukkusuttarput. Siunissamut neriuoteqaleqqillutillu takor-luugaqaqqilersimasarput, qimarguimmeereernerup kingorna inuunermut qilanaaruteqalersimasarlutik. Allat ernumasarput ajornartorsiornelut nutaaq atulertarlugu. Meerarpassuarnut nakuuserneq aam-maarluni atugassaasarpooq. Meeqqap ataataminittarnera aaqqiagiingiffiusinnaavoq, kialu angajoqqaatut oqartussaasanera aaliangiiffigineqarsimannngippat tamanna meeqqamut toqqisisimanngissutaasarpooq.

Meeraq apeqqummik eqqarsaatersuuteqarsimmasinnaavoq: "Anaana ataatalu imminnut tikeqqissappat?". Immaqa meeqqap siusinnerusukkut anaanami nakuusertumut uteqqinnea misigereersimavaa, taamam-mallu pissutsit ilumut allanngorsimanerinik nalornissaaq. Akuttunngitsumik meeraq anaanami qisuar-aataanut tarrarsortartoq takusarparput, imaappoq anaanaq isumaliullaqqissuuppat nuunnissaminullu piareersimalluni, taava meeraq aamma piareersimasarpooq.

MEEQQANIK OQALOQATIGINNITTARIAATSIGUT

OQALOQATIGINNERIAASEQ	SULISOQ
Inuunermi atukkat nutaat pillugit oqaloqatigiinneq	Perorsaasoq (immaqalu psykologeq)

INUUNERMI ATUKKAT NUTAAT OQALOQATIGISSLUTIGALUGIT

SIUNERTAA:

- Meeraq nulernermi inuunermilu atugassat nutaat pillugit apeqquaanik, ernumassutaanik nuannaarutaanillu oqaloqatigalugu
- Qimanguimmi najugaqareernerup kingorna inuunissamut erseqqaarissunik iliuusissatut periusissanik pilersitsilluni

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatiginnineq perorsaasumit immaqalu psykologimit ingerlanneqartarpooq
- Pisariaqartitaq naapertorlugu oqaloqatigiltoqartarpooq

PERIUSEQ:

- Pissutsit aaliangersimasut aallavigalugit suut ernumassutiginerai suullu nuannarutiginerai pillugit oqaloqatigisarparput
- Meeraq peqatigalu iliuusissatut periusissortarpugut
- Nukissaqarfiit iliuusissatullu periarfissat ukkatarisarpagut

Meeqqap ernumassutai nuannaarutaalu pillugit oqaloqatigittarpugut

Meeraq suli kisimiilluni oqaloqatiginninissamik aamma/imaluunniit anaanaq-meeraq oqaloqatiginnermik neqeroorfingeqartarpooq, oqaloqatiginnerillu najugaqarnerup nalaanitulli oqaloqatigittarnertut periutsimikkut ingerlasput (takuuk qup. 117-137). Meeraq suli meeqqat eqimattatut naapittarneranni peqataasinnaavoq (takuuk qup. 125-131)

Meeraq tamatigut apeqqutinik ukuninnga eqqarsaateqartarpooq:

- Anaanap paarisinnaavaanga?
- Ataatap najugaqatigeqqilissavaatigut? Aappariileqqissappat?
- Nakuusertoqaqqilissagaluarpat qanoq iliussaanga?
- Qaqugu qanorlu sivisutigisumik ataataq takusinnaavara?
- Ataatanniinera nuannarinngikkukku qanoq iliussaanga – anaanannut sianersinnaavunga?
- Atuarfittaanni meeqqat ilisimavaat? Ilisimassavaat?

Oqaloqatiginnerni apeqqutit aaliangersimasut aallavigisarpagut, meerarlu peqatigalu periarfissat

misissortarpagut. Anaanaq pisariaqarfiatigut akuliutittarparput. Meeqqamut aamma oqaloqatigissutisarpagut meeqqapqilanaaruteqarfii, soorlu nammineq sinittarfeqalernissaminut, ataatami takoqqinnisaanut imaluunniit ikinngutit angerlarsimaffiminut ilagisinnaalernissaannut tunngasut.

Najugaqarunnaarnerup nalaani meeqqap attaveqarfigisartagai ukkatarisarpagut, soorlu aamma qimanguimmiit nuunnerata kingorna ikiornissaanut periarfissat suunerinik isiginiaasartugut. Anaanaq meerarlu peqatigalugit meeqqap ernumassutai aallavigalugit oqaatsit atorlugit imaluunniit allannerisigut isumannaallissaanermik pilersaarusiortarpugut. Isumannaallisaanermik pilersaarutip timikkut isuman-naatsuunissaq imarisinnaavaa, soorlu aamma meeqqap qanilaassutsimik sumi pisinnaaneranik toq-qisisimanartitaanillu nassuaanneqarsinnaasoq. Meeqqap nikallungaleruni anaanami saniatigut kina saaffigisinnaavaa?

”Meeqqat pisuullutik anaanaq meeqqallu qimanguimmut nuupput, tassami meeqqap angerlarsimaf-fimmi sunik pisoqartarnera allanut oqaluttuarismavai. Taava meeqqat pisariaqalissappat allanut oqaqq-issinnaanerlutik eqqarsalissapput? Maanngaaniit nuukkunik taamatut pisoqaaqqissappat saaffissaannik oqaluttutissallugit pingaartuuvoq. Isumannaallisaanermik pilersaaruteqarneq iluaqtaasarloq – taava oqaatiginninssartik ajunngiinnartoq paassisavaat.”

INUNNIK ISUMAGINNINNERNMIK SULIAQARTOQ, DANNER

Meeqqat arlallit qimanguimmi najugaqartut ukiut arlallit angerlarsimaffiminni pisartunik isertugaate-qarsimasarput. Najugaqarunnaarnermi anaanaasumik isumaqatigiissutinik erseqqaarilluinnartunik isumaqatigiissusiorqartarpooq, tassaniipporlu, angerlarsimaffimmi ajornartorsiornarseqqippat ilaqtanik, ikinngummik imaluunniit ilinniartitsisumik oqaloqateqarsinnaatitaaneq. Taamaalilluni meeqqamiit akisussaferujussuaq peerneqartarpooq. Isumannaallisaanermik pilersaarusiap meeraq erseqqarissumik iliuusissanik periarfissaqartittarpaa, namminerlu qanoq iliuuseqarsinnaaneranik upperinninnera annertusittarlu.

MEERAQ INUULLUAQQUGAANGATSIGUT

Meeraq inuulluaqqugaangatsigu inuunermini atorsinnaasaanik tuninissaa pingaartittarparput. Nuunnisa saa qanilliartillugu meeqqap najugaqarnermini perorfigisimasai uppernarsaasiussallugit immikkut ukkatarisarpagut. Soorlu oqaloqatigittarnerup nalaani titartagaanik qimerluuinikkut imaluunniit taaman nooqqaarmat sunik maluginiagaqarsimanitsinnik oqaluttuunneratigut meeqqap kinaassutsiminiq oqaluttuaa pisuungortinneqartarpooq. Soorlu: ”Oqaloqatigeeqqaarnerput eqqaamavara. Anaanavit tunuani

toqqoqqavutit, angerlarsimaffissinnilu susoqarsimaneranik oqaloqatigiissuteqarusunnak. Aaliasupputit kamallutilu, ullumikkullu initaannut nuunnissannut qanoq qilanaartiginerlutit oqaluttuarputit ." Meeraq takuneqarlunilu akuersarneqarpoq, qimarguimmiissimanermullu oqaluttuamut arlaatigut pisuunngortsisumik ilangunneqarsinnaallunisapinngisarput naapertorlugu meeqqap qimarguimmiissimaneranuppernarsaasumik nassataqartinniartarparput, piffissammi ingerlanerani qimarguimmi najugaqarsimanerminit misigisarsimasami allanut oqaluttuarineranni nassatani qaqqissinnaaniassammagu. Ilaatigullu meeqqap nammineq "inuunerup orpianik" (qup. 130) imaluunniit nammineq oqaluttualiaanik (qup. 123) angerlaatassaanik tunisarparput.

Aaku oqaluttualiat tigulaakkat pingasut:

Ilaannigooq niviarsiaraqarpoq ullup qaamaneratut nuannertigisumik prinsessitullu pinnertigisumik, nujai aamarsuartut qinnertigisut amialu ferskenitut kusanartigisoq. Niviarsiaraq arlaanni sivikitsumik najugaqarsimavoq. Niaviarsiaraq sallaatsuararsuullunilu pitsaasuuvoq, kisianni aamma naammagisaqleraangami unititsillaqqissuulluni, soorlu korti aappalaartoq ammullugu: " Tassa naammagilivippara". Taamatut piginnaaneqarneq ajunngilluinnarpoq, taamaalillunilu imminut paarillaqqissimassaaq.

Ikinngutitaaruarsimavoq, imminnullu qanittuaannartussaapput. Soorlu ikinngutigiilluartut taamaattartut – imminut puigunngisaannassapput.

Niviarsiatarlu massakkut nunarsuarmi angalassalluni aallarpoq. Angalaninni iluatsitsilluarina, ullup qaamaneratulli nuannertigisoq, prinsessitut kusanartigisoq nujaalu aamarsuartut gernertigisut.

Immikkoortup tulliani arnat meeqqallu qimarguimmiit nuunnerup kingorna inuunermik atugassaannik, angerlarsimaffittaarnikkut, piffissallu taamaalinerani ikuuffigisinnaasagut sammissavagut.

08

NAJUGAQAREERNERUP KINGORNA

Najugaqareernerup kingorna arnaq immaqalu meeraq namminersorlutik nakuuserfiunngitsumik inuuneqarnissaannik kissaattarpagut. Qimarguimmi najugaqareernerup kingorna inuunermik aallartitseqqiniissaq ajornakusoorsinnaasarpoq. Arnamat piffissaq taanna qajannarfiuvoq, tassami nakuusertartup tatisimanninneratigut arnap inuunermi kissatimigut angorusutamigullu tatisimaneqarsinnaasarmat. Taamaammat pingaartuuvoq uani ingerlasumi arnap suli ikorneqarnissaa pingaartuuvoq. Najugaqareernerup kingorna arnap meeqqallu inuunermik nakuusernertaqanngitsumik inuunissaannut periarfissaat annertusisarput.

Uku ukkatarisarpagut:

- Qimarguiup suliani naammassippagu siuliamik nangtsisussat tigusinissaat quakkeerlugu
- Arnap piginnaatitaaffimmigut aqutsisoqarfinnilu periutsinik paasinninnissaa annertusillugu, pisortaqarfinnilu attaveqarneranik ikiorlugu
- Arnap privatimik attaveqarfigisartagai annertusillugit
- Arnaq meeqqallu inuunermi sungiunniarnissaannut ikiorlugit, aamma nakuusertartup inissimaneranut tunngatillugu
- Arnaq iliuuserisartakkami pissusaanik paasitllugu

- Meeqqap pisariaqartitaanut arnaq iliuuseqartakkamigut naleqqussartillugu

Immikkoortumi uani siullermi arnat qimarguimmiit qimagussimasut suna ilisarnaatigisarneraat allaaserivarput. Tulliullugu najugaqareernerup kingorna neqeroorutit sumik imaqarnerinik siunertaqarnerinillu sammisaqassaagut. Tullinnguutis-saarlu meeqqat najugaqareernerup kingorna suna ilisarsaatigisarneraat sutigullu ikiortarnerigut.

ARNAT

ARNAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Arnaq qimarnguimmiit nuukkaangami angerlarsimaffimmik ulluinnarnillu aallartitseqqilluni unammiligassarpassuarnik nutaanik naammattuugaqartarpooq. Amerlasuutigut nuunnermi nalaani nakuuserfigittinnermit misigisimasat suliaralugit suli naammassisimaneq ajorpai, ilutigalugulu qimarnguimmi ulluinarni sulisunik, piumassutsimikkut sulisunik najugaqartunillu allanik attaveqartarneq tammartarpooq. Pissutsit taamaalinerat amerlasoorpassuarnut qajannarsitsisarpoq.

"Amerlasuutigut arnap najugaqarfissaminik neqeroorfingineqarnerata nalaani patajaallisaanerput – im-minullu suliarinissaanut suliaqarnerput suli naammanneq ajorpoq. Taamaalilluni assut tatineqartarpooq. Najugaqareernerup kingorna iluamik isumagisinnaanngikkutsigu imaassinjaavoq arnap tamanna ajorsarnertut misigigaa, nuunnerminnilu immnit naatsorsuutigineqartut piumasarineqartullu artorai. Tassuunalu nakuuserfigiteqqilernissaanut ulorianartorsiornera annerulersarpoq."

INUNNIK ISUMAGINNINNERMIK SULIAQARTOOQ, DANNER

Nuunnermut atatillugu sammineqarnerusartut ilagivaat; isumagisassat assigiinngitsut, kisimiilluni najugaqarnissamik annilaanngateqarneq, kiserlorneq, aningaasaqarneq aamma nakuusertartumut attaveqartarneq. Ilutigalugulu siunissami inuuressaminut takorluugaqarlunilu ilimasuuteqartarpooq. Piffissami sivisujaami qimarnguimmeereerluni namminerisaqaqqilerluni anersajallannartorujussuusarpo, naak arlalippasuit ineqarfinnut peqteqarpiannngitsunut nuuttalaruarlutik angerlarsimaffimminnik sanarfiinisatik qilanaarisarpaat.

ARNANIK OQALOQATIGINNITTARIAATSIGUT

NEQEROORUTIT	SULISOQ
Angerlarsimaffimmut ataasiarluni marloriarluniluunniit pulaarneq	Inunniq isumaginninnermik suliaqartoq (immaqlu perorsaasoq)
Qaamatini pingasuniit arfinilinnut sivisutigisumik kisimiilluni oqaloqatiginninnerit (oqaloqatigiittarneq pisariaqartinneqarpat sivitsorneqarsinnaavoq)	Inunniq isumaginninnermik suliaqartoq (immaqlu perorsaasoq)
Pilersaarutaangnitsumik oqarasuaatikkut mailikkullu attaveqatigiinneq	Inunniq isumaginninnermik suliaqartoq (immaqlu perorsaasoq)
Pilersaarutaangnitsumik oqarasuaatikkut mailikkullu attaveqatigiinneq	Inunniq isumaginninnermik suliaqartoq (immaqlu perorsaasoq)
Siusinnerusukkut najugaqarsimasut ilagalugit eqimattatut ingerlaneq (sapaatip akunnera allortarlugu, 14-nit miss.)	Inunniq isumaginninnermik suliaqartoq perorsaasorlu
Eqimattat imminnut ikiortut	Eqimattami najugaqareernerup kingorna isumaginnittartunik oqaloqateqarsinnaapput, kisianni eqimattap nammineq ingerlasinnaanissaa anguniarneqartarpooq
Katsorsartinneq	Psykologeq

Immikkoortumi tullermi neqeroorutigut pingaarerit pillugit atuarsinnaavutit: Angerlarsimaffinnut pullaorneq, kisimiitillugit oqaloqateqarneq, siornatigut najugaqarsimasut peqatigalugit eqimattatut ingerlaneq, eqimattat imminnut ikiortut aamma Dannerskolen. Arnat aamma piffissami tessani psykologimit katsorsartinnissaannut neqeroorfingineqartarpooq, kisianni katsorsartinnerup periusimigut ilusaa najugaqarnerminni aqquaarsimasaannut assingummat (qup. 114-116) uani itisileqqinnejassanngilaq.

Arnanut neqeroorutigineqartuni pisariaqartitat periarfissallu inunnut ataasiakkaanut naleqqussagaasi-manissaat anguneqarusuttarpoq. Taamaattorli pivusoq isigalugu nukissagut killeqarmata arnat eqimattatut suliarineqartussani utaqqisuniittariaqartarput. Oqaloqatigeeriaatsinut sinnerinut tamarmik neqeroorfigineqartarput.

ANGERLARSIMAFFIMMUT PULAARNEQ

SIUNERTAA:

- Arnaq immaqalu meeqqat qanoq atugaqarnersut kiisalu naammattumik ikiornegarnersut paasisaqarfingalugu
- Arnaq angerlarsimaffittaaminik takutitsinissaanut periarfissillugu

SINAAKKUTAA:

- Arnaq attaveqarfingisartakkaminik (inunniq isumaginninnermik suliaqartoq) immaqalu suleqammik ilaqluni pulaassaaq
- Meerartaqpata, meeqqat attaveqarfingisartagaat (perorsaasoq) aamma pulaassaaq
- Marloriarluni pulaartoqarsinnaavoq

PERIUTSIT:

- Ajornartorsiutit atorneqartut oqaloqatigiinnermi saqqummertut aallaavigisarpagut, nutsernermilu sammineqartut oqaluusereqqitarlutigit
- Arnap angerlarsimaffimmini sulerisimanera maluginiartarpalut, taakkununngalu tunngatillugu akuersarnermik takutitsivigisarpalut

Angerlarsimaffittaami qanoq ingerlappat

Marloriarluni angerlarsimaffimmut pulaarnissamik periarfissaqarpoq – siulleq nutsernermi, kingullerlu najugaqareernerup kingorna suliaritinnerup naammassinerani. Sapinngisarput naapertorlugu pulaartut marluutinniartarpagut. Taamaaliornitsinni pulaarneq sulinermut tunngassuteqartuusoq takutinniartarpalut, tassa ikinngutituungitsoq, tassanilu siunissami sutigut ikiuunnissamut pisariaqartinneqartutigut nalilersuinissaq periarfissiissarpoq.

Angerlarsimaffimmut pulaarnitsinni atorluarsinnaasatsitut arnaq angerlarsimaffimi qanoq atugaqarnersoq, aammalu ajornartorsiutinut aaliangersimasunut ikiortariaqarnersoq paasisarparput. Soorlu

ineqarfiat tukkattorujussuuppat imaluunniit ipertuppat, karsit ammarneqanngitsorpassuaqarpata im-aluunniit allagarsiarpassuit ammarneqanngitsut katersuussimappata, taava imaassinnaavoq arnap pissutsit sapersaatigigai. Meeraqarpallu soorunami pissutsit meeqqamat toqqisisimannarnersut naliliiffigisarpalut.

Angerlarsimaffimmut pulaarnermi arnap immaqalu meeqqap nuunnermi nalaanni imartusimasut pillugit oqaloqatigeeqqissutiginissaannut periarfissiisarpagut. Angerlarsimaffimmut pulaarneq aamma arnamut annertuumik isumaqartarpoq, tassamiangerlarsimaffittaani inunnut inuunermini ajornartorsiorfimmin pingaaruteqarsimasunut takutissinnaagamiuk. Taamaammat arnap angerlarsimaffimmik nuannersumik toqqisisimanartumillu pilersitsimanera oqaaseqarfingisarpalut.

INUIT ATAASIAKKARLUGIT OQALOQATIGINNINNERIT

SIUNERTAA:

- Arnap nuunnermini ikiornegarnissamik pisariaqartitsinera naapertorlugu ikiuineq

SINAAKKUTAA:

- Inunniq isumaginninnermik sulialik aamma/imaluunniit perorsaasup oqaloqatiginnineq isumagisarpaa
- Oqaloqatiginneq arnamut imaluunniit anaanaasumut meeraanullu tunngasoq pisariaqartitsineq naapertorlugu ingerlaneqassaaq
- Oqaloqatiginninnerit qaammatini pingasuniit arfinillit ingerlanerini pisassapput – svitsorneqarnissaanut periarfissaqarpoq

PERIUTSIT:

- Pingaernerutillugu arnap attaveqarfingisartagai (privatimik sulisullu) ukkattarpagut, kiisalu inuunerminik nammineq aqtsinera annertusitillugu
- Qimarguimmi najugaqarnerup nalaani oqaloqatigeeriaatsit (qup 106-112) atorneqartut atortarpagut

Arnap kissatai naleqartitaalu qitiutillugit

Arnat tamarmik qimarguimmiikkallaramik sulisumik attaveqarfingisartakkamit tapersersuinermk tunuliaqatalimmik oqaloqatiginnernik arlalinnik neqeroorfigineqartarput (aammattaq oqarasuaat, maili

aamma sms attaveqaatitut atortarpagut). Arnap immaqalu meeqqat pisariaqartitaat suugaluar-nersut aallavigalugit, (ulluinnarni isumagisassat imaluunniit misigissutsimut tunngasut) oqaloqati-giinneq timitalerneqartarpoq.

Arnap pisariaqartitai anguniagaalu qanoq an-guneqarsinnaersut oqallisigisarpagut, taakkununngalu tunngatillugu naatsorsuutitta suunerinik oqaluttuttarlutigit: suna piviusorsiopa? Qimarn-guiup qanoq iliuuseqarnissaanut arnaq qanoq eqqarsaetersorpa? Oqaloqatiinnermi tullermi suut sammissanerigut kinalu sulerissanersoq eqqartortarpagut. Arnap kissaatini takorluukkanilu atorlugit inuunissaanut suli nammineernerujartornissaa anguniagaavoq.

Psykologitta ilaannit katsorsartinnissaq neqeroorutit ilagivaat, taannalu arnarpassuit najugaqareernerup kingorna ingerlatiinnarusut-tarpaat imaluunniit aallartikkusuttarpaat. Piffissap taamaalinerani arnaq ilumut imminut suliarerussimalersarpoq taamaalillunilu misigissutsik-kuut misigisarsimasaminut paasinnikkusulersarluni. Amerlasuutigut meeraanermit misilitakkat ilanngunneqartarput.

Arnap imminut qanoq paarisarnera
Arnarpassuarnut qimarguimmiit nuunnerup kingorna nakuusertartoq inuunerani assut initusarpoq. Immaqa arnap nammineq ineqlernerata kingorna qanillatornerulerlarpooq – tassanilu killissaq sumiippa? Amerlanertigut qimarguimmi

najugaqareernerup kingorna meeqqap ataatami qanoq najortigisinnaaneranu aaliangiisoqarsimsarpoq – tamannalu arnap meeqqallu – ataataq peqatigalugu – sungiunniagassarivaat. Meeqqap ataataanut qimannissaa annilaanganarsinna-sarpoq, pingaartumik siusinnerusukkut meeqqani nakuuserfigisarsimappagu imaluuniit arlaatigut akisussaaffeqanngitsumik pissusilersorfigisarsi-mappagu. Ilaqutaasullu nakuusertarsimappata arnamut ilaqtutat qanoq kiinnerfigissanerlugit nalorninarsinnaasarpoq. Soorlu nakuusersimasoq takunaveersaarsinnaavaa ilaqtariillu sinneri suli takusarlugit?

Killiliisarneq oqaloqatiinnerni qitiutinnejtarpoq: Uani nakuusertup immaqalu meeqqat, aammali soorlu sulisitsisup avataaneersullu allat piumasaat eqqarsaatigineqarput. Arnamut nakuuserfigitissimanermit suli sunnerneqarsi-maneq taamaattumillu suli tamakkiisumik sulisin-naannginneq il.il. akueriuminaassinggaavoq. Ilaat qimarguimmiit qimagutiinnarlutik ingerlaannaq sulileqqittarput. Suliffimminnit sivisuumik peqanngissimanertik pequtigalugu sulisitsisortik akiitsugaqarfigisutut misigisarpaat, taamaam-mallu sulerujussuartarlutik. Arnaq amerlaasuutigut imminut annertuallaamik piumaffigisarpoq. Kisimiilluni oqaloqatiittarnerni (aamma eqimattat) arnap imminut paarilluarnerunissaanut inuunerminik aaqqissuussinissa siunertaasarpoq. Soorlu nikerartumik, ilaannakortumik imaluunniit allanik suliaqartillugu sulisinnaaneranik sulisitsisoq oqaloqatigineqartarpoq.

Kisimiitillugit (aamma eqimattat) oqaloqatiginninnermi sammineqarajunnerusartut makkuupput:

- Aningaasaqarneq inunnillu isumaginninnermut tunngasut allat
- Anaanaanerluttutut misigisimaneq meeqqamullu atassuteqarneq
- Meeraasup ataataminik attaveqarneranik akunnattuungassuteqarneq
- Toqugaluaruma meerara sussava?
- Nalinginnaasumik atugaqarnissamik kissaateqarneq: Naaka ataataasumut attaveqarneq iluanngikkaluartoq ilaqtariittut peqqissumik inuuneq Kiserliorneq immikkoortitaanerlu/mattusimaneq
- Timip kinguassiutillu atorneri

Kisimiitillugit oqaloqatiginninnerni qimarguimmiikkallarmata (takuuk qup. 106-112) oqaloqatiginn-nitsinni periuserisartakkagut atortarpagut. Najugaqareernerulli kingorna arnap allanik attaveqartarnera-ta (privatimi sulisunillu) inuunerminillu nammineq aqtsinerulernissaata qulakteernissaa immikkut isiginiarneqartarput, tamannalu iluamikingerlappat uagut qaammatit pingasuniit arfinilinnut kingorna pisariaarutissaagut. Piviusumili najugaqareernerup kingorna suliaritinnerup naammassilernerani arlaan-nik pisoqarajuttarpoq, arnap uagutsinnit siunnersorneqarnissamik ilitsersuutitinnissaminillu pisariaqr-titsilertarneranik kinguneqartartumik. Naak suliaritinnini qaangiutereeraluartoq saaffiginneqqinnerata arnap nakuuserfiunngitsumik inuunissami attatiinnissaanik kissaateqartoq takutittarpaa.

Arnap najugaqareernerup kingorna suliaritinnini naammassereeraluartoq saaffiginneqqittumik assersuut:

Arnap najugaqareernerup kingorna suliaritinnini naammasseqqammiinnartoq attaveqarfigivaatigut. Angummik allamik naapitsisimavoq. Appariinnermik aallartitsilernerluni nalornissutigivaa, namminerlu taamaattoqarneranik unititsisinaanani killissarittakkani qangerneqartassanersut ernummatigivaa. Oqaluttuarpoq inuuissiortumukassallutik kjolemek pisiniarsimalluni. Nammineq isumaqarpoq kusanarlu-ni, qilanaarlunilu apparminut takutinnissaanut. Atorlugu takutikkamiut appaata oqarfigisimavaa kjoleq atussanngikkaa, kjolemillu allamik atisissasoq. Ajuallappoq kukkusutullu misigaluni, kisianni kjolemek pikkunaannerusumik atisisimavoq. Nikallorsimavoq uikunilu apparigallaramiuk taamanikkut piffissaq atugartik eqqarsaatigisimallugu. Arnap oqaluunnerani paasinarsivoq pisut arlallit uikuni apparigallara-miuk pissutsinut assingusut, taamaammallu appartaanilu appariinnertik kipitissimavaa. Taamaattoqarmat appartaarigaluata siorasaarsimavaa.

NAJUGAQARSIMASUNIK EQIMATTANNGORLUGIT OQALOQATIGINNINNERIT

SIUNERTAA:

- Arnat qimarnguimmiit nuunnikut oqallittarfissaannik pilersitsineq, tassani misiginikuusaminnik oqaluttuarsinnaallutik allanit takuneqarlunilu tusaaneqarnermik misigisaqarneq

SINAAKKUTAA:

- Inunnik isumaginninnermik suliaqartup perorsaasullu eqimattaq isumagissavaat
- Eqimattaq sapaatip akunnera allortarlu 2,5 tiimit, nerineq ilangullugu, naapittarput (14-neriarlutik)
- Meeraqartoqarpat, taakku qimarnguimmiit sammisaqartillugit paarieqarnissaat neqeroorutigineqartapoq

PERIUTSIT:

- Sakkortuumik misigisaqapilussimanermit kingunerluutit pillugit, nakuusernernmut teori kisalu ineriartornermut teoriimi ilisimasagut tunniuttarpagut
- Siunnersorneqarnissamik pisariaqartitaannut pisariaqartitsineq naapertorlu siunnersuisarpugut
- Apeqqutit arnap pissutsinut atugaanut eqqarsalersitsisut aallaavigisarpagut

Arnat imminnut tapersersoqatigiittarput

Arnat ataatsimooqatigiinnermikkut inuunerminni ingerlaqqinnissaminntu inuunermillu atorusataminnik inuulernissaminntu imminnut ikiortarput. Taanna eqimattatut sulinissami tunngaviusutut eqqarsaataavoq. Qimarnguimmi najugaqarnerup nalaani arnat allat nakuusernernik misigisaqarsimasut ataatsimooqatigiinnermi assut iluaqtigisimavaat. Kisimiilluni nakuusernernik misigisaqarsimanninnej assut naleqarpoq, allaammi oqaluttuaannut misigisarsimasat assersuunnarsinnaasarmata, misilittakkanik paarlaasseqatigiilluni isumassarsiorfigalugillu.

Qanoq ililluni eqimattamut ilannguttoqartarpa?

Arnap ilisarisimanera kiisalu arnap sulisullu marluk eqimattamik suliaqartut akornanni misissuinertut ittumik oqaloqatigiinneq naapertorlu eqimattami inissaqalertapoq. Oqaloqatigiinnerup anguniakkat naatsorsuitigineqartullu oqimaaqatigiinnersut inissinniartussaavai. Arnaq eqimattamut akuliutitinneqassappat piareersimallunilu patajaallisimassanissaa pingaartinneqartapoq. Soorlu misigisaqapilussimanermit suli kingunerlutitsisut peqataasinnanngillat, qisuaruatimmi allat sunnersinnaasarpaat.

EQIMATTAP MALITTARISASSAI

- Eqimattami peqataasut tamarmik nipangiussisussaassuseqarput, tamannalu ersersinniarlugu ataatsimiinnerup aallartinnerani naneruu ikinneqartarpooq
- Kikkut tamarmik immikkut isumaqarsinnaapput, taakkuli aallavigalugit naqissuserneqartassanngillat. Sumiuussuseq pillugu oqaaseqaatit akuersaarneqanngillat, soorlumi tamarmik imminnut ataqqillutik oqaluttassasut pingaaertinneqarluni
- Peqataasut imminnut siunnersortannginnissaat pingaaartuuvoq, misilitakkalli aallavigalugit oqaluttoqartassaaq

Arnat oqaluttuatik oqaluttuarisarpaat

Inunnik isumaginninnermik suliaqartup perorsaasullu eqimattamik ingerlatsisuunissaat aaliangersimavarput, tassani arnat meeqqallu (naak meeqqat oqaloqatiginnermi peqataanngikkaluartut meeqqanut tunngasut oqaloqatigiissutigisinnaagatsigit) ukkatarinissaat qulakteerneqartarpooq.

Arnat eqimattamiittut suna oqaluuseriniarnerlugu namminerluinnaq aaliangertarpaat (qup. 166-167-mi assersuut). Tamarmik immikkut aliasunnermik, nuannaarnermik unammillernartunillu oqaluttuanik tunniussarput. Oqaluttuat allanit ilisarineqartarnerat qitiulluinnartarpooq. Arnamut oqaluttuartumut oqalutuami ilisarineqarnera, peqataasunullu eqqarsaatinik aallartitsinera malugissallugu pingaartorujussuusarpoq. Oqaluttuattaq peqatigisat atugaannut tunngatillugit eqqarsalersitsisarput. Arnat perarfissaminnek, pikkorifiminnik naleqartitaminnillu misissuineranni tapersersortarpagut. Taakku saniatigut nakuuserneq pillugu aaliangersimasunik siunnersuutinik ilisimasanillu tunniussarpuguttaaq (nakuusernerup ingerlari-aasianik peqqissiartornerlu pillugu ilisimasanik).

Suliarinnineq imatut naammassisarparput.

Najugaqareernerup kingornatigut eqimattatut naapittartut naggataartillugit weekendiunerani naapitit-tarpagut. Tassani siunissamut iliuusissatut piffissaqarluarlutik ukkassisumik pilersaarusiornissaminntu perarfissaqartarput. Oqaloqatigiittarnitsinni allattorsimasagut tunniuttarpagut. Taamatuttaaq eqimatami peqataasut uagullu arnat qanoq misigisaqarfigisimanerlugin allakkianngorlugit uppernarsaatit tunniuttarpagut. Misilitakkagullu aallavigalugit nalunngilarput uppernarsaat arnamut pingaaerteqar-torujussusoq, tassanimi uagut eqimattamilu peqataasut arnaq taanna qanoq isumaqarfiginerippu takutinnejqarsinnaavoq – pingaaertumik arnaq imminut equngasumik annertuumik oqaluttuarisarpat.

Uppernarsaatitaaq arnamut tunngasumik oqaluttuaamik peqarnera takutittarpaa, taannalu atuaqattaarneqarsinnaasarpooq.

Uppernarsaatitut allakkiamut assersuut:

Eqimattami aallartikkavit Jaakup ataataanut ajornartorsiuterpassuutit pillugit inunnik allanik oqaloqatis-saqrusunnerit tunngavigivat. Aqqiagiinngissuterpassuarnik ulikkaavissimavutit, sulilu ulluinnarni kiser-liortutut, mattusimasutut kiisalu imminut naleqarpianngitsutut misigisaqangaatsiarlutit. Eqimattami assut suliaqarluarsimavutit, imminullu suliaringaatsiarsimavutit. Attaveqarfigisartakkatit pigileqqissimavatit, aaqqiagiinngissutillu atukkatit ilisimaarinerulersimallugit.

Ullumikkut takusinnaavarput arnaasutit naleqassutsimink annertusisitsisimoq, misigissutsimink nalornisaminillu oqaatiginninnissaminik sapigaqannginnerujussuaq. Jaakup ataataanik attaveqartarninnit tarnikkut nakuuserfigitittarninnit qaangeerusullutit ikiortissarsiorputit.

Eqimattap inuttut qanoq misigisaqarfigisimavaatit:

Akiuussinnaasoq, tunaartalik, alapernaatsoq, malussarissoq, qajannartoq, ammasoq, inuk sunilluunniit oqaloqatigineqarsinnaasoq, nuannaartoq, inuunermik nuannarisaqarnermik takutitsisoq, allanngunissamik kissaateqarluni tunaartalik, ataqqinnittoo aamma asannittoo.

Kiisalu ingerlanerup naammassinerani arnaq iliuusissatut pilersaarusoqatigisarparput.

Iliuusissatut pilersaarutitut suliami arnap ingerlateriigaa imminullu tunngatillugu, immaqalu meeqqami nakuusertumullu tunngatillugu siunissami anguniagassaat, ersarissarneqartarpooq. Ilaannakortumik iliuusissatut pilersaarummut assersuut:

Najugaqareernerup kingorna eqimattani peqataanermi qanoq pisoqarnera tunuliaquatalu naatsumik	
Eqimattami aallartikkama allanik oqaloqateqarnissara assut pisariaqtissimavara. Inuit aqquaarsimassanun paasinnissinaasut pisariqartissimavakka. Sorpassuartigut suli nakuuserfiusumiippunga, meeqqanummi angajoqqaatut oqartussaatitaaeq najortiginissaanullu tunngasunik aaqqiagiinngissuteqarpugut. Kisimiittutut misigisimavunga. Najugaqareernerup kingorna eqimattani peqataanermi qanoq pisoqarnera tunuliaquatalu naatsumik	
Suut suliarismavakka	
Imminut inerisarpunga	
Imminut tatiginerulernissaq aalluppara	
Killiliisarneq	
Imminut malugisinnaneq	
Artornartut oqaloqatigiissutigivakka – inissamik nassaarpunga, allaniunngitsoq. Tassunga iserlunga imminut suliarisinaagama assut iluarpoq – pinerit tamaasa ilinniagassinneqartarlunga. Assut uannut iluaqutasimavoq. Sumi ajortoqarnersoq, siunissamullu qanoq iliorsinnaanerlunga ilisimanerulersimavakka.	
Siunissaq: Suliffik/ilinniarnissamut pilersaarutit, ilaqtariinnut siunnersortit, saaffissanut allanut saaffiginninneq, eqimattami imminnut ikiortut	
Anguniakkat:	Killissakka qaangerneqartarerannut periusissannik nutaanik nassaarlunga. Naagaarsinnaasariaqarpunga. Inuit allat uannut isertinnissaat qunuginagu.
	Attaveqarfisartakkama meeqqanik paaqqinnittarfik nakuuserneq pillugu oqaloqatigissavaa
	Nakorsama innersuussummik tuniniassammanga attaveqarfisavara Ilinniaqqinnissannut periarfissannik ujaasillunga
Anguniagassat ilaat:	Timigissarneq aallarteqqillugu Spa, massage imaluunniit arlaannik iluarusunnartumik qaammammut ataasiarlunga.

IMMINNUT IKIORTUSSATUT EQIMATTAT

Najugaqareernerup kingorna eqimattanngortartut amerlasoorpassuit ingerlassamik naammassinne-reeraluarlutik ataatsimooqatigiittarneq imminnullu tapersersoqatigiinneq ingerlatiinnarusuttarpaat. Dannerip eqimattanik imminnut ikiortussanik pilersitsinissamut eqimattat neqeroorfigisarpai, ataatsi-miinnerillu siullit Dannerimi pisinnaasarput. Eqimattami najugaqareernerup kingorna katsorsaasartunik oqaloqateqarsinnaapput, kisianni eqimattap nammineq ingerlanissaa siunertaasarpq. Eqimattami arnat kissaatitik malillugit nakuusernertaqanngitsumik inuuginnarnissamut imminnut ikioqatigiittarput.

DANNERIP ATUARFIA

SIUNERTAA:

- Arnap inuiaqatigiinnut isumagisassatigullu piginnaassutsiminik ilisimanerulersinnissaa

SINAAKKUTAA:

- Atuarfimmeersut avataaneersullu oqalugiartarnerat aaqqissugaralugu
- Pisariaqtitaq aallaavigalugu malinnaaffigineqarsinnaavoq

PERIUTSIT:

- Oqalugiartarnerit, oqallititsinerit workshoppeqartitsinerillu

Inuiaqatigiit pillugit ilisimasaqarnerulerneq, isumagisassanillu suliaqarsinnaanerunissaq

Dannerip atuarfia tassaavoq oqalugiartarnerit workshoppillu qimarguimmi najugaqarnermi najugaqareernermlu malinnaaffigineqarsinnaasut. Aaqqissukkatt arnamut inuiaqatigiit pillugit ilisimasaqarnerulersit-sissapput, ulluinnarnilu isumagisassanut piginnaaneqarnerulersillugit taamaallutillu inuiaqatigiit akornan-niillutik qanoq iliornissaminut angerlarsimaffimmennilu suliassatigut periarfissaat annertunerulersillugit.

DANNERIP ATUARFIANI SAMMINEQARTARTUT SOORLU MAKKUUSINNAAPPUT:

- Aningaasaqarneq aningaasallu – missingersuusiorneq aamma aningaasat annikikkaluartut annassinnaneq/inuusinnaneq
- Sakkut atorlugit assassorneq – qillerut, kikissat, nivinngaaneq, sikrinnginik taarsiineq il.il.
- Arnap timaa – pinaveersaartsineq aallaavigalugu misissuineq, peqqinnissaqarfiup aaqqissugaanera, naartunaveersaatit/pitsaliuinieq
- Nerisassat piuminartut peqqinnartut akiksullu igallugit
- Nakuusertarneq, aamma ajornartorsiortarnermk paasinninneq – inuunermut navianarsinnaasumik pisoqartillugu timi qanoq qisuaritarpa?
- Eqqisisimanerup atuleqqinnissaanut sungiusaatit

Misilittakagut aallaavigalugit arnat aaqqissuutatsinnut orniguttartut assut pissarsiaqarfigisarpaat. Taamaattorli ilaatigut peqataarusukkaluarlutik piffissaaleqineq nukissaaleqinerlu unamminarsinnaatitarpaat, sualummik piffissat ajornartorsiortiusut atortillugit.

Immikkoortumi tullermi meeqqat najugaqareernerup kingorna qanoq ilisarnaateqarnersut qanorlu ikiortarnerigut sammissavagut.

MEEQQAT

MEEQQAT SUNA ILISARNAATIGISARPAAT?

Killifimmi uani meeqqat unammilligassaqaarlutillu, inuunermik nutaamik atugaqartitaalernermikkut ilusilersugaaneratigullu pisuunnguallatsinneqartarpuit. Meerarpassuit nuannaarlutik initaarsimanerminnik ikinngutiminilli naapitseqqissimanerminnik oqaluttuartarpuit. Taamaattorli meeraq naatsorsuutigisimasaminuit allaanerusumik misigisaqarluni pakatsisinnaavoq, aammalu pissutsini nutaani imminut nassaarinarnermini erinitsalluni naammagittaallisoorsinnaalluni. Amerlasuutigut meeqqap anaanami inuunermik nutaamik iluatsissinnaaneraa, ataatasullu pissutsit taamaannerannut qanoq tigussanera assut maluginiartarpaat. Meeqqap atugaanut ineriaartorneranullu anaanaasup nukissaqarnera, ataataminut attaveqartarnerata pitsaassusaq kiisalu meeqqap qimarguimmi najugaqarnerata nalaani kingornalu immikkut pisariaqartitaasa isumagineqarsimanaresia qanoq iluatsissimatiginerat apeqqutaasarpuit.

MEEQQANUT NAJUGAQAREERNERISA KINGORNA NEQEROORUTIGUT

NEQEROORUTIT	SULISOQ
Meeqqanik oqaloqateqarneq – anaanaq ilagalugu ilaginagulu	Perorsaasoq aamma/imaluunniit psykologeq
Aasami angalaarnerit juullimalu fiisterneq	Inunnik isumaginninnermik suliaqartoq, perorsaasoq aamma psykologeq

Qimarguiup meeqqat najugaqareernerisa kingorna isumagisartagai killeqarput taakkunnaasinnaanatillu. Taamaammat suliap nangillugu ingerlateqqinnerani tapitartuutaaginnarsinnaapput.

MEEQQANIK OQALOQATEQARNEQ – ANAANAASOQ ILAGALUGU ILAGINAGULU

SIUNERTAA:

- Anaanaq meeraalu qimarguimmiit nuunnerisa kingorna unammillernartitaannik ikiortlugit
- Anaanaasup meeqqami pisariaqartitaanik suli eqqumafifinninnissaa qulakkeerlugu

SINAAKKUTAA:

- Oqaloqatiginninneq perorsaasumit aamma/imaluunniit psykologimit ingerlanneqartarpooq
- Oqaloqatiginnerit qaammatit pingasuniit arfinillit ingerlanerini ingerlanneqartarpuit, sivitsorneqarsinnaanerinullu periarfissaqarpoq

PERIUTSIT:

- Anaanaasup meeraatalu aqquaagassaat unamminartut oqaloqatigiiusutiginerisigut ikiortpagut
- Meeqqap nipaata tusaaneqarnissaa inissaqartittarpaput
- Erseqqarissumik siunnersuisarpugut

Inuuneq nutaaq eqqartortarpaput

Nalilerutsigu aamma/imaluunniit anaanaasup nalilerpagu suli ikiortariaqarlutik, taava anaanaq-meeraq-oqaloqatigiiinnermik neqeroorfigisarpagut – anaanap anaanaassusaanut aammalu meeqqap unammilligassaanut tunngatillugit. Oqaloqatiginnerit aamma anaanaasoq peqatigingagu ingerlanneqarsinnaapput, imaluunniit meeraq

anginerit ilagippassuk. Oqaloqatiginnermi qimarguimmiit nuunnerup unammillernartortai nuannersortaalu, kiisalu inuunermik nutaamik aallartitsineq sammineqartarpuit.

Taamaalinerani qimarguimmiikkallarmat meeqqamik ikiuneq tunngavismik assigalugu ikiorneqartarpooq. Uagutsinnut tatiginninneq qitiuvoq, meeqqap (aamma anaanaasup) inuuneq ajornakusoorpallaalerpat saaffigisinsinnaasaatut toqqisisimaffissatut toqqammaviuvoq. Amerlasuutigut ajornartorsiutini inuunermi siusinnerusukkut imartusimasuni tunulliuttariaqarsimasunili sammisanik aaliangersimasunik ukkassisoqartarpooq, taakkualu ineriaartornermi alloriarfissamat tullermut inerlatitsisussaapput. Unammilligaa-sullu nutaat aamma oqaloqatiginnermi qaqinnejarsinnaapput. Soorlu meeraq (aamma anaanaq) atassuteqalernissaminnut ikiorneqarnissamik atorfissaqartitsisinnaapput. Meeraq ikinngutitaaru-suppoq, kisianni siusinnerusukkut ikinngutiminik angerlaqateqartarsimanngilaq, taamaammallu ikinngutinik naapitinissamut qanoq iliornissaminik nalornivoq.

Qimarguimmeereernerup kingorna inuuneq ar-lalippassuurnut nakuuseroqarneranik misigisaqrifioqqittarpooq. Qanoq pisoqarnissaanik nalornineq nutaamillu aaqqiagiinngittoqalernissaanik annilaanganeq inuunerup ilagivai, taamaammallu ataataasup najornissaa annertuumik aappaatigoqartinneqartarpooq. Meeqqap siunnersorneqarnisani atorfissaqartissinnaavaa, soorlu ataataasup

anaanani iluanngitsumik eqqartulerpagu qanoq iliornissaminut, naleqartitamilu takorluukkamilu qanoq ililluni pigiinnarnissaanut.

AASAANERANI ANGALAARNEQ JUULLIMILU NUANNAQATIGIINNEQ

Ukiut tamaasa najugaqartut najugaqarsimasullu peqatigalugit aasaanerani angalaartarpugut juullimilu ataatsimuualaartarluta. Najugaqareernerup kingorna uteqqiattumik aaqqissortakkagutarnanut meeqlanullu qimanguimmiissimasunut toqqammavittut pingaaruteqartartut misilittagaqarfigaagut . Meeqqat qimanguimmiinnerminni meeqqat allat ikinngusiussimasatik sulisullu ilikkarnikuusatik takoqqinnissaanut periarfissaqartarput. Arnat ilaannut qimanguimmiit ikiorneqarsimanerup qujassutiginissaa pingaa- ruteqartarpoq. Ilannullu ukiumoortumik aaqqissugaq oqaloqatigeeqqiffiusutut imaluunniit inuunerup nakuuserfiunnginnissaanut qulakkeerinniffiusutut oqaloqatigiinnermik aallartitsiffittut atorneqartarpoq.

KINGUMUT QIAVIARLUNI – MEEQQANUT NAJUGAQARSIMASUNUT EQIMATTAQ

Meeqqanut suliniuteqarnitsinni (paasisaqarerororusukkuit takuuk qup. 39) piffissap ilaani meeqqanut najugaqareernerup kingorna aallussilluta suliaqarsimavugut. Meeqqat sapaatip akunneranut ataasiarlutik anaanaminnit qimanguiliaatittarput meeqqat qimanguimmiinnerup kingorna inuunerminnik unammiligaqartut ilagisinnaaniassamatigut. Soorlu najugaqarnerup nalaani meeqqat eqimattaniittarnerattut ittumik (takuuk qup. 125-131), perorsaasumit psykologimiilli aqunneqartumik periuseqartoqartarpoq .

Neqeroorutip taassuma unammillernartorisimavaa – sulilu taamaalluni – qimanguimmiinnissap naatsorsoruminaattoqartarnera. Tassa qaugu meeqqat amerlassutimikkut eqimattanngortitsinissamut naammalissanersut, meeqqallu tamarmik eqimattatut neqeroorut iluaqtigisinnaaneraat nalusratsigu. Taassuma saniatigut anaanaasup unammilligassarpassuaqarneratigut meeqqami sapaatit akunneri tamaasa aggiuttarnissaanut nukissaqarnersoq aamma apeqqutaasarpooq. Ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu neqeroorut pinngorteqqinnejcarumaartoq neriuutarpugut, meeqqammi anaanamittulli qimanguimmiit nuunnermit ikiorneqarnissatik amerlasuutigut pisariaqartittarpaat. Immaqa annerusumik kommuunimik suleqateqarnikkut, soorlu angallannikkut aningaasatigut tapiisarneratigut – meeqqanut najugaqareernerup kingorna eqimattaliornissamut peqataasinnaapput.

Immikkoortumi tulliuttumi arnanut meeqqanullu nakuuserfigitissimasunut siunissami sapinngisamik pitsaanerpaamik ikiuinissatsinni pilersaarutit anguniakkallu suunersut allaaserivagut.

09

SULINERMI PERIUTSIT NUTAAT ATULERNE- QARTUSSAT

Periutsit pillugit atuakkap uuma aallartinnerani arnat meeqqallu nakuusernermit eqqugaasimasut qanoq ikiornissaannut isumassarsiorfiussasoq kissaateqarpugut. Atuakkallu naammassinerani siunis-sami Dannerip Siunnersuisarfiani Qimarguiinilu pilersaarutit ilaat anguniagassallu allattorsimavagut.

NAATSIIVIK ATORLUGU KATSORSAANEQ SULIARINIARPAPUT

Dannerip Danmarkimi siullerpajulluni ilisimatusarneq aallaavigalugu nakuuserfigitissimasunut naatsivik atorlugu katsorsaavik sanasimavaa. Naatsiivik 2012-mi piareerpoq. Naatsiivik atorlugu katsorsaanermi periutsit ilinniarlugillu inerisassavagut, tassunalu arnat meeqqallu nakuuserfigitissimasut ikuussallutigit. Periutsimi timimik sianiuinillu ataatsimut katsorsaanerit eqqarsaatigineqarput. Arnat meeqqallu ikiorterneranni timip ilanngunneqartarneranik misilitakkagut aallaavigalugit periuseq sanarfineaqqissaaq.

Naatsiivik katsorsaavusoq Nordea-fondenimit aningasaliiffigineqarpoq.

NAJUGAQARUNNAARNERMI INEQARFIIT NEQEROORUTIGINIARPAGUT

Nakuuserfigitissimanermit misigisimasat suliarineri sivisusarput arnallu meeqqallu qimarguimmiit amerlasutut nuuttariaqartarput, naak piareersimasutut misiginngilluinnaraluarlutik nammineertari-aqalertarlutik. Ilaasa tamanna ajornartorsioqqilernertut misigisarpaat, kingunerluitseqqilertarlutillu. Qimarguiup avataani nalinginnaasumik ulluinnaat atulernissaannut qulakkeerininnissaq, ilutigalugulu inuunermik nakuusernertaqanngitsumik atugaqalernissaannik ikiornissaat siunertaapput.

MEEQQAT DANNERIP QIMARGUIANI ATUARTITTASSAVAGUT

Meerarpasuit qimarguimmut nuunnerminni atuarnerminnik sivikinnerusumilluunniit kipitsisariaqartarput. Suliniummilu periutsink inerisitsinissaq suliarineqarpoq, meeqqallu ataasiak-kaarlutik naleqqussakkanik ilinniarsinnaanissaat qulakkiissavaat. Tassani amma pissutsit atugaat periarfissaallu aallaavigineqartassapput. Meeqqap atuartuunerata nalaani amerlasututut nakuuser-toqartarneranit sunnersimaneqartarpoq. Taamaammat atuarfiit suliffeqarfiillu suliamut attuumassute-qarsinnaasut suleqatigalugit atuarfimmot ikaarsarnerup sapinngisamik naleqqussarnissaq qulakkeeniarneqassaaq.

Atuarfimmot suliniut annerusumik Egmont Fondenimit aningasaliiffigineqarpoq

ATAATAASUMUT NEQEROORUTISSANIK INERISAANISSARPUT KISSAATIGAARPUT

Meeqqamut ataataasup nakuusertartup meeqqap nakuusernermit atugaanut qisuarialaanullu paasi-saqarnissa pingaaruqerluinnarpoq. Meeqqat qimarguinni najugallit najugaqarsimasullu taperser-sorniarlugit – angutinik nakuusertarnerlu aallaavigalugu suliaqareersut suleqatigalugit – ataataasunut meeqqanik ukkassisumik siunnersuinissamut neqeroorummik inerisaanissaq kissaatigaarput. Siun-nersuinerup meeqqap tunngaviusumik toqqisisimanissamik pisariaqartitaanik aamma ataqqinnittumik attaveqartarnissap ammasumik paasinnittumillu ingerlasarnissaq siunertaraa.

ARNAT UAGUTSINNUT SAAFFIGINNINNGITSUT UJASSAVAGUT

Nakuuserfigitissimasumut qimarguimmut saaffiginninnermi annertuumik alloriartoqartarpoq. Sulini-ummi "Viden til alle" ("Ilisimasat tamanut") siunnersuisarfimmot ornigunnissamut periarfissiinissaq pinaveersaartsinissarlu siunertaapput, soorlu peqqissaaviit, ineqarfiutileqatigiit, siunnersuisarfiiit peqa-tigijiffiillu suleqatigalugit. Tassanilu arnat nalinginnaasumik qimarguinnut ornigullutik saaffiginninneq ajortut ikiornissaat siunertaavoq. Aammattaq arnanut ataqtigisumik aaqqissuussanut, piginnaatiaaffinnut periarfissanullu paasisimasaqarnerulernissaat kissaatigaarput. Socialministeeriamit suliniut aningasaliiffigineqarpoq.

LITTERATURLISTI

INUNNUT SULIAMIK SAMMISAQARTARTUNUT ATORTUSSANIK SANANIARPUGUT

Ilaqutariit nakuusertoqartarneranik eqquaasut ikiorniarutsigit oqartussaaffiit suliffeqarfíillu assigjinnitsut suleqatigiinnissaat pingaaruteqarluinnarpoq, taamaammallu suleqatigiinnerup siuarsarnisaa anguniarlugu periutsinik inerisaanissarput kissaatigaarput. Inuit tamakkuninnga suliaqarnissamut ilinniarsimasut taamaallaat nakuusertarneq pillugu ilisimasanik tuniorarniangnilagut, kisiannili aamma iliuusissatut periarfissanik erseqqarissunik nalilersuinissamullu atortussaannik tuniniarpagut, taak-kulu atorlugit arnat meeqqallu nakuusernermik eqquaasut misisissorlugillu ikiuisussanut eqqortunut ingerlatitseqqiisinnaasassapput.

ATUAKKAT

Arnell, Ami og Ekbom, Inger (1999):

Och han sparkade mamma – möte med barn som bevittnar våld i sina familjer. 1. udgave. Stockholm. Rädda Barnen

Bateman, Anthony og Fonagy, Peter (2004):

Psychotherapy for Borderline Personality Disorder: Mentalization-based treatment. 1. udgave. Oxford. Oxford University Press

Bentzen, Marianne (2005):

Om hjerne, krop og bevidsthed i choktraumer og choktraumebehandling; Deurs, Susanne Van og Hjort, Stig Dankert m.fl.

(2005): Psykoterapi i Danmark, brikker af en helhed. 1. udgave. Kokkedal. Psykoterapeut Foreningen

Brodén, Margareta (1991):

Mor og barn i ingenmandsland, intervention i spædbarnsperioden. 1. udgave. København. Hans Reitzels forlag

Cooper, Glen og Hoffman, Kent m.fl. (2005):

The Circle of Security Intervention. Differential Diagnosis and Differential Treatment. I Berlin, L.J. og Ziv, Y. m.fl (2005):

Enhancing early Attachments: Theory, Research, Intervention and Policy. 1. udgave. New York. Guilford Press

Egelund, Tine og Halskov, Therese (1984):

Praksis i socialt arbejde, vilkår og udviklingsmuligheder i social- og sundhedsforvaltninger. 1. udgave. København. Munksgaard

Egelund, Tine og Hillgaard, Lis (1993):

Social rådgivning og social behandling. 1. udgave. København. Munksgaard

Eriksson, Maria m.fl (2008):

Barns roster om våld: Att tolka och förstå. 1. udgave. Malmö. Glerups

Fonagy, Peter m.fl. (2002):

Affect Regulation, Mentalization, and the Development of the Self. 1. udgave. New York. Other Press

Guldager, Ejernæs m.fl. (2002):

Sociologi og socialt arbejde. 2. udgave. Frederiksberg. Danmarks Forvalningshøjskoles Forlag

Hart, Susan (2006):

Betydningen af samhørighed: Om neuroaffektiv udviklingspsykologi. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Herman, Judith (1992):

I voldens kölvand. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Holmgren, Anette (2008):

Terapifortællinger, narrativ terapi i praksis. 1. udgave. Virum. Dansk Psykologisk Forlag

Holmgren, Anette (2010):

Fra terapi til pædagogik, en brugsbog i narrativ praksis. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Isdal, Per (2000):

Meningen med volden. 1. udgave. Oslo. Kommuneforlaget

Jørgensen, Per Schultz og Kampmann, Jan (2000):

Børn som informanter. 1. udgave. København. Børnerådet

Kaaber, Anne og Westmark, Thilde (2010):

Narrative perspektiver på skriftlige dokumenter; Holmgreen, Anette: Fra terapi til pædagogik, en brugsbog i narrativ praksis.

1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Kildedal, Karin (2008):

KIA: Kvalitet og mål i anbringelsen: en håndbog. Aalborg. Aalborg Universitet

Levendosky, Alytia A. og Graham-Bermann, Sandra (2000):

Trauma and Parenting in Battered Women: An Addition to an Ecological Model of Parenting. Geffner, Robert. m.fl. (2000):

Children Exposed to Domestic Violence: Current research, interventions, prevention & policy development. 1. udgave. New

York. Haworth Press

Levine, Peter (1997): Waking the Tiger, Healing Trauma, the innate Capacity to transform overwhelming Experiences. 1.

udgave. San Francisco. North Atlantic Books

Lundgren, Eva (2004):

Våldets normaliseringsprocess. 1. udgave. Stockholm. ROKS

Løgstrup, Knud E. (1991):

Den etiske fordring. 2. udgave. København. Gyldendal

Madsen, Svende Aage (1996):

Bånd der brister – bånd der knyttes. Intervention ved forstyrrelser i den tidlige mor-spædbarn relation. 1. udgave. København.

Hans Reitzels forlag

Madsen, Svend Aage og Lind, Dennis Lind m.fl. (2002):

Fædres tilknytning til spædbørn. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Morgan, Alice (2005):

Narrative samtaler, en introduktion. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Mortensen, Karen Vibeke (2001):

Fra neuroser til relationsforstyrrelser: Psychoanalytiske udviklingsteorier og klassifikationer af psykopatologi. 1. udgave.

København. Gyldendal

Mothander, Pia R. og Havnesköld, Leif (2002):

Udviklingspsykologi. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Russel, Shona og Carey, Maggie (2007):

Narrativ terapi. Spørgsmål og svar. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

Råkil, Marius (2002):

Menns vold mot kvinner. 1. udgave. Oslo. Universitetsforlaget

Råkil, Marius (2006):

Are Men who use Violence against their Partners and Children good enough Fathers? The Need for an integrated Child

Perspective in the Treatment Work with the Men. Humphries, Catherine og Stanley, Nicky (2006): Domestic Violence and Child

Protection. 1. udgave. London. Jessica Kingsley Publisher

Stern, Daniel (1995):

Barnets interpersonelle univers: Det 0-2-årige barn i et psykoanalytisk og udviklingspsykologisk perspektiv. 2. udgave.

København. Hans Reitzels Forlag

Sørensen, Jens Hardy m.fl. (2009):

Mentaliseringbsaseret behandling i teori og praksis. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

White, Michael (2006):

Narrativ praksis. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

White, Michael (2006):

Narrativ teori. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

White, Michael (2008):

At arbejde med mennesker, som lider under konsekvenserne af multiple traumer. Et narrativt perspektiv. Denbourough,

David (2008): Traumer. Narrativ behandling af traumatiske oplevelser. 1. udgave. Virum. Dansk Psykologisk Forlag

White, Michael (2008):

Kort over narrative landskaber. 1. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

White, Michael og Morgan, Alice (2007):

Narrativ terapi med børn og deres familier. 1. udgave. København. Akademisk Forlag

Øvreeide, Haldor (2004):

At tale med børn, samtalens som redskab i børnesager. 2. udgave. København. Hans Reitzels Forlag

ALLAASERISAT

Askeland, Ingunn Rangul og Evang, Are m.fl. (2011):

Association of Violence Against Partner and Former Victim Experiences: Samples of Clients Voluntary Attending Therapy.

Journal of Interpersonal Violence. Volume 6

Clark, Roseanne (1999):

The Parent-Child Early Relational Assessment: A Factorial Validity Study. Educational and Psychological Measurement, 59(5),

821-846

Kernic, Mary m.fl. (2003):

Resolution of Depression Among Victims of Intimate Partner Violence: Is Cessation of Violence Enough? Violence and Victims.

Volume 18, No. 2

Koss, Mary (1982):

Sexual Experiences Survey: A Research Instrument Investigating Sexual Aggression and Victimization. Journal of Consulting and Clinical Psychology. Volume 50. No. 3

Levendosky, Alytia A. og Graham-Bermann, Sandra (2000):

Parenting in battered women: A trauma theory approach. Journal of Aggression, Maltreatment, and Trauma.

Ncube, Ncازelo (2006):

The Tree of Life. Using narrative ideas in work with vulnerable children. The International Journal of Narrative Therapy and Community Work. No. 1

Van den Bergh (2005):

Van den Bergh BR, Mulder EJ, Mennes M, Glover V (2005) Antenatal maternal anxiety and stress and the neurobehavioural development of the fetus and child: links and possible mechanisms. A review. Neurosci Biobehav Rev; 29(2): 237-58

ALLAT

- Danners interne statistik (2010)
København, Danner
- Danners interne statistik (2012)
København, Danner
- Korzen, Sara og Fisker, Liv m.fl. (2010):
Vold mod unge i Danmark. København. SFI
- Mortensen, Karen Vibeke (2010):
Noter fra foredrag om sårbare børn og unge
- Mølholt, Anne-Kirstine og Fisker, Liv (2010):
Evaluering af Mary Fondens rygsæk-projekt. København. SFI
- Mørck, Yvonne (2010):
Styrkelse af empowerment- og integrationsindsatser for etniske minoritetskvinder – en evalueringsrapport. Roskilde. RUC
- Råkil, Marius (2011):
Noter fra oplæg ved Servicestyrelsens Konference: Arbejde med voldsudøvende men som er fedre
- Schacke, Janne (2009):
Voldsramte kvinders arbejdsliv: En undersøgelse af sammenhængen mellem partnervold og marginalisering på arbejdsmarkedet. Odense. Servicestyrelsen.
- Steinsvåg, Per Øystein (2007):
Barn som lever med vold i familien. Voldsudøvende fedre og omsorg. Bulleteng nummer 5. Senter for Krisepsykologi. ATV
- Stenager, Kirstina og Barlach, Lise (2011):
Årsstatistik 2010. Kvinder og børn på krisecenter. Odense. LOKK og Servicestyrelsen
- Stenager, Kirstina og Barlach, Lise (2012):
Årsstatistik 2011. Kvinder og børn på krisecenter. Odense. LOKK og Socialstyrelsen
- Wehmeyer, Nina (2010):
Et narrativt perspektiv på kvinder utsat for partnervold. Speciale fra Institut for Psykologi. København. Københavns Universitet
- Zeanah, Charles H. m.fl. (1986 rev. i 1993):
Working Models of the Child interview. Ikke publiceret manuscript. New Orleans. Louisiana State University School of Medicine
- Øbo, Helle (2011):
Noter fra oplæg ved Servicestyrelsens Konference: Behandling til børn, mødre og fædre der oplever vold i hjemmet

DANMARK ARBEJDER FOR
RESPEKTFULD KÆRLIGHED
– KÆRLIGHED UDEN VOLD

ATAQQINNITTUMIK ASANNINNEQ DANNERIP SULISSUTIGISARPA
– ASANNINNEQ NAKUUSERNERTAQANNGITSOQ

over in